ŢARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș.

Al șaptelea volum al almanahului cultural-literar „Țara fagilor” a apărut în 1998 sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea” din România.
Redactorul volumului: Mihail Artimon Mircea.

SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUŢI

ŢARA FAGILOR

VII
1998

Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef

Cernăuţi●Târgu-Mureș
1998

Îngrijirea şi tipărirea Almanahului cultural-literar „Ţara Fagilor” se face sub auspiciile Fundaţiei Culturale „Vasile Netea”, Târgu-Mureş, România, preşedinte: Dimitrie Poptămaş

Lectori: Dimitrie Poptămaş
Mariana Ciurca

ISSN 973-0-00761-6

Coperta: Rodica Vescan

Culegere și tehnoredactare (1998):
Nicoleta BIRO și Mariana SOLOVĂSTRU
Tipărit (1998) la S.C. TIPOMUR S.A. Târgu-Mureș
Copyright© Fundaţia Culturală „Vasile Netea”
Toate drepturile rezervate.
Tehnoredactarea (2018): Alexandru Tcaciuc

La un jubileu

O nouă ordine a început în toamna anului 1918 în această parte de lume. Ea marca sfârșitul unui război îndelungat și necruțător, care a decimat popoare și imperii. În Europa, puterile Centrale cedează rând pe rând în fața presiunilor militare ale Antantei. În luna septembrie capitulează Bulgaria, apoi Turcia, venind rândul „vulturului bicefal" cu guvernele de la Viena și Budapesta, căpătuind pentru totdeauna o conducere dualistă. Urmează capitularea Germanei. Se prăbușesc Romanovii și Habsburgii cedând presiunii ideilor de libertate și autodeterminare a popoarelor subjugate de imperii. A sosit ceasul dreptății, al împlinirilor de unitate și independență națională. Se constituia Cehoslovacia, renășstea Polonia, se forma Iugoslavia, Italia se reîntregea, iar România își împlinea visul de secole. Primii care și-au întors fața spre frații de același sânge au fost basarabenii legați de tradițiile comune cu moldovenii a căror soartă a pecetluit-o definitiv Alexandru Ioan Cuza în principalul nucleu a viitoarei Românii Mari. A venit apoi rândul Bucovinei cu oamenii și codrii care ne amintesc de legendarul Dragoș, Alexandru și Ștefan. Era în ajunul marelui praznic creștinesc al Crăciunului. Un sfârșit de noiembrie încununat cu un început de fericită amintire. Cei mai destoinici bărbați ai Bucovinei, fără ură și răzbunare hotărăsc să pună capăt amărăciunilor și umilirilor de secole. Aceștia au fost: Anghel Ioan. Bălan Grigore, Băncescu Gheorghe, Bejan Dionisie, Berlinschi Ilie, Bodnărescu Vasile, Bodnărescu Victor, Boancheș Gheorghe, Botezat Eugeniu, Bucevschi Dimitrie, Candrea Ioan, Carabioschi Nicu, Clain Cornel, Cojocariu Nicolae, Cozmiuc Constantin, Dan Dimitrie, Dan Romul, Doboș Filaret, Fediuc Vasile, Flondor Iancu, Flondor Nicu, Gheorghian Octavian. Gheorghian Vasile, Gceciuc-Grecu Vasile, Grigorcea Radu, Grigorcea Gheorghe, Hacman Maximilian, Homiuca Cornel, Iacoban Mihai, leșan Alexandru, Jemna Ghoerghe, Leuștean Teodor, Lupu Florea, Lavric Gheorghe, Marcu Vasile, Marmeliuc

Dimitrie, Mihăescu Nicolae, Morariu Aurel, Nastasi Constantin, Neculiță Popovici Constantin, Nichita Vasile, Nistori Ion I., Odochian Ilie, Patraș Apolo, Popescu Petrea, Popovici Dorimedont, Popovici Eusebiu, Pridie Atanasie, Procopovici Alexie, Repta Vladimir, Reus Vasile, Reuț Vespasian, Rotică-Rotariu Gavril, Saghin Ștefan, Șandru Gheorghe, Șandru-Alboi Vasile, Sârbu Gheorghe, Sbiera Ion, Sbiera Radu, Scalat Modest, Ștefanelli Teodor, Stârcea Ioan, Tarnavschi Ipolit, Tarnavschi Cornel, Tofan Gheorghe, Tomașciuc Victor, Tomoiagă Laurențiе, Țurcan Aurel, Țurcan Dimitrie, Vasilovschi Nicu, Vlad Nicolae, Voicu Gheorghe, Voronca Aurel, Voronca Octavian. Lor le aducem acum prinos și recunoștință.

A venit apoi rândul Transilvaniei cu frumoasele ținuturi bănățene, crișene și maramureșene. Voința lor a fost pecetluită la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918, în entuziasmul celor o sută de mii de români - Unirea.

După opt decenii, privim în urmă cu amărăciune și neliniște asupra unor acte de injustiție și arbitraj ale căror efecte se resimt până astăzi, dar și cu respectul cuvenit pentru aceia care, prin faptele și curajul lor, au smuls forma și strălucirea astrului dătător de viață și speranțe punând bazele statului național unitar român.

Dimitrie POPTĂMAȘ
Directorul Bibliotecii Județene Mureș,
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea”

FILE DE ISTORIE

Revoluția de la 1848 și lupta fruntașilor bucovineni pentru autonomie provincială

Dumitru COVALCIUC
coordonator al Institutului obștesc de istorie, restituiri literare și folclorice „Dimitrie Onciul” din Cernăuți

Preludiul revoluției burghezo-democratice, care avea să cuprindă aproape întreaga Europă și al cărei scop primordial era înlăturarea relațiilor feudale, l-a constituit insurecția declanșată la 12 ianuarie 1848, în orașul italian Palermo, între 22 și 24 februarie evenimentele revoluționare desfășurate la Paris au dus la răsturnarea monarhiei și la proclamarea Republicii Franceze. La 13 martie flăcările revoluției s-au extins și asupra Austriei, care, după anul 1815, devenise bastionul politic al reacțiunii din Europa Centrală.

Împotriva absolutismului ce domnea în cadrul monarhiei s-au ridicat popoarele aservite de către habsburgi. Astfel, la 15 martie 1848, la Pesta a izbucnit revoluția maghiară. La 3–5 mai la Blaj a avut loc Marea Adunare Națională a românilor ardeleni, care a adoptat programul de revendicări cu caracter burghezo-democratic și s-a pronunțat cu vehemență împotriva „uniunii” forțate a Transilvaniei cu Ungaria. La 12 mai semnalul de luptă pentru poporul ceh l-au dat locuitorii orașului Praga. Mișcări revoluționare s-au mai înregistrat în Croația și Slovenia.

În urma acțiunilor revoluționare din Austria, a fost răsturnat regimul reacționar al lui Metternich.

Regele Ferdinand, care a domnit sub tutela numitului cancelar și care în decembrie 1848 avea să fie constrâns să abdice, s-a văzut silit de către forțele revoluționare să aprobe instituirea unui guvern, să proclame libertatea presei și a adunărilor, organizarea gărzilor civile și desfășurarea alegerilor libere pentru Adunarea Constituantă.

Evident, ecoul revoluției nu întârzie să ajungă și în Bucovina, extremitatea estică a monarhiei habsburgice, care pe atunci încă nu era ducat autonom, ci doar o simplă circumscripție administrativă a Galiției. Anton Kral, directorul Liceului german din Cernăuți și viitor deputat în Parlamentul de la Viena, se grăbește să se pună în fruntea unei gărzi naționale, din care fac parte mai cu seamă elevi și profesori de la numita instituție de învățământ secundar. Dar membrii gărzii nu-și cunosc adevărata misiune revoluționară și se dedau la acte de jaf și teroare. Ca locuitorii Cernăuților să nu mai fie batjocoriți de aceștia și lăsați fără geamuri, ca actele de violență ale gardiștilor să fie curmate (ei erau înarmați cu ciomege și săbii), comanda gărzii o preiau mazilii români Calmuțchi și Isăcescu, care reușesc s-o aducă la disciplină.

Și mișcarea țărănească purta la început un caracter neorganizat. În primul rând, satele bucovinene amenințau autoritățile că se vor răscula, că-i vor alunga pe latifundiari de pe moșii, dar până la urmă țăranii nu s-au îndreptat spre o răzvrătire generală cu caracter antifeudal. Totuși, în zilele de târg, grupuri de țărani din satele bucovinene soseau la Cernăuți ca să participe la adunări stihinice și ca să bage groaza în târgoveți. Anume în acest zile sunt răspândite proclamații, prin care populația este instigată la nesupunere fățișă față de reprezentanții Vienei și față de chiriarhul bisericii bucovinene.

Prima manifestare organizată pornește din partea clerului bucovinean, nemulțumit de felul cum episcopul Eugenie Hacman administra eparhia. La cei circa 200 de clerici, întruniți la Cernăuți se alătură un mare număr de mireni și aceștia cer ca Episcopia Bucovinei să fie separată de Mitropolia sârbească de la Karlowitz și să fie alipită unei mitropolii care să-i cuprinsă pe toți românii ortodocși din Imperiul habsburgic, ca episcopul să nu mai fie numit la Viena, ca mai înainte, ci să fie ales de o adunare compusă din

slujitori ai altarului și laici, ca administrarea fondului religios să fie încredințată consistoriului sub controlul statului austriac. În scopul sprijinirii acestor revendicări, al realizării lor, la acea întrunire este creat „Comitetul duhovnicesc" - primul organ revoluționar bucovinean.

Doleanțele eparhioților sunt aduse imediat, prin delegați, la cunoștința episcopului, iar Hacman, constrâns de împrejurările politice, nu le mai poate trece cu vederea. El nu știe cum vor evolua evenimentele, ce întorsătură neprielnică pentru el pot lua acestea și la, 17 mai 1848, răspunsul său, intitulat „Către preacucernicia și preacuvioasa adunare a clerului secular și regular al Bucovinei în Cernăuți" este trimis „Comitetului duhovnicesc". Hacman, un om foarte abil, erudit, dar îndărătnic, un ierarh bisericesc (din 1835) cu apucături dictatoriale și cu porniri tiranice, se grăbea să se împace cu clerul bucovinean, căci în mișcarea lui spontană întrezărea începutul luptei pentru autonomie bisericească. El avea știre că din „Comitetul duhovnicesc" făcea parte elita preoțimii bucovinene, distinși profesori de la Institutul Teologic din Cernăuți, precum și boieri patrioți cu mare influență în rândurile populației și care se evidențiau și ca mari sprijinitori ai ortodoxiei, ca, de exemplu, proprietarul moșiei Cernauca, Doxachi Hurmuzachi. Totodată, el bănuia că autorii anonimi ai foilor volante și ai proclamațiilor (mai ales versificate) citite în zilele de târg în locurile publice din Cernăuți nu puteau fi decât reprezentanți ai clerului. De aceea, în răspunsul dat „Comitetului duhovnicesc", el, în calitate de episcop al Bucovinei, consimte să-l elibereze din funcția de secretar eparhial pe Constantin Cehovschi, omul ce le purta românilor o ură fățișă. El mai consimte ca rezolvarea treburilor bisericești în cadrul Eparhiei Bucovinei să fie încredințată în întregime consistoriului. Mai cade de acord ca, pe lângă cel puțin patru consilieri consistoriali oficiali, în procesul de administrare a eparhiei să mai fie antrenați cel puțin opt asesori din cadrul clerului secundar și regular și al personalului Institutului Teologic din Cernăuți.

Răspunsul episcopului Hacman la doleanțele clerului ortodox român (la 1848 în bisericile din Eparhia Bucovinei o altă limbă, în afară de cea română, încă nu se auzea) întrunit la Cernăuți este primul rezultat practic al mișcării revoluționare, care cu 150 de ani

în urmă a cuprins și fostul ținut moldovenesc aflat atunci sub administrație austriacă. În linii mari, episcopul, deși era foarte ambițios, renunța la obișnuința sa de a-i numi sau înlocui pe membrii consistoriului după cum îi venea la socoteală. În scopul luării deciziilor obiective, care să nu ducă la răzvrătirea și învrăjbirea clerului, Hacman s-a arătat în primăvara anului 1848 gata de a spori numărul membrilor acestui important for bisericesc și de a lărgi funcțiile lui, ca „de astăzi înainte sfânta biserica noastră să se umilească și să îmbie acea adevărată norocire și îmbunătățire, care cu cea mai bună voință și cucernicească dorință până acuma am stăruit".

În contextul evenimentelor revoluționare, care au cuprins cu 150 de ani în urmă aproape întreaga monarhie habsburgică, românii bucovineni s-au ridicat cu hotărâre la lupta pentru emanciparea lor național-culturală. Și, întrucât pentru data de 26 iunie 1848, s-a anunțat convocarea Adunării Constituante, ei, animați de către fruntașii lor politici, trebuiau să-și formuleze doleanțele, adresate Vienei oficiale. În acest scop la 20 mai 1848, la Cernăuți a avut loc Marea Adunare Națională, care a impresionat prin numărul de participanți sosiți din toate colțișoarele Bucovinei și reprezentând toate clasele și păturile sociale. Evident, la această adunare n-a putut să nu vină Eugenie Hacman, care se considera împăcat cu clerul bucovinean, care se mai considera român și care încă nu aderase la tabăra renegaților, se arăta dispus să sprijine doleanțele eparhioților săi. N-a lipsit nici elita boierimii din ținut, din care făceau la acea vreme parte Hurmuzăcheștii, Zotta, Gafencu, Costin, Vasilco, Goian, Mikuli, Popovici, Petrovici. Țăranii s-au revărsat spre centrul administrativ al Bucovinei în frunte cu vornicii și cu preoții lor.

În afară de români, la această adunare importantă au participat și reprezentanți ai minorității germane, mai ales profesori de la Liceul de stat. Dezbaterile au fost lungi și foarte aprinse, dar până la urmă adunarea a adoptat dorințele bucovinenilor, fiind formulate în zilele de 16–18 mai de către vrednicul boier de la Cernauca, Doxachi Hurmuzachi, precum și de către alți boieri din ținut, care, după cum s-au exprimat la acea manifestare clericii Teoctist Blajevici și Ioan Calenciuc, „au apărat drepturile răpite de

stăpânirea austriacă în Bucovina". Aceste dorințe urma să le prezinte împăratului Austriei, Ferdinand, care își avea pe atunci reședința în localitatea Olmütz, o delegație de bucovineni în frunte cu episcopul Hacman.

Prin cele douăsprezece dorințe din „Petiția Țării", bucovinenii cereau libertăți politice, recunoașterea caracterului istoric românesc al Bucovinei, dreptul la autonomie teritorială, administrație bisericească proprie, dar și un șir de revendicări economice. Ei își vedeau realizate doleanțele lor doar în condițiile separării Bucovinei de Galiția și a ridicării fostului ținut moldovenesc la rangul de ducat autonom sau țară de coroană. Totodată, neamul românesc din Bucovina nu-și putea concepe progresul său național-cultural fără păstrarea limbii și deschiderea școlilor cu predarea în limba maternă. O necesitate imperioasă era și dezlipirea Episcopiei Bucovinei de Mitropolia ortodoxă de la Karlowitz, căci decenii la rând s-a urmărit, prin această subordonare canonică, sârbizarea bisericii strămoșești. În acest scop se cerea ca episcopul Bucovinei să nu fie numit la Viena, cu asentimentul împăratului, ci să fie ales la Cernăuți de către un congres bisericesc reprezentativ, la lucrările căruia să participe și reprezentanți ai clerului și reprezentanți ai mirenilor. Viața bisericească în Bucovina putea fi înviorată și prin recunoașterea dreptului de control asupra administrației Fondului religionar.

Petiționarii bucovineni de la 1848 mai cereau lichidarea boierescului, urmărind prin aceasta desființarea relațiilor feudale, încetarea controlului fiscal, întocmirea unui cadastru funciar, precum și deschiderea unei instituții bancare. O cerință legitimă consta și în stimularea legăturilor dintre Bucovina și Moldova, mai ales prin înlesnirea comerțului și disciplinarea poliției de frontieră.

Punctul 6 din petiție era deosebit de important și, fiind ulterior realizat, el punea temelia păcii interconfesionale în ținut, dar și a păcii interetnice, care a dăinuit aici în pofida unor valuri nefaste ale istoriei. Prin acest punct se cerea garantarea tuturor libertăților religioase și proclamarea principiului de egalitate între toate confesiunile din ținut.

„Petiția Țării", un document cu adevărat programatic pentru mișcarea românească din Bucovina, înfiripată în primăvara anului

1848, a fost o consecință a acțiunii revendicative a clerului bucovinean, acțiune organizată doar cu câteva zile înainte de către un comitet compus din Ioan Calenciuc, Constantin Popovici, Teoctist Blajevici, sprijinit fiind de elita preoțimii bucovinene de atunci, în particular de către Demeter Bucevschi, Ion Tarnavschi, Mihai Halip ș.a.. De aici înainte cerințele românilor bucovineni vor deveni mai îndrăznețe, iar ele, fiind parțial îndeplinite, vor genera progresul național-cultural al neamului nostru în Bucovina.

„Petiția Țării", adoptată în unanimitate la Marea Adunare Națională de la Cernăuți din 20 mai 1848, a fost înmânată împăratului Austriei, Ferdinand, în luna iunie a aceluiași fierbinte an revoluționar. Cele 12 dorințe ale bucovinenilor au fost confirmate prin semnăturile episcopului Bucovinei Eugenie Hacman, boierilor Doxachi Hurmuzachi, Ioan Mustață și Nicolae Petrino, clericilor Epaminonda Bendela și Nicolae Popescu, studenților Iraclie Porumbescu, Constantin Tarangul și Ioan Homiuca, arhitectul Joseph Müller, protocolistului municipal Johann Czerniawski, farmacistului Wilhelm Alth, tipografului Ferdinand Eckhardt (ultimii patru fiind germani). Pe acest document programatic pentru înviorarea mișcării de emancipare națională a elementului etnic autohton din această provincie subjugată de habsburgi și-au mai depus semnăturile alți peste 230 de bucovineni, reprezentând toate stările sociale și principalele naționalități existente pe atunci în ținut.

Petiționarii, majoritatea covârșitoare a cărora o alcătuiau românii, principala naționalitate la acea vreme în Bucovina, urmați de către germani, ucraineni, evrei și armeni, arătau în scrisoarea ce însoțea documentul, care cuprindea cele 12 dorințe, că, față de sentimentul de neliniște generat de „evenimentele care au survenit în Europa de la începutul acestui an", ei încercau acum un simțământ de mulțumire cauzat de patenta imperială din 15 martie care promitea „acordarea libertății presei, aprobarea unei gărzi naționale și făgăduiala unei constituții, unde cercul drepturilor garantate urma să fie mult mai lărgit". Ei cereau ca, în primul rând, să fie îndeplinite cerințele politice din „Petiția Țării", întrucât această țară, „deși mică, apare ca o proprie reprezentantă a naționalității moldovenești", dar și ca „o țară ai cărei locuitori sunt

gata să pășească înainte, sub semnul libertății, pe calea progresului, alături de milioanele de frați de același neam". Prima dorință politică din cele 12 cuprinse în „Petiția Țării", era autonomia Bucovinei și separarea ei la Galiția, în conformitate cu patenta împăratului Austriei Leopold al II-lea din 19 septembrie 1790, și crearea unei diete provinciale. A doua cerință și-a găsit în scrisoarea de însoțire a petiției o tălmăcire mai amplă: păstrarea naționalității prin ridicarea de școli elementare și înființarea la Cernăuți a unei catedre de limba și literatura română, prin angajarea în serviciile publice și administrative a persoanelor cunoscătoare a limbii române și prin obligarea autorităților provinciale de a folosi și limba română în administrație, prin cea de a treia dorință se cerea administrație provincială proprie în toate problemele administrative, politice și judiciare. În rest, fiecare dorință din „Petiția Țării" și-a găsit justificarea în planul unor comentarii favorabile bazate pe dreptul istoric al românilor bucovineni, în această scrisoare de însoțire semnată de cei mai distinși fii pe care îi avea ținutul nostru la 1848.

La 30 iulie 1848, în conformitate cu dorințele generale ale populației bucovinene, împăratului Ferdinand i-a fost înmânată o petiție și din partea primarilor, electorilor și unor locuitori români, dar și germani ai comunelor Gura-Humorului, Mișești și Brașca. Primul dintre cele 17 puncte ale acestei noi petiții prevedea ca printr-o lege specială Bucovina să fie declarată o provincie autonomă în cadrul Imperiului habsburgic și să fie administrată în mod separat. Petiționarii din numitele comune, printre care românii Joseph Hanu, George Tăbăcar. Dumitru Dașcovici, Ioniță Bălan, Bogdan Găină, Simion Lucaș, Gheorghe Grosar și germanii Martin Schmetzer, Mathias Schusser, Ignatz Volmund mai cereau împăratului Austriei și următoarele:

La 30 iulie 1848, în conformitate cu dorințele generale ale populației bucovinene, împăratului Ferdinand i-a fost înmânată o petiție și din partea primarilor, electorilor și unor locuitori români, dar și germani ai comunelor Gura-Humorului, Mișești și Brașca. Primul dintre cele 17 puncte ale acestei noi petiții prevedea ca printr-o lege specială Bucovina să fie declarată o provincie autonomă în cadrul Imperiului habsburgic și să fie administrată în

mod separat. Petiționarii din numitele comune, printre care românii Joseph Hanu, George făbăcar. Dumitru Dașcovici, Ioniță Bălan, Bogdan Găină, Simion Lucaș, Gheorghe Grosar și germanii Martin Schmetzer, Mathias Schusser, Ignatz Volmund mai cereau împăratului Austriei și următoarele:

- În scopul creșterii bunăstării generale a locuitorilor de la țară să nu se mai acorde evreilor dreptul de se așeza cu traiul în localitățile rurale ale Bucovinei, precum și dreptul de a arenda monopolurile statului;
- militarii, garnizoanele și cazărmile să fie întreținute pe contul întregii provincii;
- așezarea străinilor în localităților bucovinene să depindă numai și numai de aprobarea consiliilor comunale, deoarece marii proprietari de pământ, angajând forță de muncă ieftină și aducând lucrători pe moșii de dincolo de Ceremuș, Colacin și Nistru, au favorizat așezarea elementelor de altă limbă și, uneori, și de altă credință, pe islazurile comunale, fapt ce a cauzat decăderea comunelor ca urmare a ocupării imașurilor și a scăderii simțitoare a numărului de animale;
- Bucovina, ca oricare altă provincie din cadrul monarhiei habsburgice, să contribuie la nevoile generale ale statului austriac doar în raport cu avuția ei națională și după o împărțire dreaptă;
- să fie desființate robota, adică boierescul, și toate prestațiile feudale printr-o despăgubire ieftină, iar supusul să fie recunoscut ca proprietar de pământ liber etc.

În sfârșit, la 30 august 1848, cancelaria imperială, prin înaltul demnitar al curții de la Viena, Doblhoff, a înaintat Adunării Constituante (Parlamentului) „Petiția Bucovinei" privind constituirea acesteia într-o țară de coroană de sine stătătoare, în conformitate cu patenta din 19 septembrie 1990, a împăratului Leopold al II-lea. Totodată, același Doblhoff aviza Parlamentul că el avea mâna liberă să înștiințeze Guberniul din Lvov despre doleanțele bucovinenilor și să roage ca el să manifeste o atitudine binevoitoare față de dorința generală a Bucovinei, cea de a se desprinde de Galiția și de a înceta de a mai fi o circumscripție administrativă a acesteia.

Tot la 1 august același an. Ministerul austriac de interne a expediat Prezidiului provincial (Guberniului) al Galiției și Lodomeriei decretul său referitor la cele 12 puncte cuprinse în „Petiția Bucovinei” și căile privind organizarea Bucovinei a provincie de sine stătătoare sub sceptrul Casei de Habsburg.

La 3 august referentul Zajqczkowski a expediat „Petiția Bucovinei” comisiei constituției, cu remarca corespunzătoare că Ministerul de interne, prin decretul său de la 1 august, adresat Guberniului de la Lvov, a răspuns deja la câteva puncte din petiție, întrucât acestea, prin esența lor, își puteau găsi rezolvarea favorabilă în proiectatul act al constituției austriece.

Dar rezolvarea problemei Bucovinei fiind oarecum tărăgănată, a stârnit îngrijorarea petiționarilor. La 18 august 1848 deputații bucovineni de la Viena Miron Ciupercovici, Gheorghe Timiș și Mihai Bodnar, precum și reprezentanții consiliilor comunale Ilie Niculiță și Vasile Știrbul vin în sprijinul acestora, adresând ei înșiși o petiție Adunării Constituante, cuprinzând 26 de puncte. În numele populației din Bucovina ei cereau cu insistență: autonomia Bucovinei și constituirea ei într-o provincie separată de Galiția; deschiderea de școli populare cu limba de predare română în fiecare comună; crearea unui comitet de administrare a Fondului religionar bucovinean; înființarea la Cernăuți a unei catedre de limba și literatura română; inaugurarea unei universități; ridicarea taxelor cu care erau împovărați preoții ortodocși; ridicarea cordonului de poliție sanitară către Moldova și intensificarea relațiilor comerciale cu patria istorică a românilor bucovineni; interzicerea așezării coloniștilor străini pe pășunile comunale; recrutarea feciorilor să se facă numai pentru un singur regiment, care să-și aibă cantonamentul la Cernăuți; să fie ridicată zeciuiala și celelalte sarcini pe care țăranii trebuiau să le presteze în favoarea marilor proprietari de pământ; să fie oprită în Bucovina ortodoxă campania de catolicizare a populației; preoții greco-orientali să fie asigurați cu salarii; să fie interzisă vânzarea pământurilor strămoșești străinilor care se așezau prin satele noastre; consiliilor comunale să li se acorde dreptul de a judeca pricini până la 40 de florini monedă convențională; să fie asigurată libertatea presei.

În timp ce toată suflarea românească a Bucovinei se manifesta cu curaj pentru separarea fostului ținut moldovenesc de Galiția, iar Curtea de la Viena se arăta gata de a le satisface doleanțele, ideea autonomizării ținutului au infierat-o Vasile Morgoș, deputat de Coțmani, Vasile Cârste, deputat de Boian, Luchian Cobâlița, deputat de Putila, și Ivan Dolenciuk, deputat de Hatna (Dărmănești). În scrisoarea pe care aceștia o adresau la 30 august 1848, țăranilor din Bucovina, ei îi cazau pe deputații români Miron Ciupercovici și Mihai Bodnar că nu ar sprijini cauza țărănească, că s-ar fi vândut latifundiarilor, că scopul adevărat al demersurilor lor în Parlamentul de la Viena consta în readucerea „primejdoasă" a Bucovinei în hotarele Moldovei etc.

Cu toate că în calea separării Bucovinei de Galiția începeau să fie ridicate, în acea vară aridă, a anului revoluționar 1848, piedici tot mai serioase de către unii străini de obiceiurile pământului și de legile etniei băștinașe, fruntașii bucovineni - români, dar și germani, polono-armeni, dar și ucraineni și evrei, nu renunțau la mișcarea generală pentru autonomia provincială, mișcare ce s-a închegat la Marea Adunare de la Cernăuți din 20 mai 1848.

Cerând autonomie provincială, prin separarea ținutului de Galiția, petiționarii bucovineni de la 1848, reprezentanți ai tuturor claselor și păturilor sociale, continuau, de fapt, mișcarea memorandistă inițiată la Cernăuți spre sfârșitul secolului al XVIII-lea de către boierul cu vederi iluministe Vasile Balș. În 1780, când în capitala Austriei au fost puse în dezbatere probleme organizării ulterioare a Bucovinei (pe atunci ea se afla încă sub administrație militară) și când au fost formulate câteva soluții privind această organizare (unirea Bucovinei cu Galiția; divizarea teritoriului Bucovinei în două: partea de nord să fie înglobată Galiției, iar cea de sud să treacă la confiniul grăniceresc Bistrița-Năsăud, adică să fie alipită Ardealului) Vasile Balș, patriot înflăcărat și un om foarte erudit (a obținut la Viena temeinice studii umaniste și juridice), a trimis împăratului Iosif al II-lea un memoriu intitulat „Descrierea Bucovinei și situația ei internă". Și acest „boier și deputat al Bucovinei" (așa își semna memoriul) se manifesta atunci, la 1780, pentru păstrarea separată a Bucovinei sub administrație austriacă, militară sau civilă.

Până la 1786 Bucovina a fost administrată de guvernatori militari (generalii Spleny și Enzenberg), apoi ea a fost înglobată, ca o simplă circumscripție administrativă, Galiției învecinate. Dar la 1790 Vasile Balș a trimis la Viena un alt memoriu, protestând, în numele Bucovinei, împotriva alipirii acestui ținut la Galiția. Și din nou a cerut autonomie provincială. Glasul său a fost auzit în cercurile imperiale și la 29 septembrie 1790, împăratul Austriei Leopold al II-lea a semnat decretul privind separarea Bucovinei de Galiția, menționând că „prin origine, grai, moravuri și confesiune" românii din Bucovina se deosebeau de locuitorii Galiției. Între 1792-1800 românul Vasile Balș a fost guvernator al Bucovinei autonome și tot el s-a îngrijit, fiind ajutat de către ardeleanul Ion Budai-Deleanu, tălmaciul de la Guberniul Galiției, de păstrarea ființei naționale a românilor de aici prin deschiderea școlilor și prin predarea obiectelor de studiu în limba maternă a poporului băștinaș.

Evident, caracterul românesc al provinciei era recunoscut încă oficial și după 75 de ani de la răpirea Bucovinei. La 1848, conform datelor statistice, aici, din totalul de 377.581 locuitori, 209.293 erau români, 108.907 - ucraineni, 11.580 - evrei, 47.801 - germani, poloni, armeni etc. Deci, numărul tuturor celorlalți locuitori ai Bucovinei era la 1848 de numai 168.288, iar față de aceștia românii aveau un spor de 41.005 oameni. În structura demografică a Bucovinei (după trei sferturi de veac de ocupație austriacă) românii dețineau majoritatea absolută. Și, fiind și popor băștinaș, ei erau în drept să-și apere ființa națională, cerând autonomie provincială, reforme în învățământ și viața bisericească, crearea de condiții favorabile pentru menținerea și dezvoltarea relațiilor cu patria lor istorică.

Dat tot atunci, la 1848, a prins să se închege în Bucovina și o mișcare antiautonomistă, în fruntea căreia s-au situat deputații ucraineni Cobâlița, Dolenciuc, Cârste și Morgoș. Prin scrisorile lor, trimise de la Viena, ei chemau populația să nu sprijine ideile formulate la Marea Adunare de la Cernăuți, să se pronunțe împotriva dezlipirii Bucovinei de Galiția, căci prin acest act s-ar fi urmărit, de către cler și elita boierească, alipirea ei la Moldova.

În legătură cu acest fapt, deputatul Mihai Bodnar cerea Parlamentului din Viena, la 22 octombrie 1848, un concediu de câteva săptămâni pentru a se afla printre țăranii bucovineni, ca să le calmeze spiritele agitate de deputații Dolenciuc, Cobâlița, Cârste și Morgoș, „care s-au pronunțat împotriva despărțirii Bucovinei de Galiția" și care „au adresat diferite scrisori mincinoase poporului țărănesc din Bucovina".

Același Mihai Bodnar (Bodnărescu) se vede silit să trimită la 5/17 noiembrie 1848 un manifest către țăranii bucovineni, în care arată că deputații Vasile Morgoș din Coțmani, Vasile Cârste din Boian, Luchian Cobâlița din Putila și Ivan Dolenciuc din Hatna au sprijinit „unirea Bucovinei cu Galiția". În continuare el subliniază că deputații Gheorghe Timiș, Miron Ciupercovici și reprezentanții consiliilor comunale Mie Niculiță și Vasile Știrbul au cerut în Adunarea Constituantă separarea Bucovinei de Galiția, păstrarea naționalității prin legi, limbă și obiceiuri, prin școală românească în toate satele, prin introducerea limbii române în instituții și angajarea de funcționari români în diferite funcții de stat. Aceștia, se releva în manifest, au susținut ideea autonomiei Bucovinei, demonstrând că românii sunt de altă lege și limbă, au obiceiuri ce nu se aseamănă cu cele ale galițienilor. Ei au mai cerut înființarea unei universități românești la Cernăuți, „ca să putem și noi țăranii să dăm copiii la învățături mari aice la noi, nu tocmai la Viena și Lvov". În continuare manifestul cuprindea și un șir de propuneri privind ameliorarea stării economice a țăranilor. Aceste propuneri vizau căile de lichidare a boieresculuі, de scutire a țăranilor de robotă, diferite sarcini și dăjdii prestate în favoarea proprietarilor de moșii.

Întrucât timp de peste o jumătate de an la Viena nu s-a luat o decizie definitivă în privința reorganizării Bucovinei prin constituirea ei într-o țară de coroană de sine stătătoare, la Cernăuți mai este inițiată o acțiune cu caracter revendicativ. Mihai Bodnar și Anton Kral, deputați ai Bucovinei, Eugenie Hacman, episcop, Constantin Popovici, Ioan Calenciuc și Nicolai Hacman, profesori la Institutul Teologic, istoricul Eudoxiu Hurmuzachi, marii proprietari Iordachi Vasilco, Iacob Mikuli, Cristof Petrovici, Mihai Zotta și Alexandru Goian își depun semnăturile pe un Promemoriu

la „Petiția Țării” și, la 9 februarie 1849, îl înmânează, în numele Bucovinei, Parlamentului austriac.

Promemoriul cuprindea doar 9 puncte și prin ele se relevau următoarele:

- la începuturile istoriei, teritoriul Bucovinei a făcut parte din Dacia Traiană, apoi - din Principatul Moldovei, întemeiat de Bogdan, voievodul din Maramureș, pe la 1350, care a fixat granița către Polonia la Sniatyn;
- după ce, prin convenția de la 7 mai 1775, Poarta Otomană a cedat Bucovina Austriei, aceasta și-a păstrat autonomia, purtând numele de „Districul Bucovinei”, iar această stare de lucruri a fost recunoscută de către împărații Iosif al II-lea, Leopold al II-lea și Frantz I;
- menținerea unirii cu Galiția, în baza patentei din 1786, venea în contradicție cu deciziile imperiale ulterioare, care statuau principiul unei Bucovine autonome în conformitate cu trecutul istoric al provinciei și cu componența ei națională;
- Bucovina trebuia dezlipită de Galiția și constituită într-o provincie autonomă, cu o administrație și reprezentanță națională proprie;
- guvernul galițian să nu se mai amestece în treburile Bucovinei, în problemele religioase și școlare;
- propaganda de catolicizare trebuia încetată, fiindcă stârnise nemulțumire în rândurile populației românești ortodoxe;
- limba română trebuia să pătrundă în școlile naționale, în administrație și în dieta provincială;
- trebuia asigurată libertatea de circulație între Bucovina și Principatele dunărene.

La 13 martie 1849, noul căpitan ținutal din Cernăuți, Eduard Bach, precum și guvernatorul Galiției; au primit de la Viena un decret, prin care li se aducea la cunoștință că, în conformitate cü Constituția austriacă din 4 martie, Bucovina formează o țară de coroană autonomă, că administrația ținutală din Cernăuți urmează să se constituie în administrația Țării Bucovina și că anume această administrație va îndruma afacerile politice și se va afla în corespondență directă cu Ministerul de Interne până la formarea definitivă a organelor administrative.

Se părea că dorințele generale ale Bucovinei, exprimate în „Petiția Țării”, au fost, în cele din urmă, satisfăcute, că această provincie, anexată de către habsburgi la 1775, avea să-și urmeze cursul dezvoltării sale de sine stătătoare. Eduard Bach, fratele primului ministru al Austriei (prieten bun cu istoricul Eudoxiu Hurmuzachi) este numit în postul de guvernator provizoriu al noului ducat. Dar acesta, care l-a înlocuit nu cu mult timp în urmă pe căpitanul districtual Isăcescu, român de naționalitate, a fost rechemat la Viena, iar guvernator al Bucovinei a devenit A. Henninger. Noul guvernator nu și-a putut, însă, exercita funcțiile, fiindcă Constituția din 4 martie 1849, a fost sistată, iar în Austria a fost reintrodus absolutismul.

Din nou, pe parcursul unui deceniu și ceva, au fost elaborate proiecte de unire a Bucovinei cu Galiția și din nou românii de aici au protestat energic împotriva acestor încercări. Totuși, prin decretul din 22 aprilie 1860, Bucovina a fost iar realipită la' Galiția. Proclamarea autonomiei depline a Bucovinei a întârziat până la adoptarea Constituției austriece din 1861. Iar prin decretul imperial din 9 decembrie 1862, Ducatul Bucovinei primea o stemă proprie (un cap de zimbru cu o stea între coarne) ce era o imitație după stema Moldovei. Și prin aceasta Bucovinei i se recunoștea caracterul istoric românesc. Ducatul, ca țară de coroană de sine stătătoare, avea în fruntea sa un președinte, iar administrația de la Cernăuți se subordona direct guvernului central de la Viena. Și numai în problemele judecătorești Bucovina mai ținea de Curtea de Apel din Lvov.

Aron Pumnul și intelectualitatea română din Bucovina

Dumitru COVALCIUC
președintele Cercului cultural „ARBOROASA”

Participant la revoluția din Transilvania și pus în urmărire de către unguri după înfrângerea ei, profesorul de filosofie de la Liceul din Blaj va trece mai întâi munții, încercând pentru o vreme să se stabilească în Țara Românească. Dar, ajuns la București, se va îmbolnăvi de holeră și nu-și va exercita funcția de comisar pentru propagandă la Râmnic. Va fi ridicat de o patrulă a armatei țariste și, sub escortă, va ajunge în Moldova, de unde, reușind să scape de sub pază, se va îndrepta, pe la Mamornița, spre Bucovina, cu gândul de a se pune aici în legătură cu acei intelectuali, pe care îi cunoștea datorită colaborării lor la presa periodică din Ardeal. Unul dintre aceștia era seminaristul Iraclie Porumberscu. Anume spre acesta își va îndrepta pașii, trecând granița moldo-austriacă și ajungând la Cernăuți în amurgul unei zile de toamnă a anului revoluționar 1848.

Surprins de ivirea lui Pumnul la Cernăuți, despre care auzise, firește, Iraclie Porumbescu îl va pune imediat în contact cu frații Hurmuzachi, cei mai de seamă intelectuali români din Bucovina acelei vremi, lată cum descrie pionierul scrisului românesc din Bucovina întâlnirea lui Aron Pumnul cu Hurmuzăcheștii:

„Ajungând apoi la poarta spațioasei ogrăzi de dinaintea casei boierului Hurmuzachi, zisei către Pumnul: Iată. am ajuns!

El, uitându-se spre ferestrele luminate - era după zece ore sera - zise cu patos devot și cu stimă:

— Așadar aici e Delphi al fraților bucovineni, aici șed Grachii poetului nostru Mureșanu!

În prima odaie ne întâmpină excelentul și în toată privința demnul și amabilul Alecu Hurmuzachi cu «salutare de bună venire, domnule profesor!», prinzând și strângând cu ambele sale mâni mâna lui Pumnul, care cu glasul său domol răspunse «bună găsire!».

În sala plină în care trecurăm încă printr-un cabinet se aflau vreo zece, cincisprezece emigranți moldoveni, între care și frații Golești și un anume Curius, inginer din București. Acolo ne ieși înainte până în pragul ușii bătrânul Hurmuzachi în costumul său boieresc - dânsul era mare Vornic - și în întreaga sa ținută patriarhală; îl cuprinse pe Pumnul și-l sărută pe frunte, zicându-i:

— Poftim, domnule, și privește de acum înainte casa mea ca pe a dumitale!”...

Găzduit de această nobilă și ospitalieră familie, Pumnul va colabora o perioadă de timp la gazeta „Bucovina”, care apărea la Cernăuți de la 4 octombrie 1848. Dar frații Hurmuzachi, mai ales Alecu, văzând în persoana ardeleanului „un apostol sincer și devotat cauzei naționale”, au stăruit să obțină de la forurile competente un loc potrivit pregătirii acestuia. Planul Hurmuzăcheștilor era de a-l instala ca profesor de limba și literatura română la Liceul german de stat, deschis la Cernăuți încă în 1808. La demersurile făcute de către ei și de alți bucovineni, reprezentând diferite stări sociale, la Viena, în cadrul acestui liceu a fost creată catedra de limba și literatura română. Pentru ocuparea acestei catedre a fost organizat un concurs de stat, la care Pumnul s-a prezentat cel mai bine. La 28 februarie 1849, Pumnul și-a ținut lecția inaugurală, iar la 4 martie 1850, printr-un ordin ministerial, el devenea titularul definitiv al catedrei la care avea să lucreze, cu întreruperile provocate de desele sale îmbolnăviri, până la moartea survenită la 24 ianuarie 1866.

La acel concurs Pumnul avea să-l cunoască pe un alt intelectual român din Bucovina, pe Teoctist Blajevici (Șoimul), viitor mitropolit al Bucovinei și Dalmației. Acesta colaborase până la acea vreme cu poezii, fabule, poeme, scrieri religioase în „Calendarul pentru Bucovina”, tipărise o foaie volantă cu o poezie consacrată unei manifestări organizate în 1848 de către clerul bucovinean, editase în 1844 la Lvov și Cernăuți o gramatică teoretico-practică cu o culegere de anecdote, fabule, „istoricele”, traduceri de proverbe și texte literare românești, dar la acea vreme avea o viziune eronată asupra denumirii limbii, căci stăruia în „elaboratul” său de la concurs ca ei să i se spună nu limba română,

după numele poporului ce o vorbește, ci limba „moldo-valaharo-românească”.

În timpul concursului era referent la Consistoriul episcopal, iar în 1877 avea să ajungă mitropolit al Bucovinei și Dalmației. Era, deci, considerat cărturar și pionier al scrisului românesc în Bucovina, dar în privința cunoștințelor privind limba n-a putut concura cu profesorul ardelean. Deși a întreținut în continuare relații cu Pumnul, Blajevici nu s-a lăsat influențat de etimoiogis nul acestuia, ci a scris versuri într-o limbă încuiată, lipsita de împrumuturi străine.

Stabilindu-se cu traiul în capitala ducatului Bucovina, provincie desprinsă de Galiția în 1849, trecând, la îndemnul bătrânului boier Doxachi Hurmuzachi, la ortodoxie și căsătorindu-se cu o văduvă, Catinca, coborâtoare din neamul Tomașciucilor (Constantin Tomașciuc, intelectual român din Bucovina, a fost numit încă în momentul inaugurării, în 1875, a universității cernăuțene rector al ei), Aron Pumnul nu putea să nu vină în contact cu cărturarii din partea locului Porfirie Dimitrovici (1801-1865) și Samuil Morariu Andrievici (1818-1895), care încă de la 1841 scoteau „Calendariu pentru Bucovina”. Primul, care a predat la o școală moldovenească, a ajuns ieromonah la Putna, iar cel de al doilea va deveni vestitul mitropolit Silvestru al Bucovinei și Dalmației, cu merite excepționale în viața religioasă și culturală a Bucovinei, el fiind și un prodigios autor de manuale pentru uzul școlilor românești din cadrul monarhiei habsburgice.

Aron Pumnul nu putea să nu aibă anumite relații cu poetul Dimitrie Petrino, căci acesta era nepot de soră al fraților Hurmuzachi, iar din 1859 familia lui se mutase din Basarabia la Cernauca, pe atunci o veritabilă Meca a românismului. Petrino era un tânăr dotat cu bogate cunoștințe în domeniul limbii și literaturii naționale și avea o imagine proprie asupra vieții. Nu a aprobat sistemul lingvistic preconizat de Pumnul și în 1869, la trei ani după moartea profesorului, a editat broșura „Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina”, care a stârnit reacția dezaprobatoare a lui Mihai Eminescu.

Fiind în contact permanent cu intelectualii români din Bucovina, Pumnul a sprijinit cu înflăcărare ideea lui Ion Gh. Sbiera,

devenit primul membru al Academiei Române din această parte de țară, a lui Oreste Reney, Leon Popescu, Nicolae Vasilco, Leon Ciupercovici cu privire la înființarea, în 1862, a „Reuniunii românești de lepturǎ", reuniune transformată în Societatea pentru cultura și literatura poporului român în Bucovina. Alături de Mihai Zotta, Alecu Hurmuzachi, Ion Calinciuc, Alexandru Costin și Leon Ciupercovici, a fǎcut parte din primul comitet de conducere al acesteia.

Activitatea didactică, dar și cea editorială, desfășurată în anii premergători morții sale premature, când pregătea pentru tipar vestitul său „Lepturariu românesc" l-a apropiat foarte mult de Samuil Morariu Andrievici, numit în 1864 predicator la Catedrala din Cernăuți și care la acea vreme se remarcase prin scrierile sale religioase.

În acea perioadă numărul intelectualilor români în Bucovina nu era chiar atât de mare. Iar Pumnul, care avea credința neclintită în viitorul neamului nostru, a vegheat și asupra formării tinerilor intelectuali, care să lumineze poporul și săi conducă în lupta sa pentru emancipare național-culturală. El a educat cu dragoste o nouă generație, un alt suflet românesc, o altă mentalitate. Mulți dintre elevii săi, printre care Ion Gh. Sbiera, frații Vasile și Ioniță Bumbac, Ștefan Ștefureac, Teodor V. Ștefanelli și alții, au purtat în continuare flamura redeșteptării naționale. Iar cel mai tipic reprezentant al generației de intelectuali cultivată de Pumnul a fost Mihai Eminescu. La moartea acestuia, Eminescu a plâns în versuri și, astfel, prevestea pornirea, prin bolta literară a neamului, a celui mai luminos Luceafăr ai poeziei noastre.

Aron Pumnul, de la nașterea căruia la sfârșitul acestei toamne se vor împlini 180 de ani, a fost sufletul formării unei reprezentative generații de intelectuali români din Bucovina detrunchiată.

Vasile Alecsandri la Cernăuți

Elena CRIGAN,
cercetător științific la Arhiva regională de stat din Cernăuți

Anul 1848. Bucovina e bântuită de o secetă nemaipomenită, de evenimentele revoluției burghezo-democratice, care au cuprins monarhia habsburgică, dar aproape și întreaga Europă. Cu toate acestea ea rămase, totuși, un loc de refugiu sigur pentru revoluționarii din Moldova, Ardeal, Țara Românească.

... În noaptea de 15 spre 16 iunie 1848, la Cernăuți au sosit „bejenarii" Vasile Alecsandri și fratele său Iancu, Costache Negri și cele două surori ale sale, Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Sion și alții. Aceștia toți, precum și cei ce aveau sar mai vină au găsit găzduire în casele marelui vornic și bunului patriot român Doxachi Hurmuzachi.

Deșteptarea culturală și politică a românilor bucovineni din această perioadă este indisolubil legată de numele lor, și în primul rând, de cel al lui Vasile Alecsandri. Bardul de la Mircești, de altfel, nu venea pentru prima dată în capitala Bucovinei. A mai fost în trecere pe aici încă la vârsta de 22 de ani, în 1843, „pentru a-și umbri profunda durere a pierderii mamei sale". (Sever Zotta, „La centenarul lui V. Alecsandri"). De data aceasta poetul avea să se afle în Bucovina, la Cernăuți și Cernauca, un timp mai îndelungat, până la 17 noiembrie 1848.

Prozatorul bucovinean Iraclie Porumbescu în frumoasele sale „Amintiri despre Vasile Alecsandri" l-a descris pe prietenul său, bardul de la Mircești, cu deosebită căldură și simpatie. Tot el ne mărturisește că Alecsandri în timpul aflării sale la Cernăuți își redactase „Protestația în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu" și poemul „Deșteptarea României". Tipărită sub formă de foaie-volantă în vreo mie de exemplare, poezia a devenit foarte populară, o adevărată făclie instigatoare de spirite:

Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
N-auziți prin somnul vostru acel glas triumfător,
Ce se-nalță pân' la ceruri din a lumii deșteptare...

Veselul și sociabilul Alecsandri legase o strânsă prietenie cu mai mulți intelectuali bucovineni. Se afla în permanență corespondență cu frații Hurmuzachi, mai ales cu Alecu, cu Iraclie Porumbescu, cu compozitorul Carol Miculi, iar mai târziu - și cu Constantin Morariu și Simion Florea Marian. Urmând sfatul lui Vasile Alecsandri, Iraclie Porumbescu, bunăoară, colectează cântece și poezii populare bucovinene, din care avea să-i expedieze și poetului.

Sub egida fraților Hurmuzachi, la 4 octombrie 1848 la Cernăuți apare primul număr al ziarului „Bucovina". Acest ziar era tipărit în două coloane - în limbile română și germană. Pe lângă materialul oficial (politic și informativ), el mai avea și o parte literară, scoasă numai în limba română, care era susținută cu regularitate de Vasile Alecsandri. (În coloanele acestui ziar Alecsandri avea să publice pentru prima dată celebra baladă populară „Miorița"). Iar când Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina începe să-și editeze „Foaia..." sa (1 martie 1865 - decembrie 1869), Alecsandri devine colaboratorul ei principal, fiind numit în paginile revistei „eroul literaturii române frumoase", „cel mai ilustru reprezentant al literaturii noastre și al geniului național". În 1866 Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina sărbătorea aniversarea marelui scriitor (V. Alecsandri împlinise 45 de ani). Aflându-se în trecere prin Cernăuți, poetul se oprește la societate, îi vizitează și acasă pe mai mulți prieteni, iar într-un răvaș adresat soției sale Paulina, el scria că a fost primit aici cu mare entuziasm, că portretul său a fost „încununat cu o cunună de flori", volumul de poezii „era asemene încununat pe o masă și câțiva tineri au început a cânta un imn" întru lauda sa când a intrat. „Se vede că-s mare poet, judecând după complementele ce am primit; eu nu mă credeam așa mare. Aice piesele mele de teatru au produs efect extraordinar; toți cântă cântecele din «Florin și Florica», iar mai ales poezia ce am adresat Bucovinei", - scria în încheiere poetul.

Versurile din poezia „Bucovina” (publicată în primul număr al „Foii...”) despre care vorbește Alecsandri - „dulce Bucovină, veselă grădină” - au stârnit până chiar și în timpurile nu prea îndepărtate multe discuții... Blândul și veselul bard de la Mircești n-are însă nevoie de vreo îndreptățire. Într-adevăr, aflându-se în tovărășia bunilor săi prieteni bucovineni, Alecsandri n-a avut nici un motiv de supărare.

Bucățile literare din opera marelui scriitor veneau ca o apă purificatoare să curețe de „ciunisme” limbajul „Foii...”. Aici au fost publicate piesele „Barcarola”, „Florin și Florica” (operetă într-un act devenită foarte frecventă în repertoriul Societății muzicale „Armonia” din Cernăuți), „Paraponisitul” (cântecul comic), „Kera Nastasia sau Mania pensiilor”, „Arvinte și Pepelea” (comedie într-un act), o serie de poezii, notele sale de călătorie ș.a. Pe scena din Cernăuți (reprezentațiile teatrale se dădeau atunci în hotelul „De Moldavie”) au fost jucate multe din aceste piese.

Din repertoriul trupei doamnei Fanny Tardini, care venise la Cernăuți în trei stagiuni (13 martie - 27 mai 1864, 14 noiembrie 1864 - 25 mai 1865, aprilie - mai 1870), făceau parte piesele lui Alecsandri „Piatra din casă”, „Chirița în Iași”,

„Iașii în carnaval”, „Cinel-Cinel”, „O nuntă țărănească” ș.a. O bună parte din aceste piese au fost jucate și de artiștii lui Millo, sosiți la Cernăuți în vara anului 1871, iar vodevilul „Millo director, sau Mania posturilor” cu „marselieza ciuniștilor”, tipărit în nr. 1 și 2 ale „Foii...” din 1867 era jucat pe scena cernăuțeană de însuși Matei Millo.

Unica supărare pe care a avut-o bardul de la Mircești la Cernăuți pare a fi cea evocată de Ion Gh. Sbiera în amintirile sale, precum și de însuși Alecsandri în scrisoarea din 20 aprilie 1868, adresată prietenului său Alecu Hurmuzachi. Ion Gh. Sbiera găsise în „Călătoria mea în Africa” a lui V. Alecsandri, povestire ce urma să fie publicată în „Foaie...”, unele „erori gramaticale” și, ca profesor de limbă, își permise „a le îndrepta”.

Iată și unele pasaje din scrisoarea amintită mai sus: „Dacă foaia societății ține să mă aibă de colaborator, pretind ca să mă primească cu defectele mele de stil și de limbă, iar să nu mă ciuntească din cap până în picioare și să-mi schimbe cuvintele...

dacă această foaie are de gând a cădea în păcatul foilor ardelene, adecă a propaga pumnulismul cu lepturărismul și cu fundăciunălismul gramatical al acestui onorabil profesor... eu unul mă despart de ea ca de-o nevastă care-și pierde cărărușa. Ar fi trist de a vedea o foaie tânără să ajungă, de abia după trei ani, o cotoroanță neînțeleasă ca elucubrăciunile transilvănene pe care nimeni nu vrea să le citească". Și în continuare: „Când dracul om înțelege cu toții, că o literatură adevărat națională, trebuie și-și ieie izvorârea din geniul poporului, iar nu din fabricile de cuvinte pocite a lui Cipariu et companie!"

Dar acest „incident" nu a tulburat cu nimic relațiile de prietenie dintre Alecsandri și intelectualii bucovineni. Bardul de la Mircești avea să revină în nenumărate rânduri la Cernăuți, mai ales începând cu anul 1866, când a fost dată în exploatare calea ferată Cernăuți-Lemberg. Aflându-se în drum spre Paris, avea să se oprească de fiecare dată și în capitala Bucovinei, pentru a-și vizita prietenii, pentru a le da o mână de ajutor când aceștia aveau nevoie.

Raporturile de bună vecinătate între români și ucraineni

Ion I. NISTOR

După moartea lui Mazepa s-a lichidat și această a doua formă politică prin care a trecut destinul poporului ucrainean. Vechiul imperiu din Kiev a căzut sub loviturile tătarilor. Republica căzăcească ce pornise din Ucraina, adică de la marea graniță de pe Nipru, după un avânt războinic, s-a descompus în elementele teritoriale din care fusese alcătuită, astfel că unele se întoarseră din nou la Polonia, din care fuseseră desprinse, iar altele se îndreptară spre Rusia țaristă, până ce ajunseră să fie înglobate din nou în hotarele politice ale acestor state.

Legătura organică între aceste două formațiuni politice n-a fost scoasă în relief de nimeni mai bine ca de Miron Costin care, în prețioasa sa cronică moldovenească, arăta cum „erau cazacii din neamul lor ruși, adică rămășiță din oștenii cazacilor rusești, care după căderea Kievului și subjugarea leșească, au hălăduit pe Nipru în jos până la praguri, trăind sub ascultarea crailor leșești, slobozi de vecinătate sau iobăgie, în chipul oștenilor, cu hrană slobodă pe Nipru".

Bogdan Hmelnițki a desfășurat steagul libertății și a luptat pentru dobândirea ei și cu polonii, și cu rușii, și cu tătarii. Succesele sale au fost însă foarte schimbătoare, ca și forțele politice și militare de care dispunea numai vremelnic. De asemenea, au rămas nestatornice și granițele hătmăniei sale, care niciodată n-au atins Nistrul necum să cuprindă fâșii din teritoriul Moldovei în cele din urmă Hmelnițki a recunoscut suveranitatea țarului rusesc, pentru a găsi ia Moscova reazemul cuvenit în lupta sa contra Poloniei. Dar curând războinicul hatman și-a dat seama că Rusia urmărea scopuri egoiste de expansiune și că suveranitatea ei ducea, fatal, la o expansiune inevitabilă.

De aceea, Petru Doroșenko neîncrezându-se nici în ruși și nici în poloni preferă suveranitatea păgână, celei creștine.

El se închină sultanului, care-i făgădui întregirea Ucrainei în hotarele ei etnice, uzurpate de poloni și de ruși. Nici în aceste planuri teritoriale așa de îndrăznețe, nu se menționează nicăieri de revendicări ucrainene dincoace de Nistru, în Moldova românească. Ci dimpotrivă, după căderea lui Doroșenko, Poarta se gândi să unească politicește țara cu Moldova, pentru a realiza astfel unirea personală între ambele țări vecine. Nu hatmanul ucrainean ajunse domn al Moldovei, ci voievodul Moldovei întruni în persoana sa și hătmănia Ucrainei. Catastrofa turcilor la Viena puse capăt suveranității lor asupra Ucrainei și prin aceasta se sparse și uniunea personală dintre Ucraina și Moldova.

Rusia lui Petru cel Mare deveni tot mai amenințătoare, de când nici Polonia și nici Turcia nu-i mai puteau opune o împotrivire serioasă în Ucraina. Atunci Mazepa recurse la ajutorul suedez, pentru salvarea republicii căzăcești. Dar soarta i-a fost vitregă. Înfrângerea de la Poltava a pecetluit soarta Ucrainei, iar nenorocitul hatman găsi refugiu și adăpost pe pământul ospitalier al Moldovei, unde și muri. Dar nici îndrăznețele planuri ale lui Mazepa nu atingeau pământul Moldovei, a cărui integritate a fost lezată numai târziu de Austria și Rusia, în mod samavolnic și din năzuințe imperialiste și nicidecum cu revendicări de pretinse drepturi etnice sau istorice, precum se face astăzi.

Revendicările teritoriale ale ucrainenilor se opreau totdeauna la Nistru. Credința aceasta era așa de înrădăcinată în conștiința obștească, încât palatinul de Brazlav, Martin Chometovski, putea să declare într-un act de hotărnicie din 14 octombrie 1703 că: „Inter nos et Valahiam ipse Deus flumine Tyras dislimitavit", adică între Ucraina și România însuși bunul Dumnezeu a săpat un hotar veșnic prin apa Nistrului[1].

În domeniul vieții politice, ca și în cel al vieții culturale și bisericești, românii s-au validat totdeauna ca prieteni și buni vecini ai ucrainenilor. În armatele căzăcești elementul românesc era foarte numeros și foarte bine apreciat. Români ca Apostol, Movilă, Pușcariu și alții, au îndeplinit cu vrednicie roluri istorice de hatmani ai cazacilor.

[1] E. Hurmuzachi. *Documente. Supliment II,* vol. III, p. 293.

Numărul polcovnicilor români era destul de mare. nu era luptă mai grea, la care să nu fi luat parte și contingente de români. Iar față de pribegii ucraineni, moldovenii s-au arătat totdeauna cu prietenie și dragoste creștinească. Pribegii de seamă, ca Horlenko, petreceau la Iași în cercul boierilor români. Pe tovarășii de luptă ai lui Mazepa, refugiați în Moldova, românii i-au protejat și apărat contra urmăritorilor lor. Nicolae Costin arăta, că pe aceștia moldovenii i-au scăpat, „fiindcă erau creștini pravoslavnici să nu încapă pe mâna țarului că i-ar fi belit de vii".

Hatmanul Iurașko Hmelnițki a fost salutat la trecerea sa prin Iași de însuși cronicarul Miron Costin, cu o frumoasă cuvântare în limba latină, prin care din toată curățenia inimii ura noului hatman să ajungă cu bine în patria sa și să fie primit acolo cu încredere de ai săi.

Ca hatman al Ucrainei, Duca-Vodă și-a câștigat merite cu așezarea și repopularea țării și cu înviorarea vieții economice și culturale. Scrisoarea către Samoilovici dă cea mai bună dovadă pentru solicitudinea lui față de noii săi supuși ucraineni.

Aceste raporturi de prietenie și bună vecinătate s-au menținut neclintite până, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, când centrul de propagandă ucraineană se mută de la Kiev la Lvov, capitala Galiției austriece. În istoricul problemei ucrainene, care servește de introducere la studiul de față, s-a arătat mai pe larg, cum ideea națională ucraineană, izgonită de atotputernicia țaristă din domeniul preocupărilor politice, își luă refugiul în poezia populară, pe care nimeni nu o putea smulge din sufletul norodului. În regiunile Niprului amintirea luptelor eroice pentru libertate nu dispăruse niciodată din conștiința națională ucraineană. Pornind de la studiul datinilor și obiceiurilor populare, cărturarii maloruși începură să-și dea seama de marea deosebire ce există între folclorul ucrainean și cel rus. Constatările acestea îi transpuneau involuntar în domeniul politic, trezind dorul de a vedea reînviind vremurile trecute. Astfel luară ființă asociații literare ucrainene, mai ales în raza de influență a universității ucrainene din Harkov, unde amintirea eroismului căzăcesc era mai vie. Acolo apărură și primele publicații folclorice în dialectul malorus. În fruntea acestor asociații literare stătea „Frăția Chiril și Metodie," care luă ființă la 1848 în Kiev, la îndemnul istoricului Kostomarov.

Din cercul ei făcea parte și scriitorul Taras Șevcenko, cel mai credincios interpret al suferințelor naționale și al năzuințelor și dorurilor politice neîmplinite. El nădăjduia că:

„Se vor libera curând
Oamenii încătușați;
Va suna ceasul judecății.
Se vor rosti munții și Niprul".

În cercul de activitate al acestor societăți intrau și preocupările de ordin politic și social. Dar cum față de vigilența guvernului țarist, scopul adevărat al mișcării nu se putea spune pe față, s-a recurs la expedientul unei federațiuni panslave sub sceptrul țarului, din care să facă parte și Ucraina autonomă. Dar și aceasta era prea riscant pentru vremurile acelea și de aceea guvernul țarist luă din timp măsuri drastice contra acestor mișcări „separatiste". Prin un ucaz imperial din 1876 se opri orice publicație în limba malorusă, precum și importul de scrieri de acest fel, ce veneau din străinătate.

În condițiile acestea, propaganda politică ucraineană nu mai putea fi continuată cu succes în vechea Ucraina căzăcească. Centrul propagandei trebuia să fie transpus în alt loc, unde existau condiții mai prielnice pentru desfășurarea ei. Și acest loc era Lvovul, capitala Galiției austriece, unde guvernul habsburgic tolera cu plăcere o mișcare ce era îndreptată contra integrității imperiului rusesc. Populația ucraineană de acolo, unită demult cu biserica catolică, putea fi folosită foarte bine pentru scopurile acestea.

Dar guvernul habsburgic mai avea încă și un alt motiv să canalizeze această mișcare, adică acela de a o putea îndrepta contra *preponderenței politice poloneze* în Galiția și a celei *românești în Bucovina*. Scopul principal putea fi atins prin combaterea efectivă a propagandei naționale rusești în Galiția și Bucovina și prin sprijinirea și încurajarea mișcării ucrainene îndreptată contra Rusiei ortodoxe.

Încă de pe la 1835 istoricul Pogodin, secondat de Zubrițki, propovăduia în Galiția credința în unitatea norodului rus din Carpați până la Ural și de acolo până la Vladivostok.

Iar la 1866 apăru la Lvov organul rusofil „Slovo” pentru susținerea, și pe cale publicistică, a acestei credințe. Mișcarea aceasta fu continuată apoi de Dudîkievici și extinsă și asupra Bucovinei și Rusiei Subcarpatice; aderenții își ziceau „ruteni bătrâni”, spre deosebire de „rutenii tineri”, care profesau credințe politice ucrainene.

Mișcarea național-ucraineană cuprinse mai întâi în mrejele ei tineretul de la seminarul unit din Lvov. În frunte erau Șașkievici, Holovațki și Vaghilovici, care porneau și ei, ca și conaționalii lor de la Nipru, de la cultivarea folclorului ucrainean prin publicarea de poezii populare în Rusalka Dnistrovaja (Zâna Nistrului) la 1837, ca o contrabalansare a acțiunii lui Pogodin. Guvernul austriac nu-și dădea încă bine seama de scopurile radical opuse ale ambelor mișcări. Dar cum Austria era stăpânită de idei feudale, guvernul ei nu putea privi cu ochi buni o asemenea mișcare democratică-nihilistă, și de aceea o opri, dând curs liber mișcării rusofile, mai ales la 1848, când era silită să solicite intervenția armatelor rusești în Transilvania, pentru a înăbuși mișcările revoluționare de acolo.

După potolirea revoluției de la 1848, Austria începu să-și dea seama că nici curentul ucrainean, dar nici cel rusofil nu cădeau de acord cu politica ei de stat. De aceea, ea căută să încadreze pe ruteni, cum se numeau ei atunci, în planurile ei politice, și anume să facă din ei masa de manevră, pe care să o poată întrebuința, după nevoi și împrejurări, când contra polonilor în Galiția, când contra ungurilor din Rusia Subcarpatică, când contra românilor în Bucovina. În scopul acesta contele Stadion, guvernatorul Galiției, „descoperi” politicește pe ruteni și le dădu tot concursul la organizarea lor națională. Astfel luă ființă consiliul lor național „Rada Ruska” din Lvov cu organul ei de publicitate „Zorja Halycka”, adică „Zorile Galiției”. Programul politic era împărțirea Galiției în două, în așa fel ca din partea orientală să se alcătuiască o nouă „provincie de coroană” autonomă, căreia să i se înglobeze și

Bucovina. În provincia aceasta limba oficială urma să fie cea ruteană, atât în administrație cât și în școală și biserică[2].

Dar programul acesta politic a încăput între două focuri, cel *polon* din flancul stâng, și cel *român* din flancul drept, astfel că el n-a putut fi realizat. Până la războiul mondial Austria, încolțită de poloni și de români, n-a putut satisface pretențiile rutenilor în această privință, mărginindu-se cel mai mult la întâlnirea situației lor față de poloni în Galiția, cât și față de români în Bucovina. Și aceasta mai ales de pe la 1890 încoace, când prin trecerea marelui luptător pentru cauza ucraineană, a profesorului Mihail Hrușevski, de la Kiev la Lvov, mișcarea națională ruteană primea un nou avânt și se reboteză în ucraineană. Revendicările politice ale partidului național-democrat, creat de Hrușevski, sunt cele vechi, culminând în cererea ca teritoriul locuit de ruteni în Austria, să formeze o provincie aparte și unitară, cu o largă autonomie administrativă și legislativă. În scopul acesta Galiția să fie împărțită în două, în așa fel ca partea ruteană să fie unită cu Bucovina într-o provincie de coroană proprie, cu administrație autonomă și cu dieta ei provincială. Pentru înfăptuirea acestui plan politic cu un ceas mai devreme, fruntașii ucraineni din Galiția și din Bucovina dădeau guvernanților de la Viena să înțeleagă că realizarea acestei Ucraine Mici, un fel de Piemont revendicativ, ar fi numai prima etapă în drumul triumfal al Habsburgilor spre inima Rusiei țariste, care trebuia să ducă la înfăptuirea Ucrainei Mari, din Carpați până la Caucaz, sub supremația Austriei. Din această mare Ucraina urma să facă parte și țările române Bucovina și Basarabia, ba chiar și Moldova până la Siret, dacă nu chiar întreagă. Într-o vreme, arhiducele Franz Ferdinand, nenorocitul moștenitor al tronului habsburgic, se visa chiar „împărat al Ucrainei", iar plăsmuitorii acestor planuri fantastice se grăbeau chiar să răspândească broșuri și ilustrații amăgitoare, care înfățișau ceremonialul arhiducelui ca hatman al Ucrainei la Kiev.

[2] I. Kreveţkii. Sprava podilu Halicynî v gg. 1846–1850, „Zapiski naukovoho tov im. Sevcenka", 1910, vol. 93–96; cf. „Zeitschrift für osteuropäische Geschichte", Bd. 1, p 297 passim.

Pentru accentuarea și mai vădită a acestei politici fantastice și pentru adâncirea popularității habsburgice în păturile largi ale populației ucrainene, împăratul Franz Iosef a hotărât să trimită pe nepotul său, arhiducele Karl, îndată după căsătoria acestuia cu prințesa Zita, în garnizoană, la Kolomeea, în centrul populației ucrainene din Galiția. Arhiducele a fost acolo aclamat de ucraineni care își puneau toată nădejdea în el și în Casa de Habsburg. De la Kolomeea, Karl vizita adesea și Cernăuți, unde cumpăra broderii românești pentru a aduce nițică variație în decorul locuinței sale din Kolomeea, împodobită numai cu produse ale hărniciei populare ucrainene și huțănești. În felul acesta căuta diplomația austriacă să câștige simpatiile populației ucrainene în pragul izbucnirii primului război mondial, când se aștepta prăbușirea Rusiei și ridicarea pe ruinele ei a unei Ucraine Mari, sub flamura habsburgică.

Așa se explică faptul că la izbucnirea războiului mondial se organiză, sub auspiciile guvernului austriac, o legiune de voluntari ucraineni, chemată să năvălească în Ucraina rusească și să cheme pe conaționalii lor de acolo, ca pe vremea lui Hmelnițki, la răscoala contra țarismului și la proclamarea Ucrainei independente. Zelul acesta patriotic a fost imitat și în Bucovina de renegatul Nicolae Vasilko, care chema populația huțănească sub arme, formând din ea o legiune de ucraineni bucovineni, care avea menirea să oprească, sub comanda hiperzelosului comandant de jandarmi Eduard Fischer, invazia armatelor țariste în Bucovina. Înarmați cu pistoale și săcălușuri, legionarii ucraineni fugeau mâncând pământul în fața trupelor regulate rusești, până la completa lor risipire și nimicire. Pilda vinovată și ușuratică a lui Nicolae Vasilko a fost urmată de Aurel Onciul cu legionarii români, care suferiră același lamentabil eșec.

În cursul războiului mondial, când armatele țarului se revărsau cotropitoare asupra Bucovinei și Galiției și când Austria avea nevoie de simpatiile ucrainenilor, promisiunile ei față de aceștia curgeau gârlă, amăgindu-se unii pe alții. Aceștia se încredeau prea mult în puterea de rezistență a Austriei, acel conglomerat politic hibrid și demult menit pieirii.

În urmărirea scopurilor lor politice, conducătorii ucraineni au nesocotit însă pe vecinii lor poloni și români.

Ucrainenii, care de sute de ani n-au trăit în statul lor național, au pierdut noțiunea granițelor etnice și politice. În drumul aspirațiilor lor, ei trebuiau fatal să se izbească de poloni, cu zeci de milioane de conaționali și cu străvechi tradiții politice până la Nipru. Ei au desconsiderat și pe români, care în tot trecutul lor, precum am văzut, n-au comis niciodată vreun act de ostilitate contra ucrainenilor, ci dimpotrivă, au luptat alături de ei și le-au oferit ospitalitate largă de câte ori aveau nevoie de ea. Oamenii lor cu răspundere au mai scăpat din vedere că românii din Bucovina, ca și cei din Basarabia, aveau la spatele lor milioane de conaționali liberi, gata oricând să sară în ajutorul lor și să-i dezrobească, precum s-a și întâmplat de fapt în războiul mondial. În loc, deci, să caute o înțelegere cu vecinii lor de sub jugul străin, de la om la om, de la popor la popor, ucrainenii s-au bizuit prea mult pe guvernul de la Viena, așteptând totul de la atotputernicia lui. În miopia lor politică, ei nu-și dădeau seama, că guvernul austriac, oricât de binevoitor ar fi fost față de ei, nu putea desconsidera în așa măsură pe poloni și români, încât să-i împingă la o dușmănie fățișă contra Austriei. Greșelile acestea politice s-au răzbunat la sfârșitul războiului mondial, când ucrainenii, după ce Austria muribundă își trase mâna protectoare de la ei, au rămas complet izolați și părăsiți de toți vecinii, a căror prietenie n-au cultivat-o niciodată.

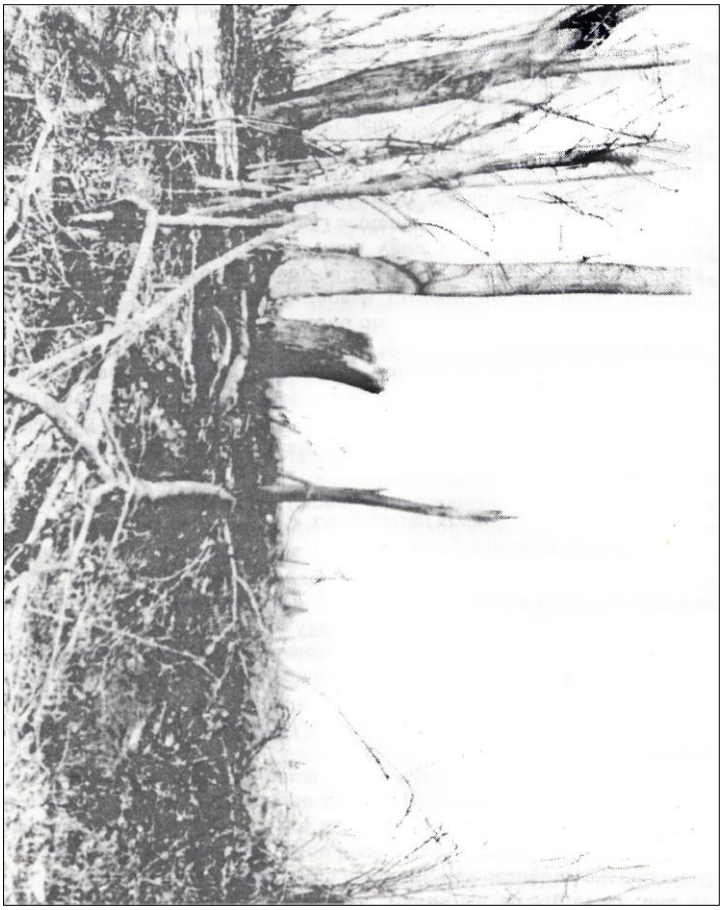

Prin codrul voievodal au trecut iarăşi „tătarii”...

Iordăneștii - sat coborâtor din cronici

Florea ȘAPCĂ
profesor

Mă-nchin la toți adânc, până-n țărână,
Martiri ai gliei, scumpii mei săteni,
În paza-i bună Domnul să vă țină –
De la Cornet și până-n Hălăceni!

Mircea LUTIC.

Cu denumirea de Ardănești, satul este atestat documentar în anul 1575. Se presupune că denumirea și-ar fi luat-o de la numele lui Petru Ardan, pomenit în hrisovul domnesc din 13 iunie 1456. Nu se exclude faptul că satul este și mai vechi, existând chiar în timpul domniei lui Alexandru cel Bun și rotunjind astfel respectabila vârstă de aproape 600 de ani. La 19 ianuarie (ziua Iordanului pe stil vechi) 1747, când Gheorghe Hâjdău, făcând dreaptă împărțeală, dăruia acest sat fiicei sale Maria, el se numea deja Iordănești. Cu patru ani mai târziu, adică în 1751, după mai multe discuții avute cu localnicii și având consimțământul domnului Moldovei, Grigore Hâjdău mută vatra satului pe malul stâng al Siretului. La porunca domnului țării, la 23 septembrie 1757, are loc o nouă fixare a hotarelor satului. Pe parcursul acestei delimitări, mazilii Ștefan Stârce, Toader Calmuțchi și Pavel Morțun au arătat pietrele de hotar ale Iordăneștilor, care erau puse înspre Carapciu la obârșia Turiului și la hotarul cu Hatiul, iar înspre Ropcea lângă casa lui Halac și pe dealul dinspre Cuciur.

Veacuri la rând Iordăneștenilor le-au fost sprijin cei trei piloni, pe care se cimentează orice popor: limba, biserica și școala. Indiferent sub ce stăpânire au trăit, ei nu și-au uitat graiul, obiceiurile, tradițiile, n-au uitat că sunt români și că dacoromână le este vița.

Parohia Iordăneștilor a fost întemeiată în anul 1784 de către episcopul Bucovinei Dositei Herescu. Îndrumători spirituali ai

Iordăneștenilor au fost preoții Constantin Hostiuc, Teofil Sauciuc-Săveanu, Vasile Stolarciuc, Constantin Vlad (om de o rară frumusețe sufletească, care a cunoscut amarul a două refugii din cauza invaziei bolșevice), Metodie Mânzac (care a slujit aici din aprilie 1945 până la 1952, a ajuns unul din ierarhii Bisericii Ortodoxe Ruse și a fost martirizat pentru statornica-i credință în Dumnezeu), Iftimie Teleucă, Agafonic Potorac, Vasile Stolearciuc (care a slujit în biserica de aici timp de 23 de ani), Gheorghe și Mie Amari. Stăpânul de azi al lăcașului de închinare Domnului din Iordănești este vrednicul preot Vasile Popescu.

În Iordăneștii noștrii funcționează două școli cu limba de predare română: una pe malul stâng, care a atins vârsta de 115 ani, și alta pe malul drept al Siretului, care și-a sărbătorit nu demult un centenar de la deschidere. Primul director al școlii de pe malul stâng al Siretului (actualmente școala nr. 1) a fost Eugenie Nemeș, iar primii învățători de acolo - Mie Tovstiuc, Nicolae Chirilovici, Olimpia Traciuc și Minodora Tovstiuc. Iordăneștenii mai în vârstă îi mai păstrează în memorie pe harnicii pedagogi Ilie Tovstiuc și Dionisie Cuparencu. În perioada postbelică directori ai școlii nr. I au fost Dora Rosenblat, Lazăr Huțuleac, Simion Clar, Mihai Patraș, Nicolae Bojescu. Actualmente director al acestei școli este Ion Bojescu. Până în 1997 această școală au absolvit-o (se are în vedere perioada postbelică) 1.017 elevi, dintre care mulți au studii superioare și medii de specialitate. Printre aceștia sunt profesorul Vasile Șapcă, care a făcut parte din prima promoție a școlii de 7 ani), scriitorul Mircea Lutic, Mihai Bojescu, Silvian și Dorina Boicu, Ecaterina Alexiuc, Nicolae T. Bojescu, Nicolae S. Bojescu, Florea și Nicolae Șapcă, Ioana Cârciu, Ioana și Maria Costinean și mulți alții.

Din sârguința primarului Ion al lui Florea Bojescu și a parohului Teofil Sauciuc, în anul 1897 pe malul drept al Siretului a fost deschisă o școală primară. La început, această școală a funcționat într-o casă închiriată. Era casa gospodarului Nicuță al lui Grigore Bostan, bunelul poetului și academicianului Grigore Bostan, actualmente șef al catedrei de filologie română și clasică a Universității din Cernăuți. Mai târziu, când primar al Iordăneștilor a devenit Andrei Carp, om înzestrat cu înalte calități morale, mereu

setos de cunoștințe, absolvent al școlii de dascăli din Vatra Dornei, a început construcția actualei școli nr. 2. Evident, cheltuielile au fost suportate de primărie. Timp de un secol directori ai acestei școli au fost: Turchevici, Dionisie Cuparencu, Vasile Preotu, Dora Rosenblat, Eugen Mitran, Gheorghe Horobeț, Lazăr Huțuleac, Vasile Tovarnițchi, Boris Gladun, Nicolae Mariuțac, Mihai Patraș. Actualul director al acestei școli este minunatul pedagog Ion Bilețchi. În perioada cuprinsă între anii 1957 și 1997. scoală nr 2 din Iordănești au absolvit-o peste 580 de băieți și fete. Peste 50 de absolvenți ai ei și-au continuat studiile la instituții de învățământ superior, iar peste 70 au studii medii speciale. Pe parcursul deceniilor de pe băncile acestei școli a pornit o pleiadă de oameni talentați, printre care îi menționăm pe următorii: Gheorghe Opaiț, fost profesor la Universitatea din Iași, Octavian Carp, arhitect, Vasile Malion, inginer, fost director al unei instituții cu profil agricol, Mihai Cârciu, profesor. În perioada postbelică mândria școlii au devenit Mihai Opaiț, Viorel Dușceac, Ion Ioneț, Mihai Carp, Dumitru Cârciu, Valeriu Malion ș.a. 35 de absolvenți și acestei școli își desfășoară astăzi activitatea în 17 școli de cultură generală din Ucraina și din afara ei.

Dintotdeauna iordănești-enii s-au învrednicit de onoarea de a fi numiți oameni gospodari, oameni harnici, care știu a lucra glia și a crește pâine, care știu și rostul veseliei când e nevoie de ea. În perioada interbelică corul bărbătesc al satului, compus din circa 50 de persoane și condus de învățătorul Mie Tovstiuc, a devenit cunoscut departe de hotarele Iordăneștilor. Acest cor a ocupat locuri de frunte la diferite competiții artistice: în 1931 - premiul III și medalia de bronz la concursul corurilor populare organizat de Societatea muzicală „Armonia" din Cernăuți; în 1932 - premiul II și medalia de argint la concursul desfășurat de aceeași societate; în 1934 - premiul IV și diploma de laureat la marele concurs de datini organizat la Teatrul Național de „Ateneul Popular" din Cernăuți. Iordăneștenii au fost membrii activi ai Societății culturale locale „Arboroasa". Într-o atmosferă solemnă, în luna august a anului 1932 în sat a avut loc sfințirea steagului Societății arcășești „Ștefan cel Mare", care număra 45 de membri și în fruntea căreia se afla Nicolae Șapcă.

Cea mai neagră pagină din istoria Iordăneștilor a înscris-o anul 1940, când viața pașnică a gospodarilor a fost zguduită de motoarele tancurilor sovietice. Pentru iordănești, ca și pentru toți nord-bucovinenii, au început zile de calvar. Ei au devenit victime ale regimului totalitar. Mulți au fost ridicați în miez de noapte numai din simplul motiv că erau români și buni gospodari. Unii nu s-au mai întors de pe drumurile deportărilor și oasele le-au rămas să zacă în Siberia, Kazahstanul de Nord, în Karelia. Din inițiativa primarului Aurel Saviuc și cu participarea nemijlocită a enoriașilor conduși de preotul Vasile Popescu, la 21 noiembrie 1997, la Iordănești a fost sfințit paraclisul ridicat în memoria sătenilor deveniți victime ale regimului Stalinist.

Soarta Iordăneștilor de după război este asemănătoare cu soarta celorlalte localități bucovinene. Primul primar postbelic a fost Gheorghe Samborschi, care, cu toate că cunoștea prost limba veneticilor, îndeplinea cu osândire sarcinile date de către reprezentanții autorităților sovietice. Tot pe timpul acestuia au început a-și ieși din piele cozile de topor. Activitatea „fructuoasă" de zi și de noapte a secretarei de la primărie, a „tovarășei Podlesnaia" adică, a adus în 1946 străvechiului sat românesc Iordănești noua denumire de Podlesnoe.

Ca rezultat al colectivizării forțate, în anul 1949 în sat au fost create două colhozuri: pe malul drept - colhozul „8 Martie", iar pe malul stâng al Siretului - colhozul „Kirov". Primul a fost creat în gospodăria lui Toader Ioneț, iar al doilea și-a avut sediul în casa Eudochiei Șapcă, rămasă cu copilul ei Aurel după ce soțul ei a fost trimis ia muncă silnică în regiunea lacului Onega.

Autoritățile sovietice și organele de partid considerau că satul era fără perspectivă. A fost, așadar, lichidată primăria. În dreapta Siretului construcția caselor era interzisă. Abia în 1968 satul este în întregime electrificat. Marile construcții de pe terjtoriul Iordăneștilor au început în anii 80. Cârmuirea colhozului și-a înălțat o clădire modernă, cu etaj, pentru sediu. A fost dat în exploatare un parc auto, a fost construit un magazin în cătunul Cornet. În anul 1989 a fost dat în folosință căminul cultural. La 24 decembrie 1989, când privirile tuturor românilor din Bucovina erau îndreptate spre evenimentele din Țară, din inițiativa unui grup de iordănești este

fondată filiala locală a Societății regionale de cultură românească „Mihai Eminescu”. Pentru prima dată în perioada postbelică în sat a fluturat drapelul tricolor - simbolul nostru național. În aceeași zi, cei peste 500 de participanți la această manifestare de suflet au cerut în prezența autorităților sătești și raionale ca satului să-i fie redată vechea denumire. În acest scop iordăneștenii au semnat și o adresă către organele superioare de partid. Această cerință legitimă a fost trecută cu vederea până în anul 1993, când, la 13 iunie, locuitorii satului au participat la un referendum, unde și-au spus ferm cuvântul în favoarea restabilirii adevărului istoric. Dar au trebuit să mai treacă încă trei ani până ce Rada Supremă a Ucrainei să adopte hotărârea nr. 133/95, conform căreia satului Iordănești să-i fie redată denumirea lui istorică, iar cea de Podlesnoe să nu mai fie folosită. Tot în această perioadă, bisericii „Sf. Arh. Mihail și Gavril” i s-a restituit casa parohială naționalizată după război. După o întrerupere de 12 ani în sat a fost redeschisă grădinița de copii. La 24 iunie 1994, călătorilor pe calea ferată li s-a dat îmbucurătoarea veste că vor putea urca în tren și coborî din el în noua haltă „Iordănești”.

Satul, care se așterne astăzi pe ambele părți ale Siretului, situat la șoseaua ce leagă Storojinețul și Hliboca, are în prezent 750 de gospodării și o populație de 2240 de locuitori. Suprafața lui este de 16 km^2. Din sectorul privat fac parte 370 ha pământ arabil, din cel colectiv - 670 ha.

Curg la vale apele bătrânului Siret. Trec anii, se schimbă oamenii, Iordăneștii însă, vor rămâne un sat românesc înfloritor și mereu tânăr, un sat de oameni neînfricați, căci strămoșii lor îndepărtați sunt carpii din viță dacică.

Iancu Flondor, adversar al onciulismului

La 4 iulie 1904, cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, la Putna urma să aibă loc o festivitate impresionantă, la care erau invitate delegații din toate ținuturile românești. Președinte al comitetului organizatoric fusese numit Eudoxiu Hurmuzachi, zis Doxuță, pentru a nu fi confundat cu unchiul său, istoricul și omul politic, care cu decenii în urmă apărase, la Viena, drepturile știrbite ale românilor bucovineni, care s-au desfășurat într-o atmosferă tensionată din cauza conflictului izbucnit între democrații lui Aurel Onciul, care aveau de partea lor tovărășia țărănească româno-ruteană, și Partidul Popular Național de sub conducerea lui Iancu Flondor.

În rezultatul unei campanii electorale nemaiîntâlnite până atunci în Bucovina, a pactizării cu rutenii și a promovării unei politici fățișe antiromânești, democrații lui Aurel Onciul aveau să-i învingă la alegeri pe candidații partidului lui Iancu Flondor. Urmând să piardă toate locurile în Dietă, naționalii aveau să declare la sfârșitul toamnei despre autodizolvarea partidului lor și să constate cu amărăciune: „Corpul națiunii noastre este spart în caste separate. Marii proprietari, preoții, învățătorii, poporul rural - toți se separă politicește unii de alții și se mărginesc a lupta pentru interesele particulare ale stării căreia îi aparțin; acesta este tristul efect al agitației democraților români!”

În ajunul serbării de la Putna românii bucovineni erau deja dezbinați. Și dacă Doxuța Hurmuzachi avea să fie văzut la festivități rănit după duelul cu Aurel Onciul, Iancu Flondor, retras în castelul său de la Storojinețț, hotărâse să nu participe la serbare. Avea dreptate cavalerul de Flondor? Avea argumente în favoarea neparticipării sale la serbarea de la Putna? Vom vedea aceasta din scrisoarea sa către Doxuță Hurmuzachi, care-i venea unchi, pe care o publicăm la timpul potrivit și care ne-a fost pusă la dispoziție de către pictorul Constantin Flondor, originar din Cernăuți, dar trăitor în Timișoara, fiindcă năluca onciulismului și a lupismului cutreieră din nou Bucovina.

Storojineț, 3 iulie 1904

Iubite moșule,

Am primit epistola Matale din Cernăuți și telegrama din Putna. Decisiunea mea e fermă și - regret că trebuie s-o spun - intervențiunea eventuală a Mitropolismului nu poate s-o schimbe deloc.

Socotința mea e că invitări speciale pentru Putna nu se potrivesc în general cu caracterul serbării și că prezintă în cazul special ca ceva mai mult decât o simplă impoliteță față cu românii din alte țări, dacă sunt respinse la puține persoane din Bucovina. O invitație ulterioară a unor persoane din România la fața locului nu schimbă nimic în privința regulelor de bună cuviință.

Aflând, însă, că de o astfel de distincțiune deosebită și neobișnuită vor fi părtași și deputații ruteni Pihuleak, Nekolay Wassilko și trădătorul neamului nostru Florea Lupu, m-am revoltat adânc. Persoanele numite sunt - abstragând de la deplasarea lor socială - cei mai notoriei, mai aprigi și mai detestabili dușmani ai neamului nostru și prin urmare a memoriei lui Ștefan cel Mare, a căror atitudine politică și particulară a avut drept urmare excluderea respectivilor de la toate și cele mai neînsemnate petreceri naționale.

Aniversarea morții Marelui Ștefan nu e o petrecere greco-orientală, ci, în prima linie, una din cele mai mari și mai triste sărbători ale neamului românesc. Procedeul comitetului în privința invitărilor amintite reduce festivitatea aceasta la o farsă și constituie pentru fiecare român de bine o lovitură brutală în sentimentele cele mai sacre.

Nu știu ce vor face ceilalți; pentru mine e clar ca cerul senin, că nu pot lua parte la o festivitate națională, la care vor lua parte în mod atât de distins Pihuleak, Nekolay Wassilko și Florea Lupu.

Al Dvoastre Iancu.

O scrisoare din Iași către Iancu Flondor

Deși numele semnatarului scrisorii nu ne este cunoscut, bănuim că acesta era un intim al dr. Iancu Flondor, fiindcă, este clar, avea și misiunea să-l țină la curent și cu rezultatele misiunii agentului diplomatic Vasile Bodnărescu la Iași, și cu atitudinea cercurilor guvernante ale României față de trimiterea trupelor în Bucovina, dar și cu faptul cum se aranjase în capitala Moldovei fiica sa adoptivă Marița, căsătorită ulterior cu Gheorghe Cuza. Reiese din această scrisoare, care, la fel, ne-a parvenit de la dl. Constantin Flondor din Timișoara, că fruntașul vieții politice din Bucovina anului 1918 nu-i acordase lui Vasile Bodnărescu, în acel moment cardinal din istoria bucovineană, toată încrederea sa. Acesta avea în curând să se îndepărteze de flondoriști, iar la 15 septembrie 1919 se va număra printre acei care puneau temelia Partidului Democrat al Unirii, în frunte cu dr. Ion Nistor. De aceea, bănuim, el a expediat la Iași o telegramă pe adresa intimului său, dându-i anumite instrucțiuni, și tot de aceea a trimis acolo un curier, prin care să primească un răspuns deosebit de cel oficial. Scrisoarea este scrisă și expediată la 6 noiembrie 1918, cu cinci zile înainte de intrarea unităților diviziei a 8-a române în Cernăuți. Această întârziere se explică prin faptul că Iancu Flondor a insistat în fața guvernului român, aflat atunci la Iași, ca truple care urmau să sosească în Bucovina să fie complet reechipate.

Tot din această scrisoare se poate observa că pentru cauza Bucovineni milita în acele zile și marele istoric Nicolae Iorga, care a sprijinit cu mult entuziasm, încă de la începutul secolului, lupta românilor de aici pentru eliberarea lor națională.

Scrisoarea este un document, în care Iancu Flondor este arătat ca om și ca patriot, care a luat asupra sa tot greul luptei pentru înfăptuirea, în toamna anului 1918, adică cu 80 de ani în urmă, a idealului național al românilor bucovineni.

Iași, 26 Oct/6 Nov. 1918

Scumpe Iancule,

Cu cea mai adâncă emoție am primit ieri ia 6 seara telegrama Ta și imediat am dat-o lui Traian ca să o ducă lui Averescu. Cum însă acesta lipsea, Traian a comunicat-o deputaților cu care stă la masă, dintre care unul, senatorul Dr. Pilescu, un intim al lui Marghiloman, i-a spus că lucrul s-a și făcut. Bodnărescu n-a sosit la Iași, cel puțin n-a fost la mine, ci a fost văzut la Botoșani. Presupun că cenzura a transmis întâi telegrama lui Marghiloman, care a luat imediat misiunea în consecință. Numai astfel se și explică întârzierea în expedierea unei telegrame urgente. Împreună cu telegrama transmisă de către oficiul central telegrafic într-un plic închis, am trimis și următoarea comunicare: „Vă comunic că d-l dr. Vasile Bodnărescu nu se mai află la Iași ci în drum pentru înapoiere. Oficiul telegrafic central Iassi."

Având și știri directe prin Iorga, care a sosit tot ieri la 5 seara, și pretindea să fi auzit bubuituri de tunuri din direcțiunea Cernăuți, eram foarte alarmat și m-am dus încă seara la Iorga, cerând o întrevedere și din partea sa, însă și el primise tocmai știrea din izvor sigur că armata noastră a trecut frontiera. Totodată am aflat că la Senat a ținut Marghiloman un discurs senzațional, amintind că România a luat sub ocrotirea ei Nordul Basarabiei și Bucovina, strigând la sfârșit Trăiască România Mare. Văd că nu m-am înșelat în prevederile mele, când am bănuit că Marghiloman ca om abil se va acomoda împrejurărilor.

Încă alaltăieri, Luni dimineața, se răspândise cu insistență în oraș un zvon fals că un reg. de inf. și 2 de cav. ar fi trecut în Bucovina. Mi se dădea chiar Nr. reg. de inf... 29 Dorohoi. Zvonul a persistat și în cursul zilei de ieri.

Azi, precum vei fi văzut, ziarele de dimineață aduc în mod oficial la cunoștință trecerea armatei în urma intervenției Tale.

Te felicit din adâncul inimei pentru această mare faptă, care va lega pentru totdeauna numele Tău de istoria Românilor și-Ți mulțumesc în numele strămoșilor și părinților noștri pentru marea

jertfă personală legată de atâtea visuri ce o aduci. Dumnezeu să te binecuvânteze și să Te răsplătească. Să-i mulțumim din suflet că ne-a fost dat să trăim aceste clipe. Acum la altă chestiune. Traian nu găsise, precum era de presupus subt actualele împrejurări, camere pentru Marita. Am profitat deci de ocasiune, văzând că Constance Ghica are o cameră disponibilă și am rugat-o să o cedeze Măritei. Deși camera era rezervată pentru o altă persoană, o damă din București, fiica ei a preferat s-o dea Măritei, pe care o cunoaște din Dângeni și cu care se pare că se înțelege bine. Am luat deci camera cu 400 de lei pe lună, începând cu 1 Nov. (stv.). Cum Marita se va alfa în familie, nu mai este nevoie ca doamna Berezovska să o însoțească, iar la Iași poate ea să vină cu Jănică, care peste vreo 2 săptămâni va fi în Bucovina. Din punctul de vedere al intereselor Tale, e bine dacă Marița stă la Princ. Ghica, aceasta având însăși o fată de măritat și un cerc larg de cunoștințe numai în societatea cea mai bună, care poate să-i fie folositoare. Ea dă din când în când ceaiuri, are o locuință foarte spațioasă, un palat deosebit și n-am văzut la dânsa decât lumea cea mai bună. Spre deosebire de celelalte familii, ea are legături cu aristocrația din București, încât Marița ar avea prilejul să facă unele cunoștințe folositoare. Ce privește mâncarea, sau o va căpăta în familie sau se va aduce de la o popotă apropiată de unde [indescifrabil]. Viața fiind extrem de scumpă, trebuie să contezi cu cel puțin 20 L pe zi pentru mâncare.

Lei 400+600=1000 Lei trebuie să socotești locuința și mâncarea. Vor trebui vreo 500 Lei necesari pentru alte cheltuieli, precum teatrul, birje etc.

Numele Flondor fiind acum aici pe buzele tuturora, e în interesul Măritei ca ea să se folosească de această coniunctură fericită, chiar dacă poate pentru mai mult timp nu i-a conveni să stea acolo - dată fiind firea ei cam pornită și puțin disciplinată - totuși ar fi bine să vie în contact, fie numai pentru un timp oarecare cu lumea mare din Iași. Te rog încă ca să-i spui serios ca să dea importanța cuvenită sfaturilor mele [indes.] ca unul ce cunosc mai bine oamenii și împrejurările de aici și care din nefericire rar când s-a înșelat în prevederile sale.

A venit [indes.] Dl Isopesculşi mă întrerupe. Trebuie deci să sfârşesc.

Mai adaug că acelaşi intim al lui Marghiloman a spus ieri lui Traian că Nemții din Țară vor da munițiile lor nouă - provizie armistițiului [indes.]. Mai au avut manifestări mari pentru înfăptuirea României Mari. Se vorbeşte de un guvern de colaborare Marghiloman-Averescu-Mişu [indes.] etc.

Brătienii n-au însă şansa şi [indes.] să fi declarat Regelui că nu garantează de liniştea Țării dacă ar chema pe Brătianu. Aceasta mi-a comunicat şeful de cabinet al lui [indes.].

Isopescul îmi spune că toată lumea aşteaptă ivirea Ta aici. Traian spune acelaşi lucru şi ieri la deputați i-a zis că Te vor primi în mod grandios. Şi Marmeliuc, cu care nu m-am înțeles înainte, este de părere că rolul Tău [indes.] Ministru pentru Bucovina. Vox populi - cum vezi.

Te rog în caz că vii să mă anunți telegrafic ca să te întâmpin cum se cuvine nu numai pentru meritele Tale personale, dar şi în interesele cauzei Românismului în vederea repercusiunii asupra unor suflete foarte încă îndoielnice din Ardeal.

Te îmbrățişez de multe ori.
Trăiască România Mare.
Al Tău SS [indescifrabil]

O altă scrisoare către Iancu Flondor

După dezmembrarea Austriei, unirea Bucovinei cu Regatul României fără prezența lui Flondor ar fi întârziat fatal. Atunci la Cernăuți bântuia anarhismul, se activa mişcarea de stânga, iar Flondor înainte de a lua decizia de a chema armata română s-a sfătuit cu liderii partidelor naționale şi acestea i-au acordat tot sprijinul. Dacă partidele naționale german, polon, evreiesc, precum şi cele două ucrainene nau pus atunci condiții, ele n-au lipsit de la înfăptuirea unirii cu respectarea unor anumite angajamente, pe care, în numele regelui Ferdinand, Flondor a trebuit să le deie. După hotărârea Consiliului Național de la Cernăuți de a chema armata regală în Bucovina, generalul Petala, în calitatea sa de

comandant al trupelor care întăreau prin trecerea frontierei actul politic înfăptuit sub patronajul lui Flondor, i-a vizitat pe toți fruntașii de la Cernăuți care au aderat la unire. De la primul contact cu liderii grupărilor unioniste, generalul a auzit ponunțându-se bănuieli și acuzații reciproce. Dar, cu prilejul primei inspecții făcute trupelor din Bucovina, generalul Petala și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu faptul că cei grupați în jurul ziarului „Glasul Bucovinei" („glasiștii") aduceau învinuiri serioase celor grupați în jurul gazetei „Bucovina" („flondoriștii") și invers. El și-a propus atunci să caute o soluție, ca cearta dintre Iancu Flondor și Ion Nistor, cei doi miniștri-delegați ai Bucovinei, să nu ducă la dezbinarea acordului, pe care aceștia îl aveau cu liderii partidelor naționale. Totuși, n-a angajat cu fiecare dintre ei discuții particulare, fiindcă n-a vrut să fie bănuit de complicitate, adică de a acorda favoruri unei părți în detrimentul celeilalte. El a plecat la București și l-a rugat pe Nicolae Iorga să intervină, știindu-l în relații bune cu adepții lui Ion Nistor. Iorga, însă, i-a răspuns generalului că nu putea veni la Cernăuți până ce părțile aflate în litigiu nu-i vor sclicita concursul prin scrisori deschise. Generalul s-a văzut nevoit să ceară audiență regelui.

Conflictul a rămas neaplanat, iar în aprilie 1919 Iancu Flondor și-a dat demisia din guvernul Brătianu, crezându-se lipsit de sprijinul guvernului central de la București în lupta sa pentru curmarea anarhiei administrative de la Cernăuți.

În conflictul regretabil dintre gruparea flondoristă și cea glasistă, generalul Petala, după cum se poate constata din materialele din presa timpului și din cele de arhivă, a fost oarecum de partea lui Iancu Flondor și lucrul acesta îl putea observa și din scrisoarea pe care fostul președinte al Consiliului Național Român de la Cernăuți a primit-o de la același intim al său, rămas încă neidentificat de către noi.

Dragă Iancule,

Am vorbit cu Petala. El pleacă azi la București. Va vorbi cu Regele. Și-a notat unele lucruri între care cuprinsul aproximativ al Telegramei lui Mârzescu către Tine. În special și-a notat „clica popilor" și a spus că va comunica aceasta Regelui. Și-a notat deasemenea o exclamație a unui Român bucovinean: „Când a

intrat armata în Cernăuți eu am plâns, azi regret lacrimile mele.” (Otto). Era foarte impresionat. Aici toată lumea e de partea Ta. Mai toate ziarele s-au ocupat în ultimul timp cu „chestia Flondor”. Cu congresul cred că va merge mai greu. Se vor cam împotrivi partidele politice. Petala e pentru.

Trebuie să sfârșesc, deoarece Dusco mă așteaptă.
Multe salutări,
al Tău
[Aceeași semnătură indescifrabilă. J 7 Mai 1919

Scrisorile au fost pregătite pentru tipar și comentate de
Dumitru COVALCIUC.

Un decret de expulzare și consecințele lui

Dumitru COVALCIUC

5 martie 1909. Agentul diplomatic Schönburg expediază, de la Sinaia, un raport superiorilor săi de la Curtea imperială de la Viena despre ecoul în România la interdicția impusă lui Nicolae Iorga, de către autoritățile austriece, de a intra în Bucovina. Agentul diplomatic se arată îngrijorat de amploarea acțiunilor cu caracter antiaustriac, generate de incidentul de la frontiera moldo-austriacă, și consideră că Iorga n-ar fi adus prejudicii intereselor monarhiei, dacă ar fi fost lăsat să-și viziteze prietenii și cunoscuții de la Cernăuți.

10 iunie 1909. La București și la Iași au loc mitinguri de protest cu o participare extrem de numeroasă, la care se țin cuvântări înflăcărate. Se votează moțiuni, în care refuzul vizei de intrare pentru Iorga în Bucovina este considerat „ca o ofensă adusă țării din partea Austriei” și ca o demonstrație agresivă, îndreptată împotriva unității culturale a românilor de pretutindeni. Austriei i se mai reproșează că răsplătește fidelitatea României cu nerecunoștința și „cu dorința de a umili țara”.

11 iunie 1909. Același Schönburg expediază un raport mai amănunțit la Viena despre incidentul de la frontiera cu Austria. El reliefează că la începutul primăverii, împreună cu alți membri ai Ligii Culturale Române, Nicolae Iorga a hotărât să facă o excursie în Bucovina. Ajuns la frontieră, savantul a fost oprit de către grănicerii imperiali ca să treacă în partea detrunchiată a Moldovei. Savantul nici n-a avut timp să protesteze, căci imediat i-a fost prezentat decretul de refuzare a vizei de intrare în Bucovina. Fără îndoială, celorlalți participanți la excursie li s-a permis continuarea

călătoriei, însă ei, fiind solidari cu Iorga, au coborât din tren și au trimis telegrame de protest la Cernăuți, Iași și București.

Schönburg își mai informează superiorii că presa română a exploatat incidentul și l-a comentat într-un sens cu totul nefavorabil Austriei.

Și tot el conchide: „Doresc să las deoparte faptul dacă a fost politic din partea autorităților noastre de a face sau nu uz față de domnul Iorga de drepturile lor incontestabile de expulzare. Vreau să mă refer numai la expunerile din raportul meu, citat mai sus, și nu pot nici azi să susțin altă părere decât că, prin acest refuz de viză de intrare nu i s-a făcut domnului Iorga decât o plăcere, căci acesta - cum a opinat domnul Brătianu - a fost astfel etichetat ca martir al cauzei naționale... El va fi acum sărbătorit ca erou național și agitația sa îndreptată împotriva monarhiei va fi în viitor însoțită de un succes și mai mare."

Acțiunea îndreptată de autoritățile austriece împotriva lui Nicolae Iorga a fost inspirată nu la Viena, ci la Cernăuți. Guvernatorul de atunci al Bucovinei era conștient de faptul că legăturile culturale ale românilor din provincia anexată la Austria cu cei din România generau și o mișcare politică orientată la eliberarea națională a primilor. În persoana lui Nicolae Iorga administrația austriacă a Bucovinei vedea un adversar periculos, fiindcă activitatea neobosită a savantului în cadrul Ligii Culturale dădea roade și la Cernăuți: granițele sufletești între românii de aici și cei de dincolo începeau să se spulbere. Guvernatorul mai avea știre că în primăvara anului 1908 unui grup de 700 bucovineni i s-a făcut la Iași o primire deosebit de cordială și că la sosire orașul a fost pavoazat și iluminat, iar la gară erau prezentate toate autoritățile și reprezentanții elitei din oraș. Entuziasmul a fost atât de mare, încât se credea că se sărbătorește o victorie, iar opinia publică interpreta acele manifestări ca un prim pas către alipire. Timp de trei zile studenții din Bucovina și din România, cu fanfara

militară în frunte, au mărșăluit pe străzi, intonând cântece patriotice, iar țăranii au ridicat paharele cu vin pentru sănătatea regelui Carol, pentru Bucovina, pentru România și nici nu și-au amintit de împăratul Franz Joseph, ai cărui supuși erau. De toate aceste „acte de iridentism" autoritățile de la Cernăuți au învinuit Liga Culturală și pe animatorul ei Nicolae Iorga. Chiar atunci, în primăvara anului 1908, din cancelaria guvernatorului Bucovinei s-a telegrafiat la Viena și guvernul central s-a arătat indignat de petrecerile și manifestările de la Iași ale bucovinenilor.

Obiecțiile guvernului austro-ungar n-au întârziat și, la plecarea bucovinenilor din Iași, s-a putut observa absența totală a autorităților, pe peronul gării fiind zărit doar primarul capitalei Moldovei.

În 1909 Nicolae Iorga sosea în Bucovina într-un moment neprielnic pentru autoritățile locale, căci chiar atunci studențimea română de la Universitatea din Cernăuți cerea cu toată hotărârea înființarea unei catedre de istoria românilor. De fapt, în anul universitar 1908/1909 un curs de istoria românilor le era predat în limba germană de către un profesor ucrainean, neinițiat în materie, și studenții nemulțumiți organizau acțiuni de protest. Deci, sosirea lui Iorga la Cernăuți într-un moment politic neprielnic ar fi avut un efect nedorit pentru autoritățile de aici. Și ele au dispus, cu asentimentul Vienei oficiale, ca la frontieră lui Iorga să-i fie prezentat decretul de expulzare.

Consecința a fost că relațiile româno-austriece au cunoscut o răcire bruscă. Până și pelerinajele bucovinenilor în România pentru un timp au fost interzise. La Congresul anual al Ligii Culturale, care și-a desfășurat lucrările la Ploiești între 3 și 4 mai 1910, n-a participat nici un bucovinean. Intelectualii români din Bucovina au fost puși, în genere, sub urmărire. În schimb, la Cernăuți conștiința națională era trează și cel mai de seamă cărturari și oameni politici din Bucovina trudeau cu osârdie și răbdare întru înfăptuirea

idealului pentru care a militat până la sacrificiu marele bărbat al neamului românesc, Nicolae Iorga. La Cernăuți își avea pe atunci locul de exil, pentru sentimentele sale antihabsburgice, un profesor ceh cu numele de Iaroslav Kramerius. Acesta a învățat în scurt timp limba română, a tradus în limba germană nuvelele lui Nicu Gane, pe care le-a publicat în „Jurnalul Bucovinean". În momentul când lui Nicolae Iorga i s-a refuzat viza de intrare în Bucovina, Kramerius, care era solidar cu lupta românilor din această provincie pentru eliberarea lor națională, a comandat la Praga câteva milioane de timbre cu chipul marelui istoric român și le-a împărțit autohtonilor. Totodată, el a dăruit societăților studențești bucovinene „Dacia", „Junimea" și „Academia Ortodoxă" portrete ale lui Nicolae Iorga în mărire naturală.

Incidentul care a avut loc la frontiera austro-română în primăvara anului 1909 a constituit un nou semnal pentru redeșteptarea națională a românilor bucovineni. În fruntea mișcării de emancipare națională s-a situat Partidul Național Român, care până în ianuarie 1909 s-a numit Partidul Creștin-Social Român. Acest partid, care la 7 februarie 1909 și-a publicat programul în organul său de presă „Patria", își propunea să apere „legea, limba și moșia românească", precum și „drepturile românilor la biserică, școală și viața publică și să deștepte conștiința națională și sentimentul de solidaritate, luptând contra deznaționalizării și destrăbălării naționale".

Tot în primăvara anului 1909, deputații români din Parlamentul de la Viena s-au constituit, împreună cu deputații italieni, în „Uniunea Latină". Acest club parlamentar separat a stăruit ca la Cernăuți, în cadrul Universității, să fie înființată o catedră de istorie a românilor, catedră care avea să fie ocupată de istoricul Ion Nistor.

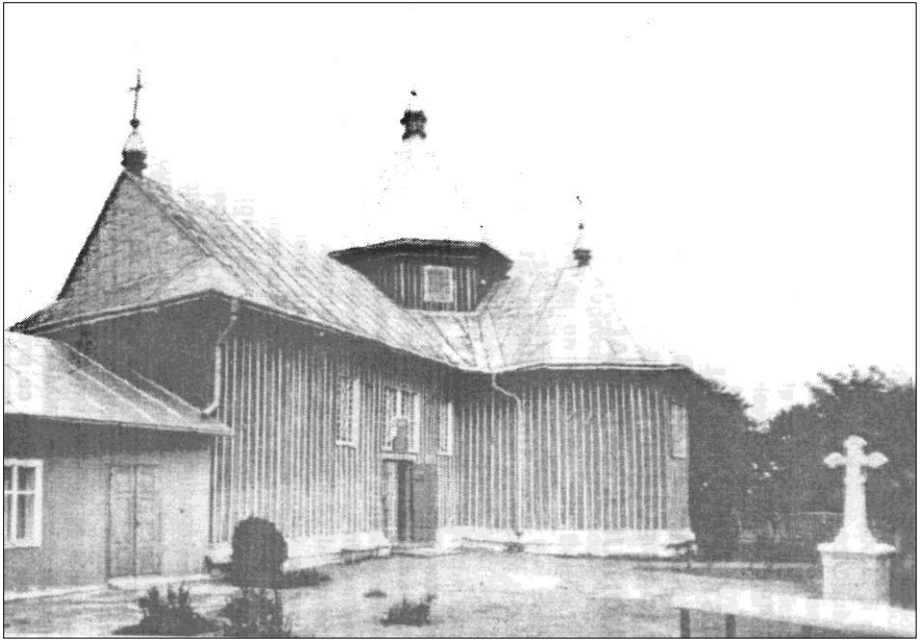

Bisericuţa de lemn, construită în 1897 pe fosta moşie a boierilor moldoveni Murguleţ, numită pe vremuri Pietrosul şi devenită ulterior Camena. Aici, la Camena, sat desprins din Mihalcea de unde era originară Ilinca Murguleţ, mama vrednicilor cărturari şi patrioţi români Eudoxiu, Alecu, Gheorghe şi Nicolae Hurmuzachi, s-au aşezat în primii ani de dominaţie habsburgică ucraineni sosiţi din Galiţia. Camena este, deci. primul sat rutenizat

Pe teme controversate:

A fost Bucovina de ieri un „model" al Europei de mâine? Astăzi despre evoluția celui mai mare „trust" al patrimoniului național, fondul bisericesc

Mihai IACOBESCU
Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava

1

Există în literatura străină[1] un mit, care își face loc, în ultimii 9-10 ani, atât în unele lucrări, studii, articole, dezbateri de specialitate, cât și la diverse conferințe internaționale, simpozioane, festivaluri folclorice dedicate Bucovinei: că habsburgii au creat, în cei aproape 150 de ani de stăpânire, între 1774-1918, „o mică piesă model al conceptului supranațional"[2], că experiența Casei de Austria „merită să fie valorificată în interesul unei Europe, care tinde spre unitate[3]" fie „pentru echilibrarea conflictelor interetnice"[4], fie „pentru politica de integrare", constituind, totodată - ca urmare, „a influenței covârșitoare, a binefacerilor factorului german, respectiv politicii inteligente, luminate, care s-a promovat în perioada stăpânirii habsburgice" - nimic altceva decât „un model cultural și economic autentic"[5]. Hans Prelitch, Em. Turczynski, Adolf Ambruster, David Schaary și mulți alții admit acel „Homo bucovinensis", acel „model central-european", având la bază „bilingvismul și multilingvismul, toleranța și liniștea", ca și „anihilarea naționalismului ce venea de la București, Moscova sau

[1] Noţiunea se referă nu atât la apartenenţa istoricilor, de obicei alţii decât cei români, cât mai ales la ignorarea de către ei a realităţilor istorice obiective.

[2] Otto von Habsburg, Prefaţă la volumul *Alma Mater Francisco-Josephine*, München, 1975, p. 7.

[3] „Der Südostdeutsche", Augsburg, 15 februarie 1992, p. 1.

[4] Otto von Habsburg, *op. cit.*, p. 7–8.

[5] Ion Cocuz, *Bucovina - quo vadis?*, Suceava, nr. 3–4/1996, p. 3–5.

Viena", ca și „nivelarea culturală" sau „eliminarea tensiunilor sociale și naționale", încât s-ar putea aprecia ca prefigurându-se de pe atunci „o nouă ordine socială și de drept" și „o oază a libertăților burghezo-liberale și a drepturilor omului"[6].

2

Neîndoielnic, interesul crescând al frontului istoriografie pentru istoria Bucovinei poate fi ilustrat succint prin câteva argumente. La cele peste 12.000 de cărți, studii, articole, culegeri de documente despre Bucovina - identificate până în 1985 cu scrupulozitate benedictină de cunoscutul și pasionatul bibliofil Erich Beck[7] - se adaugă activitatea istoriografică în continuă creștere, datorată Institutului Bukowina (1988), de la Augsburg, centrelor de studii de la Cernăuți (1992) și Rădăuți (1992), cu colective de specialiști și publicații proprii[8], axate exclusiv pe problematica cercetării și relevării istoriei acestei zone[9].

Pe de altă parte, la Congresul Internațional pe tema Transformării de conștiință în Bucovina (Cernăuți, 30 septembrie - 5 octombrie 1993), la Conferința Internațională, Bucovina - o Europă în miniatură (Jastrowie, Polonia, 2-4 iunie, 1994), precum și la altele mai recente s-au subliniat cu insistență diverse argumente pentru acest mit. D-l Ortfried Kotzian, coordonatorul Institutului Bukowina de la Augsburg, releva, bunăoară că, „Bucovina poate deveni o zonă de excepție, cu un statut unic, în Europa"[10]; coordonatorii volumului ce înmănunchează lucrările conferinței mai sus menționate din Polonia (1994), scriau „în problemele de bază

---

[6] Mihai Iacobescu, *Bucovina - o Europă în miniatură?*, în vol. aflat sub tipar și dedicat acad. Gh. Platon, Iași, 1998.

[7] Erick Beck, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina, München, 1966 şi Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowin*a, Dortmund, 1985.

[8] Aceste publicații sunt: „Kaindl-Archiw" (Augsburg), „Revista bucovineană" (Cernăuți) și „Analele Bucovinei" (Rădăuți-București).

[9] Cele trei centre organizează periodic conferințe, întâlniri şi cu începere din 1998 publică un prim volum de studii şi articole trilingv, în română, germană şi ucraineană, studiile Conferinței Internaționale din 31 mai-3 iunie 1996, de la Rădăuți-România.

[10] Ion Cocuz, *op. cit.*, p. 9.

referitoare la Bucovina există nu numai unele diferențe de opinii, dar iese la iveală, atât lipsa de cunoștințe a informațiilor fundamentale, cât și afirmarea anumitor puncte de vedere conforme vechilor teze, demult dezactualizate", însă, faptul cel mai pregnant - relevau Kazimir Feleszko, Jerzego Molasa, Wladyslaw Strutynski - este acela că „actualitatea ideii europene a generat o anumită modă: Bucovina este văzută ca un model primordial - fie acesta real sau postulat - al unui organism multinațional, capabil să funcționeze fără prea multe fricțiuni"[11].

3

Mitul că Bucovina de ieri, din anii stăpânirii habsburgice (1774-1918) ar fi un „model", „un ideal" pentru Europa de mâine a început să facă prozeliți și la noi: un muzeograf din Suceava, într-o comunicare, despre Etnic și economic în Bucovina, prezentată la Conferința Internațională din Polonia (1994) și apărută în volumul mai sus menționat, după ce se face o sinteză asupra problemelor enumerate, conchide în final: „în Bucovina s-a realizat un model de conviețuire, comparabil cu puține zone din Europa" și că „modelul acestei conviețuiri și munci asidue pentru propășirea generală poate sta la baza integrării europene"[12] - concluzie cu atât mai lipsită de suport istoric, cu cât datele și cifrele prezentate, referitoare la locul și rolul românilor în viața economică, industrie, meserii, comerț, funcții administrative în comparație cu cel al elementelor alogene, coloniști și imigranți, vin în contradicția flagrantă cu această apreciere falsă. Acest mit, în integralitatea lui, nu rezistă sub nici o formă, la o analiză atentă a realităților istorice obiective, dintre anii 1744-1918.

Să urmărim împreună câteva aspecte semnificative privind destinul și evoluția patrimoniului național, românesc, al Fondului Bisericesc.

[11] Kazimir Feleszko, Jerzego Malasa, Wladymir Strutinski, *Bucovina: Lumini şi umbre. Europa în miniatură (limba polonă)*, Varşovia 1996, p. 27–31 și 192.

[12] Ibidem, p. 45–48.

Creat oficial la 19 iunie 1783, în epoca reformelor Josefine, Fondul Bisericesc al Bucovinei[13] era un adevărat „trust”[14,] concentrând două treimi din întreaga suprafață a Bucovinei[15] și peste un sfert din întinderea proprietăților mănăstirești din restul Moldovei[16].

Acest „trust” cuprindea toate averile mobile și imobile, sursele de venituri ale bisericilor, mănăstirilor și schiturilor din Bucovina. Era vorba în principal de 267 de moșii și diverse alte proprietăți ale celor 17 mănăstiri, 15 schituri și 4 sihăstrii[17], bunuri primite sub formă de danii, de la fondarea statului feudal al Moldovei, de la domni și boieri, mazili și răzeși, negustori și meșteșugari ori credincioși de rând, danii făcute în timp de peste patru secole - bunuri arabile, păduri, branișți, pășuni, fânețe, râuri și heleșteie cu pești, vii, crâșme, dughene, mori etc.[18] Suprafața era mai mare decât principatul Anhalt Dessau, landul Nassau - Wielburg și comitatul Ober-Issenburg, laolaltă[19].

Pe moșiile Fondului Bisericesc erau 20 de munți, 110 sate cu 7.316 familii, adică 36.580 de suflete, de clăcași; alte 38 de moșii erau răsfirate fie în ținutul Hotinului (care era în raiaua aflată sub control turc), fie în alte 11 ținuturi ale Moldovei, cu alte

---

[13] Titulatura exactă era Fondul Religionar Greco-Oriental al Bucovinei; vezi „Candela”, 1889–1891; Isidor Onciul, *Fondul religionar. substratul, formarea, dezvoltarea şi starea lui de faţă,* Cernăuţi, 1891; Ion Nistor, Istoria Fondului Bisericesc, Cernăuţi, 1921, idem, *Vechile proprietăţi din Basarabia ale Fondului Bisericesc al Bucovinei,* „Codrul Cosminului”, vol. VIII/1933–1934, Cernăuţi, 1934, Elena Moisuc. Câteva date economice privind moșiile din Moldova ale Fondului Bisericesc din Bucovina, „Revista Arhivelor”, nr. 1/1973, p. 3–5.

[14] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei,* vol. I (1774–1861), *De la administraţia militară la autonomia provincială,* Editura Academiei Române, București, 1993, p. 201–209, 294–299.

[15] Averile bisericeşti din Bucovina, Cernăuţi, 1939, p. 11.

[1b] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 191.

[17] Erast Costea, Schiturile şi mănăstirile Bucovinei de altă dată, Cernăuţi, 1943.

[18] O falce are 80 de prăjini sau un ha și jumătate.

[19] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 191.

11.095 suflete de clăcași; și în zona de peste Prut, care în 1812 va deveni Basarabia, Fondul Bisericesc avea moșii în ținuturile Cârligătura, Codru, Greceni, Fălciu, Reni[20].

Luând sub controlul statului austriac acest uriaș patrimoniu național, Curtea din Viena urmărea câteva importante obiective, atât economico-financiare, cât și politice.

În cazul Bucovinei, Fondul, organizat inițial în 5 apoi în 8 economate, a devenit una dintre cele mai întinse, bogate și profitabile unități economice, care, scoasă periodic la licitație, a atras o liotă de arendași hrăpăreți din diverse zone ale imperiului și îndeosebi din Galiția (provincie la care, după 1786 a fost integrată și Bucovina, până la 1861), aducând statului austriac venituri importante și devenind totodată și un instrument al politicii habsburgice, de subordonare, exploatare și integrare a românilor la mozaicul etno-lingvistic și confesional al imperiului. Moșiile Fondului au oferit și condițiile sine qua-non pentru coloniștii și imigranții, care, înmulțindu-se necontenit, au sporit de peste zece ori potențialul demografic al Bucovinei; elementelor alogene, și îndeosebi coloniștilor germani, Curtea din Viena le-a acordat loturi de pământ, lemn de construcție, înlesniri diverse, scutiri de impozite sau de serviciul militar; administrația habsburgică și-a creat, într-un grup privilegiat din rândurile coloniștilor și a elementelor germane în special, o importantă bază pentru anihilarea împotrivirii românilor și, cu ajutorul coloniștilor și imigranților Curtea din Viena i-a transformat pe români, din majoritari, cum fuseseră la începutul ocupării și anexării Bucovinei, în populație minoritară, supusă, integrantă, exploatată. Politica promovată de habsburgi față de averile mănăstirești urmărea nu atât un țel de natură religioasă, cât mai ales economico-financiară și națională, în interesul cercurilor imperiale. Martor ocular al tranzacțiilor operate de Curtea din Viena cu averile Fondului Bisericesc din Bucovina, Mihai Eminescu nota în presa vremii: „când e vorba de cauza confesională din Bucovina", aceasta „nu e decar cauza averilor națiunii române"[21].

[20] Ion Nistor, *Vechile proprietăți din Basarabia,* p. 487.
[21] Mihai Eminescu, *O scriere critică,* Opere, vol. IX, 1980, p. 80.

Pe de altă parte, tot în cazul Bucovinei, prin secularizarea averilor mănăstirești și desființarea majorității covârșitoare a lăcașurilor monastice (exceptând Putna, Sucevița și Dragomirna), Curtea din Viena lichida acele „străvechi și puternice fortărețe spirituale", care erau „adăposturi totdeauna deschise agitatorilor veniți de peste munți", din Transilvania[22].

În cazul proprietăților din Moldova ale fondului Bisericesc, prin intermediul acestora Curtea din Viena realiza un cap de pod pentru eventualitatea acaparării întregii Moldove și a înaintării sale spre gurile Dunării. Această intenție era limpede exprimată de administratorul cameral Dansy, care vizitând aceste proprietăți, întocmea, în 1802 un raport către Viena, intitulat semnificativ Despre necesitatea ca Austria să ia în stăpânire provizorie Moldova, dincolo de ceea ce posedă în prezent[23]- raport în care scria: „noi avem deja un picior stabil în Moldova, și n-avem decât sa tragem foioa.eit corespunzătoare".

4

Destinația inițială și oficială a veniturilor realizate în cadrul Fondului Bisericesc a fost precizată și explicată insistent și permanent de către autoritățile centrale: împăratul Iosif al II-lea preciza el însuși de la început că, „în provincia în care s-au desființat mănăstirile, veniturile acestora se vor utiliza numai și numai în vederea satisfacerii trebuințelor credincioșilor din Bucovina"; în mod concret se explica în ordonanța din iulie 1783 că toate veniturile se vor folosi exclusiv „pentru salarizarea, întreținerea și pregătirea clerului ortodox ca și pentru înființarea și finanțarea școlilor din Bucovina"[24].

Aceste intenții oficiale, generoase în principiu au fost consemnate în regulamentul administrației bisericești[25], din 29 aprilie 1786. În acest act normativ, cu caracter juridic - ale cărui

[22] Nicolae Iorga, Conferințe bucovinene, f.a., p. 54–56.

[23] Elena Moisuc, Câteva date economice privind moşiile din Moldova..., p. 3–7.

[24] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 291.

[25] Ion Nistor, Istoria Bisericii din Bucovina şi a rostului ei naţional-cultural în viaţa românilor bucovineni, Bucureşti, 1916, p. 9–11 şi 26–29.

idei vor fi mereu repetate și preluate în numeroase ordonanțe - se explica în detaliu în ce constau averile Fondului Bisericesc și se făcea precizarea că toate veniturile sale se vor aduna într-o casă religionară, iar după extragerea cheltuielilor necesare clerului ortodox și școlilor din Bucovina, banii rămași se vor utiliza numai pentru emanciparea clerului, religiei și credincioșilor ortodocși. Împăratul va fi patronul Fondului Bisericesc. Administrarea, păstrarea și utilizarea veniturilor atârnă numai și numai de suveranul țării[26.]

În fapt, conducerea Fondului Bisericesc a suferit diverse metamorfoze, care, în esență au adus și păstrat în funcțiile decisive oameni străini de neamul, limba și credința autohtonilor - deși, în mod formal Consistoriul ortodox din Cernăuți a avut permanent posibilitatea de-a interveni și dirigui orice cheltuieli se făceau din visteria Fondului.

Sub administrația militară (1774-1786), reprezentantul Fondului Bisericesc era și directorul Direcției Economice a Bucovinei - și această funcție a deținut-o câtva timp Gottfried von Asboth; el avea în subordine 5 economate conduse de ofițeri și funcționari civili, austrieci cu sediile la Ilișești, Frătăuții Vechi, Sf. Mie, Cuciur Mare și Coțmani Administrația militară a introdus și practicat frecvent sistemul arendării moșiilor Fondului. Dar, totodată a inaugurat pe unele terenuri și activități prin care se schimba destinația fixată oficial. În chiar anul creării Fondului Bisericesc, în 1783, pe unele moșii lua ființă la Coțmani o crescătorie de cai de rasă, condusă de un ofițer de cavalerie. Pentru extinderea acestei crescătorii de cabaline s-au arendat, la un preț foarte convenabil pentru stat, pășunile și braniștile din munții Știrbu, Găina și Lucina, precum și moșia Horaiț[27].

Din 1786, când Bucovina a fost integrată Galiției, Fondul Bisericesc a trecut în seama locotenenței imperiale din Lemberg și numărul economatelor a sporit la 8, creându-se alte trei sedii, la Câmpulung, Sf. Onufrie, Jucica. Sub noua administrație înstrăinarea bunurilor funciare ale Fonduiui Bisericesc a luat o și mai mare

[26] *Averile bisericeşti...*, p. 15–16.
[27] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 196.

extindere, sub diverse forme. Astfel, în 1788, herghelia de la Coțmani a fost mutată la Văşcăuți, apoi, în 1792 transferată definitiv și instalată la Rădăuți, în clădirile fostei episcopii; în subordinea ei au mai trecut, întreg domeniul episcopal, unele moșii ce fuseseră în proprietatea mănăstirii Putna, în total 170.913 ha, pentru care nici nu se stabilea prețul arendei[28]. Alte filiale ale hergheliei au fost create la Dornești, Volovăț, Vicovul de Sus, Straja, Sucevița și Lucina; ferme model s-au creat la Milișăuți, Vadu-Vlădichii, Voitinel, Vicovul de Jos, Tocmitura și Mitoc[29]. Toate acestea n-ar fi fost posibile fără existența Fondului Bisericesc.

Locotenența imperială din Lemberg a oferit celor interesați exploatarea unor moșii ale „Fondului în regie proprie - sistem despre care un contemporan nota că era cu atât mai păgubitor, cu cât, veniturile erau așa de scăzute, încât trebuia să se recurgă la Fond pentru a se acoperi spesele de regie”30. În același timp, administrația galițiană a deschis și șirul vânzările de moșii ale Fondului Bisericesc. În majoritatea covârșitoare a cazurilor, vânzările s-au făcut către alogeni veniți din interiorul imperiului în general și din Galiția în special - arendași, boieri, negustori, funcționari greci, armeni, evrei, polonezi.

Astfel au fost vândute întinsele branișt din munții Lucina, Țapul, Tomnatecul, Bobeica, moșiile Crasna, Ciudei, Cupca, Tomești, Carapciu, Cuciur Mare, Cosmin, Ostrița, Chișcăuți, Stăuceni, Știubeeni, Petriceni, Podagra, Brătinești, Frumoasa[31].

Între anii 1804-1810, în plină epocă a războaielor napoleoniene, ne relatează un contemporan, cum „războaiele grele și îndelungate din anii aceștia aduseseră mari calamități asupra monarhiei și în special asupra stării finanțelor statului”[32], s-au scos la vânzare și moșiile Fondului Bisericesc din ținutul Hotinului,

[28] „Candela”, X, nr. 2/1891, p. 64–66; Ion Nistor, *Istoria Fondului Bisericesc...*, p. 38.
[29] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 218.
[30] Isidor Onciul, *op. cit.,* p. 141.
[31] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 199.
[32] Isidor Onciul, *op. cit.,* p. 142.

moșiile domeniului Coțmani de pe valea Ceremușului, precum și terenurile agricole din Moldova - numai pentru acestea din urmă încasându-se suma de 400.000 de florini. În Moldova au mai rămas în proprietatea Fondului Bisericesc doar 18.535 de fălci de pădure, evaluate în 1805 la 5,5 milioane florini, în 1812 au fost scoase la vânzare și proprietățile pe care Fondul le avea în Basarabia; ele au adus în visterie încă 6000 de galbeni.

Până la 1848 s-au mai vândut unele terenuri în valoare de 352.500 de florini[33].

În acest fel, la 1900, din cele 105 mile pătrate, cât însuma suprafața inițială a Fondului, în 1783, au fost înstrăinate 72 de mile pătrate, rămânând doar 33 sau, altfel spus, din totalul de 267 de moșii, 178 de moșii au fost scoase din proprietatea Fondului[34].

5

În timpul războaielor napoleoniene, cheltuielile crescânde cerute de antrenarea Austriei în coalițiile anti franceze au silit Curtea din Viena să recurgă la *măsuri excepționale* Așa au fost, de pildă, strângerea și preluarea de către stat a tuturor obiectelor de aur și argint, aflate în patrimoniul bisericilor și mănăstirilor. O chitanță păstrată în arhivele de la Suceava, datând din 10 mai 1818 - semnată de un funcționar al Consistoriului Ortodox din Cernăuți, Dumitru Dracinschi - confirmă că epitropul Dumitru Ciotău, din Frătăuții Vechi a predat autorităților imperiale din Cernăuți, „argintăriile adunate de la 14 biserici din protopresviteriatul Vicovelor”. Alte două documente, din 1821 și 1823, relevă că episcopul Bucovinei, Isaia Baloșescu cerea tuturor preoților și călugărilor să-i înainteze la Cernăuți, pe adresa Consistoriului Ortodox „izvoadele și listele de inventar ale argintăriilor predate, spre a se face plata cuvenită”; erau cerute și „chitanțele și dovezile privitoare la bunurile predate în visteria cezaro-crăiască”[35]. Cine ar putea afla și preciza valoarea acestor bunuri de patrimoniu?

---

[33] *Averile bisericeşti...,* p. 21; Ion Nistor *Vechile proprietăţi...*, p. 488.

[34] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 295.

[35] *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393-1849,* autorii Vasile Gh. Miron, s.a., Direcţia generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1983, p. 490-491, 543-546, 562, 566-567, 569, 570, 576.

Tot astfel, la 1859, pentru acoperirea cheltuielilor de război, în urma înfrângerilor suferite de trupele austriece în Italia, Fondul Bisericesc a vărsat în visteria statului austriac peste 2 milioane de florini, iar după dezastrul de la Sadova, din 1866, alte câteva milioane. Acest procedeu a atins cotele maxime în anii primului război mondial, când Fondul Bisericesc a fost obligat să contribuie la cele opt împrumuturi contractate de Austria cu peste 160 de milioane coroane[36].

Dar aspectul cu cele mai nefaste consecințe pentru românii bucovineni l-a avut *procesul colonizării și imigrării,* ce sa produs în principal, în cvasitotalitate pe moșiile Fondului Bisericesc. Elementele alogene în general și cele germane în special - funcționari, meșteșugari calificați, agricultori - au primit la sosirea lor în Bucovina 16-20 de ha teren agricol, lemn de construcție, vite de prăsilă, semințe de calitate la prețuri convenabile sau sub formă de împrumuturi pe termen lung, fără dobândă, scutiri de impozite și de obligații militare etc. Pe lângă sporirea potențialului demografic, a fost mărită în numai câteva decenii și ponderea contribuabililor în totalul populației, de la 52,50 % în 1774 la 99,06 % în 1806[37].

Patronii exploatărilor miniere au acaparat, prin uzurpări și abuzuri, în defavoarea localnicilor sau a Fondului Bisericesc terenuri de cea mai bună calitate. Anton Manz, proprietarul minelor și atelierelor de la Iacobeni a acaparat 7242 iugăre de pădure, 54 iugăre de fânațuri, 246 iugăre de pășune: Karl-Karlita, patronul minelor de la Stulpicani - 319 ha pădure, pășuni, fânațuri. Diriginții oficiilor poștale recrutați în exclusivitate din elementele alogene și mai ales dintre nemți au acaparat proprietăți funciare, variind între 25 și 245 fălci de teren, fie pe seama Fondului Bisericesc, fie pe seama localnicilor[38]. Aceste exemple ar putea fi continuate. Cei mai mulți dintre imigranți, circa 80 la sută, ruteni și huțuli s-au așezat exclusiv pe moșiile Fondului După 1848 când s-a desființat boierescul și s-a făcut împroprietărirea alogenilor zilieri, s-au luat 80500 ha în acest scop din moșiile Fondului. În 1859, pe lângă cele

[36] Averile bisericești... p. 29-30.
[37] *Bukowina in Wort und Bild*, Cernăuți, 1893, p 295-296.
[38] Minai Iacobescu, *op. cit.,* p. 197, 248.

126.024 familii de țărani stabili, statisticile oficiale prezintă în Bucovina încă 73.218 zilieri, cei mai mulți dintre ei fiind semnalați pe moșiile Fondului Bisericesc în teritoriile dintre Prut și Nistru, care s-au și rutenizat[39].

Cel mai însemnat dintre „darurile" civilizației habsburgice a fost înzestrarea Bucovinei cu acel „popor conglomerat", Das Völker-Konglomerat, cum îl numește W. Messner40 - un mozaic multietnic, lingvistic și confesional, după chipul și asemănarea imperiului însuși. Din majoritari și singurii autohtoni în 1774, români au ajuns grație acestei politici „înțelepte" habsburgice, minoritari. În 1910, în statisticile oficiale românii reprezentau 34,24 % iar rutenii -38,22 %, evreii - 12,0 %, germani - 9,13 %, polonii - 4,54 % alte naționalități 1,87 %.

Sporirea artificială, forțată, pe calea colonizării și imigrării, cu de peste 10 ori a potențialului demografic al Bucovinei a fost aidoma situației în care aceeași pâine trebuia acum tăiată în 10 bucăți. La această constatare ne obligă statisticile oficiale, care ilustrează procesul deposedării unei însemnate părți de proprietari români de către elementele alogene: din cei 277 de boieri români existenți în 1774, când a fost ocupată și anexată Bucovina, în ultimul deceniu al veacului al XIX-lea mai existau doar 5 mari proprietari români, care aveau în posesie 2,3 % din suprafața marilor proprietăți funciare; cele mai multe proprietăți fuseseră acaparate de polonezi, armeni, dar mai ales de către arendași evrei, care erau și stăpânii majorității exploatărilor forestiere și a fabricilor de cherestea[41].

Elementele alogene ajung, în mod incredibil, paradoxal să dețină în zona dintre Prut și Nistru îndeosebi, și calitatea de ctitori și patroni ai celor mai multe biserici din satele care inițial fuseseră românești și acum erau invadate de ruteni, veniți la început ca zilieri apoi împroprietăriți pe moșiile Fondului Bisericesc ale

[39] Ibidem, p. 212–214.

[40] W. Messner, *Dem Kaindl-Archiw gewidmet von Vesfasser. Die Schwabisch Tereblestie von über Gündung bis zur Unsieldung 1789–1940*, Wurtemberg, 1985, p 15.

[41] Mihai Iacobescu, *op. cit.,* p. 230–232.

foștilor boieri români, refugiați în Moldova sau care își vânduseră moșiile. Astfel în ajunul primului război mondial, la cele 283 de biserici din centrele comunale, Fondul Bisericesc era patron și ctitor la 100 de lăcașuri, proprietarii străini la 107, iar românii la 38 de biserici, alte 38 fiind construite și patronate în comun, de români și alogeni. Incredibil și paradoxal e faptul că proprietarii și arendașii de confesiune mozaică, dețineau - ca un fapt unic în analele bisericii ortodoxe române - această calitate de ctitori și patroni la 54 de biserici. Pe primul loc între proprietarii evrei se situa vestita familie Fischer, care apare cu calitatea de ctitor și patron în 8 lăcașuri, «din localitățile Ispas, Stăneștii de Jos, Babin, Borăuți, Chisălău, Prelipcea, Călinești Cuparencu și Teodorești, din protopopiatele Ceremușului, Nistrului, Siretului și Rădăuților[42].

6

Modul în care Curtea din Viena se folosea de acest uriaș patrimoniu național, Fondul Bisericesc, pentru aplicarea și executarea politicii imperiale de integrare și deznaționalizare a românilor îl determina pe marele economist P.S. Aurelian - care la 1864 efectua o călătorie de documentare în Bucovina – să scrie: „într-o țară cu totul românească, într-un stat, ale cărui venituri din Fondul religionar al Bisericii române sunt atât de însemnate, se spune fără sfială că se urmărește lățirea culturii germane. Ce ar zice, oare, când ar fi cu putință să iasă din morminte, nemuritorii și glorioșii fondatori și înzestrători ai mănăstirilor din Bucovina, atâția boieri, atâția cetățeni români, când ar vedea că, cu fondurile lăsate de dânșii, cu veniturile unei țări române se lucrează pentru propaganda culturii germane și pentru pieirea neamului românesc din vechile ținuturi ale Moldovei?”[43]

Într-adevăr, în anul 1865, în care P.S. Aurelian vizita Bucovina, Fondul Bisericesc avea o avere care se cifra la 10.953.376, 13 coroane[44]. Din veniturile Fondului - ne informează un contemporan, Aron Pumnul, „se susținea toată biserica noastră,

[42] Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuţi (Arh. S.R.C.), Sematismul Arhidiecesei Ortodoxe a Bucovinei, Cernăuţi, 1922, p. 5–55.

[43] P.S. Aurelian, *Bucovina. Descrierea economică,* Bucureşti 1916, p. 80.

[44] Isidor Onciul, *op. cit.,* p. 237.

tot clerul și toți diregătorii bisericești"; în plus, din aceleași venituri se întrețineau: Institutul și seminarul teologic din Cernăuți, profesorii de la gimnaziile din Cernăuți și Suceava, de la școala normală și cea reală, cheltuielile pentru 72 de școli triviale, 55 de învățători, numeroși catiheți ce funcționau la diverse școli, precum și se acordau un număr de burse și pensii[45]. Dar, la o analiză mai detaliată a situației din învățământ se poate constata că majoritatea profesorilor și elevilor din aceste școli nu erau români, ci alogeni. La gimnaziul din Cernăuți, înființat în 1808, din cei 60 de profesori care au funcționat de la înființarea liceului și până la 1865, toți directorii fuseseră austrieci, ca și profesorii în majoritatea lor covârșitoare, iar dintre români doar 3 profesori - Aron Pumnul la limba și literatura română, Teofil Bendela - la religie și Teoctist Blajevici la limba și literatura ruteană. În cazul elevilor, din totalul de 611 elevi în 1865, numai 162 erau români[46]. La gimnaziul din Suceava, înființat în 1860 - având, așa cum se scria în dricul de la fondare „menirea de a fi un institut pentru cei ce aparțin bisericii greco-ortodoxe, în care copiii acestora să fie crescuți de învățători de confesiunea lor" - învățământul se făcea la aceeași dată numai în limba germană, profesorii erau în majoritatea covârșitoare străină, iar numărul elevilor străini întrecea cu mult numărul românilor, deși școala era destinată exclusiv românilor și întreținută de Fondul Bisericesc. Tot astfel, la gimnaziul greco-ortodox cu profil real din Cernăuți, creat în 1862 și finanțat exclusiv din veniturile Fondului Bisericesc, predarea se făcea numai în limba germană și la 1864, din cei 126 de elevi, doar 22 erau români. În 1910, din cei 500 de

[45] Aron Pumnul, *Privire repede peste cele 267 de proprietăţi aşa numite moşiile mănăstireşti din care s-a format măreţul Fond religionar al Bisericii dreptcredincioase din Bucovina, făcută după adeverinţe autentice sau urice pre Aron Pumnul, profesor de limba şi literatura română, la Gimnaziul plinariu din Cernăuţi,* Cernăuţi, 1865, p. 2–7.

[46] R. Würzer, *Festchriff zur Hundertjahringen Gedenkfior der Gründung des Gimnaziums, 1808, 16 Dezember 1908,* Czernowitz, 1909, p. 222–232 şi 272–274.

elevi, 29 erau români 200 evrei iar 271 erau germani, ruteni, polonezi etc.[47]

Dacă, în ansamblul lor, problemele financiare de natură școlară și confesional-ortodoxă erau rezolvate pe seama Fondului Bisericesc, fără ca prin aceasta Curtea din Viena să abdice câtuși de puțin de la scopul urmărit - adică „să vrea cu orice preț caracter german acolo unde nu-i trecut german, nici moșie, nici populație și, deci nici trebuințe culturale germane”[48], elementele alogene sosite în zonă, fie prin colonizări, fie prin imigrări au încercat de timpuriu să ia cu asalt acest imens patrimoniu național, spre a profita cât mai deplin de veniturile acestuia. La 1806, ierarhul bisericii greco-romano-catolice (unite) din Lemberg, Anton Agelowicz - care încuraja imigrarea rutenilor de confesiune unită în zona dintre Prut și Nistru și spera să înființeze aici cât mai curând o episcopie greco-romano-catolică[49] înainta împăratului Francisc I un memoriu, prin care propunea desființarea bisericii ortodoxe și trecerea averilor acesteia în seama bisericii catolice „spre binele și prosperitatea religiei oficiale din imperiu”[50].

La 1848, când în parlamentul imperial s-a discutat problema spinoasă a dobândirii autonomiei provinciale a Bucovinei, deputatul polonez Ziemielkowisky admitea „separarea Bucovinei, cu toate că - declara el public - această zonă, cu Fondul ei religios, de 700.000 de florini, ar fi pentru poloni o bucățică foarte ademenitoare”[51].

Și, în sfârșit, pentru a nu cita decât cele mai semnificative exemple, în timpul primului război mondial s-au elaborat din partea experților ruși mai multe planuri detaliate, de anexare a Bucovinei; într-unui din ele, din decembrie 1916, A. Gherovsky, expert la Ministerul Afacerilor Externe cerea încorporarea la imperiul rus a întregii Bucovine, relatând între altele că: „Rusia creștină, ca apărătoare a popoarelor creștine din peninsula Balcanică, dispune

[47] Dr. Aurel Morariu, *Bucovina 1774–1914*, f.a., p. 53–59.
[48] Ibidem, p. 65.
[49] Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina...*, p. 33–40.
[50] Dr. Aurel Morariu, *op. cit.*, p. 71.
[51] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 405.

de dreptul absolut de-a anexa întreaga Bucovină", pentru că - rezumând principalele argumente, această zonă are o poziție geografică de-o mare însemnătate strategică, formând un adevărat cap de pod care favorizează drumul expansiunii religioase și politice rusești în România și spre Constantinopol și Strâmtori; în acest context, un interes extraordinar îl au bogățiile uriașe ale Bisericii din Bucovina, cu cele 230.000 de deseatine de pământ fertil, evaluate la mai multe milioane de ruble și acest Fond al Bisericii din Bucovina trebuie să fie pus integral la dispoziția bisericii slave, atât de sărace, din Galiția[52].

Lupta elitei românești pentru apărarea Fondului Bisericesc și utilizarea veniturilor acestuia în interesul populației bucovinene domină întreaga istorie a Bucovinei și cu precădere perioada de după 1848 până la 1918. În timpul revoluției de la 1848-1849, în Petiția Țării, principalul program revoluționar al românilor, patru din cele 12 articole se refereau la problemele religioase - și anume: asigurarea deplinei egalități juridice pe tărâm religios; desființarea tuturor îngrădirilor și greutăților provenite din cauza acestor deosebiri, alegerea episcopului ortodox să se facă nu după dorința și voința exclusivă a împăratului și nici după interesul autorităților provinciale, ci în cadrul unui sinod național, format din reprezentanții aleși ai clerului, boierimii, burgheziei și ai țărănimii greco-neunite; în mod expres se prevedea ca utilizarea veniturilor Fondului Bisericesc să se facă în viitor „de către un comitet național, ales din toate stările sociale ale cultului greco-neunit, sub controlul Dietei provinciale"[53]. Acest deziderat, crearea unui comitet național ales în mod democratic, reprezentativ, nu a putut fi realizat, în pofida luptei necontenite a intelectualității, clericilor cu vederi progresiste, ierarhilor din fruntea Consistoriului ortodox de la Cernăuți, ca Silvestru Andrievici Morariu și mulți alții.

---

[52] Ion Varta, *Le tsarisme russe et la question de la Bucovine pandant la priemiere guerre mondiale. Contribuţions documentaire,* „Revue des Etudes sud-est europeennes, tome XXXIII, 1995, nr. 3–4/1995, Editura Academiei Române, p. 267–277.

[53] Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date şi mărturii,* Editura Academiei Române, Bucureşti 1982, p. 608–611.

7

De-a lungul evoluției sale, Fondul Bisericesc a efectuat cumpărarea unor moșii și obiective economico-financiare și, în același timp a investit fonduri în unele construcții. Astfel, în anul 1869 a cumpărat de la baronul Manz exploatările miniere și atelierele acestuia (de la Moldovița, Boul, Prisaca, Pojorâta, Iacobeni, Cârlibaba), precum și terenurile deținute de dânsul cu suma de peste 600.000 de florini[54]. Însă, Fondul Bisericesc „în afacerea aceasta a avut pierderi însemnate", fiindcă, după ce se făcură „mai multe ameliorări și investiții de sume considerabile", foloasele practice au fost „mai mult în scădere"; veniturile realizate au fost din ce în ce mai mici și cuantumul cheltuielilor a crescut an de an, încât activitatea exploatărilor a fost în continuă scădere[55].

Fondul Bisericesc a mai cumpărat, de la baronul Mustață, în 1870, moșia Toporăuți, de la statul austriac fostul domeniu cameral al Câmpulungului, în 1876, cu terenuri pe raza comunelor Câmpulung Moldovenesc, Sadova, Pojorâta, Valea Putnei, Fundul Moldovei, Breaza, Iacobeni, Dorna Candreni, Poiana Stampei, moșia Jucica, băile Vatra Dornei, izvoarele cu ape minerale de la Poiana Negri, pădurile Baiașescu din Ostra în 1883 și Arșineasa, din Fundul Moldovei, în 1896. În 1918, Fonduj avea în total 266.352 ha terenuri diverse, păduri, fânețe, pășuni, teren arabil[56].

În ceea ce privește banii investiți în diferite construcții, menționăm: două cazărmi militare, una în capitala Bucovinei și alta în Sadagura, edificiile publice cu caracter administrativ de la Rădăuți., Gura Humorului, Câmpulung și clădirile liceelor greco-ortodoxe din Cernăuți, unul pentru băieți și altul pentru fete, precum și clădirea liceului greco-ortodox din Suceava[57].

Dintre toate construcțiile cu caracter eclesiastic, două edificii principale ridicate din veniturile Fondului Bisericesc sunt gloria de până astăzi a Bucovinei: catedrala ortodoxă și complexul reședinței mitropolitane, ambele în Cernăuți.

[54] *Averile bisericii din Bucovina...*, p. 22.
[55] Isidor Onciul, *op. cit.*, p. 241–245.
[56] *Averile bisericeşti...*, p 22–23.
[57] Ibidem, p. 23.

Catedrala ortodoxă a avut ca model biserica Sf. Isac din Petrograd. Cea din Cernăuți este însă o admirabilă sinteză originală între elementele arhitecturii bizantine și moldovenești. Clădirea este încăpătoare, înaltă, spațioasă, modernă. Construcția ei a început la 15 iulie 1844, după proiectul și sub îndrumarea arhitectului Primăriei Cernăuți și a unor ingineri din Bucovina; ea s-a finalizat, într-o primă etapă în 1852, sfințindu-se abia după războiul Crimeii (1853-1856), în iulie 1864. Lucrările au costat peste 200.000 de florini[58].

Complexul reședinței mitropolitane - o capodoperă fără egal între toate realizările arhitectonice ale celor 144 de ani de stăpânire austriacă în Bucovina - a fost ridicat între anii 1860-1882, pe platoul Dominic, care domină zona nord-vestică a orașului Cernăuți. Realizat în urma concursului instituit în acest scop, după proiectul arhitectului vienez, cehul Josef Hlawka, în stil mauro-bizantin, având ca model celebrul Palat al califilor mauri din Granada, complexul cuprinde trei corpuri principale, așezate în careu și zidite din cărămidă roșie, cu creneluri și turnuri de cetate; în corpurile laterale sunt înglobate două biserici cu turle înalte, somptuoase, solemne. Costul integral al lucrărilor s-a ridicat la suma uriașă de 1.830.000 de florini, fiind suportat exclusiv de Fondul Bisericesc[59]. După terminarea lucrărilor, corpurile din partea de miazăzi și miazănoapte au fost închiriate, cu acceptul Consistoriului Ortodox, Universității - care în prezent s-a extins în întreg complexul reședinței mitropolitane. Sub habsburgi de acesta admirabilă reședință devenită cetate universitară au beneficiat fiii tuturor naționalităților din Bucovina și într-o anumită măsură și românii bucovineni, dar învățământul s-a desfășurat până în 1918 exclusiv în limba germană. Azi beneficiarii sunt ucraineni și într-o infimă măsură și tinerii români din zonă, deveniți minoritari. Cum ar fi putut bănui domnii Moldovei unde vor ajunge veniturile din daniile lor?

[58] Mircea Pahomi, *Ctitorii româneşti în Cernăuţi,* „Glasul Bucovinei”, nr. 2/1994, p. 116–117.
[59] Ibidem, p. 117–119.

8

Infiltrarea elementelor venetice și alogene în conducerea Consistoriului, ortodox al Bucovinei, ca și acapararea domeniilor Fondului Bisericesc de către arendașii străini, cu precădere evrei, în defavoarea românilor s-a făcut târziu și numai după o îndelungată și dârză rezistență din partea autohtonilor - nu fără complicitatea, acordul și uneori chiar cu ajutorul unor ierarhi și oameni politici români, deveniți unelte docile, servile ale administrației imperiale. Între primii români renegați, Eugen Hacman - cărturar cu care au învățat limba română, în tinerețile lor, împărații Ferdinand I și Franz Iosif, acestuia din urmă devenindu-i și consilier intim[60] - este cel care, în 1838 îngădui cel dintâi preoților și credincioșilor ruteni să folosească limba ucraineană în corespondența cu autoritățile ortodoxe române; el se împotrivi ideilor lui Andrei Șaguna și Hurmuzăcheștilor și zădărnici unirea Bisericii ortodoxe din Bucovina cu cea din Transilvania, în cadrul-aceleiași mitropolii; el își motiva oficial această atitudine, potrivnică majorității clerului și credincioșilor români, prin faptul că o parte din diocezanii săi sunt ruteni veniți din Galiția și că „până acum viețuim noi în Bucovina frățește și în concordia cea mai armonioasă unii cu alții”, ceea ce era și pe placul administrației imperiale, care aplica principiul dezbină și stăpânește (divide et impera). Hacman a scris și difuzat acea faimoasă broșură Năzuințele naționale și bisericești, în care se desolidariza de idealul românilor bucovineni și prin concesiile acordate rutenilor veniți din Galiția pe moșiile Fondului Bisericesc și unii dintre ei împroprietăriți aici, oferea acestora baza juridică a revendicărilor ulterioare pe teren bisericesc[61]. Prin poziția sa, Hacman rămânea în grațiile Curții din Viena și în fruntea conducerii bisericii ortodoxe, obținând, totodată, cârja de mitropolit al Bucovinei și Dalmației în 1873. În mod paradoxal și total nefondat, istoricii ucraineni scriu despre „Evgheni Hakman, ucraineanul”, când, în realitate, el era român sadea, născut la

[60]I.G. Sbiera, *Eugen Hacman, Enciclopedia Română,* redactor dr. C. Diaconovici, Sibiu, 1900, vol. II, p 639–640.

[61] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei,* Editura Humanitas, București 1991, p. 340.

Văslăuți, dintr-o străveche familie de mazili și un unchi al său, Hacman, de la care își trage și el numele, fusese hatman al cetății Hotinului[62].

După formarea statului român modern, în 1859 și mai ales după dobândirea independenței politice în 1877-1878, când și legăturile conaționale și mișcarea de eliberare națională a românilor din imperiul habsburgic intra într-o nouă fază, decisivă, autoritățile austriece s-au opus constituirii congresului bisericesc, care trebuia să coordoneze și să controleze toate problemele bisericești, inclusiv cele ale Fondului Bisericesc. Mai mult încă, acuzându-i pe românii bucovineni de iredentism, de intenția de-a se pregăti și uni la statul român, șefii naționali ai rutenilor au fost încurajați și ajutați de autoritățile imperiale să devină un element de contrapondere pentru românii bucovineni. În 1891, S. Daskiewicz într-o broșură revendicativă, Situația rutenilor greco-orientali din arhidieceza - Bucovinei, cerea, între altele admiterea pe picior de egalitate a rutenilor în conducerea bisericii și a Fondului Bisericesc[63]. Autorul propunea chiar divizarea arhidiecezei și crearea unei episcopii rutene. S-a ajuns, astfel, ca, sub mitropolitul Arcadie Ciupercovici, nepotul deputatului de la 1848, - dar unul dintre cei mai slabi și servili ierarhi - să se admită ca unul din cei doi reprezentanți ai bisericii în Consiliul școlar al Bucovinei să fie rutean, iar în 1905, din cei 10 consilieri și asesori în Consistoriul Bisericii Ortodoxe, 5 să fie ruteni. Un alt renegat român, Coco Vasilco - ajuns deputat al populației rutene - susține la Viena, în ajunul primului război mondial numirea lui Artemon Manastyrski, în 1912 în funcția de vicar general, cu drept de succesiune la scaunul mitropolitan64.

Nu este de mirare că, în deceniul dinaintea primului război mondial ctitori și patroni ai bisericilor ortodoxe din satele odinioară curat românești, dar acum mixte sau chiar rutenizate, din zona dintre Prut și Nistru, să fie arendași și proprietari ai moșiilor Fondului, ca: baronul - Montei și dr. N. Gottlieb (Boian), Bernard

[62] I.G. Sbiera, *op. cit.,* p. 639.

[63] Dazkiewicz S., *Die Lage der gr. or. Ruthenen în der Bukowiner Erdiozese,* Cernăuți, 1891.

[64] Ion Nistor, *op. cit.,* p. 349.

Rosenstock (Cernauca), Kaietan Iakubowicz și I. Iakubowicz (Cuciur Mare), Anton Kisslinger (Lucavița), Marcus Juster și Elias Ziment (Șerăuții de Sus), Oswald Freundlich (Slobozia Rarancei), Suzana Holder, Gisela Zalic, Dr. Ludwig și Emerick Holder (Țureni), Maximilian Ipolski, Christian Hadzi (Văslăuți), Emil Bohosiewicz (Bănila pe Ceremuș), Arnold Weiselberger (Bărbești), Martino conte della Scalla (Călinești pe Ceremuș), Alfred și Viktor Cristoffowicz (Carapciu pe Ceremuș), Marcu Fischer (Ispas), Kalmann Fischer (Stăneștii de Jos), Wilhelm Kindler și Dr. J. Koller (Mihova), Katz David, Horn Leib (Vijnița), Hersch Weiglas (Vilaucea), R. Freitag (Voloca pe Ceremuș), Nathan Horowitz și Dr. Salo Weiselberger (Berhomet) și tot astfel de nume, nici românești, nici rutenești, cum erau țăranii din zonă, la Cliveşti, Dubăuți, Gavrilești, Ivăncăuți, Nepolocăuți, Orășeni Osehlib, Piedecăuți, Revăcăuți, Șișcăuți, Șișcăuți, Valeva, Viteluca, Babin, Boinceni, Borăuți, Codăești, Chisălău, Cincău, Culeuți, Dobronăuți, Dorosăuți, Horosăuți, lurcăuți, Luca, Mosoreni, Răpujineți, Tăuteni, Vadu Nistrului, Vasilău, Verbăuți, Vrânceni, Zastavna, Zviniace, Câmpulung de Ceremuș sau Rusesc, Chiselițeni, Coniatin, Dihtineți, Gura Putilei, Iablonița, Plosca de Putila, Sălășeni, Sârghieni etc.- toate foste odinioară sate românești, care apar în documentele de cancelarie medievale[65].

9

În vreme ce aproape toate numele proprietarilor și arendașilor de pe fostele moșii ale mănăstirilor și schiturilor din zona dintre Prut și Nistru - fiind vorba de oameni care aveau și calitatea de ctitori și patroni ai bisericilor ortodoxe - sunt în cvasitotalitate aparținând elementelor alogene, care au imigrat în zonă, venind din imperiu, să încercăm o evaluare a situației în partea de sud a Bucovinei, în așezările cu o preponderență românească. De data aceasta facem apel aproape în exclusivitate la mărturiile de arhivă.

În 1909 Fondul Bisericesc cuprindea trei categorii de terenuri aflate în proprietatea sa:

1) păduri;

[65] Arh. S.R.C., loc citat, f. 8–35.

2) domeniile hergheliei de stat de la Rădăuți, care, împreună cu fermele și filialele din subordine erau de țeste un secol date în arendă acestei unități, ce se transformase într-un veritabil complex agrozootehnic, cu școală și loturi experimentale;

3) terenuri arabile, pășuni, fânețe în suprafață de 11.126 ha sau 19.537 iugăre, din acestea, 4.305 de iugăre, fărâmițate în loturi erau date în parte țăranilor, iar 25 de domenii, însumând 12.472 de iugăre erau arendate pe termen lung - 19 domenii unor arendași evrei, 4 la șvabi, unul unui polonez și altul unui român. Din totalul suprafeței de 12.472 iugărul, arendașul român deținea F19 iugăre, cât constituia domeniul Sloboziei. Arendașii osteau anual Fondului Bisericesc în medie suma de 17,88 sau 33 coroane iugărul și respectiv falcea, în vreme ce țăranii - în medie 60 până la 100 de coroane pe aceeași unitate de teren[66]. Dintre arendașii evrei, familiile Gottlieb deținea 4 domenii, Kipper - două domenii, iar familia Fischer - două, Sf. Ilie - Suceava și Toporăuți[67].

Cum apreciau credincioșii de rând sistemul arendării domeniilor Fondului Bisericesc la acești străini?

Mai mulți „gospodari fruntași" din Sadova, în numele cărora semnau Nicolae Sbranca, Gavril Pisdeli, Nicolae Latiș și Vasile Pisdeli, relevau într-un memoriu către Consistoriul ortodox din Cernăuți - documentul era contrasemnat și de preotul din sat - la 4/17 noiembrie 1897 că, „toate pășunile de pe Muntele Petrișului și Dosul Florii au fost ținute cu învoiala, de la Fondul Bisericesc, dintotdeauna (dar ei prezentau acte numai pentru anii 1867-1897) de către locuitorii din Sadova; însă, nu de mult aceste pășuni au fost acaparate de Sara Wagner și Hersch Klein, niște evrei speculanți din Câmpulung, care ne taie legăturile dintre sat și locurile noastre"; semnatarii cereau Consistoriului să-i scape „de lipitorile satului, care taie brazde vii, fără cruțare, și înaintează în loturile oamenilor" și „fac totul spre a beli pielea de pe bieții sadoveni" - care, deși au scris și ministerului, și la Viena n-au primit nici un răspuns, fiindcă „administrația pădurilor, care conduce fondosul religionariu acționează după bunul ei plac"; autorii plângerii se întrebau: „cum,

[66] Aurel Onciul, *Moşiile Fondului Bisericesc,* „Patria", 25.04.1909.
[67] Arh. S.R.C, Fond Mitropolie, 320, opis 1, dosar 1346, filele 11–28.

oare, de noi, creștinii, nu suntem de feliu luați în seamă, ci numai străinii, lipitorile satului", care, „dacă vor fi lăsați în continuare de capul lor, ne-or globi și ne-or aduce la prăpădenie"? Și, „când anume va vedea înalt Consistoriu dreptatea făcută de străinii, hrăniți și îmbrăcați din banii Fondului religionariu, care în loc să lucre în folosul creștinilor, pe la autoritățile mai înalte, sprijină pe dușmanii noștri, evreii, lipitorile satului"?[68]

Locuitorii din Vama se adresează Consistoriului ortodox la o dată apropiată, decembrie 1899, că „deși pe Dealul lui Vasile sunt 660 de boi la păscătoare, domnul Verwalter au vândut 100 de fălci de iarbă și au închis și apa", încât „boii pier de foame și de sete", iar oamenii „rămân calici"[69].

De la Vatra Modoviței, sătenii se plâng în același an 1899, că „norodul s-au înmulțit și cu Fondul Bisericesc suntem încongiurați împregiurul nostru și nu mai avem modru ca să trăim ca până acum"; zadarnice au fost „memoriile pe la toate persoanele cele mai onorate, din Cernăuți, pentru durerile noastre". Rugând „Sfințitu Consistoriu" să le facă „grabnică dreptate", sătenii promit: „noi încă am plăti banii aceia ce-i plătește străinătatea de prin alte locuri, dar nu putem dobândi nimica, fiindcă pentru noi rămân numai greutățile, și cheltuielile, și năcazurile"; semnatarii acuză conducerea Fondului Bisericesc de faptul că „s-a aliat cu negustorii de aicea, care ne jupoaie pielea de pe os"[70].

La protopresiviteriatul Vicovelor, cu prilejul conferinței pastorale, din 14/26 aprilie 1898, preoții din zonă înaintează Consistoriului un raport în care se solicită ca „locurile libere ale Fondului religionar, unele fânețe să nu li se mai deie forestierilor de la direcțiune, ci să se liciteze și pentru săteni și creștinii ortodocși"; apreciindu-se că doar în mod formal Consistoriul supraveghează conducerea Fondului Bisericesc, participanții la conferința pastorală îi cer direct arhiepiscopului Arcadie „să binevoiască, în viitor, nu numai a priveghea, ci a și apăra drepturile și interesele averilor bisericești, care sunt ale noastre, au ale străinilor"; peste numai un

[68] Ibidem, f. 31.
[69] Ibidem, f. 34.
[70] Ibidem, f. 34.

an, preotul Ștefan Sbiera din Vicov scrie din nou la Consistoriu că, „până în prezent, păstorii sufletești nici n-au fost învredniciți cu un răspuns”[71].

Avalanșa de plângeri ale credincioșilor și preoților români împotriva acaparării de către străini a domeniilor Fondului Bisericesc ilustrează o nemulțumire generală, surdă, puternică și justificată, mocnind și fiind gata să izbucnească în revolte ale țăranilor din numeroase sate. Cantorul din Solonețul Nou, Grigore Bojescu se întreabă consternat într-o scrisoare trimisă Consistoriului: cine anume dirijează astfel lucrurile, încât „terenurile Fondului religionariu nu-s mai lesne și cu dreptate împărțite întâi la slujitorii sfintei biserici ortodoxe?” Țăranii din satul Voroneț se întreabă și ei cu obidă: cum de-au ajuns „străini în propria lor țară, că nu-i chip să poată tăia și aduce lemne din pădurile Fondului religionar?” Sătenii din Pârteștii de Jos se luptă mai mulți ani în șir pentru „păscătoarea de pe Muntele Lung” pe care o stăpânește „domnul silvicultor din Stulpicani”, conflict pentru aplanarea căruia ierarhul Dionisie Bejan scrie la 18 aprilie 1904, pârteștienilor să se înțeleagă cu silvicultorul documentul dându-ne a înțelege că el face și desface legea în zonă[72]. Gospodarii din Straja intervin și ei pe lângă Consistoriul din Cernăuți, la 23 martie 1907, relatând că „economia oamenilor este anexată mai ales pe creșterea vitelor, care nu poate spori dacă nu vor avea pășuni suficiente și la prețuri mai scăzute” - cele fixate de arendașii Fondului sunt „atât de urcate, încât oamenii nu sunt în stare să le mai plătească”. Un învățător din Negrileasa, Toader Sulugiuc, cere, în martie 1908 Consistoriului să poată și el căpăta „un loc în arendă, la Negrileasa, cu aceeași plată, precum au căpătat germanii catolici și mozaicii evrei, cu atât mai mult cu cât petentul este fiu al bisericii greco-ortodoxe. În scrisoarea sa, învățătorul din Negrileasa nu se sfiește să relateze că „locurile Fondului religionariu se dau ori străinilor, ori celor care n-au vite și n-au avut nici strămoșii lor”, fiind vorba, precizează el, de „jidani și germani”[73].

[71] Ibidem, f. 35.
[72] Ibidem, f. 37-53.
[73] Ibidem, f. 82-87.

Numeroși preoți sătești, între care cei din Burla, Marginea, Solea, Clit-Arbore, Todirești, Arșița, Sfântul Ilie-Suceava, Scheia, scriu, alături de săteni, denunțând practicile discriminatorii, abuzurile în distribuirea și arendarea domeniilor Fondului Bisericesc, dezvăluind lipsurile, nedreptățile, mizeria cauzate de colonișți și imigranți. Sătenii din Clit Arbore, de pildă, cer insistent să li se dea „locuri ale Fondului greco-ortodox în arendă, fiindcă poporul e foarte numeros și sărman, neavând loturi proprii”[74]; preotul George Mihăilescu din Solea scrie la Consistoriu în noiembrie 1908 că „au sărăcit poporul ortodox din Solea, cu totul, așa încât el a rămas numai cu niște bordeie pe cele dealuri iar locurile cele mai mănoase de pe șes au intrat mai cu de-a rândul în mâinile crâșmarilor și funcționarilor străini și șireți”, că „în starea aceasta plină de necazuri și nevoi” oamenii „nu-și pot procura acum nici lemnele din pădure”, în vreme ce „arendașul, un speculant de pământuri și-a pus crâșma în vatra satului și în fața școlii, spre demoralizarea și scandalizarea tinerilor și părinților”. Parohul din Solea cere Consistoriului ca, împreună cu Direcțiunea Fondului „să părăsească praxa de până acum de a da în arendă moșiile Fondului numai la speculanți străini de neam și de lege, ci să vie în ajutor poporului băștinaș, mâncat de nevoi și năcazuri”. El propune să se înființeze cu banii Fondului o școală de meserii - și alături de el semnează memoriul reprezentanți ai societăților locale din Solea, Sentinela Poporului, Societatea Agricultorilor și însoțirea de Păstrare și Credit, Solea[75].

O realitate sumbră ne dezvăluie și expozitul parohial Dumitru Furtună din Clit-Arbore, care în scrisoarea sa, din 3/16 noiembrie 1908, arată Consistoriului că „poporul ortodox este foarte sărman și nu primește pământ propriu mai de loc”, iar prețul arendei pentru țărani s-a urcat la „câte două coroane prăjina sau peste 160 de coroane falcea”, în vreme ce autoritățile și Direcțiunea Fondului, „îi ajută pe arendașii jidani să câștige net cel puțin 80 de coroane la falce”. Așadar, scrie expozitul parohial „e un păcat strigător la cer că poporul duce lipsă și e lăsat pradă unor venetici, care au sosit

[74] Ibidem, f. 95.
[75] Ibidem, f 98–99.

aici cine știe de unde, spre a stoarce măduva din bieții țărani". Ca urmare „înalt Prea Veneratul Consistoriu ar face o faptă mărinimoasă și vrednică de laudă întregii omeniri, dacă ar lucra în așa fel ca moșiile Fondului religionar să fie arendate numai poporului și nu la niște lipitori, care își bat joc de bietul popor"[76].

Pe domeniul Sfântul Mie, de lângă Suceava, arendașul Herman Fischer le dă țăranilor loturi în parte „din a treia sau a patra mână, cu peste 200 de coroane falcea" încât „sărăcia nespusă, care i-a cuprins pe bieții creștini, îi silește pe mulți să-și caute scăparea în America, lăsând acasă femei și copii, în cea mai mare mizerie și disperare"- scrie preotui Ioan și alături de el semnează șase știutori de carte și alți șase, neștiutori, pun degetul, pe memoriul din 24 februarie 1914, trimis Consistoriului.

Situația încordată ilustrată în memoriile adresate de locuitori din zeci și zeci de sate Consistoriului din Cernăuți - și arhivele conțin o impresionantă cantitate de documente de acest fel - explică atât starea conflictuală, latentă dar permanentă, dintre autohtoni și coloniștii, care au acaparat pârghiile de conducere și principalele surse de venit ale vieții economice, cât și necesitatea înlăturării stăpânirii habsburgice, care tolera și înconjura o minoritate privilegiată, în defavoarea unei majorități pauperizate.

Presa vremii relatează despre nemulțumirile țăranilor de la Tulova, din 1899, „când trimisul Fondului Bisericesc era să fie sfârtecat în bucăți", când la Sfântul Mie, lângă Suceava, „indignarea, revolta și mânia sufletească a românilor împotriva dinastiei Fischer nici că se poate descrie - și la mulți nici nu le vine a crede că așa o nesocotire a intereselor celor mai vitale poate fi cu putință" sau, când, peste 600 de țărani, din comunele Cotu-Ostriței, Mahala și Buda, luându-l cu ei pe Iancu Flondor, șeful Partidului Național Român, iau cu asalt capitala Bucovinei, în aprilie 1909, spre a relata președintelui țării ilegalitățile și abuzurile arendașilor și a cere pedepsirea lor[77].

Ar putea fi invocate și prezentate astfel de realități istorice dintr-un trecut falimentar, drept un „model", un „ideal" pentru „Casa Comună" a Europei de mâine?

[76] Ibidem, f. 106–108.

[77] „Patria", Cernăuți, 28 martie 1909, p. 1–2.

Ostrija – locul unde trebuia să se dezvelească un bust

CREDIȚA STRĂBUNĂ ȘI GRAIUL NEAMULUI

Codicele voronețean - comoara spirituală și lingvistică a civilizației creștine românești

Gheorghe JERNOVEI,
docent la catedra de filologie română și clasică a Universității din Cernăuți

Istoria credinței creștine la români, ca fenomen spiritual, și istoria limbii române, ca fenomen lingvistic, sunt inimaginabile fără primele scrieri în limba română veche, apărute în manuscrise sau tipărite. În marea lor parte, aceste scrieri au fost primele traduceri parțiale sau integrale ale Sfintei Scripturi (Vechiul și Noul Testament). Primele traduceri ale Bibliei au consolidat și au unificat creștinismul românilor, indiferent de zona geografică în care locuiau și au creat premisele necesare pentru constituirea și consolidarea limbii române literare în secolele ce au urmat.

Printre primele traduceri religioase în limba română apărute în secolul al XVI-lea un loc deosebit îl ocupă manuscrisele așa-numitelor texte rotacizante, care au fost descoperite în mănăstirile din Bucovina, Maramureș și nordul Moldovei: Psaltirea Voronețeană, Codicele Voronețean, Psaltirea Scheiană, Psaltirea Hurmuzachi, Codicele Sturdzian ș.a. Calificativul „rotacizant” vine de la cuvântul „rotacism”, prin care este determinat fenomenul lingvistic ce constă în transformarea unei consoane intervocalice în „r” în fonetica istorică a limbilor romanice, iar referitor la limba română, transformarea lui „n” intervocalic în „r” în cuvintele moștenite din limba latină.

Codicele Voronețean este un manuscris din secolul al XVI-lea, care reprezintă copia uneia dintre primele traduceri românești a Noului Testament.

Descoperit în 1871, studiat timp de mai mulți ani și publicat în 1885 la tipografia arhiepiscopală din Cernăuți de Ion Gh. Sbiera, profesor de limba și literatura română la Universitatea din capitala Bucovinei, membru al Academiei Române și membru fondator al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, Codicele Voronețean este una dintre cele mai prețioase comori ale culturii noastre naționale.

Însuși textul acestei opere, precum și aspecte de ordin religios, social-istoric, filologic și lingvistic, legate de apariția lui, pot fi obiectul unui amplu studiu monografic. Numele de „codice" a fost dat acestui monument de Ion Gh. Sbiera, din motivul că acest cuvânt, de origine latină, înseamnă orice act public sau privat. Calificativul „voronețean" se datorește locului unde a fost descoperit manuscrisul de către Gr. Crețul, un tânăr profesor din Huși, care a participat la serbarea din 1871 de la Putna și care l-a dus apoi la Cernăuți, unde i l-a predat lui Ion Gh. Sbiera.

După o cercetare minuțioasă, Sbiera predă în martie 1883 manuscrisul Academiei Române. În studiul istoric al operei, profesorul cernăuțean face o descriere pitorească a mănăstirii Voroneț. În vechime locul și mănăstirea nu se chemau Voroneț, ci „Corbul". Din motive necunoscute, călugării au părăsit această mănăstire, dar curând ea a fost reîmpoporată cu călugării aduși de la Vorona, din districtul Botoșanilor. De aici înainte mănăstirea a început să fie numită a Voronețului. Ea a fost zidită pe timpul lui Ștefan cel Mare, iar o legendă inclusă în letopisețul lui Ion Neculce descrie astfel acest eveniment: Ștefan cel Mare, după bătălia nereușită de la Valea Albă sau Războieni cu turcii (la 26 iulie 1476) vruse să se adăpostească în Cetatea Neamțului. Maică-sa, însă, nu-i deschise poarta, zicându-i: „Pasărea în cuibul ei piere" și l-a îndemnat să se ducă în Țara de Sus, să strângă oaste și să lupte din nou cu turcii, căci izbânda va fi a lui. Ștefan o apucă pe apa Moldovei, în sus, spre munți și, în curând, ajunse la Voronețul de astăzi, unde pe atunci trăia un sihastru cucernic, care îi spuse să nu închine țara, ci, după victorie, să zidească acolo, la Voroneț, o

mănăstire în cinstea marelui martir Gheorghe. Ștefan îi jură aceasta, apoi cutreieră satele prin ținuturile Cernăuți și Hotin, adună oșteni și-i puse pe turci pe fugă. Văzându-și țara scăpată de turci, Ștefan aduse laudă lui Dumnezeu și ridică la Voroneț mănăstirea juruită.

O confirmare a legendei o găsim în inscripția ce se află, săpată cu litere aurii, deasupra ușii din pridvorul adăugit în anul 1546, pe timpul mitropolitului Moldovei, Grigore: „Io, Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovii, fiul lui Bogdan Voievod, a început a zidi acest hram la mănăstirea Voronețului în numele sfântului și marelui mucenic și purtător de biruințe Gheorghie în anul 6976 în luna iunie într-a 26 luni după pogorârea duhului sfânt, și s-a finit într-același an în luna lui septembrie într-a 14". Așadar, această capodoperă a literaturii noastre religioase este în același timp și un tezaur al istoriei și spiritualității neamului nostru.

La descoperirea sa, manuscrisul era incomplet; lipseau începutul și sfârșitul, precum și unele file de la mijloc. Filele nu erau paginate. Ulterior Ion Gh. Sbiera a numerotat rândurile fiecărei pagini pentru comoditatea studierii textului și citării exemplelor. Textul Codicelui Voronețian include:

1. Faptele Apostolilor (în lucrarea publicată de Ion Gh. Sbiera acest compartiment este numit „Lucrarea Apostolilor" - pag. 2-109);
2. Epistola cea sobornicească a sfântului Apostol Iacob („Tremiterea lui Iacob" - pag. 109-138);
3. Epistola cea dintâi sobornicească a sfântului Apostol Petru („Tremeterea I a lui Petru" - pag. 138-168);
4. Epistola a doua sobornicească a sfântului Petru („Tremeterea II a lui Petru" - pag. 168-174).

În ceea ce privește conținutul părții ce lipsește. Ion Gh. Sbiera socoate că ea include, probabil, „Epistola cea catolică" (I, II, III) a Apostolului Ioan și „Epistola cea catolică" a Apostolului Iuda, deoarece toate codicele Noului Testament nu separă Epistolele sobornicești de cele catolice.

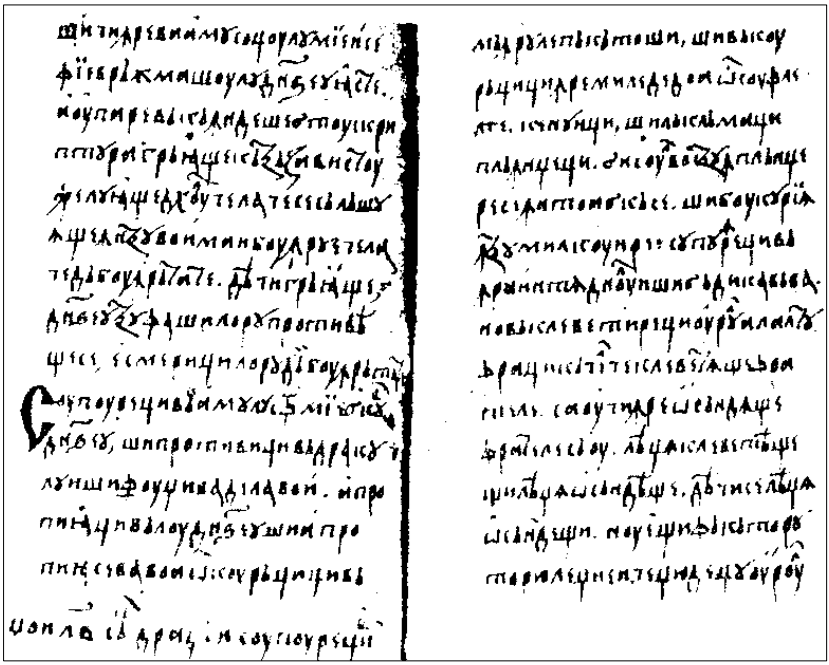

Facsimil după pagini din vechiul document de limbă românească și credință creștină - Codicele Voronețean (secolul al XVI-lea), descoperit în 1871 de către Gheorghe Crețul la renumita mănăstire din Țara de Sus.

Volumul publicat de Ion Gh. Sbiera mai conține, în afară de textul manuscrisului, redat în original cu caractere slavone și:

a) transcripția textului cu caractere latine paralel cu textul scris în slavonește;

b) textele analogice din „Biblia" tipărită în Belgradul Ardealului (Alba Iulia) în 1648 și din „Biblia" tipărită la București în 1688;

c) vocabularul textului, care include toate cuvintele folositoare în text, însoțite de o traducere în limba contemporană;

d) un amplu studiu istorico-filologic și lingvistic al acestui monument.

Aspectul datării și localizării manuscrisului constituie o problemă controversată în filologia românească, ce poate fi tratată atât din punct de vedere lingvistic, cât și istorico-politic și cultural. Unii savanți (N. Iorga, I. Bărbulescu, T. Palade) legau apariția acestor texte de răspândirea diferitelor curente religioase (husitism, catolicism, luteranism, curent național) și le atribuiau respectiv secolului al XV-lea. Alții (S. Pușcariu, M. Gaster, O. Densușeanu, A. Rosetti), bazându-se pe date lingvistice, le datează în secolul al XVI-lea. În ceea ce privește localizarea Codicelui Voronețean, datele lingvistice proprii acestui manuscris (conține multe cuvinte de origine maghiară) confirmă varianta propusă de majoritatea savanților din Maramureș sau nordul Ardealului.

Codicele voronețean, ca monument spiritual, social și cultural, a fost obiectul de studiu al mai multor cercetări[1] iar ca monument lingvistic al limbii române vechi din secolul al XVI-lea s-a aflat mai puțin în atenția lingviștilor[2].

Studiul propus în continuare este o dezvoltare a cercetărilor vocabularului Codicelui făcute de profesorul I. Gh. Sbiera cu scopul de a revaloriza rolul limbii române vechi, în care a fost scris acest monument lingvistic în această parte a țării, de a arăta continuitatea latino-romanică a lexicului folosit în această operă și de a prezenta la un nivel lingvistic actual tezaurul lexical al limbii române vechi pentru o concluzie finală referitoare la structura genealogică a lexicului Codicelui Voronețean în lumina etimologiei și statisticii lingvistice contemporane.

Analiza structurii genealogice a vocabularului Codicelui Voronețean în lumina statisticii lingvistice apare pentru prima dată în monografia lui G. Dumitru „Romanitatea unor texte vechi românești”[3].

---

[1] O amplă listă bibliografică referitoare la analiza diferitelor aspecte de studiu ale Codicelui Voronețean vezi in: „Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900", Bucureşti, 1979, p. 197.

[2] Cel mai amplu studiu apare la I.Gh. Sbiera în *Codicele Voroneţean*, Cernăuți, Tip. Arhiepiscopală, 1885, p. 253-353, dar există studii și mai mici.

[3] G. Dumitru, *Romanitatea unor vechi texte româneşti, Iaşi,* Junimea, 1973.

Conform analizei etimologice făcute de G. Dumitru, cele 1.490 cuvinte-titlu din codicele Voronețean, care însumează 11.018 cuvinte-text, se repartizează pe origini în felul următor[4]:

Nr. crt.	Originea	Cuvinte titlu	Procent	Cuvinte text	Procente
0	1	2	3	4	5
1	lat.	470	31,54	5,986	54,32
2	lat.	75	5,03	701	6,36
3	c.alb.	5	0,33	17	0,15
4	v.sl.	160	10,73	638	5,79
5	c.v.sl.	2	0,13	2	0,01
6	v.sl.,bg.	1	0,06	2	0,01
7	bg.	9	0,60	ia	0,14
8	c.bg.	1	0,06	2	0,01
9	bg.,scr.	8	0,53	90	0,89
10	ser.	2	0,13	4	0,03
11	c.scr.	2	0,13	2	0,01
12	scr.,bg.	1	0,06	3	0,2
13	euer.	1	0,06	1	0,009
14	ucr.,pol.	1	0,06	1	0,009
15	magh.	25	1,67	99	0,89
16	c.magh.	1	0,06	1	0,009
17	c.v.gr.	1	0,06	7	0,06
18	gr.	1	0,06	7	0,06
19	ngr.	9	0,06	23	0,20
20	f.e.	16	1,07	61	0,55
21	nrg.	19	1,27	37	0,33
22	s.pr.	112	7,51	381	3,45
23	rom.	476	31,94	1.554	14,10
24	valori	92	6,16	1.383	12,55

Pornind de la aceste date, G. Dumitru ajunge la concluzia că „elementul romanic” din Codicele Voronețean (reprezentat prin

[4] Ibidem, p. 102-103.

cuvintele moștenite din latină și formațiile pe terenul limbii române) însumează 1.113 cuvinte-titlu cu 9.624 cuvinte-text, care, raportate la totalul cuvintelor-titlu și al cuvintelor-text, inclusiv substantivele proprii-constituie 74,69 % cuvinte - titlu cu 87,34 % cuvinte-text, iar raportate la suma cuvintelor-titlu și a cuvintelor-text fără substantivele proprii constituie 80,76 % cuvinte-titlu cu 90,47 % cuvinte-text. Altfel spus, în Codicele Voronețean „elementul romanic" se găsește în general în aceeași proporție ca și în toate textele vechi cercetate luate la un loc, adică reprezintă aproape patru cincimi cuvinte-titlu cu aproape nouă zecimi cuvinte-text.

Nr. crt.	Clasa	Cuvinte titlu	Procente	Cuvinte text	Procente
1	Latine moștenite (grupele 1-2)	545	36,57	6.687	60,69
2	Comune cu albaneză (grupa 3)	5	0,33	17	0,15
3	Slave (grupele 4-14)	188	12,61	761	6,90
4	Maghiare (grupele 15-16)	26	1,74	100	0,90
5	Grecești (grupele 17-19)	11	0,73	37	0,33
6	Fără etimol. cunosc. (grupele 20-21)	35	2,34	98	0,88
7	Românești (grupele 23-24)	568	38,12	2.937	26,25

În privința „componentelor" elementului romanic cuvinte-titlu. Codicele Voronețean se deosebește de toate textele vechi cercetate luate la un loc, prin faptul că în el nu apar cuvinte de proveniență latino-romanică și nici onomatopee.

În afară de aceasta, cuvintele-titlu moștenite din latină se află în proporție sensibil mai mare în codicele Voronețean (cca. 38 %) față de toate textele vechi cercetate luate la un loc (cca. 20 %), iar cuvintele-titlu formate pe terenul limbii române apar în proporție mai mică în Codicele Voronețean (cca. 40 %) față de toate textele vechi cercetate luate la un loc (cca. 54 %).

Cuvintele formate pe terenul limbii române din Codicele Voronețean au la bază radicali de următoarele origini:

Nr. crt.	originea radicalului	Cuvinte titlu	Procente	Cuvinte text	Procente
0	1	2	3	4	5
1	i	307	20.60	2.227	20,21
2	xl.	49	3,28	171	1,55
3	c.l.	2	0,13	5	0,04
4	l.+v.sl.	2	0,13	5	0,04
5	c.alb.	4	0,26	14	0,12
6	v.sl.și sl.bis.	130	8,72	312	2,83
7	c.v.sl.	2	0,13	2	0,01
8	v.sl.,bg.	5	0,33	16	0,14
9	bg.	4	0,26	8	0,07
10	c.bg.	2	0,13	2	0,01
11	c.bg+1.	1	0,06	1	0,009
12	bg.,sb.	3	0,20	9	0,08
13	sb.	1	0,06	2	0,01
14	euer.	1	0,07	7	0,06
15	magh.	13	0,87	41	0,37
16	tc.	1	0,06	1	0,009
17	cv.gr.	1	0,06	2	0,01
18	ngr.	4	0,26	8	0,078
19	f.e.	6	0,40	57	0,51
20	nrg.	1	0,06	1	0,009
21	s.pr.	28	1,87	45	0,40
22	onom.	1	0,06	1	0,009

Pentru a ne putea forma o imagine de ansamblu, „concentrăm” aceste 22 de grupe după originea radicalului din care s-au format cuvinte românești în Codicele Voronețean în nouă clase mai cuprinzătoare, așa cum se vede în următorul tabel:

Nr. crt.	Clasa	Cuvinte titlu	Procente	Cuvinte texte	Procente
1	Radicali moșteniți din latină (grupele 1-4)	360	24,16	2.408	21,85
2	Radicali comuni cu albaneza (grupa 5)	4	0,26	14	0,12
3	Radicali slavi (grupele 6-14)	149	10,00	359	3,25
4	Radicali maghiari (grupa 15)	13	0,87	41	0,37
5	Radicali turcești (grupa 16)	1	0,06	1	0,009
6	Radicali grecești (grupele 17-18)	5	0,33	10	0,09
7	Radicali fără etimologie cunoscută (grupele 19-20)	7	0,46	58	0,52
8	Radicalul e un substantiv propriu (grupa 21)	28	1,87	45	0,40
9	Radicali onomatopeici (grupa 22)	1	0,06	1	0,009

CODICELE VORONEȚEAN

CU UN

VOCABULARIŬ

ȘI

STUDIŬ ASUPRA LUĬ.

DE

Ion al lui G. Sbiera,

profesor universitariŭ : c. p. o.; membru al Academiei Romîne din Bucuresci; membru fundatoriŭ al Societății pentru cultura și literatura romînescă în Bucovina; membru onorariŭ al mai multor societăți literare, etc.

Ediținnea Academiei Romîne.

CU DOAUE TABELE.

CERNĂUȚI.

TIPOGRAFIA ARCHIEPISCOPALĂ ÎN EDIFICIILE REȘEDINȚEI.

1885.

Acest tabel arată că, din totalul de 568 (38,12 %) cuvinte-titlu „românești" cu 2.937 (26,25 %) cuvinte-text, circa două treimi (24,16 %) cuvinte-titlu, însumând aproape toate cuvintele-text (21,85 %) s-au format pe baza radicalilor moșteniți din latină și doar circa o treime (13,96 %) cuvinte-titlu însumând abia 4,80 % cuvinte-text au la bază radicali proveniți din toate celelalte limbi luate la un loc. Așadar, în Codicele Voronețean cuvintele moștenite din latină au o importanță foarte mare nu numai pentru că se află într-un procentaj mult mai ridicat decât media procentajului pentru toate textele vechi cercetate luate la un loc, ci și datorită faptului că pe baza lor se formează majoritatea „derivatelor" românești - cuvinte-titlu și, în special cuvinte-text folosite în acest text[5].

Pentru o aprofundare continuă și multilaterală a studiilor lexicale a limbii române vechi, reflectate în Codicele Voronețean, este necesară publicarea integrală a vocabularului, conform normelor lexicografiei moderne.

Pentru prima dată lista cuvintelor din Codicele Voronețean a fost publicată de I.Gh. Sbiera[6] în studiul deja amintit. Lista include toate cuvintele și formele gramaticale urmate de referințele numerice care indicau locul folosirii lor în versetul respectiv.

Această listă a fost reluată în cadrul unei liste mai ample a lexicului limbii române vechi din secolul al XVI-lea de F. Dimitrescu[7], unde, pe lângă caracteristica morfologică a cuvântului, este dată și frecvența lui absolută în textul respectiv.

În următorul număr al almanahului cultural-literar „Țara Fagilor" vom face cea de a treia încercare de a prezenta lexicul Codicelui într-un aspect lexicografic contemporan cu speranța că studiul nostru va fi găzduit cu bunăvoință în paginile acestei prestigioase publicații anuale.

[5] G. Dumitru, *op. cit.*, p. 104-108.

[6] I.G. Sbiera, *Vocabularul Codicelui, în Codicele Voroneţean.* Ed. autorului, Cernăuți, p. 177-254.

[7] F. Dimitrescu, *Contribuţii la istoria limbii române vechi,* Bucureşti, 1973, p. 122-245.

Sfânta Scriptură

Protoiereu Adrian ACOSTĂCHIOAEI

Citirea Sfintelor Scripturi influențează în mod diferit inimile cititorilor. Pentru începători citirea Sfintelor scripturi este o adevărată Pâine a mesei Domnului, care îi întărește în virtuți, le dă putere în sfintele nevoi, în luptă cu duhurile, cu patimile, în lupta împotriva demonilor, așa încât ei exclamă: „Gătit-ai masă înaintea mea, împotriva celor ce mă necăjesc” (Ps. 22.5). Pentru cei mai înaintați în cele duhovnicești, ea este vinul Potirului dumnezeiesc, care le înveselește inima, le luminează cugetul, îi face pricepuți în înțelegerea și tâlcuirea Sfintelor Scripturi, așa că ei, cu tot dreptul, pot rosti: „și paharul Tău este adăpându-mă ca un puternic” (Ps. 22.5). Pentru cei ce urcă spre desăvârșire, citirea Sfintelor scripturi este untdelemnul Duhului dumnezeiesc, îmblânzindu-i și smerindu-i cu belșugul luminării și încunoștințării cu dumnezeiasca lumină care-i înalță mai presus de cele lumești, încât ei, în extaz, cântă: „Uns-ai cu untdelemn capul meu și mila ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să locuiesc în casa Domnului întru lungime de zile” (Ps. 22.5-6).

Sfintele Scripturi se înțeleg duhovnicește, iar comorile ascunse în ele li se descoperă celor inițiați duhovnicește cu ajutorul Duhului Sfânt. „Omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie și nu poate să înțeleagă, fiindcă ele se judecă duhovnicește” (I Cor. 2.14). Părerile sale le consideră de adevărate, iar celor tâlcuite de oameni mânați de Duhul lui Dumnezeu pe parcursul veacurilor nu le dă nici o atenție. Și aceasta pentru că n-are Duhul cel de la Dumnezeu spre cunoștință, ci uri duh de pricepere senzațională, gelozie și ură, dezbinare și dor de răzbunare, „socotind să sporească necazul” în Biserica lui Hristos (Filip. 1.15-17).

Ei n-au putere să înțeleagă că conținutul Sf. Scripturi se „lămurește duhovnicește, oamenilor duhovnicești”(I Cor. 2.13).

Or, ei nu sunt duhovnicești, adică conduși de Duhul lui Dumnezeu, ci plini de semeție, dezbinători ai integrității Bisericii. Aceștia răstălmăcesc adevărurile sfinte, denaturându-le spre pierzarea sufletelor lor și ale celor care-i ascultă.

Pe tot parcursul istoriei sale bimilenare, Biserica a păstrat canonul Sf. Scripturi ca pe o revelație dumnezeiască, după cum și este, interpretând-o conform tradițiilor apostolice, prin bărbați sfinți și învățători și nelăsând să fie știrbită de curentele sectare ale vremii. Ea a încurajat citirea Sf. Scripturi, dar a lăsat tâlcuirea în seama celor inițiați și pregătiți pentru aceasta. Așa că fiecare poate și trebuie să citească Sf. Scriptură, dar sub supravegherea Bisericii, folosindu-se de tălmăcirea marilor Dascăli ai ei.

Sfinții Vasile cel Mare, Grigore Teologul, Ioan Gură de Aur, Atanasie cel Mare, Chirii al Ierusalimului și mulți alții au fost niște iluștri interpreți ai Cuvântului dumnezeiesc și ne-au lăsat lucrări de o mare valoare spirituală, pentru creșterea noastră duhovnicească și ferirea de toate ereziile atât de păgubitoare de suflete. Să ascultăm învățăturile lor pline de o „mireasmă duhovnicească spre viață” (2 Cor. 2.15-16) și să nu ne lăsăm amăgiți de curentele sectare, care prin prozelitismul lor viclean dezbină pe mulți creștini buni, îi îndepărtează de Biserica Ortodoxă, ducându-i în rătăcire și în pierzarea veșnică. Să citim Sfânta Scriptură cu binecuvântarea Bisericii, în genunchi, cu post și rugăciune, meditând cu evlavia asupra celor citite, iar în cele ce nu înțelegem, să ne adresăm Bisericii și interpreților ei, care ne vor da deslușirea cuvenită. Când citești sau asculți Cuvântul lui Dumnezeu, roagă-te astfel: „Doamne Iisuse Hristoase, deschide-mi urechile și ochii inimii mele, ca să ascult cuvintele Tale și să fac voia Ta. Deschide ochii mei și voi cunoaște minunile din legea Ta” (Ps. 118.18). Totdeauna roagă-te și Dumnezeu te va lumina cu puterea cuvintelor Sale, că mulți s-au încrezut în înțelepciunea lor și au căzut în rătăcire, „zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni” (Rom. 1.22).

Priviți la felurile de rătăciri, care dau năvală în orașele, satele, ba și în casele noastre, pentru a infiltra erezii și pentru a-i despărți pe creștini de Biserică.

Se împlinesc cuvintele profetice ale Sf. Ap. Pavel: „După plecarea mea vor intra între voi lupi îngrozitori care nu vor cruța turma” (Fapte 20.29).

Să fim vigilenți! Să ne ferim de hoții de suflete! Sfintele Scripturi se tălmăcesc de oamenii duhovnicești ai Bisericii. „Iar omul duhovnicesc toate le judecă, pe el însă nu-l judecă nimeni, căci „Cine a cunoscut gândul Domnului, ca să-L învețe pe el?” Noi însă avem gândul lui Hristos” (I. Cor. 2.15-16).

Mărturisirea păcatelor

Protoiereu mitrofor Mihai STERNIOALĂ

Cel ce ascunde fărădelegile sale, acela nu va prospera, dar cel ce le mărturisește și le părăsește, acela va afla îndurare. Condițiile pentru a afla milă și a obține iertare de la Dumnezeu sunt simple, drepte și în totul potrivite rațiunii. Dumnezeu nu cere de la noi lucruri grele, ca să nu putem dobândi iertare de păcate. Nu avem nevoie să facem călătorii lungi și obositoare, adică pelerinaje, nici să ne supunem la canoane grele spre a recomanda astfel sufletul nostru lui Dumnezeu sau a ispăși în modul acesta păcatele noastre, căci acela care mărturisește și părăsește păcatele, acela va afla îndurare. Zice apostolul: „Mărturisiți-vă unul altuia păcatele voastre și vă rugați unul pentru altul, ca să fiți vindecați". Mărturisiți-vă păcatele lui Dumnezeu, singurul care poate să vi le ierte și mărturisiți unul altuia greșelile voastre. Desigur, fiecare își mărturisește Tatălui Ceresc păcatele săvârșite, dar lângă noi se află duhovnicul, care ne dă dezlegare, tocmai așa cum a trimis domnul nostru Iisus Hristos pe sfinții săi ucenici și pe apostoli, iar după ei pe episcopi, preoți și diaconi ce slujesc la cele sfinte și au, totodată, puterea de a lega și dezlega păcatele credincioșilor. Căci scris este: câte veți dezlega pe pământ, vor fi dezlegate și în cer, câte veți lega pe pământ vor fi legate și în cer.

Dacă ai făcut vreun rău prietenului sau aproapelui tău, nu trebuie să-i mărturisești păcatul, căci el știe ce rău i-ai făcut, ci trebuie să-i ceri iertare, iar datoria lui este să te ierte. După aceea trebuie să te rogi, ca să te ierte Dumnezeu, căci fratele pe care!-ai supărat este făptura lui Dumnezeu. Greșind împotriva lui, tu ai greșit împotriva Creatorului și Mântuitorului tău. Cazul trebuie adus înaintea unicului Mijlocitor, a marelui nostru preot Iisus Hristos, care a fost ispitit în toate, ca și noi, dar fără de păcat, și care poate suferi împreună cu slăbiciunile noastre și este în stare să ne curețe cu desăvârșire de orice murdărie a păcatului.

Aceia, care au umilit sufletele lor înaintea lui Dumnezeu în adânca recunoaștere a vinovăției și a păcatelor nu au îndeplinit prima condiție, spre a fi primiți la Domnul. Dacă nu am ajuns să simțim adevărata căință, de care nimănui nu-i va părea rău, dacă nu am mărturisit păcatele noastre cu spirit umilit și inimă înfrântă, îngroziți de nelegiuirea noastră, atunci nu am căutat și nu am cerut cum trebuie iertarea păcatelor. Și, dacă nu am căutat iertarea păcatelor serios și în modul cuvenit, atunci nu vom găsi niciodată pace cu Dumnezeu. Singurul motiv pentru care atât timp nu am dobândit iertare de păcate este faptul că nu ne-am arătat gata să umilim inimile noastre și să ne supunem condițiilor arătate de Dumnezeu.

Sfânta Scriptură ne dă învățături lămurite în privința aceasta. Mărturisirea păcatelor trebuie să se facă liber și din toată inima. Ea nu trebuie făcută în mod ușuratic. Mărturisirea izvorâtă din adâncul inimii găsește însă calea către Dumnezeu și către tronul milei sale. Psalmistul zice: „Aproape este Domnul de cei cu inima zdrobită, și pe cei cu spirit umilit îi ajută”.

Adevărata mărturisire a păcatelor are întotdeauna un anumit caracter, care constă în recunoașterea tuturor păcatelor. Mărturisirea păcatelor nu este primită de Dumnezeu, dacă nu este însoțită de căință sinceră și de îndreptare. Viața noastră trebuie schimbată din rădăcină. Orice lucru neplăcut lui Dumnezeu trebuie înlăturat. Aceasta ar fi urmarea adevăratei căințe.

Fraților și surorilor! Lepădați lucrurile neplăcute lui Dumnezeu, însă nu lepădați credința. În legătură cu aceasta Profetul zice: „Spălați-vă, deci, și curățiți-vă, depărtați răutatea faptelor voastre de dinaintea ochilor mei, încetați de a face rău, învățați-vă a face bine, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsat, faceți dreptate orfanului și apărați dreptul văduvei”, iată, iubiții mei frați și surori. Profetul nu ne îndeamnă să lăsăm credința sau să trecem de la o credință la alta. El ne-a înșirat pe hârtie totul de ce trebuie să ne lepădăm. Și atunci când îndeplinim toate cerințele Profetului, ne apropiem de adevărata pocăință. Să ne iubim unii pe alții și să facem bine unul altuia. Îngăduiți-mi să vă amintesc cine din legea nouă și prin ce a ajuns la o adevărată pocăință. Primul a fost Zahei.

De ce? Pentru că după ce l-a primit pe Iisus Hristos în casa sa, a zis înaintea Lui: „Doamne, iată dau săracilor și dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva întorc împătrit”, iată adevărata pocăință!

Al doilea este fiul risipitor. Când a înțeles ce greșeală a făcut față de părinți, a zis: „Scula-mă-voi și mă voi duce la tatăl meu”. Și s-a dus. Iar tatăl l-a primit cu cea mai mare bucurie. Gândiți-vă bine și veți fi lămuriți, care dintre pământeni s-a întors la Dumnezeu, lăsând la o parte toate fărădelegile? Așa ca fiul risipitor și ca Zahei?

Când păcatul a ucis în om simțul moral, atunci păcătosul nu mai vede defectele caracterului său și nu înțelege grozăvia fărădelegilor săvârșite. Dacă nu se supune puterii convingătoare a Duhului Sfânt, omul acesta rămâne orb față de păcat. Atunci chiar mărturisirea păcatelor sale nu este sinceră și serioasă. Pentru fiecare păcat recunoscut el are o scuză, căutând să arunce vina pe anumite împrejurări. După ce Adam și Eva au gustat din pomul oprit, ei s-au simțit cuprinși de rușine și de teamă. Primul lor gând a fost cum să se scuze, ca să scape de pedeapsa care nu-i putea ocoli. Când Dumnezeu i-a întrebat despre păcatul desăvârșit, Adam a încercat să arunce vina pe Creator, apoi pe Eva, zicând: Femeia pe care Tu mi-ai dat-o să fie cu mine, ea mi-a dat din pom și am mâncat. Femeia a dat vina pe șarpe, spunând că el a amăgit-o și de aceea a mâncat. În aceste cuvinte de scuză erau exprimate reproșuri adresate lui Dumnezeu, ca și cum l-ar fi întrebat: De ce ai creat șarpele? De ce i-ai îngăduit să între în paradis ca să mă amăgească? Duhul îndreptățirii își are începutul în diavol, tatăl minciunii, și s-a arătat apoi la toți urmașii lui Adam. O astfel de mărturisire a păcatelor nu este inspirată de Duhul Sfânt și nu este bine primită de Dumnezeu.

Adevărata căință îl determină pe om să ia asupra-și vina și să o mărturisească fără amăgire. La fel ca vameșul, neîndrăznind nici măcar să ridice ochii spre cer, cel cuprins de o adevărată căință va striga: „Doamne, milostiv fii mie păcătosul”. Și acei care își recunosc și își mărturisesc astfel vinovăția, vor primi iertare și îndreptățire, căci Domnul Iisus va lăsa ca sângele său să fie vărsat în favoarea fiecărui suflet plin de adevărată căință.

De-o vorbă, Apostolul Pavel n-a căutat să ascundă nimic; el descrie păcatele sale în cele mai negre culori, fără să încerce a-și micșora vina. El zice: Pe mulți dintre sfinți eu i-am pus la închisoare, după ce luasem împuternicire de la mai marii conducători; și când ei erau omorâți, eu mi-am dat votul meu contra lor.

Și răzbunându-mă pe dânșii de multe ori prin toate sinagogile, îi sileam să defăimeze, și peste măsură înfuriindu-mă asupra lor, îi urmăream până și în orașele streine (fapte 26.10.11). Sfântul Apostol Pavel nu se sfia să declare: Iisus Hristos a venit pe lume să-i mântuiască pe păcătoși, între care întâiul sunt eu. Inima înfrântă și smerită este singura care știe să prețuiască iubirea lui Dumnezeu și jertfa de pe Golgota. Și după cum un fiu își mărturisește greșeala sa tatălui, tot așa omul, căindu-se, își mărturisește păcatele sale lui Dumnezeu.

Dacă noi mărturisim păcatele noastre, El este în drept să ne ierte și să ne curețe de orice nedreptate. Credința este, după spusa Sf. Ap. Pavel, „adeverirea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute". Trebuie să credem cu inima și să mărturisim cu gura un Dumnezeu în trei fețe, după învățătura Sf. Ap. Pavel, care zice: că cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mântuire.

Fraților creștini! Nici unul dintre sfinții ucenici și apostoli, și nici Mântuitorul Hristos n-a spus ca să vă schimbați credința, ci dimpotrivă, Ap. Pavel ne mai îndeamnă: Fraților, stați și țineți predaniile care v-ați învățat ori prin cuvânt, ori prin epistola noastră. Și iarăși ne spune: Vă laud pe voi, fraților, că vă aduceți aminte de toate ale mele și după cum v-am predat vouă, acele date țineți. Apostolii, deci, îi laudă pe cei ce țin și nu schimbă predaniile lor. De! a domnul milă și iertare de păcate Amin.

Un ierarh ce a știut să împlinească cerințele vremii sale

Protoiereu Mihai IVASIUC,
președintele Societății cultural-bisericești
„Mitropolitul Silvestru” din regiunea Cernăuți

Silvestru Morariu, fiu de preot, s-a născut în satul bucovinean Mitocul Dragomirnei la 26 noiembrie 1818. Tatăl său îi dădu la botez numele Samuil, căci acesta era numele de mirean al viitorului mitropolit, și copilul, crescând într-o atmosferă cărturărească, era mereu setos de cunoștințe, citea din cărțile sfinte cu o îndemânare uluitoare, scria, dispunea de niște facultăți excelente. De aceea părinții hotărâseră să-l dea la învățătură. Evident, după școala primară și pregătirea gimnazială, Samuil și-a făcut studiile umaniste, filosofice și teologice, numărându-se printre cei mai distinși studenți bucovineni.

La 29 iunie 1843, a fost hirotonit ca preot. La început a exercitat funcția de administrator parohial, iar peste un an a devenit paroh plin în comuna Ceahor din imediata apropiere a Cernăuților. Acolo și-a petrecut 20 de ani din viață, acolo și-a făcut datoria de preot cu zel apostolicesc, acolo a scris cărți didactice pentru uzul școlilor românești din Bucovina.

Pierzându-și încă în floarea vieții soția, pe care a înmormântat-o la Ceahor, el și-a căutat mângâierea în neobosita-i activitate preoțească. În 1862 el a lăsat parohia în seama ginerelui său Berariu, căci fusese numit referent la Consistoriul arhiepiscopal din Cernăuți, precum și profesor de cântare bisericească la seminarul clerical și școala de dascăli. A devenit apoi consilier consistorial.

Meritele sale în ce privește luminarea poporului au început să fie recunoscute pe larg. Este ales deputat în parlamentul de la Viena iar acolo s-a ridicat cu curaj în apărarea intereselor bucovinenilor, indiferent de naționalitate.

Ca bun român, a cerut perfecționarea legilor școlare din Bucovina.

A atras atenția parlamentului și a împăratului că românii erau supuși dresurii pangermaniste pentru a fi privați de particularitățile lor naționale. Nu erau rare cazurile, când copiilor români li se impunea să învețe în școli în limba ucraineană, când părinților nu li se lăsa posibilitatea de a alege în ce limbă să li se predea odraslelor lecțiile în școli. Cazuri de acestea s-au întâmplat la Mihalcea, Călinești, Dănila, Ipotești. Ca deputat în parlament, Andrievici-Morariu arăta cum școala din Bucovina devenise un instrument de înstrăinare a românilor. Datorită insistenței sale, în 1869 în Bucovina s-au produs mari schimbări în domeniul învățământului public. Școlile au fost scoase de sub oblăduirea Consistoriului bisericesc catolic din Lemberg și subordonate Inspectoratului general din Cernăuți.

Ca deputat, Silvestru Morariu a cerut împăratului Austriei să desființeze concordatul său cu Papa de la Roma, încheiat în 1861, concordat ce venea în contradicție cu privilegiile religioase ortodoxe, acordate Bucovinei, după anexarea acesteia în 1775. Viitorul mitropolit Silvestru observase bine că privilegiul egalității între confesiuni era violat anume în Bucovina, că aici catolicii erau mai tolerați decât ortodocșii.

El s-a manifestat și în favoarea autonomiei bisericești pentru Bucovina, căci ea i se cuvenea și după drept, și în baza legitimității istorice a acesteia. Intrând în Comitetul pentru autonomie bisericească, a participat la 11 iunie 1870 la Marea Adunare Națională a Românilor, care a avut loc în Grădina publică din Cernăuți și la care a fost elaborat statutul mișcării pentru autonomie. Acest statut a fost înmânat Parlamentului și episcopului Eugenie Hacman, care se împotrivea atunci oricăror reforme, dar care își luase ca secretar eparhial un catolic.

Silvestru a avut, totuși, marea bucurie, aflându-se deja în scaunul mitropolitan, să deschidă la 26 iulie 1882 lucrările primului Congres bisericesc din Bucovina. La acel congres a fost adoptată hotărârea cu privire la autonomia Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Această hotărâre a fost încuviințată de guvernul central de la Viena.

Până la acest eveniment îmbucurător, Silvestru Morariu se angajase și în lupta împotriva tendințelor de înstrăinare, promovate de elementele răuvoitoare, care atacau ortodoxia și etnia română din

Bucovina. Pentru această „crimă", el a fost suspendat din serviciu chiar de către episcopul Hacman, care avea uneori o atitudine neînțeleasă față de reforme și față de români.

Abia după moartea lui Hacman, Teofil Bendela, noul ierarh al Bucovinei, l-a restabilit pe Silvestru (numele monahal al luptătorului pentru emanciparea religioasă și culturală a românilor) în toate drepturile și demnitățile sale. Acest eveniment a avut loc în anul 1874.

Pentru îndărătnicie, poporul l-a numit pe Hacman „Eugenie Schismatul". Când, la 23 ianuarie 1873, împăratul Austriei l-a desemnat pe Hacman prim-mitropolit al Bucovinei, poporul și clerul au primit cu tristețe această veste și au protestat împotriva acestei numiri neașteptate. La fel, mitropolitul Moldovei, Calinic, episcopii de Roman și Huși au adresat proteste energice împotriva numirii lui Hacman mitropolit al Bucovinei. Protestele curgeau puhoi, și faptul acesta l-a enervat peste măsură pe orgoliosul ierarh Hacman, trezind în sufletul lui sentimentul răzbunării. Într-un acces de furie, amenințând că va reglementa viața în eparhia Bucovinei de îndată ce se va instala ca mitropolit la Cernăuți, el a murit la Viena la 31 martie 1873. Și n-a slujit măcar o slujbă în calitatea sa de mitropolit. Și nici n-a fost instalat în scaunul mitropolitan. A murit, deci, ca episcop, și nu ca mitropolit.

În necrologul publicat în ziarul „Albina" se menționau și următoarele: „Nume străin a purtat, străinilor le-a servit, în străinătate a și murit, precum merita. Sărman pământ, țărână nefericită, tu să păstrezi rămășițele omului care ți-a făcut atâtea nedreptăți și-a fost nedemn de pământul tău, blândă Bucovină". Fostul secretar eparhial al lui Hacman, catolicul Anton Schionbah recomanda pentru lespedea funerară de pe mormântul acestuia următorul epitaf: „Aici odihnește îndărătnicia și ambiția neînduplecată".

După moartea lui Eugenie, Silvestru se apucă să muncească cu mai multă râvnă pentru binele ortodocșilor din Bucovina, fiindcă nu se mai lovea de îndărătnicia celui ce l-a spionat, l-a umilit și l-a îndepărtat de la slujbă. În anul 1880 el a fost ales și uns arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei și Dalmației.

Din acel moment și până în 1895, anul morții sale (a închis ochii în seara învierii Domnului) activitatea sa reformatoare în toate domeniile vieții din Bucovina nu avea să cunoască oprelişti.

Figură marcantă a vieții bisericești din Bucovina (a urcat repede treptele ierarhiei bisericești, fiind, pe rând, predicator la Catedrala din Cernăuți, arhimandrit [s-a călugărit în 1874], arhiepiscop al Cernăuților, mitropolit al Bucovinei și Dalmației), el este și o personalitate culturală. Preocupat de viața culturală a românilor bucovineni, el devine inițiatorul înființării Societății filarmonice românești „Armonia", revistei de cultură religioasă „Candela" al cărei prim număr a apărut la 1 iunie 1882. A înființat tipografia arhiepiscopală, a fost vicepreședinte al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, deputat în Dieta provincială și în Parlamentul de la Viena, s-a învrednicit de titlul onorific de doctor honoris causa al Facultății de teologie a Universității din Cernăuți.

A desfășurat și o activitate literară demnă de a fi luată în seamă. Chiar dacă nu a fost bogată, ea s-a încadrat în acțiunea mai largă de răspândire a scrisului românesc. Din 1841 până la 1859 a colaborat cu versuri în „Calendarul pentru Bucovina". A scris în temei fabule („Albina și furnica", „Un holtei copt și un bărbat tânăr", „Cucoșul curcănit", „Calendarul vechi către cel nou" ș.a.), în care a încercat o actualizare a tipurilor și situațiilor clasice. A mai scris cântece eroice, un ciclu de patru sonete, a localizat, sub titlul „Rătăcirea", povestirea lui Aleksandr Pușkin „Viscolul".

În perioada 1862-1869 a întocmit și tipărit la Viena 12 cărți didactice în limba română pentru școlile populare din Bucovina și 5 cărți didactice religioase pentru clasele inferioare și superioare de liceu.

Cum mult înainte de a fi instalat în scaunul mitropolitan, s-a remarcat și printr-o serie de scrieri religioase, printre care „Preotul față cu parohienii în ziua de Paște" (1846), „Apologia pentru eparhia din Bucovina" (1848) și „Cuvântarea spre mângâierea și îmbărbătarea norodului certat prin secetă, lăcustă și holeră".

Silvestru Andrievici-Morariu, de la nașterea căruia se împlinesc 180 de ani, a fost, în ultimele decenii ale secolului trecut, sufletul mișcării de emancipare națională a românilor bucovineni.

Zidit în cetatea crezului creștin

„Virtutea strălucește și după moarte”
EURIPIDE

Mircea LUTIC

În dăinuirea noastră istorică pe aceste meleaguri, slujitorii bisericii au avut întotdeauna un rol de covârșitoare și importanță pentru păstrarea valorilor spirituale general-umane și naționale. Preoții au fost, nepregetat, un factor de mare prestigiu nu numai duhovnicesc, ci și civic, ctitori de conștiință patriotică și stâlpi ai nestrămutării neamului. În spațiul bucovinean de specificitate, în destinul nostru cu totul osebit prin dramatismul său ontologic, chipurile de lumină ale miruitorilor întru ortodoxie au călăuzit, ca niște făclii ale nădejdii din veac, cugetele celor copleșiți de calvarul existenței, arătându-le, ca liman al izbăvirii, tărâmurile binecuvântate ale comuniunii cu Tatăl Cel de-a Pururea. În vremurile de înnourare și de răvășire sufletească, de eclipsă a credinței și moralității, oștenii bisericii, înarmați cu toiagul lui Aaron și învestiți cu răspunderea supremă - cea pentru neprihănirea sufletelor - au întreținut, prin pilda lor vie, mereu înstatornicite în inimile oamenilor zorile speranței creștine, aurorele mântuitoare ale îngemănării cu sferele Inspirației Cerești.

O perioadă de mare urgie pe ogor confesional a fost, aici la noi, cea de după ultimul război mondial, vreme bântuită de flagelul militant, ce a dărâmat în oameni temeiurile duhovniciei, aruncând societatea în starea vrednică de plâns prin care mai trece, spiritualmente, și la ora actuală. Pentru vestitorii cuvântului divin răstimpul amintit a constituit o infernală odisee și doar la puțini din cei ce au îndurat-o le-a fost dat să ajungă la Itaca mult râvnită a reintegrării în domeniile firești ale așezămintelor de strămoșească religiozitate.

Unul din martorii acestei odisee, care s-a zidit în cetatea crezului creștin pentru a o salva de surpare, a fost protoiereul Eftimie Teleucă, om de o aleasă virtute și noblețe, îmbrăcat în odăjdiile slujirii întru Domnul și dedat cu trup și cuget cultivării filocristice. S-a născut la 22 octombrie 1922 în comuna Cepeleuți, județul Ocnița (Basarabia), în familia plugarului Nichifor Teleucă. Bărbat cucernic și cu vază în lume, apreciat și stimat de săteni ca bun creștin și distins gospodar, tatăl i-a dat băiatului, la botez, un nume de străveche inspirație religioasă, izvorât din cultul sacru al lui Eftimie cel Mare, unul din înaintemergătorii creștinătății,- sfânt pe care viitorul preot avea să-l considere drept patron, iar chipul lui avea să-i slujească toată viața drept pildă și călăuză...

Veche așezare moldovenească, atestată încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun, Cepeleuții au dat neamului nostru figuri de prestigiu, ca scriitorul Gheorghe Ciocoi - care, într-un moment de fericită inspirație, și-a asemuit leagănul obârșiei cu „focul din lacrimă", - publicistul și omul politic Nicolae Lupan, precum și alte personalități de valoare ale spiritualității naționale Mediul țărănesc tradițional, doldora de istorie și marcat de cumsecădenie și înțelepciune, curat și purificator ca focul lacrimii, a lăsat în firea fragedă a copilului urme adânci, întărind în ea principiile native ale binelui, semănate de pronia cerească în sânul fiecărei făpturi pământene...

Își începe învățătura în satul natal, unde termină șase clase ale școlii elementare, după care urmează cursul secundar și face, intermitent, patru ani de liceu, fiind deja cu statut de majoritate civilă. În 1943, din cauza greutăților războiului,își întrerupe studiile și, ajuns la vârsta de mobilizare, este chemat sub drapel.

După un an de serviciu militar în armata română, este lăsat la vatră din motive de sănătate și până-n 1948 funcționează ca învățător în comuna Trebisăuți. Revenit în localitatea de baștină, lucrează vreo șase luni de zile în calitate de dascăl la biserica parohială, perioadă când se pregătește serios în vederea examenului pentru demnitatea de preot, pe care, după cum arată certificatul din Arhivele Arhiepiscopiei Cernăuțene (fondul parohial, dosar nr. 334, foaie141), îl și susține, în aprilie, în fața unei comisii a Consiliului Eparhial Chișinău, cu rezultate bune îndeosebi la istoria biblică, la cea bisericească și la catehism. În august, același an, se căsătorește cu Xenia, fiica protopsaltului Eftimie Bâzgu de la biserica Sf. Dimitrie din Chișinău, o femeie cu însușiri alese, care-i va fi o vrednică tovarășă de viață și geniul său cel bun până-n ceasul de pe urmă.

Atras de tradițiile de autentică culturalitate ale Bucovinei, manifestate mai cu seamă în domeniul ecleziastic, tradiții despre care el aflase din lecturi, dar preponderent auzise de la notorietăți teologice basarabene, cunoscute de dânsul prin mijlocirea socrului, Eftimie Teleucă se îndreaptă, în pragul anului 1949, spre Cernăuți, având la mână, pe lângă certificatul de susținere a examenului de preot, și o caldă recomandare din partea protoiereului Vasile Comici, protopopul Râșcanilor. În acest prim document de umană apreciere a calităților creștinești și civice ale tânărului aspirant la păstorie ortodoxă, venerabilul cleric își exprimă certitudinea că cel propus de dânsul „fi-va un osânduitor fără preget în țarina Domnului”. Primit cu brațele deschise (era tocmai în perioada când eparhia bucovineană se pomenise invadată de tot soiul de popi veniți din cele patru vânturi, dar necunoscători ai limbilor locului, inclusiv ai limbii române), proaspătul „patalamist” primește, aproape concomitent, rangurile liturgice bisericești de diacon și de presviter, apoi, la foarte scurt timp, e hirotonit întru preoție, slujba solemnă a învestirii fiind oficiată la 7 ianuarie 19^9 de către Î.P.S. episcopul de atunci al Cernăuților și Bucovinei Andrei Suhenko, în Catedrala orășenească. Registrele eparhiale îi atestă inițial calitatea de „cleric extrascriptic”, iar ulterior - de „preot încadrat în schemă”. După hirotonisire, același ierarh îl numește paroh la biserica Adormirii din satul Răchitna, raionul Sadagura, incluzându-l astfel în nomenclatura cultică a regiunii Cernăuți și binecuvântându-l

întru vrednicia de păstor duhovnicesc peste mireneasca turmă a Domnului.

A preoțit în continuare, cu osârdie și har, la Cotul-Ostriței, Mămăliga, Marșinți și Stroiești, raionul Noua-Suliță, Iordănești, Carapciu și Priscăreni, raionul Hliboca, închinând pastorației creștine peste 30 de ani de viață deosebit de activă și de rodnică, în împrejurări vitrege atât credinței, cât și slujitorilor ei, fapt pentru care s-a bucurat de diverse distincții ecleziastice, ca nabedrenița (1959) și potcapul (1962) - din partea Episcopiei, precum și inelul de aur cu cruce (1966) și toiagul (1977) - din partea Patriarhiei. Pentru merite deosebite, în 1972 a fost ridicat la rangul de protoiereu. A împlinit și diferite ascultări pe lângă arhiepiscopie, a slujit alături de alți liturgisitori de notorietate, în catedrala Sf. Nicolae, în cadrul oficierilor arhiereice, s-a dăruit cu toate fibrele sufletului muncii de utilitate social-comunitară, de renovare a lăcașelor de cult și de agrementare a serviciului divin. Într-o caracteristică elaborată de arhiepiscopie în 1959, vlădica Grigore scria despre el următoarele: „Oficiază și predică excelent. Este conștiincios, chibzuit plin de discreție, atent și exemplar în comportament. Enoriașii arată față de el o dragoste deosebită", iar în 1967 episcopul Metodie Mânzac îl definea drept „un bun oficiant, blajin, obedient, cult și smerit, model de păstor ideal".

Sfidând actualitatea potrivnică, dominată de mari suspiciuni și incertitudini morale, a menținut relații apropiate cu personalități civile de prestanță, cuprinse în orbita etosului românesc și conștiente de necesitatea unui reviriment spiritual, printre care cu inimosul său consătean Nicolae Lupan, pe atunci șef al redacție de emisiuni în limba română la radiodifuziunea regională

Cernăuți - „copacul zburător peste culme", cum l-a numit Gheorghe Ciocoi, - cu pedagogii Vasile Tovarnițchi, Lazăr Huțuleac, Boris Hladun, Lazăr Furnică, Nicolae Mariuțac și cu alții. Suflul de noblețe ce străbătea întreaga sa activitate era devotamentul pilduitor, sublimat până la sacrificiu, o mare dragoste de oameni și o foarte rar întâlnită risipă de căldură sufletească. Era aidoma unei lumânări discret pâlpâitoare în beznele despotismului politic și ale ateismului social bolșevic.

Dăruirea totală ce i-a caracterizat strădaniile de păstor spiritual și de om al cetății l-a făcut să-și consume energiile vitale și să-și dărâme resorturile sănătății mult prea de timpuriu, fără putință

de recuperare. S-au adăugat la aceasta, firește, și loviturile fățișe sau voalate, aplicate bisericii și lui personal (prin persecuții, denunțuri și scrisori de ponegrire) de către satrapii și ciracii regimului totalitar sovietic.

În consecință, o boală perfidă - diabetul zaharat - îi atacă organismul, întunecându-i vederile printr-o retinopatie poliferativă de mare progresivitate, agravată de cataractă, și scoțându-l, în 1980, din activitatea efectivă înainte de pensionarea pentru limită de vârstă. Un an mai târziu, orbit definitiv și curmat de suferință, și-a dat duhul în mâinile lui Dumnezeu. S-a stins în casa sa de pe str. Sumi, 19 din Cernăuți aidoma unei raze ce s-a luminat, în interior, pe sine, dar mai cu seamă i-a luminat, în exterior, pe alții.

Rânduielile înmormântării rămășițelor sale pământești au fost săvârșite în biserica Nașterea Maicii Domnului de la Horecea-Mănăstire, la 17 martie 1981, de către protoiereul mitrofor Boris Grigore, parohul acestui sfânt lăcaș, însoțit de protoiereul mitrofor Vladimir Borcea și protoiereul Agafonic Potorac. La mormântul din cimitirul alăturat au cuvântat întru pomenirea faptelor răposatului preoții Boris Țapu din Bucovina și Gheorghe Moroșanu din Basarabia.

Astfel și-a încheiat crugul vieții pământești protoiereul Eftimie Teleucă, basarabean prin origine și bucovinean prin adopțiune, dar român prin datul istoriei și cetățean al credinței prin veritabila sa vocație de servitor al sfântului altar.

Mi-a fost dat să-l cunosc îndeaproape și să-i simt, mai mulți ani la rând respirația de o neobișnuită vigoare, adâncime și larghețe creștinească, vibrațiile inimii sale dăruite cu har sacerdotal și având cumpăna mereu înclinată spre păstoriții întru Domnul. Când a poposit, în 1952, ca preot la Iordănești. comuna mea de baștină, împlinisem doar 13 ani, adică eram încă un copil fraged, o plăpândă mlădiță omenească, dar, datorită mamei și bunicii (fie-le țărâna ușoară!), ambele cu deosebire de închinate credinței, aveam o pioasă îndreptare spre casa lui Dumnezeu, ba chiar ceva mai înainte, pe vremea părintelui Metodie, fusesem un fel de „anagnost", adică oarecare timp, duminică de duminică, îmbrăcat în hăinuțe naționale, spusesem crezul în fața altarului, cu Ușile împărătești larg deschise. Vădit că, astfel stând lucrurile, m-am învrednicit și de atenția noului călăuzitor duhovnicesc al satului, mai ales că mama, nutrind nădejdea să mă facă preot, mă purta mereu la liturghie, dobândind în cele din urmă asupra-mi, să zic

așa, un fel de tutelă eclesială. Deși, cu părere de rău, visul ei de a mă vedea înveșmântat în sutană n-a fost să se împlinească, totuși perioada aceea a lăsat în sufletul meu reminiscențe adânci și, apropiindu-mă de biserică, cu rosturile și virtuțile ei de cetate a repaosului întru Hristos, a dat adolescenței și tinereții mele o dimensiune nouă, un relief cu totul aparte (de care mi-am putut da seama abia la maturitate), trezindu-mi energiile iscoditoare ale spiritului și dându-mi un binefăcător imbold de cunoaștere a Domnului și a lumii și de împlinire a eului. În acest sens, părintele Eftimie a fost pentru mine, la vârsta de atunci, a începuturilor epistemologice, o personalitate prin firea existenței, frământată de gânduri întru binele semenilor, o demnitate întruchipată, un autentic umanist de formație rustică, cu o armonioasă plenitudine de haruri personale, un trudnic în numele echității și mântuirii creștine, cu misiune de propagator al odoarelor veșnice ale Cerului în hotărnicirile vremelnicești ale pământului.

În pofida distanțării prin etate (era cu 17 ani mai în vârstă decât mine) m-a tratat întotdeauna ca pe un egal. Ulterior, când studiam la Liceul Pedagogic din Cernăuți, apoi la Universitatea din Chișinău, și veneam acasă pe timp de vacanță, întâlnirile cu părintele Eftimie îmi prilejuiau o bucurie deosebită, de parcă în suflet mi se așternea pânza vrăjită a unui curcubeu. Și de fiecare dată, după ce rosteam „Binecuvântează, cinstite părinte!”, cu pălăria sau căciula ridicate, salut creștinesc urmat de răspunsul său: „Binecuvântarea Domnului asupra-ți, fiule!”, aveam impresia că-mi descopeream în fața lui nu capul, ci sufletul. Căci purta pe frunte semnul celor chemați să conlucreze cu oamenii întru curățirea cugetelor de prihană, dar mai ales o putere de influență și de pătrundere duhovnicească, pe care o simțisem, copil fiind la predecesorul său, inegalabilul Medotie, fără s-o mai întâlnesc apoi vreodată și la alți slujitori ai altarului. Am primit de nenumărate ori de la el sfânta euharistie și sfântul mir, hiritisirea de sărbători și binecuvântarea familiei. Mi-a botezat în mare taină, cu cumetri într-ascuns, oameni de bună-credință și de profundă confidență (printre care și consoarta dumisale, preoteasa Xenia), cel dintâi copil hărăzit prin voința cerească a Eternului Vistiernic al Vieții.

Dar podoabele cele mai scumpe ale sufletului său ales s-au revărsat cu dărnicie mai cu seamă asupra satului meu natal, pe care l-a păstorit timp de zece ani, până-n octombrie 1962.

Venise la Iordănești pe timpul episcopului Eumenie când atacul păgânătății ateiste asupra religiei era în curs de declanșare pe toată linia, făcându-se încercări de subordonare a cultului și de aneantizare a lăcașelor sfinte. Ofensiva necredinței a continuat ascendent, astfel că arhipăstoria următorului întâistătător, anume Grigorie, a fost marcată nefast de începutul închiderii în masă a bisericilor și de intimidare a preoților. Perioada celui mai înfricoșat prăpăd ateist ține, însă, de vlădicia episcopului Damian (1960-1964), când se închid peste o sută de temple dumnezeiești din cadrul eparhiei, printre care și impunătoarea Catedrală Arhiepiscopală din centrul Cernăuțiului, care e mutată la biserica Sf. Nicolae.

În aceste împrejurări de mare ostilitate social-politică și de încrâncenată prigoană confesională, mulți parohi, înspăimântați de evenimente, s-au retras de la datorie, lăsând astfel enoriile într-o mare învolburare sufletească. Au rezistat doar cei mai stoici, printre care și părintele Teleuca, care n-a fost aruncat, cum zice un ilustru cugetător al nostru, „pe tărâmul sterp al disperării", ci, continuându-și cu seninătate acțiunea de evanghelizare în parohia Iordăneștilor, și-a extins apostolatul ortodox, cuprinzând și satele Carapciu și Prisăcăreni, rămase fără păstori duhovnicești. El avea convingerea nestrămutată că trebuie să-și împlinească solia poruncită de Mântuitorul, așa că s-a îmbărbătat, și-a întărit firea, împrospătându-și vechile potente morale și, printr-un adânc efort de voință, adăugându-și altele noi. Era pătruns de o mare și grea răspundere atât în fața enoriașilor, cât și în fața înaintașilor săi la păstorie, faptele lor întru credință fiindu-i un puternic îndemn la acțiune. Căci, printr-un fericit concurs al sorții, iordăneștenii avuseseră parte decenii de-a rândul, înainte și imediat după război, de doi parohi celebri, personalități de anvergură în plan confesional și național, cu o reputație depășind cadrul local: Teofil Dauciuc-Săveanu, protopresviter și protopop ai decanului Storojinețului, membru al Consiliului Eparhial al Bucovinei și al multor societăți de cultură, emitent activist public, militant ortodox de marcă și tată de ministru, și Metodie Mihail Mânzac (ultimul pomenit și ceva mai sus), absolvent al Academiei Teologice din Moscova, profesor și rector de seminar teologic, episcop de Cernăuți, de Volânia, de Vologda și de Omsk, figură ecleziastică de o netăgăduită reputație în domeniu.

Evident că, preluând ștafeta pastoralității întru ortodoxie de la asemenea corifei ai bisericii părintele Eftimie s-a simțit obligat s-o

ducă mai departe cu destoinicie, ca un urmaș demn de prestigiul predecesorilor și dornic de împlinire în numele vieții de aici și de dincolo. Convins de faptul că logodna sufletelor este tămada dintotdeauna a mesajului ortodox, el a răspândit fără preget între parohieni duhul încrederii reciproce, trezindu-le totodată energiile credinței și îndreptându-le pe făgașul nădejdilor de-a pururi întru salvare prin contopirea cu Hristos. Cuvintele lui aducătoare de speranță se revărsau în inimi ca franjurile unei ploi împrospătătoare, stimulând procesele de vitalitate și nesecatele sorginți ale trăirii duhovnicești. Răstimpul aflării sale la Iordănești a fost, pentru ei și pentru săteni, o oră de lumină, izvorâtă din înțelegerea credinței ca o izbavă, o clipă de grație a conștiinței, un zvâcnet al sentimentului creștin, un moment de resurecție, o tentativă de ieșire din mocirla ideologiei oficiale comuniste. Fiind o părticică din fondul de noblețe al românismului de-aici de la noi, cel ce se configurează în această încercare de profil documentar a osârduit mereu pentru biserică, pentru enoriași, pentru înnobilarea lor morală, având întotdeauna curajul omului înțelept și blând, care dărâmă cetățile râului prin prevedere și mărinimie. S-a împodobit cu aceste calități citind cărțile sfinte și desăvârșindu-și necontenit alcătuirea spirituală în vederea unei maxime apropieri de principiile de comportare ale ctitorilor creștinismului. Crainic al devoțiunii și abnegației, de o neobișnuită cinste și ingenuitate, cu o mare deschidere spre credincioșii păstoriți, spre bucuriile și necazurile lor, protoiereul Eftimie Teleucă a fost toată viața sa sub imperiul clemenței creștine („Dragostea - zicea - ne face egali cu Dumnezeu"), și doar foarte rare sunt precedentele, când numele să definească atât de reușit esența omului, ca în cazul său. Or, în limba greacă, Euthymios înseamnă nu altceva decât „fire blândă, bună, blajină"...

„Ceea ce facem depinde de ceea ce suntem ca atare și ceea ce suntem ca atare depinde de ceea ce facem", îi plăcea să spună, parafrazându-l pe nu știu care din marii gânditori ai lumii, iar la începutul carierei sale ecleziastice, în „Legământul preoțesc", se angaja solemn: „Mi-am ales acest sacerdoțiu numai și numai spre mărirea Domnului și spre izbăvirea sufletelor ce-mi vor fi încredințate întru păstorie, ci nicidecum nu spre foloase și înlesniri lumești. Făgăduiesc cu jurământ să slujesc altarul Domnului după rânduielile lăsate de Preafericiții Părinți și după pravilele Sfintei Biserici Ortodoxe". Și-a respectat cuvântul întocmai, făptuirile păstorești contopindu-se întrutotul cu ființa sa de preot creștin, precum ființa-i de preot creștin i s-a contopit întrutotul cu făptuirile sale generoase în numele înălțării oamenilor prin credință.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Pătrăuții de Sus

Un nou lăcaș nord-bucovinean de închinare Domnului

Dragoș GRGORIU

Încă în anul 1898 în Leorda, un cătun situat între Pătrăuții de Sus și Ropcea, un neamț din Terebleecea, pe nume Iohnann Hubick, deși era catolic, a construit o bisericuță ortodoxă.

În anul 1950 enkavediștii din centrul raionului Hliboca au dărâmat-o. Și abia cu cinci ani în urmă, la inițiativa protoriereului mitrofor Vasile Coralciuc, parohul bisericii „Sf. Paraschiva" din Pătrăuții de Sus, a fost ridicată acolo biserica „Adormirea Maicii Domnului". Cu trei ani în urmă a început să fie construit, în stil brâncovenesc, ansamblul mănăstirii de maici „femeile Mironosițe".

În ziua de 3 mai 1998 a avut loc sfințirea acestui nou lăcaș nord-bucovinean de închinare Domnului. La această manifestare creștinească au participat în jur de 10-12 mii de credincioși din întreaga regiune Cernăuți, oaspeți din Basarabia și de la Mănăstirea Neamț. Serviciul divin a fost oficiat de un sobor alcătuit din 58 de preoți în frunte cu Arhiepiscopul Cernăților și Bucovinei, Onufrie. La această manifestare au mai participat Ion Popescu și Gheorghi Filipciuc, deputați din partea Bucovinei în Rada Supremă de la Kiev, Arcadie Schipor și Nicolae Carliiciuc, reprezentanții autorităților raionale din Storojineț.

La înălțarea complexului monastic din preajma bisericii din Leorca și-au adus, după puteri, contribuția creștinii ortodocși din protopopiatul Storojinețului, din alte protopopiate, d-nii Gheorghe Berezovschi și Ion Nichiforiuc, deputați români în Consiliul regional Cernăuți, gospodarii Nicolae Bahnean, Leon Pițu și Dragoș Tochiță, epitropii bisericilor ortodoxe din Pătrăuții de Sus și Pătrăuți de Jos, românii din satele de la Valea Siretului.

Aspecte de la Sfințirea mănăstirii „Femeile Mironosițe” din Leorda, localitate din părțile Storojinețului

Să ne apărăm limba strămoșească

Vasile BIZOVI
profesor emerit din Ucraina

Încă, pe vremea lui, Doxachi Hurmuzachi, mare vornic al Moldovei și vrednic boier bucovinean, ne-a chemat să apărăm ce avem mai sfânt și mai scump: legea, limba și moșia. Doar moșia sa de la Cernauca a fost numită „Meca românismului”.

Juristul, filozoful, esteticianul Simion Bărnuțiu, ideologul revoluției de la 1848 în Transilvania, ne îndeamnă să ne apărăm ființa și naționalitatea, dreptul la limbă și cultură, la progres și bunăstare. Cât de actuală este adresarea lui Simion Bărnuțiu pentru noi, românii din Ucraina, când forțele negre ne impun să ne lepădăm de graiul nostru, de ființa noastră.

El zice următoarele: „Să nu ne vindem țara și limba, căci pierzându-se odată nu se mai poate câștiga. Uniți-vă cu poporul toţj... țineți cu poporul toți ca să nu rătăciți, pentru că poporul nu se abate de la natură, nici nu-l trag străinii așa de ușor de partea lor, cum îi trag pe unii din celelalte clase, care urlă împreună cu lupii și sfâșie pe popor dimpreună cu aceștia... Așa, fraților, aduceți-vă aminte că vor striga din mormânt străbunii voștri. Fiilor, noi încă am fost înconjurați de inamic în pământul nostru, cum sunteți voi astăzi și de multe ori am suferit doar și mai rele decât voi; fost-am cu Goții, dar nu ne-am făcut Goți, fost-am cu Hunii, dar nu ne-am făcut Huni, fost-am cu Avarii, dar nu ne-am avarit, fost-am cu Bulgarii, dar nu ne-am bulgărit, cu Sașii și nu ne-am nemțit, nu vă rușinați, nu vă unguriți nici voi, rămâneți credincioși neamului și limbii voastre, apărați-o cu puteri unite în pace și în război. Vedeți cum ne-am luptat noi pentru limba și Romanitatea noastră, luptați și voi să le apărați ca lumina ochilor voștri.”

Din istoria zbuciumată a neamului nostru știm că turcii cât erau de turci, nu s-au atins, stăpânindu-ne, de ceea ce am avut mai scump - de școală, biserică, cultură.

Dar astăzi naționaliștii ucraineni se ating de sufletul nostru, de limba noastră, insistând în mod brutal (ei zic că aceasta-i „lege”),

prin circulara nr. 33 a Ministerului învățământului din Ucraina, ca elevii români din clasele a IX-a, a XI-a, a XII-a să susțină examene la limba și literatura ucraineană în mod obligatoriu, iar la limba și literatura română examenul poate fi dat numai la dorința elevilor. Mâine poimâine nici dorința de studiere a limbii române nu va fi acceptată de către organele de stat ale Ucrainei.

Aceasta-i o batjocură la adresa românilor din Ucraina, o încălcare de drepturi, o desconsiderare a limbii noastre, o primejdie de deznaționalizare. Circulara nr. 33 poate fi considerată un complot împotriva școlilor românești din Ucraina. Ea, această ordonanță, are scopul să ne decapiteze. Cu trecerea la grafia latină autoritățile republicane și regionale ne-au „mângâiat" un pic, majorându-ne numărul orelor la limba și literatura română, acordându-ne chiar și ore suplimentare. Studierea limbii române s-a realizat în clase, pe grupe. Și, deodată, na-ți-o bună! S-a sfârșit cu grupele, s-a redus considerabil numărul orelor la studiere a limbii și literaturii române în majoritatea claselor (în special la ciclul primar). Și, colac peste pupăză, nu le trebuie elevilor din clasele de absolvire nici examen la limba maternă! Și dacă elevii noștri susțin în clasa a XI-a și în clasa a XII-a examen de limba ucraineană, atunci pentru ei toate examenele de admitere la instituțiile de învățământ superior din Ucraina vor fi, la fel, în limba ucraineană. Și atunci, „la revedere!" cu studențimea românească din Ucraina.

Oare le rămâne absolvenților școlilor noastre de cultură generală speranța că vor putea să învețe în România, în Republica Moldova?

În toamna anului 1997, prin septembrie, la gimnaziul „I. Neculce" din Boian-Hlinița a sosit un reprezentant al Ministerului învățământului din Ucraina, care îi iscodea pe gimnaziști dacă n-ar fi mai bine să susțină admiterea în instituțiile de învățământ superior în limba ucraineană. Și tot el „argumenta" această „necesitate" prin aceea că, în acest scop, toate disciplinele școlare, începând cu clasa a V-a și terminând cu clasa a XI-a, vor trebui predate „în limba de stat".

S-au găsit vreo trei elevi, provenind din familii mixte, care s-au lăsat atrași în această mreajă. Majoritatea elevilor, însă, a pledat pentru limba maternă. Mi s-a întipărit în memorie răspunsul pe care l-a dat atunci un gimnazist:

— Noi toți dorim să învățăm la universități. Și-apoi eu vreau să mă însor cu o româncă. Să vorbim în limba mamei, a lui Creangă și a lui Eminescu. Dar ca să știm bine limba ucraineană, limba de stat, trebuie să avem profesori adevărați de limba ucraineană. Toate materiile școlare să fie predate în limba maternă - aceasta-i dorința legitimă și unanimă a elevilor noștri.

O problemă importantă a funcționării limbii române în școlile noastre este asigurarea elevilor, învățătorilor și profesorilor cu bibliografie (didactică, artistică, științifică). Bibliotecile școlare sunt sărace în literatură română. Predarea limbii și literaturii române în școlile noastre se realizează ținându-se cont de programa în vigoare, aprobată de Ministerul învățământului din Ucraina, dar manualele constituie opera creativă a autorilor din trei țări - Ucraina, Moldova, România. Abecedarele din Moldova și România sunt de calitate superioară veritabile modele de limbă literară, artistică, pe când cel românesc, editat în Ucraina, e „model" de mancurtizare, de nedragoste față de limba maternă.

Ce bine era cândva, când învățătorii, profesorii, elevii, părinții aveau posibilitatea să se aboneze la publicații periodice din Republica Moldova și România. Primeau „Literatura și Arta", „Basarabia", „Limba română", „Viața românească", „Luceafărul", „România literară", „Arici-Pogonici", „Luminița", „Florile dalbe", „Rebus" și altele. Astăzi n-ar fi rău ca revistele pe care le primesc societățile românești din Regiunea Cernăuți („Curierul românesc", „Magazin istoric" ș.a.) să fie repartizate fiecărei școli românești (în biblioteca școlară pentru ca elevii să fie la curent cu noutățile din patria noastră istorică. Atunci limba noastră va trăi nu numai la sărbătorile „Florile dalbe", „Mărțișor", „Limba noastră cea română", desfășurate sub egida Societății de cultură românească „Mihai Eminescu", ci și la concursul raional, regional, republican al învățătorului anului, al elevului anului.

Să vezi și să nu crezi! Pentru profesorii de limba și literatura română acest concurs nici nu există.

De ce? Pentru că ei nu sunt profesori cu aceleași drepturi ca și profesorii de limba ucraineană. Doar se susține teza că suntem băștinași!

Ce fel de băștinași, dacă nu avem aceleași drepturi cu ucrainenii nici noi, profesorii, nici elevii noștri. În raionul Noua Suliță, unde majoritatea covârșitoare a populației e de origine română, la concursul

„Elevul și eleva anului” concurenții sunt obligați să-și demonstreze cunoștințele nu în limba maternă. Unii șefi (directori, directori-adjuncți, inspectori, metodiști) contribuie activ la ucrainizarea școlilor noastre, devenind mai catolici decât Papa.

În unele școli românești predomină cultul ucrainismului: orarul afișelor, indicațiile metodice, documentația respectivă sunt scrise numai în limba de stat. Lozinca „Bine ați venit!” e singura care îți spune că școala cutare e românească.

În unele școli românești ca să fie accelerată studierea limbii de stat sunt desfășurate așa-zisele săptămâni ale limbii ucrainene (ca pe timpuri, când în școli erau organizate săptămânile limbii ruse și când, pe parcursul a șase zile, toate materiile trebuiau să fie predate în limba lui Pușkin). Firmele multor școli nici nu sunt scrise încă în limba română. Se observă abandonul limbii materne în favoarea limbii ucrainene. Firmele unor primării, magazine, instituții de cultură sunt numai în limba lui Șevcenko.

De ce în România poate să funcționeze un liceu ucrainean la Sighetu Marmației (în Cernăuți, funcționează școala evreiască nr. 41), dar la noi toate școlile sunt numite nu școli românești, ci școli cu limba de predare română? Ne temem să spunem lucrurilor pe nume? Școala românească din Ucraina nu mai e școală românească?

Mare profet a fost Mihai Eminescu, când a constatat:

— Limba română la sine acasă e o împărătească bogată căreia multe popoare i-au plătit bani în metal aur, pe când ea pare a nu fi dat nimănui nimica. A o dezbrăca de averile pe care ea le-a adunat, în mai bine de o mie de ani, însemnează a o face împărătească ursitoare.

Limba noastră este primejduită. S-o apărăm, s-o ocrotim, s-o păzim cu sfințenie. Și să nu lăsăm ca ea să fie scoasă, așa cum se proiectează de sus, din școlile românești din Ucraina, căci nu vom fi iertați în vecii vecilor de urmașii urmașilor noștri.

4 aprilie 1998.

Singurele urme de moldovene dintr-un sat nord-bucovinean înstrăinat de pe Nistrui.

Românii din Ucraina și învățământul superior

Dr. Ion POPESCU

După ce a intrat în vigoare Tratatul de bază dintre Ucraina și România, se părea că nu se vor mai ivi probleme privind trimiterea la studii în țară a tinerilor din partea detrunchiată a Arboroasei. În anul 1997 absolvenții școlilor de cultură generală din regiunea Cernăuți (o parte din ei) au plecat, totuși, la învățătură în România, dar în calea lor s-au ridicat mai multe piedici artificiale ca înainte. A apărut apoi o altă problemă - schimbarea vechilor pașapoarte. Cercurile naționaliste din Cernăuți au profitat de aceasta și au pus la îndoială necesitatea trimiterii tinerilor noștri la învățătură în Patria istorică.

Noii „democrați" au apelat la aceleași argumente ca și imediat după proclamarea Ucrainei ca stat independent:

a) *Nu se respectă principiul de paritate,* adică România trimite la studii în Ucraina mai puțini ucraineni (de parcă în România ar locui nu 66.883 de ucraineni, conform recensământului din 7 ianuarie 1992), ci 459.350, câți români de-ai noștri viețuiesc în Ucraina;

b) *Trimiterea la studii ar presupune cheltuieli suplimentare,* (de parcă le-ar suporta Ucraina, și nu România);

c) *Între românii din regiunea Cernăuți procentul persoanelor cu studii superioare ar fi mai mare decât al ucrainenilor;*

d) *că tinerii români ce pleacă la studii în mod particular sau prin intermediul societăților ar încălca legea* etc.

Nu vom intra în discuții privitor la aceste afirmații. Din propria-mi experiență parlamentară cunosc a ce miroase stilul de muncă și propagandistic al noilor „democrați". Ne vom pune, însă o întrebare: oare într-adevăr în raioanele cu populație românească ale regiunii Cernăuți procentul persoanelor cu studii superioare să fie mai mare decât în cele cu populație majoritară ucraineană?

Deoarece în Ucraina încă n-a avut loc un recensământ al populației, ne vom adresa rezultatelor ultimului recensământ sovietic din anul 1989. Conform datelor acestuia, din populația totală de 940.801 persoane, 721.051 de locuitori ai regiunii Cernăuți depășeau vârsta de 15 ani, și anume la această categorie a și fost înregistrat nivelul studiilor. La 12 ianuarie 1989 din aceste 721.051 persoane, 50.051 aveau studii superioare, 8.278 - studii superioare incomplete, 101.745 - studii medii de specialitate. Astfel, la 1000 de locuitori în medie pe regiune aveau studii superioare 76 persoane, superioare incomplete -11, medii de specialitate - 141, medii generale - 315 și medii incomplete - 199.

Este de remarcat încă un lucru - din cele 721.051 persoane în vârstă de peste 15 ani, 456.871 erau antrenate în câmpul muncii. Deci aici se găseau persoanele ce și-au încheiat procesul de învățământ. Dintre aceste 456.871 persoane, la 1.000 de oameni reveneau 106 cu studii superioare, 11 - cu studii superioare incomplete, 194 - cu studii medii de specialitate, 417 - cu studii medii generale și 169 - cu studii medii incomplete.

Să ne raportăm la componența națională a populației regiunii Cernăuți și la repartizarea ei conform limbii materne.

Tabelul 1

Naționalitățile principale	Numărul absolut al persoanelor naționalității respective		Persoanele care au recunoscut drept limbă maternă, limba naționalității sale	
	Numărul total	în%	Numărul total	în %
1. Ucrainenii (inclusiv huțanii)	666.095	70,8	644.784	97,3
2. Români	100.317	10,7	53.211	53,0
3. Moldoveni	84.519	9,0	80.637	95,4
4. Ruși	63.069	6,7	61.396	97,4
5. Evrei	16.466	1,7	4.509	27,4
6. Poloni	4.700	0,5	1.615	34,4
Populația totală a regiunii	940.801	100,0 %	851.579	90,5 %

Statistica sovietică ca, de altfel și cea ucraineană, ne împarte după principiul „Divide et impera" în „români" și „moldoveni".

După nivelul de instruire, la fiecare 1.000 de locuitori aveau studii superioare:

- ucraineni – 58;
- ruși – 179;
- *moldoveni* 31;
- *români* – 23;
- poloni – 66;
- evrei -254.

Aveau studii medii incomplete:
- ucraineni – 10;
- ruși – 21;
- *moldoveni* – 4;
- *români* – 4;
- poloni – 11;
- evrei – 23.

Aveau studii medii speciale:
- ucraineni – 122;
- ruși – 201;
- *moldoveni* – 72;
- *români* – 67,
- poloni – 130.

Deoarece în 1989 principalele etnii ale Bucovinei erau ucrainenii, românii (divizați și în moldoveni) și rușii, vom releva cum erau repartizați ei după munca fizică și intelectuală:

a) Din numărul total al populației adulte a regiunii, cu munca fizică erau ocupați: 73,8 % dintre ucraineni, 50,6 % dintre ruși, 85,3 % dintre români și 84,3 % dintre moldoveni;

b) Cu munca intelectuală: 26,2 - de ucraineni, 49,4 % - de ruși, 14,7 % - de români și 15,7 % - de moldoveni.

După cum am putut observa, românii (chiar și acei ce se declarau moldoveni) nu erau prea agreați în ceea ce privește studiile superioare și munca intelectuală. Cei care aveau studii, în afară de profesorii, învățătorii și specialiștii din agricultură, rămâneau la orașe, neavând posibilitatea să-și manifeste spiritul național. La sate, unde mai funcționa limba română, intelectualii români, adică cei care aveau studii superioare și studii medii de specialitate, rămâneau în urma celorlalte etnii.

Să vedem cum erau repartizate aceste date pe raioanele cu populație românească în anul 1989 - Hliboca (cu Herța), Noua Suliță și Storojineț în comparație cu cele cu populație ucraineană.

Dacă în medie pe regiunea Cernăuți la 1.000 de locuitori reveneau 106 persoane cu studii superioare, în orașul Cernăuți studii superioare aveau 215 persoane la mia de locuitori. În raioanele cu populație românească situația se prezenta astfel: Storojineț - 53, Hliboca (împreună cu Herța) - 55, Noua Suliță -56. În raioanele cu populația ucraineană: Zastavna - 57 (cel mai scăzut nivel), Putila (unde predomină huțănimea) - 61, Chelmenți - 61, Hotin - 63, Vijnița - 64, Secureni; 67, Chițmani – 68.

După cum observăm din aceste cifre, numărul persoanelor cu studii superioare este mai mic în raioanele cu populație românească, decât în cele cu populație ucraineană. Mai mult decât atât, în raioanele românești este mai scăzut și procentul persoanelor cu studii superioare incomplete (aici îi aflăm și pe studenții de naționalitate română). Dacă la mia de locuitori ai regiunii media persoanelor cu studii superioare este de 11, atunci în orașul Cernăuți e de 20, iar în raioanele ucrainene e, după cum urmează: Putila - 9, Chițmani - 9, Hotin - 7, Secureni - 7, Chelmenți - 7, Zastavna - 6. În raioanele cu populație românească situația în această privință se prezintă astfel: 6 - în Hliboca, Herța și Storojineț, 5- în Noua Suliță.

Același tablou poate fi observat și în Domeniul învățământului mediu de specialitate. Media pe regiune la 1.000 de locuitori este de 194 persoane cu studii medii de specialitate. În orașul Cernăuți această medie e de 259, în raioanele ucrainene, după cum urmează: Secureni - 205, Vijnița - 198, Chelmenți - 191, Hotin - 190, Chițamani - 172, Putila - 167, Zastavna - 153. În

raioanele cu populație românească acest număr este cel mai scăzut: Noua Suliță - 150, Storojineț - 142, Hliboca și Herța - 132.

Pe de altă parte, în raioanele cu populație românească este înregistrat cel mai mare număr de persoane care n-au avut posibilitatea să realizeze studii superioare, studii medii de specialitate și studii medii generale. Dacă în medie pe regiune la mia de locuitori reveneau 169 persoane cu studii medii incomplete, iar în orașul Cernăuți - 93, atunci în raioanele ucrainene situația era următoarea: Secureni - 173, Vijnița - 179, Hotin - 186, Zastavna - 196, Chemenți -199, Chițmani - 202, Putila - 206. În raionale cu populație românească acest indiciu se prezenta astfel: Hliboca - 191 (număr mai mic datorită școlii tehnico-profesionale din Hliboca și școlilor medii din satele ucrainizate Molodia, Ceahor, Corovia, Valea Cosminului, Tureatca, Stârcea, Camenca etc), Noua Suliță - 220, Storojineț - 243.

Se poate, deci, observa că numărul românilor care au obținut studii superioare incomplete, medii de specialitate este mult mai mic în comparație cu ucrainenii din regiunea Cernăuți. În același timp, numărul românilor din regiune care n-au obținut studii medii generale este mult mai mic față de ucraineni.

Comentariile sunt de prisos. Nu doresc noii „democrați" ca noi să fim mai inteligenți, mai îndrăzneți în lupta pentru păstrarea identității noastre naționale, însă viitorul este al nostru. Europa ne bate la ușă. Copiii setoși de cunoștințe vor deveni înaintași ai neamului. Prin învățătură și studii temeinice ne vom demonstra autohtonitatea și drepturile noastre în fața lumii civilizate.

Toma Mircea, Viorel Pașca și deputatul din Rada Ucraineană Ion Popescu la stejarul lui Ștefan

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

Amintiri din vremuri de restriște

Vasile D. COVALCIUC
gospodar din satul Oprișeni, raionul Hliboca

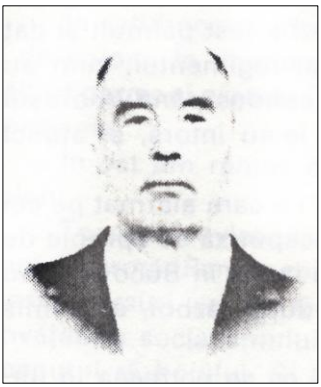

Din primăvară și până la 28 iunie 1940, adică până la ocuparea Basarabiei și nordului Bucovinei de către sovietici, în comuna noastră Oprișeni din fostul județ Rădăuți, a cantonat Regimentul 12 infanterie Cernăuți. Când s-a vestit în comună că rușii au trecut Nistrul, înaintând spre capitala Bucovinei, noi nu ne-am prea alarmat, știind că vor fi ocupate numai două județe - Cernăuți și Storojneț și că satele din raza județului Rădăuți vor continua să rămână sub administrație românească.

Dar sovieticii, lacomi de pământuri străine, veneau cu o colană de tancuri prin Storojineț, urmând malul stâng al Siretului, având de gând să iasă la Oprișeni, la răscrucea drumurilor, tăind calea de retragere a armatei române pe șoseaua Cernăuți Siret-Suceava. Înspre orașul Siret, situat la vreo 10 kilometri de comuna Oprișeni, se revărsau colane de militari din regimentele 8 Vânători, 3 Grăniceri, 4 Pioneri, 4 Jandarmi și 11 Roșiori. Regimentul 12 Artilerie, care era cantonat în Oprișeni, văzând că șoseaua era atât de aglomerată, a hotărât să se retragă prin satele învecinate

Slobozia și Cerepcăuți, să treacă prin Vadul Siretului, și, prin pâlcul de localități lipovenești să urmeze calea spre Rădăuți sau spre vreo altă așezare urbană. Rușii, însă, le-au ieșit cu tancurile înainte.

Regimentul era deja trecut de Slobozia. La intrarea în satul ucrainean Cerepcăuți el a fost oprit de o mulțime de oameni, ucraineni de naționalitate, în frunte cu tanchiștii sovietici. O femeie, care era soția lui Simion Olinik din Cerepcăuți, s-a răstit la colonelul român, l-a dat jos de pe cal și le-a spus rușilor că acel cal era al ei și că armata română i l-a rechiziționat. Colonelul a protestat, dar rușii, ca la un semnal, au trecut la dezarmarea regimentului. Au deshămat caii de la tunuri și i-au slobozit pe câmp. Atunci basarabenii, care făceau parte din efectivul regimentului, știind rusește, au zis că ei nu aveau de gând să meargă mai departe, că se „eliberează" și că de acolo se vor duce acasă. Au prins caii, au încălecat pe ei și s-au pornit spre Basarabia, în timp ce regățenii și bucovinenii, schimbându-și direcția, au luat-o pe jos în direcția satului Mușenița, ca să poată ajunge în orașul Siret.

Colonelul român, fiind dezonorat și temându-se să nu fie împușcat, s-a ascuns într-o latură de secară, așteptând să amurgească și să pornească spre țară. L-au găsit acolo doi feciori din Slobozia - Mihai Klocenko și Alexa Andriiciuk. Colonelul i-a rugat să-l scoată prin locuri mai ferite de ochii lumii până în orașul Siret. Drept răsplată unuia i-a dat ceasul de pe mână, iar altuia - o mie de lei, căci mai mult nu avea. Le-a luat numele și s-au despărțit. În scurt timp colonelul a fost arestat pentru că ar fi părăsit, chipurile, trupa, după ce ar fi vândut regimentul la ruși.

În 1941, vara, când armata română s-a întors cu războiul, Klocenko și Andriiciuk au fost chemați ca martori ia Curtea marțială din Bacău, unde continua procesul fostului comandant al regimentului 12 Artilerie. Feciorii din Slobozia au spus ce au știut și ce-au văzut, cum colonelul a fost pălmuit și dat jos de pe cal de către o femeie, cum rușii au dezarmat regimentul, cum au dezertat basarabenii, cum l-au scos din ascunziș și l-au condus până în orașul Siret. Au arătat ceasul și mia de lei ale colonelului, i le-au întors, și atunci colonelul a fost pus în libertate.

Faptul acesta, devenind cunoscut în satele noastre, i-a cam alarmat pe cei doi feciori din Slobozia, mai ales atunci când frontul

a început să se apropie de Nistru. De teamă că rușii îi vor aresta de cum o să între iarăși în Bucovina, au părăsit baștină și s-au dus cu armata germană și hăt, după război, au trimis acasă vești dintr-o țară apuseană.

Aveam pe atunci 18 ani trecuți și înțelegeam bine ce se petrecea în jur. Ducându-mă la Slobozia, unde era măritată sora mea mai mare. Ileana, care de groaza rușilor a părăsit gospodăria și s-a refugiat cu soțul în România, am fost, fără să vreau, martor al dezarmării regimentului 12 Artilerie. Pe marginea drumului înspre Cerepcăuți erau numai tunuri, chesoane și care părăsite, echipament aruncat și grămezi de zebeuri... De ici-colea, de prin holde, ieșea câte un pâlc de călărești basarabeni, croindu-și drum spre Cernăuți. Când întorceam spre casă, la marginea Sloboziei păștea un cal al nimănui, gata înșeuat. L-am luat de căpăstru și l-am adus acasă. Tata m-a întrebat ce cal am băgat în grajd și eu i-am răspuns că l-am găsit. Atunci el, fost dragon austriac, căci în cadrul regimentului 9 Dragoni sau Glotași (ce în orășelul galițian Berejanî staționa) a făcut armata, mi-a zis răspicat:

— Du-l de unde l-ai luat, căci în curând armata română s-a întoarce și-om avea bucluc pentru cal.

La 29 iunie 1940, rușii au intrat și în satul nostru Oprișeni, sat ce trebuia să rămână dincolo de noua frontieră, pe partea românească. Autoritățile și cei mai buni gospodari s-au refugiat și satul era în acel moment fără conducere. Rușii I-au pus primar pe Pițu Mie al lui Leonte, dar în curând l-au arestat și nimeni niciodată n-a mai aflat ce s-a făcut cu el. Secretar la primărie era un ucrainean aciuat la noi din timpul primului război mondial, pe care îl chema Maxim Borissenko. Acesta, împreună cu milițianul rus Ivan Miholov, cu noul director al școlii Dobraleja, cu cei trei învățători evrei - Holz, Horistein și Permuter au început imediat campania de sovietizare a populației și de pedepsire a celor care încă de pe când nu erau veniți pe lume ar fi „uneltit” împotriva puterii sovietice și ar fi trădat „cauza lui Lenin și Stalin”. Mai întâi au fost arestați fostul primar în timpul românilor Silvestru Bilețchi și fostul notar comunal Leon Pițu, care au fost trimiși, fără judecată, în locuri de unde s-au mai putut întoarce.

Pe lângă primăria din Oprișeni a fost creat un comitet comunal, din care, pe lângă noul primar evreu Wilhelm Glantzer și secretarul venetic Maxim Borisenko, mai făceau parte Anuța Țurcan, Domnica Davidean și Maria Vataman. Cu participarea acestora, toate pământurile și recoltele refugiaților au fost împărțite țăranilor mai nevoiași.

În satul nostru locuiau alături de românii băștinași multe familii de nemți și de poloni. În toamna anului 1940 a venit o comisie mixtă, a constatat câți trăitori germani erau în Oprișeni și nu lungă zăbavă nemții și polonii au plecat în Germania.

În sat am rămas doar noi, românii, câteva familii de evrei și câteva de poloni.

Toamna sovieticii au redeschis școala, dar toți copiii au fost trecuți cu o clasă în urmă. Pentru cei între 16 și 20 de ani a fost deschise cursuri serale. La aceste cursuri nu se făcea carte, ci se învăța limba rusă și era propagată „învățătura socialismului atotbiruitor". Aceste cursuri aveau să dureze până la începutul războiului. Și le frecventam, căci la toți ne era teamă ca Dobraleja, directorul, să nu ne facă vreun rău. Împlinisem 19 ani, am trecut toate comisiile în cadrul comisariatului militar din Hliboca, și toamna aveam să fiu încorporat în armata roșie. Și numai războiul ne-a scăpat pe toți feciorii români de atunci de cătănie rusească.

Cu cât mai repede treceau zilele și săptămânile, cu atât mai încordată devenea situația, iar traiul sub sovietici era de nesuportat. La 12 ianuarie 1941, au avut loc în nordul Bucovinei primele alegeri sovietice. Populația adultă, adusă în fața urnelor, a fost silită să-i voteze pentru Sovietul Suprem al URSS-ului și Sovietul Suprem al Ucrainei pe generalii Eriomenkc, Galanin șa. Ca deputați comunali în Oprișeni au fost aleși veneticul Dumitru Andruseak, nou primar, Mie lanciuc, zis Tarabon, ajutor de primar, Gheorghe Romaniuc, Iacob Ostafi, Simion Socol, Ion Hriniuc, Nicolai Purice, Domnica Davidean, Anuța Țurcan, Maria Vataman, Franz Juzechcik. La trei zile după alegeri, la 15 februarie 1941, a părut primul număr al ziarului regional „Adevărul Bolșevic", care urmărea, la fel, sovietizarea populației de origine română.

În data de 1 aprilie 1941, s-au adunat mii de oameni din satele cu populație românească de pe Valea Siretului și au mers la

Hliboca unde erau instalate autoritățile raionale, și au cerut permisiunea să se ducă în România, în țara lor, căci „democrația” și „libertatea” sovietică le stătea ca un nod în gât. Și dacă autoritățile n-au dorit să le semneze cererile, dar i-au ținut pe oameni la un miting „patriotic”, s-au supărat gospodarii și s-au întors până la Suceveni, comună la confluența Siretului și Sirețelul, au luat din biserică prapori și cruci și, luând binecuvântarea unui preot, s-au pornit spre graniță. Și cum mergeau ei încolonați înspre Fântâna Albă, s-au trezit deodată încadrați de grăniceri sovietici călări, care mergeau alături de ei fără să-i Someze și fără să scoată o vorbă. Dar când au ieșit, pieptiș, din pădure, la marginea câmpului Varnița, s-au ciocnit de o puternică patrulă militară, care le-a ordonat să facă drum întors. Mulțimea n-a voit să asculte de ordinul rușilor, și atunci grănicerii au tras trei focuri de avertisment. Cei din fruntea coloanei au strigat „înainte fraților!”, iar soldații au pus mitralierele în bătaie secerând mame cu copii în brațe, bărbați tineri și bătrâni. Cei care erau în urmă, au început să fugă în toate părțile, dar pădurea era înțesată de soldați și aproape toți au fost prinși și băgați în închisori. O seamă din acei care au fost torturați la NKVD-ul din Hliboca, au fost aruncați într-o groapă de var sau îngropați (unii chiar de vii) în cimitirul evreiesc din acel orășel. Iar cei care au fost împușcați la Fântâna Albă au fost aruncați în cinci gropi comune, la marginea pădurii. De la noi din sat la Fântâna Albă a fost Milian Halip și încă un gospodar. Cu mult mai târziu s-a vestit că grănicerii n-au știut cum să procedeze atunci, la 1 aprilie 1941, văzând coloanele de români nord-bucovineni care înaintau spre frontieră. Cică șeful pichetului ar fi sunat la Moscova direct la generalul Jukov, care i-ar fi ordonat să nu aplice forța până nu va vorbi cu Stalin. Dar Stalin, blestematul, ar fi „binecuvântat” măcelul și Jukov, revenind la telefon, ar ti poruncit să se tragă în oameni.

După cazul de la Fântâna Albă satele bucovinene au fost înțesate cu trupe sovietice. Și la noi, în Oprișeni, sat din zona de frontieră, au staționat două regimente: unul de artilerie, care s-a adăpostit în Huciul lui Hoisan și în Huciul Rediului, și altul de geniști, care și-a făcut corturi în pădurea Ponoara de la marginea cătunului Fundoaia.

Fărădelegile pe care le săvârșeau oamenii stăpânirii sovietice nu cunoșteau margini. Într-un singur an au fost împușcați pe teritoriul satului următorii oameni:

1. Bilețchi Toader	4. Goian Leon
2. Birpu Toderică	5. Ianciuc Manole
3. Buligă Ilie	6. Socol Onofrei

Tot într-un singur an au fosi arestați fără nici o vină și aruncați în închisori, fără judecată, următorii locuitori ai Oprișenilor:

1. Bezușcu David	2. Davidean Nicolae
3. Bezușcu Paraschiva	7. Haisuc Gheorghe
3. Bezușcu Vladimir	8. Mironiuc Dumitru
4. Buliga Constantin	9. Pițu Ilie
5. Bilețchi Silvestru	11. Pițu Leon
6. Crețu Ion	12. Pucai Dumitru

În noaptea zilei de 12 spre 13 iunie 1941, când în sat era atâta armată sovietică, au început deportările celor mai buni gospodari în Kazahstanul de Nord. Din satul nostru au fost ridicate în miez de noapte următoarele 44 de persoane:

1. Bilețchi Catrina	23. Haisuc Eugenia
2. Bilețchi Gheorghe a I.T.	24. Haisuc Ion
3. Bilețchi Gheorghe a I.I.	25. Haisuc Vasile
4. Bilețchi Gherta	26. Halip Pintilei
5. Bilețchi Leon T.	27. Halip Maria
6. Bilețchi Margalina	28. Holotiuc Maria
7. Bilețchi Modest	29. Holotiuc Traian
8. Bilețchi Tatiana	30. Ihnatiuc Gheorghe
9. Birău Ana	31. Ihnatiuc Eudochia
10. Birpu Eudochia	32. Oloer Ion
11. Buliga Domnica	33. Oloer Mircea

12. Buliga Veronica	34. Oloer Tatiana
13. Buliga Ion	35. Orinstein Avrum
14. Cuciurean Maria	36. Orinstein Ita
15. Cuciurean Maria	37. Petrovici Catrina
16. Goian Andrei	38. Petrovici Iacob
17. Goian Catrina	39. Petrovici Maftei
18. Goian Gheorghe	40. Petrovici Margalina
19. Goian Leontina	41. Popovici Lazăr
20. Goian Nicolae	42. Popovici Leontina
21. Haisuc Gheorghe	43. Popovici Maria
22. Haisuc Paraschiva	44. Popovici Paraschiva

Din aceste 44 persoane duse în stepele Kazahstanului, peste 5 ani în sat s-au întors doar 11.

În data de 22 iunie 1941, în zorii zilei de duminică a început războiul. Artileria română, care trăgea de undeva de dincolo de orașul Siret, a cruțat satul nostru de distrugere, dar un proiectil a căzut și a explodat în cimitirul cel vechi și atunci au fost uciși din întâmplare mama lui Vladimir Velicicu și un băiețel al gospodarului Isaia Rusu. Alte pagube n-am avut, deși românii trăgeau des și proiectilele nimereau exact acolo unde erau dislocate unitățile rusești. Cuprinși de mare panică, rușii se retrăgeau înspre Cernăuți și la 3 iulie în satul nostru n-a rămas nici unul din ei. Însă acești 3, înainte de a se retrage, au minat toate podurile de la granița artificială până la Oprișeni. Atunci bătrânul Ion Pauliuc, care a fost genist în armata austro-ungară, a deminat singur toate podurile și șoseaua, înainte ca armata română să între în fostul teritoriu ocupat. Sâmbătă, 4 iulie, armata română a început înaintarea, urmărindu-i pe sovieticii care mai ieșeau din păduri și se retrăgeau în dezordine. Ion al lui Anton Crețu, om inimos și român bun de la noi din Oprișeni, a încălecat pe un cal și cu tricolorul în mână a ieșit în întâmpinarea armatei române. În vârstă de 85 de ani, fostul profesor de limba germană la un liceu militar din București încă pe timpurile când la noi erau stăpâni austriecii, Vasile Popovici, a ieșit la răscrucea de drumuri de la Oprișeni, le-a oferit ostașilor români pâine și sare și le-a urat bun venit. Peste două zile în sat a sosit

plutonierul Preda, care până la refugiu a fost șef al postului de jandarmi. Punând capăt dezordinii care a domnit în sat cât timp n-a existat nici o administrație, el i-a arestat pe evreii trăitori la noi, fiindcă au colaborat cu sovieticii și i-a pornit din post în post spre Cernăuți. Acești evrei din Oprișeni au fost:

1. Glantzer Clara	5. Zukerman Moise
2. Glantzer Rita	6. Zukerman Neti
3.Glantzer Wilhelm	7. Zukerman Rosa
4. Zukerman Liba	8. Zukerman Ruchla

După reinstalarea autorităților române viața a reintrat în făgașul ei normal. Fiecare își vedea de gospodărie și muncile câmpului. Deși era timp de război, tineretul care a fost sub ocupație rusească nu era luat în armată. Abia la 1 aprilie 1943, au fost mobilizate din nordul Bucovinei patru contingente deodată.

La 1 aprilie 1943, din satul nostru, Oprișeni, au fost mobilizate în armata română 105 persoane. Din acești 105 feciori și bărbați tineri aveau să cadă pe front, să moară de pe urma rănilor și a bolilor, precum și să dispară fără urmă cei numiți mai jos:

1. Bodiu Artemie	13. Iosup Ion
2. Bulbuc Vasile	14. Muntean Nicolae
3. Bulbuc Visarion	15. Oloer Radu
4. Bodnariuc Manole	16. Ostafi Alexa
5. Covalciuc Constantin	17. Pițu Dumitru
6. Covalciuc Manole	18. Pițu Vladimir
7. Goian Dumitru	19. Popovici Gheorghe
8. Goian Nicolae	20. Raducan Vasile
9. Halip Vasile	21. Rusu Isaia
10. Hlineț Dumitru	22. Rusu Ștefan
11. Hriniuc Ștefan	23. Samușca Ion
12. Iosup Arcadie	24. Stronschi Ion

Atunci, la 1 aprilie 1943, am nimerit la batalionul 4 Pioneri de munte din Rădăuți, oraș situat numai la 30 kilometri de comuna

noastră. După ce ne-au îmbrăcat, am fost repartizat la aruncătoarele de flăcări în grupa sergentului Bortoi Fiind un om bun. ne-a sfătuit pe mai mulți să facem o cerere ia Marele Stat Major la București, înainte de a depune jurământul, ca să fim transferați la un regiment de transmisiuni. Cererea au semnat-o vreo 30 de soldați și într-o săptămână ne-a sosit răspunsul. Ne-a luat atunci în primire un plutonier, ca delegat, și ne-a dus la Deva, unde se afla regimentul 3 Transmisiuni. Acolo mi-am ales specialitatea de radiotelegrafist. Peste trei luni am fost mutat la Brașov, căci acolo se înființase un batalion de transmisiuni de munte. Prin luna noiembrie a anului 1943 batalionul a trimis pe front 5 companii (câte o companie la fiecare din cele 5 divizii de munte), iar cei cam o sută de soldați rămași erau pregătiți ca instructori pentru următorul contingent. Fiind originari din nordul Bucovinei, n-am fost trimiși pe frontul de răsărit, pe motiv că timp de un an ne-am aflat sub ocupație sovietică. Ne-au dat, totuși, un concediu de 65 de zile, dar când ne-am întors la batalion, ne-au băgat la școala de cadre pentru a fi instructori la viitorii recruți. N-am ajuns să-i vedem pe recruți, căci a sosit ziua de 1 aprilie 1944, când ne-am pomenit fără nici un ofițer din cei cu care făcusem instrucție. Au venit alții noi, pe care nu i-am văzut niciodată, și tot în acea zi am fost chemați la magazia corpului, unde ne-au dat uniforme și echipament nou și, împreună cu o mulțime de bărbați concentrați, am fost trecuți la compania 199 Transmisiuni a Diviziei a 4-a de munte, care își avea comandamentul în comuna Humulești din județul Neamț.

Din nordul Bucovinei în această companie eram numai doi: eu, din Oprișeni, județul Rădăuți, Ion Mintencu, viitor preot, din comuna Cuciurul Mare, județul Cernăuți. Acolo mi s-a încredințat un aparat de radio portativ, tip G, cu care țineam legătura între divizie și batalioanele de vânători de munte, aflate pe linia întâi a frontului din Moldova - 13, 14 și 17.

Pe data de 18 aprilie 1944, am fost trimis cu batalionul 25 Schiori, comandat de maiorul Bostan, la un atac în satul Oglinzi.

Am fost încercuit de ruși și în timp de trei ore am pierdut vreo 270 de camarazi.

Firul telefonic a fost tăiat și eu prin radio am putut lua legătura cu batalionul 26 Schiori, care ne-a scos din încercuire. Am fost apoi pe linia întâi la Mănăstirea Neamț și Băiștea.

La 1 august 1944, în cadrul diviziei s-a înființat o școală pentru radiști. Din fiecare unitate au fost aleși câte 3–4 oameni. Școala funcționa la mănăstirea Agapia, comandant al ei era sublocotenentul Petre Panaitescu, iar instructori - subsemnatul, sergentul Dumitru Ureche și fruntașul Ion Popa.

Pe data de 20 august am fost rechemați la divizie și oamenii s-au întors pe la unitățile lor, căci în acea zi rușii au rupt frontul la Iași. Am mai stat pe poziții trei zile, dar în noaptea de 23 spre 24 august aveam să părăsim și noi frontul, încă în ajun au fost strânse telefoanele și totul era pregătit pentru o nouă poziție. Din cei 17 radiști câți am fost la început, am rămas doar 4: țineam legătura prin radio cu batalioanele care se retrăgeau de pe linie, transmiteam și primeam o mulțime de radiograme. Rușii așa de tare ne bruiau lungimea de undă, încât din 15 în 15 minute o schimbam. La postul de radio ascultare au rămas un locotenent, un subofițer și șoferul de la mașina noastră cu remorcă. Pe la orele 10 seara m-a înlocuit sergentul Talpalaru și m-am culcat, căci cădeam de oboseală. Însă nici n-am închis bine ochii, că el m-a trezit:

— Scoală, măi Covalciuc, că vorbește regele Mihai.

Se declară armistițiu, dar pe front continuau bubuiturile, atât de asurzitoare, de parcă se risipea lumea.

Peste câteva minute am primit ordin de la generalul Crețulescu:

— Comunicați la batalioane că din momentul acesta să nu mai tragă nici un foc de armă, iar armata să se adune la comanda diviziei, în Humulești. Tunarii să scoată tunurile de pe poziție. La fiecare pod și câmp minat să rămână soldați, dându-le sovieticilor posibilitatea să înainteze și să-i captureze pe nemți. Nemților care au mai rămas, să li se taie telefoanele...

Peste vreo două ore au încetat toate împușcăturile. Efectivul diviziei s-a adunat în Humulești. Lângă casa noastră se afla un comandament german. Când ne-am dus să-i dezarmăm pe cei șase ofițeri nemți, cu care am colaborat pe parcursul lunilor de primăvară și a câtorva luni de vară, ei deja fugiseră.

La adunarea, care a fost imediat convocată, generalul ne-a spus că timp de trei ani am purtat un război nedrept împotriva aliaților noștri și că de acum trebuia să întorceam armele contra nemților și așa să-i salvăm pe frații noștri din Ardeal de sub

ocupația maghiară. El ne-a mai spus că cei concentrați vor fi lăsați la vatră, iar ceilalți militari vor trebui să meargă până la Focșani.

În dimineața zilei de joi, 24 august, ne-am pornit spre locul indicat. Soldații care au rămas să le arate sovieticilor podurile și câmpurile minate au fost împușcați pe loc de către aceștia. Cu o mașină am ajuns în Piatra-Neamț. Ne-am întâlnit acolo cu coloanele germane care se retrăgeau spre munți, dar nu ne-am angajat în conflict. După ce am trecut Roznovul, am nimerit într-o situație cu totul neplăcută: în față aveam unități germane, din urmă ne ajungeau rușii. A treia zi am scăpat de nemți, iar rușii încă nu ne-au încercuit. Dintre basarabeni cu no; au mai rămas doi ofițeri și patru subofițeri. Restul, mai ales soldații, s-au dat de partea rușilor.

În comuna Arămești, județul Bacău, rușii ne-au ieșit înainte și toată divizia a fost cantonată acolo. Două săptămâni am fost ținuți fără hrană, apoi divizia a fost scoasă pe un teren deschis. Stăteam în careu și așteptam. Deodată a apărut generalul nostru, însoțit de un maior sovietic, și iarăși a cuvântat că timp de trei ani am purtat un război greșit și că din acel moment divizia trebuia să meargă pe front împotriva nemților. Divizia a refuzat să mai lupte și generalul Crețulescu ne-a mulțumit că am servit țara, s-a urcat într-o mașină și a plecat. Noi am rămas acolo, în câmp, fără nici un ordin. Dar peste câtva timp ne-am pomenit înconjurați de armata sovietică. Ni s-a ordonat să abandonăm armamentul, cai, tunuri, mașini și tot ce mai aveam, căci urma să fim duși în lagăr la Roman. Soldații au deshămat caii și le-au dat drumul pe câmp, au sfărmat motoarele mașinilor, închizătoarele la mitraliere și la tunuri. În mașina noastră se aflau 50 aparate de telefon, 15 aparate de radio de toate tipurile. Le-am distrus pe toate, precum am distrus și stația de radio de pe mașină.

Rușii ne-au încolonat și ne-au dus cam un kilometru. Când au văzut că totul era distrus, ne-am întors, l-au pus pe fiecare la locul lui, ca și găsească vinovatul.

Atunci, împreună cu sergentul Dumitru Ureche și caporalul Ion Mintencu am fugit în sat la un gospodar, unde am stat o noapte. În zori am luat-o la picior, dar în satul vecin am fost prinși și duși la lagărul din Roman.

În lagăr am intrat cu patru pâini, patru kilograme de zahăr și 75 mii lei, precum și îmbrăcat militar. De sergentul Ureche ne-am pierdut și am rămas numai cu caporalul Mintencu. La trei zile ne-

am întâlnit în lagăr cu Vasile Bileţchi şi Eftimie Bezuşcu de la noi din Oprişeni. Acuma eram patru din nordul Bucovinei şi ne era mai uşor. În acel lagăr erau deţinuţi 21 mii de români, nemţi, unguri, cehi şi slovaci. În cea de a şasea zi am fost scoşi cu toţii şi urma să fim mânaţi spre Iaşi. Ne-au încolonat câte cinci în rând şi la fiecare sută de prizonieri reveneau patru ruşi înarmaţi care mergeau alături cu drumul. Cândva am intrat în vorbă cu un rus bătrân şi l-am rugat să ne slobozească. El ne-a întrebat că ce ar putea primi de la noi în schimbul slobozirii noastre, l-am dat cinci mii de lei şi el seara ne-a dat drumul în comuna Bâra din judeţul Iaşi. Toţi patru - eu, Vasile Bițechi, Eftimie Bezuşcu şi Ion Mintencu am rupt-o la fugă prin sat, mergând din ogradă, până am ajuns sub o pădure. Acolo am intrat în curtea unui gospodar, ne-am suit pe un stog de fân, unde am dormit până a doua zi la amiază. După ce au trecut toate colanele cu prizonieri, ne-am dat jos de pe fân, am vorbit cu gospodarul şi el, după ce ne-a hrănit, s-a oferit să ne scoată din sat, petrecându-ne vreo 10 kilometri. Ne-a povăţuit să ţinem tot malul stâng al Siretului şi aşa ne-om apropia de nordul Bucovinei.

Strecurându-ne pe câmpuri şi prin păduri, mai mult noaptea decât ziua, am urmat neabătut malul stâng al Siretului. În a cincea zi am ajuns la Mihăileni, judeţul Botoşani. Am ocolit Mihăilenii şi între Vlădeni şi Dersca am hotărât să trecem graniţa. Dar înainte de asta, am intrat la un om ce trăia cam la o sută de metri de frontieră. Nevasta lui ne-a întrebat de pe unde eram de loc. Atunci ea ne-a spus, după ce a aflat că eram din Oprişeni, să stăm oleacă că ne-a face mâncare, iar seara vom mânca de-acum pe la casele noastre. Eram flămânzi, nespălaţi, nerași de vreo trei săptămâni şi sleiţi de puteri. Pe la orele 14 graniţa era controlată pe acolo de o patrulă rusească. Vasile Bileţchi s-a rugat să-l lase să-i pască vaca pe grădină, ca să vadă mai bine graniţa.

Femeia i-a dat voie, el şi-a suflecat pantalonii, a îmbrăcat un suman, pe cap şi-a pus o căciulă veche, pe obraz s-a uns cu lapte, apoi a luat vaca de curmei şi a scos-o la păscut. Exact atunci a trecut şi patrula rusească - trei soldaţi şi un câine. Vasile s-a făcut prost şi-a început a cânta. Ruşii s-au uitat la el, au râs şi s-au dus mai departe, slobozindu-se spre Culiceni. Vasile a băgat vaca în grajd, ne-a luat îndată mare, ne-a arătat pe unde se putea trece şi un lungă zăbavă ne-am pomenit în pădurea Turetcii. Trecând pădurea am ieşit la Sinăuţii de Jos, pe partea sovietică. Dar când lăsam în

urmă Sinăuții, a dat peste noi un grănicer călare. Bileţchi și Mintencu au intrat în niște păpușoi, iar eu cu Bezușcu am fugit în pădure. Și tot furișându-ne printre copaci, pădurea s-a rărit și în fața noastră a părut satul Poienii Bucovinei. De-acolo am luat-o spre Stănești și, tot prin pădure, ne-am slobozit la Oprișeni, unde am ajuns pe la orele opt seara, rupți de foame și chinuiți de oboseală.

Acasă am găsit totul bine. Tata mi-a făcut o ascunzătoare, în care am stat trei săptămâni. Într-o seară am ieșit prin sat. Am fost la priveghi la o babă, apoi m-am dus la fete și acasă m-am întors după miezul nopții. Am mâncat și tata mi-a zis:

— Du-te și te culcă în ascunzătoare.

Eu văzând că prin sat era liniște, l-am rugat:

— Lasă-mă tată, să dorm măcar o noapte omenește, lasă-mă să mă întind pe patul din casă.

Tata n-a mai zis nimic. M-am dezbrăcat, mi-am pus perna sub cap, dar încă n-am adormit, când m-am pomenit împresurat de șase soldați ruși, cu armele încărcate. Ei mi-au ordonat să mă îmbrac și să mă duc cu ei. M-am dus la primărie. În noaptea aceea rușii au făcut razie și au prins vreo 75 de oameni. Cei care au încercat să fugă au fost împușcați. În zori ne-au încolonat și ne-au escortat spre Hliboca, de unde urma să fim trimiși în Donbas, la restaurarea minelor de cărbuni, distruse în timpul războiului. Am fost băgați într-o casă de lângă comisariatul militar. Eu am nimerit lângă geam, l-am văzut trecând pe drum pe Marcu Spătar, primarul din Dimca, ce era căsătorit cu o vară de-a mamei. El m-a întrebat ce făceam acolo și eu i-am spus că, chipurile, de două zile eram venit din România și că soldații m-au găbjit chiar după ce am intrat în casa părinților. El, fiind activist al puterii sovietice reinstaurate în satele noastre la 1 aprilie 1944, mi-a zis:

— Nu-ți face griji că eu cumva te-oi scoate.

Îndată a intrat un soldat, care m-a strigat pe nume și m-a dus la comisariatul militar. Acolo, la o masă, stătea locotenentul sovietic Grigori, care mi-a înmânat o adeverință și care m-a slobozit acasă. Și prețul răscumpărării mele de la muncile silnice din Donbas n-a fost mare - doi metri de lemne și un berbec.

A început a doua ocupație sovietică și în zădar au tot așteptat românii noștri că vor veni azi-mâine anglo-americanii ca să ne scape de bolșevici...

Zile și ani de calvar

Ioniță POSTEUCĂ,
gospodar din satul Stănești, raionul Hliboca

Într-o zi de decembrie a anului 1940 mi-am pus în gând să mă duc la un văr al meu, care era pădurar și locuia în satul Pasat. Era o zi geroasă cu multă zăpadă și a trebuit să-mi croiesc singur cărare prin troiene. M-am pornit de-acasă, de la Stănești, pe la amiază și, fiindcă drumul era greu, am ajuns la Pasat hăt înspre seară. De acum am ajuns la marginea satului, am văzut câțiva soldați venind spre mine, însă n-am fugit, căci nu mă știam cu nimic vinovat. Soldații mi-au zis că sunt arestat și mi-au poruncit să-i urmez la primăria din pasat. Nu m-am opus, deși tare mai vroiam să mă văd în acea seară cu vărul meu, pădurarul. La primărie am mai găsit doi tineri, arestați ca și mine. Am aflat de la ei că au fost prinși undeva lângă frontieră în timp ce încercau să se strecoare în România. De fapt fuseseră prinși trei, însă unul a reușit să fugă înainte de a intra în Pasat. Deci, în locul celui fugit trebuia găsit neapărat altcineva, căci, în caz contrar, ar fi fost pedepsiți cei care nu l-au putut prinde. Fără să vreau, le-am căzut eu în labe. În felul acesta am fost făcut vinovat de ceea ce n-am săvârșit.

O noapte ne-au ținut în primărie, am avut posibilitatea să fug, dar, știindu-mă nevinovat, n-am încercat s-o fac. Și dacă nu m-am izărât în noapte, am fost pornit pe drumul patimilor. A doua zi, sub escortă, am fost duși pe jos până la Herța, iar de acolo - la Cernăuți, unde timp de șase luni am stat, împreună cu alți 21 de oameni, într-o celulă prevăzuta pentru 6 persoane. În fiecare zi eram scos la interogatoriu. Întrebările erau unele și aceleași: în ce scop am pornit spre frontiera cu România, cu cine eram în legătură, din ce organizație antisovietică făceam parte, cine s-a angajat să mă treacă granița etc. Toate încercările mele de a-mi dovedi nevinovăția au fost zadarnice. După zeci și sute de interogatorii în timp de zi și noapte am fost declarat trădător de țară.

Când a început războiul mă mai aflam în închisoarea din Cernăuți. Peste opt zile, adică la 1 iulie 1941, am fost mânați la gară și încărcați tot câte 100 de oameni într-un vagon de vite. Timp de o lună trenul a alergat undeva spre răsărit. O dată la două zile ne dădeau să mâncăm pește sărat, dar apă nu primeam nici un strop. În gări, când se oprea trenul, băteam în ușă, băteam în geamuri, strigam să ni se aducă apă, căci setea ne chinuia mai tare decât foamea, dar nimeni nu vroia să ne audă. Nici celui mai mare dușman nu i-aș dori să îndure ceea ce am îndurat eu în acea lună.

La o lună încheiată, când s-a oprit trenul într-o gară a cărei denumire n-o mai țin minte, ni s-a ordonat să părăsim vagoanele. Ne țineam unii de alții ca orbii, căci altfel cădeam, fiind cu totul sleiți de puteri. Așa am ajuns în munții Ural, în orașul Sverdlovsk. Acolo ne-au dat câte-o bucățică de pâine și ne-au mânat pe jos încă trei zile până în creierii unei păduri întunecoase. Eram o mie de oameni și mai mult de jumătate erau români de prin părțile noastre. Acolo unde am fost opriți nu era nici urmă de așezare omenească. Am săpat câteva bordeie în pământ și am locuit în ele până ce ne-am construit singuri câteva barăci, unde ne mâncau ploșnițele și păduchii.

Până la locul unde lucram mergeam pe jos câțiva kilometri, iar odată ajunși, nu aveam voie să ieșim din zonă. Nu pot uita un caz, când unul de-ai noștri a făcut un pas în afara zonei ca să culeagă câteva pomușoare și a fost împușcat fără avertisment.

Acolo mi-a fost citită sentința: timp de șase ani trebuia să îndur chinuri, foame și înjosire, neavând nici o vină. Nu m-am gândit atunci că voi mai scăpa cu zile. De la părinți, de la doi frați și o surioară mi-am luat rămas bun în gând și așteptam ceasul când mă voi porni în lumea celor drepți. Însă bunul Dumnezeu a ținut cu mine. la fost milă de un biet băiețaș de numai șaptesprezece ani și l-a salvat. Nimeni nu ne purta de grijă, căci moartea bieților noștri români devenise pentru cei ce ne păzeau ceva firesc, doar eram dușmani ai poporului... Unii dintre noi au fost ridicați și duși mai departe numai pentru faptul că au îngânat, căci de a cânta nu mai aveau puteri, melodii populare românești, ca să-și mai aline sufletele chinuite.

În cei șase ani bucuria mi-a pătruns în suflet doar o singură dată - atunci când mi s-a spus că eram liber și că mă puteam întoarce la baștină. Dar unde să mă fi întors, când și bieții mei părinți fuseseră deportați în Siberia, în ținutul Krasnoiarsk, pe motiv că eu aș fi încercat să fug în România? Un timp oarecare am fost nevoit să mai lucrez acolo, în Ural, ca să agonisesc parale pentru a-mi putea plăti biletul de tren. Abia după ce am aflat că părinții mei erau vii și ca au reușit să se întoarcă în sat, m-am pornit spre meleagurile natale.

Mare mi-a fost bucuria, când m-am întâlnit după atâția ani de calvar cu părinții și cu frații în căsuța noastră din Stănești. Însă și azi mă doare sufletul, știind că întreaga noastră familie a suferit atât de mult fără a se face cu nimic vinovată față de puterea sovietică. Amintirile din anii de calvar îmi stau pe suflet ca o piatră de moară. Oare suntem noi astăzi în stare să facem ca așa ceva să nu se mai repete, ca prin calvarul deportărilor să nu treacă copiii și nepoții noștri?

Victime din Cupca ale marșului de la Fântâna Albă

Magdalina MORAR,
locuitoare a satului Cupca, raionul Hliboca

După „alegerile libere” din iarna anului 1941 bucovinenii s-au convins că sub ocupația sovietică nu mai era chip de trăit. Oamenii dacă se întâlneau undeva pe drum, luând capăt de vorbă, nu se mai întrebau de sănătate, ci vroiau să afle unul de la altul cine a mai fost arestat, cine a mai fost împușcat și pe cine îl mai păștea primejdia întemnițării. De frica bolșevicilor, unii oameni parcă își pierduseră graiul. Vorbeau prin semne și tăceau ca la priveghi, căci orice vorbă le putea fi vămuită, orice glumă putea fi naiba știe cum răstălmăcită. Agenții secreți recrutați din rândurile sărăcimii mișunau pretutindeni. Ei picau bobi sositori la clăci, la șezători, la poarta bisericii, oriunde s-ar fi adunat doi-trei gospodari, ca să poată trage cu urechea și să-și ticluiască apoi denunțurile.

Frica de ruși domnea și în casa noastră. Moșul, Gheorghe Morar, născut în 1864, și moșica Ana, născută în 1869, umblau cu lacăt la gură, căci nu vroiau ca la adânci bătrânețe să fie aruncați după gratii. Dar noaptea, înainte de culcare, după ce suflau lampa, bunicii, cât și mama mea, Maria, mă îndemnau ca să mă rog la Dumnezeu să se întoarcă românii. Și mă rugam în fiecare seară, iar dimineața mă tot uitam înspre drumul mare, crezând că iată-iată înspre sat se vor slobozi coloane de bravi ostași români. Cu venirea românilor mă amăgeam în fiecare zi. Coloanele lor așa și nu se iveau de după crestele dealurilor. La 1 aprilie 1941, am văzut, totuși, drumul ce trecea prin satul nostru inundat de oameni. Înspre Adâncată (Hliboca de azi) curgeau amândouă Pătrăuțurile, Igeștii, Crasna, Ciudeiul, Budinețul, Cireșul, Crăsnișoarele, cea Veche și cea Nouă, Bănila Moldovenească, Dăvidenii, precum și sate de mai departe, de sub creierii munților. Bătrâni cu plete albe pășeau îngândurați, alături de bărbați tineri și feciori voinici și drepți ca brazii.

Femeile, îmbrăcate în sumane sau în cojoace, aveau pe umeri câte o trăistuță cu merinde, iar de mâini își țineau copilașii sau nepoții. Unele femei își alăptau pruncii din mers. Din ogrăzi ieșeau grupuri de cupceni și se alăturau coloanei care se lungea, se îngroșa, de parcă toată Bucovina subjugată ieșise la drumul ce avea să devină a patimilor. Noi nu înțelegeam încă ce se întâmplase. Mama și bunica își făceau semnul crucii, iar moșul, cu coatele sprijinite pe gard, urmărea în tăcere coloana ce începea să dispară după o cotitură a drumului.

Dar îndată mare vestea că românii din Bucovina nu mai vroiau să trăiască sub stăpânire sovietică, că ei mergeau la Adâncată ca să li se aprobe cererile privind plecarea lor definitivă în România, a făcut ocolul satului. Și satul a început să fiarbă: unii nu se îndurau să-și lase avutul agonisit prin sudoarea frunților, alții se codeau, alții își pregăteau merinde de drum, iar alții îl căutau pe Lazăr Furnică, un tânăr cu câteva clase făcute la Liceul „Regele Ferdinand" din Storojineț, ca să le scrie grabnic cererile și să ajungă din urmă coloana ce se îndrepta spre Adâncată.

Spuneau unii din acei ce au fost la 1 aprilie 1941, la Adâncată că un șef mare văzând atât popor adunat în centrul raional ar fi întrebat:

— Ce doriți, oameni buni? Și încotro v-ați pornit, de v-ați luat și merinde cu voi?

— Noi mergem în România, în țara noastră, la frații noștri, că aici nu-i chip de trăit, i-ar fi răspuns cineva din mulțime. Semnați-ne cererile, cum le-ați semnat germanilor și polonilor. Dacă nu ne dați drumul, noi trecem granița!

Acest șef din raion s-a urcat pe o masă și a început să-i amenințe:

— Duceți-vă acasă, vedeți-vă de treburi, c-om da ordin să fiți arestați. Mulțimea s-a înfierbântat. Și oamenii strigau:

— Mincinoșilor, ziceați că ne-ați adus libertate, dar acum vedem noi cât costă „libertatea" voastră. Noi ne ducem la graniță. Arme nu avem și să nu vă luați din urma noastră!...

Revoltată, mulțimea a ieșit din Hliboca și, prin Petriceanca, s-a îndreptat spre Suceveni. Cei care au putut, au intrat în biserică, să ceară binecuvântarea preotului.

Dar imediat au venit acolo grăniceri călări, care s-au dat deoparte și așteptau. A sosit generalul Eriomenko, care s-a urcat pe-o rădăcină și a strigat:

— Împrăștiați-vă pe la casele voastre și creșteți-vă copilașii că n-o să ajungeți unde v-ați pornit!

Și preotul din Suceveni, Ivaniuc, tot i-a rugat să nu meargă la graniță, dar oamenii erau atât de îndârjiți, încât nici nu mai vroiau să audă ce li se spunea. Le era dor de libertate, de neamul lor, de țara pe care sovieticii o ciuntiseră.

Cupcenii noștri, tineri și bătrâni, au pornit și ei cu norodul spre graniță. Oamenii mergeau pe drum, iar grănicerii călări prin șanțuri, Grănicerii nu intrau în vorbă cu oamenii, nu-i amenințau, atât doar că unul l-a lovit cu sabia peste mână pe un țăran din fruntea coloanei care ducea crucea luată din biserica din Suceveni.

Când miile de români de pe valea Siretului au ajuns la Varnița (așa se numea cornul pădurii dinspre Fântâna Albă) și când până la graniță mai erau doar 3–4 kilometri, grănicerii au tras câteva focuri în aer. Nimeni nu credea că o să fie împușcată atâta lume, de aceea coloana nu s-a oprit. Deodată, însă, au început să țăcănească mitralierele. Cădeau românașii ca snopii de secară. Un frate de-al mamei, Andronic Morar, s-a izbit la pământ și glontele i-a trecut printr-o îndoitură a sumanului. De frică, a rătăcit vreo patru zile prin pădure. Marta Șorodoc, fată de 18 ani, avea un frate mai mare care își continua studiile în România. Avea biata cupceancă liceul neterminat și vroia și dânsa să treacă granița, Ca să-și poată termina învățătura în limba maternă. Avea păr lung și mătăsos și după ce au împușcat-o, grănicerii au tras-o de cozi și au aruncat-o într-o groapă comună, în care se mai zbăteau și oameni ce aveau să fie îngropați de vii. Arcadie al lui Toader Plevan din Cupca a fost rănit și transportat la spitalul din Hliboca, dar acolo nu i-a fost acordat nici un ajutor medical. A fost aruncat de viu într-o groapă din cimitirul evreiesc, pe față i-au pus sumanul, iar deasupra au dat lut. Un hlibocean care a fost silit să facă acest lucru, avea să povestească mai târziu despre acest act de barbarism autorităților românești, împușcați și zvârliți într-o groapă comună au mai fost cupcenii Ion Gâza, Arcadie Palicârja, Ion Belmega. Ce frică și ce amar au îndurat părinții acestora!

Greu i-au crescut, i-au ferit de primejdii și nici nu le-au putut închide ochii, nici n-au avut voie să-i înmormânteze.

Vasile Dugan, tot de la noi din Cupca, a fost împușcat în gât. Cu greu a ajuns acasă, dar a fost arestat. Fratele acestuia, Ion Dugan a stat ascuns după ce s-a întors de la graniță. Cineva l-a pârât, a fost luat de acasă și a murit în închisoare. Mihai Plevan, cojocar bun, când s-a pornit să treacă frontiera, a luat cu el foarfecele de cojocărie. În timpul percheziției i le-au găsit și l-au învinuit că purta la el armă albă. A fost condamnat la 10 ani de închisoare și la 3 ani fără drepturi. După ce și-a ispășit toate pedepsele (a stat într-o temniță din Sverdlovsk), s-a întors acasă și a murit la 1941 de o boală de plămâni. Atâta l-au bătut, până i-au desprins plămânii de coșul pieptului. Dumitru Tărâță, pârât că a fost la graniță și că a făcut politică, a stat, la fel în închisoare. S-a întors la Cupca cu sănătatea zdruncinată și a murit. Ion al lui Simion Opaiț, fecior de 20 de ani, a fost prins la graniță. A murit în detenție. Doi feciori ai lui Simion Alerguș, Toader și Lazăr, unul de 23 și altul de 20 de ani, după ce și-au ispășit pedeapsa, au mai fost privați pe un termen de 5 ani de dreptul de a se întoarce la baștină. S-au stabilit cu traiul în Ternopol, unde s-au căsătorit și unde au și murit. Gheorghe Luțu, un fecior sărac, a fost, de asemenea arestat pentru participarea ia evenimente!? de la 1 aprilie 1941 Nimeni nu știe unde a fost dus și unde îi putrezesc oasele. De nicăieri nu s-a mai întors nici Petru Plevan, la fel fecior sărac, care a fost pârât de o fată care a fost la graniță. Vasile Ovaciuc, un copilandru, abia s-a întors de la frontieră și s-a dus la fântână să scoată apă și să-și astâmpere setea. N-a dovedit să-și răcorească sufletul. L-au prins și l-au aruncat după gratii, unde a murit. De nicăieri n-a mai dat vreo veste nici Nistor Plevan, pârât că a fost la graniță și dus din sat între arme. La fel și cupceanul Toader Țâbuleac, de 32 de ani, nu se știe unde a murit, după ce a fost scos din sat pentru participare la tragicul eveniment de la Fântâna Albă.

După masacrul de la graniță, oamenii dormeau prin stoguri de fân de teamă să nu fie ridicați. Cei care n-au ajuns în satele lor, erau hăituiți prin păduri, împușcați și îngropați unde se nimerea. În satul Cupca au intrat niște soldați cu ochii mici, urâți și negri la suflet.

Intrau în capelițe și spărgeau icoanele cu baionetele. Cred că erau strănepoții tătarilor de altă dată. De partea acestora s-au dat și cozile noastre de topor. Umblau de la casă la casă, se urcau prin poduri, scotoceau prin tot locul, ca să pună mâna pe cei care se ascundeau, ferindu-se de ochii autorităților. Pe cei pe care îi arestau, îi dezbrăcau și-i purtau prin sat ca pe niște vite.

Oamenii care mai ieșeau din păduri, intrau în curțile gospodarilor și cereau furci, hârlețe, ca să spună celor ce-i hăituiau că n-au fost la graniță, ci veneau de undeva de la lucru. Toată primăvara anului 1941 n-au contenit prin satele noastre împușcăturile. Jalea și groaza au umplut casele românilor, căci începuse nimicirea noastră ca neam, dezrădăcinarea noastră de pe moșia strămoșească.

În 1991, când s-au împlinit 50 de ani de la masacrul de la Fântâna Albă și când mii de români din nordul Bucovinei, în frunte cu intelectualii noștri de la Cernăuți și cu preoții din protopopiatele Hlibocii și Storojinețului, s-au adunat ca să cinstească memoria celor martirizați la 1 aprilie 1941, am citit rândurile pe care le-am scris cu această ocazie și cu care vreau să închei această tristă relatare:

Dumnezeule Prea Sfinte,
Te-ndură smerit Părinte,
Iartă, iartă, dacă poți
Sufletele-acestor morți,
C-au venit cu pieptul gol
În bătaia gloanțelor.
Să treacă la frații lor;
C-au lăsat mamă și tată,
Și copii plângând la poartă.
Ce și astăzi îi așteaptă;
Ce-au lăsat surori și frați,
Neștiind c-or fi împușcați.
Doamne, cum v-au îngropat.
După ce v-au împușcat?
V-au aruncat în noroi
Doar cu hainele pe voi;
V-au zvârlit în gropi comune.

Ca să nu rămână urme.
Nime ochii nu v-a-nchis,
Nime la cap nu v-a plâns.
Dar v-au plâns neîncetat
Norii când s-au scuturat
Și roua cana a picat.
Codul doina v-a doinit,
Păsările v-au bocit.
Graurii și mierlele
V-au cântat din fluiere,
Iar în loc de preot sfânt,
V-au cântat cucii din crâng.
Ați dormit tot ani la rând
Fără cruce pe mormânt.
Dormiți, frați români, în pace,
Călăii nu s-or întoarce.
Dormiți, scumpilor eroi,
Tihna v-om păzi-o noi
Cât ne-or străjui Carpații,
Până-om da mâna cu frații.

Tata împușcat la graniță și noi duși în Krasnoiarsk

Gheorghe T. FLOREA
gospodar din suburbia Horecea Mănăstirii

Într-o noapte de mai a anului 1941, de când ne pregăteam de culcare și când mama, cu ochii ridicați spre icoana Precistei, mai murmura în șoaptă o lungă rugăciune, am auzit deodată cum cineva a izbit portița și cum câinele, smucindu-se, a început să latre. Mama, speriată, s-a ridicat, și-a făcut semnul crucii, a suflat în lampă și s-a așezat pe marginea patului așteptând de parcă presimțea o mare nenorocire. Ciudat lucru, câinele a încetat să latre și a urmat o liniște amenințătoare. Apoi niște pași grei au început să răsune prin ogradă. Mama și-a lipit fruntea de geam, a scos un țipăt scurt și s-a dat înapoi de parcă văzuse o stafie. N-a scos nici o vorbă, stătea în mijlocul încăperii mută, încremenită, cu mâinile duse la tâmple. Nu s-a mișcat din loc nici atunci când cineva a bătut puternic la ușă. Am sărit de pe cuptor în mijlocul casei și m-am grăbit să deschidă. În tindă au dat năvală cinci sau șase hăidăi, militari și civili. Unul dintre ei a scăpărat un chibrit și a aprins lampa. S-a așezat la masă, a scos dintr-o mapă niște hârtii și s-a făcut a le citi trecându-le dintr-o mână în alta. Cel care era mai vajnic la urmă s-a răstit la mama:

— Femeie, unde ți-i bărbatul?!

Mama tăcea, ce putea să-i răspundă? Că s-a dur în luna ianuarie la granița, cu gândul să treacă în România, că a fost mare măcel la Lunca, sat din preajma Herței, pe Prut, și că nu știe de a trecut dincolo ori și-a găsit moartea pe gheața râului ce despărțea frate de frate? Auzise de la fratele tatei că ar fi fost împușcat, dar nimeni nu știa nimic precis.

— De ce ai luat apă în gură, femeie?!

— Nu știu pe unde-i, nu știu.

— Te faci a nu ști că s-a pornit cu o coloană întreagă spre Herța, ca să treacă granița?!

— Dacă i-ar fi trecut prin cap să fugă în România, m-ar fi luat și pe mine, ar fi luat și băieții noștri, nu ne-ar fi lăsat aici...

— Haide, lasă vorba, pregătește-te de drum, căci te așteaptă Siberia!

Abia am reușit să ne îmbrăcăm, să scoatem din cămară două tobultoace de făină și să băgăm în desagi câteva lucrușoare trebuincioase la drum, că cineva a deschis brama și în curte a intrat un camion. Am fost urcați în el și duși la Gara Mică din Cernăuți. Ne-am pomenit, horeceni, mahaleni, ostriceni și români din alte sate din jurul Cernăuților, înconjurați de soldați cu câini. Pe urmă a fost dată comanda să urcăm în vagoane de vite legate cu sârmă ghimpată.

Nu știam încotro eram duși și dacă vreodată mai aveam să ne întoarcem. Femeile și copiii plângeau, bărbații erau cătrăniți și își striveau între degete mucurile de țigară. Când trenul, șuierând, ieșea din gară, mama s-a clătinat și a căzut într-un fel de leșin. Tata era mort, și ea avea presimțirea că așa era, eu și fratele Nicolae eram încă fragezi și cine știe ce gânduri o munceau. Mâncare nu ne dădeau, setea ne chinuia, aerul era greu și amestecat cu miasme neplăcute, iar drumul parcă nu mai avea capăt. Undeva prin Rusia, de-a dreptul în vagon, fără moașă, a născut horeceanca Ioana Tcaciuc. În vagon se mai aflau încă 44 de persoane - femei, copii și bărbați de diferite vârste. La o comandă a cuiva, toți și-au slobozit privirile, ca să nu vadă ce nu trebuia văzut. Ioana țipa, iar noi, rușinați, priveam în podea și ne țineam urechile, de parcă eram vinovați de ceea ce se întâmpla în vagon...

După o lună de drum, trenul s-a oprit la o margine a ținutului siberian Krasnoiarsk. Am fost scoși din vagoane și mânați pe un câmp deschis, pe care se aflau sute și sute de români din nordul Bucovinei, precum și mii de poloni. Ne-au învârtit acolo pe loc vreo cinci zile și păduchii ne pocneau sub picioare. Ioana Tcaciuc a dat de un preot catolic și, deși era ortodoxă, l-a rugat să-i boteze băiețelul născut în trenul deportaților. Acel băiețel, însă, avea să-și dea suflarea peste o jumătate de an. Eram nevoiți să așteptăm un vapor, care întârzia din cauză că pe Enisei pluteau sloiuri uriașe de gheață. Vaporul, totuși, a sosit și cu el am mai călătorit vreo câteva sute de kilometri.

După o zi și o noapte am fost debarcați în taiga. Într-o poiană se aflau două barăci și un club. Nouă familii am fost cazate în acel club părăsit, iar vreo cinci-șase au fost mânate ceva mai departe. Deși era luna iunie, gerul siberian încă nu slăbise. Dârdâiam de frig, geamurile la club erau sparte și vântul năvălea fără nici o opreliște.

A doua zi am fost scoși la tăiatul copacilor Aveam doar 15 ani (fratele meu Nicolae era ceva mai mare), dar norma trebuia s-o împlinesc. Și eu, și fratele primeam câte un polonic de borș acru, pe care îl împărțeau cu biata noastră mamă, căci ea era socotită persoană întreținută de noi. Ea primea numai câte 200 grame de pâine pe zi, iar noi - câte 600. Pâinea, de-o strângeai în mână, slobozea apă, ca bulgărele de pământ jilav. Ca să fie cât mai grea, era amestecată cu nisip și cu rumeguș.

După un an am fost ridicați și duși cu săniile două zile și o noapte în altă direcție. Ce-am avut cu noi din Bucovina, a rămas în clubul cel din taiga, căci nu am avut voie să le luăm. Apoi am fost urcați în vagoane. Când drumul de fier s-a terminat, iar ne-au așteptat niște sănii și-am mers vreo 600 de kilometri spre Iakuția: De data asta am nimerit în barăci pline de ploșnițe care ne sugeau sângele și din cauza cărora nici nu puteam ațipi când ne întorceam de la muncă silnică. De acolo pe fratele Nicolae l-au luat în armată, ducându-l la Celeabinsk. Eu am nimerit la pușcărie, pentru că într-o împrejurare dramatică am luat apărarea unui prieten. Întorcându-mă, n-am găsit-o pe mama, căci era deja plecată în Bucovina.

În 1947 m-am pornit și eu spre casă. Mergeam o zi-două și ajungeam acolo de unde am pornit, fiindcă nu aveam bilet de călătorie. O luam de la început, mă urcam pe vagoane sau mă aciuam undeva pe tampoane și gândul meu alerga mai repede decât trenul spre Bucovina. Eram cu capul descoperit, desculț, cu straiele ferfenițite; aici ningea, colea ploua și numai eu știu ce chinuri am îndurat. Foamea mă dădea gata și unii călători, făcându-li-se milă, îmi dădeau fărâmiturile ce rămâneau pe masa lor și așa mă mai puteam ține pe picioare.

Am ajuns, în cele din urmă, într-o gară din Moscova. Dar gara era închisă. Din ea puteai ieși numai dacă aveai buletin de identitate sau bilet de călătorie. N-aveam nici una, nici alta.

Mă învârteam prin gară și nu știam cum să mă strecor printre milițieni. Spre marele meu noroc, am dat de-o șatră de țigani. Eram mai zdrențăros decât dânșii și unul mi-a făcut semn să mă apropii. M-au întrebat de unde veneam și încotro mă duceam. M-am făcut că nu știam rusește. Lui i-am povestit totul. Atunci țiganul, după ce s-au vorbit între ei, m-a dus în cortul ridicat pe teritoriul gării, m-a hrănit și m-a culcat pe bulendre. Când m-am trezit, mi-a dat iarăși mâncare și mi-a pus în palmă și niște bani. A venit îndată un țigan mai tânăr și mi-a zis:

— Acum vii cu mine.

A cumpărat două bilete (dacă aveam bilet puteam ieși din gară și merge oriunde), m-a urcat într-un tren, m-a culcat pe-o poliță și m-a condus până la gara Nara. Acolo m-a îmbrățișat și și-a luat rămas bun, zicându-mi:

— Până acasă te duci de-acum fără probleme.

Am mai avut eu destule probleme, dar am avut norocul să ajung în Basarabia, în orașul Bălți. Pe timpuri tata mergea adeseori la Bălți ca să cumpere cai și eu îmi imaginam că acel oraș se afla la o azvârlitură de băț de Cernăuți. Am umblat de ici-colea și-am dat de un bazar, unde am vrut să-mi cumpăr ceva de-ale gurii. N-a fost chip, căci era anul când în Basarabia, ca și în Bucovina, bântuia foametea cea mare. M-am întors la gară. Am încercat să mă prind de un tren, dar milițienii, zărindu-mă, mi-au înmuiat ciolanele. M-am târât atunci pe brânci spre locul dintre locomotivă și primul vagon. Sub primul vagon se afla o ladă. M-am băgat în ea, abia încăpând. Am stat acolo mai mult mort decât viu. La o bucată de noapte trenul s-a oprit. Am ieșit. Nu știam unde am ajuns. Afară bureza. M-am furișat spre peron ca să-mi dau seama unde mă aflam. Doamne, eram chiar în Cernăuți, la Gara Mică, acolo unde am fost învagonați cu șase ani în urmă!

Am luat-o spre centru orașului. Dar era întuneric și eu nu nimeream nicicum strada Romană, ca să pot ajunge acasă, la Horecea Mănăstirii. Am rătăcit până au început să mijească zorii.

Apoi m-am dumerit și mi-am lungit pasul. Când am ajuns în suburbie mama tocmai ieșea din ogradă. Avea oameni la prășit și se ducea în câmp să-i hrănească, a scăpat traista jos, a început a plânge cu hohote, a mă strânge la piept, a mă săruta, a mă căina. La urmă mi-a zis:

— Nu intra în casă, ci du-te în grădină și așteaptă-mă.

Imediat s-a întors cu un braț de lemne, a făcut foc și mi-a poruncit să mă dezbrac și să arunc zdrențele în vâlvătaie. În timp ce ea a intrat în casă pentru a-mi aduce straie curate, eu am dezlegat traista și am mâncat totul ce era în ea. mi s-a făcut rău, căci de cinci zile nu pusesem rouă în gură. Când mi-am revenit, mama mi-a spus:

— Gheorghe, am două vești pentru tine: una bună și alta rea. Pe care să ți-o spun mai întâi?

— Pe cea bună.

— Nicolae, fratele tău, s-a întors din armată și-i acasă, dar acum îi dus la prășit. Poți veni cu mine și ai să-l vezi.

— Nu mă duc, că-s mort de oboseală. Dar care-i vestea cea rea, mamă?

— Atunci, în ianuarie 1941, pe tatăl tău, Toader Florea, l-au împușcat grănicerii sovietici la Lunca, pe Prut. Peste un an, din ordinul autorităților românești, el și alți șase horeceni au fost dezgropați, aduși la Horecea și înmormântați creștinește în cimitirul de lângă biserica cea nouă.

Am izbucnit în plâns, într-un plâns lung, plâns ce-mi scutura întreaga ființă...

La vreo câteva zile am fost chemat la secția orășenească de miliție fiindcă trebuia să fiu luat la evidență. Buletin nu aveam și aici era toată buba. În loc să mi se dea drumul acasă, după o discuție foarte violentă, am fost aruncat într-un beci și lăsat peste noapte și fără mâncare, și fără apă. A doua zi pe la amiază am fost scos de acolo și dus la un șef în birou. Din nou au răsunat sudalme și amenințări. La un moment dat, șeful miliției îmi zice:

— Ce fel de român ai fi tu, măi băiete? ori te scrii ucrainean, și-ți dau drumul acasă cu nădejdea ca să primești buletin, ori rămâi român și dau ordin să fii arestat pentru că n-ai asupra ta nici un document.

— Român m-am născut, român o să rămân până la moarte!

A bătut cu pumnii în masă, a chemat un milițian și a strigat să mă ducă în acea pivniță întunecoasă. Și iar m-a lăsat acolo o noapte și o zi. Și iar am fost dus în biroul șefului secției orășenești de miliție. Și iarăși a tunat bulbacul:

— De nu vrei să te scrii ucrainean, scrie-te măcar moldovean, numai român să nu te declari!

— Român am fost, român voi rămâne, puteți să faceți orice vreți cu mine! Și-au mai bătut milițieni și joc de mine, dar am fost slobozit și când mi s-a înmânat buletinul de identitate, în el se indica că sunt de naționalitate română.

Trei morți dintr-o casă

Constanța-Ecaterina FRĂTĂUCEAN,
locuitoare a satului Cupca, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți.

Tatăl meu, Silvestru Frătăucean, a absolvit școala de cantori bisericești și, în momentul când au năvălit sovieticii în Bucovina, el era dascăl. Preotul, Vasile Tcaciuc, s-a refugiat în România, alt preot n-a venit în sat și tata deschidea biserica și de multe ori oficia slujbele religioase de unul singur. Era înfricat de către iscoadele stăpânirii străine să nu deschisă biserica, dar el, bietul, nu putea să-i întoarcă pe creștini de la casa Domnului. De aceea, probabil, bolșevicii i-au și pus gând rău.

În noaptea spre 13 iunie 1941, pe când își odihnea truditele-i mădulare, cineva a bătut puternic la ușă. Tata a tras zăvorul și într-o clipită casa s-a umplut de milițieni și de soldați. Ni s-a ordonat să ne îmbrăcăm și să așteptăm. Ne-am îmbrăcat în tăcere, neștiind încă ce avea să urmeze. Pe urmă ni s-a spus că vom fi scoși din sat și duși la lucru în adâncul Uniunii Sovietice, unde, chipurile, nu ajungeau brațe de muncă. N-am fost lăsați să ne luăm nici straie de schimb, nici mâncare de drum, deși tata în ajun tăiase un vițel și în casă era carne destulă. Tatei, după ce s-a îmbrăcat, i-au zis să steie pe laiță, deoparte, și să nu vorbească cu noi. Am fost duși la gara din Pătrăuți și ne-am îmbrâncit într-un vagon de boi, alături de alți nenorociți din satele românilor de pe Valea Siretului. Pe i-am zărit abia la Cernăuți în Gara Mare. Ne-a făcut semne cu mâna, apoi a dispărut și noi nu l-am mai văzut.

În vagonul nostru au nimerit oameni gospodari, care au dovedit să-și ia ceva de ale gurii și, datorită lor, n-am murit de foame. De fapt, trenul se oprea prin unele gări și acolo primeam câte o porție de pește sărat, după care te chinuia setea. De dormit, dormeam pe podele, căci era în toiul verii și nu mai puteam de zăpușeală.

Am ajuns, în cele din urmă în Kazahstan, în regiunea Aktiubinsk, repartizați fiind în kolhozul „Oktiabriskii”.

După ce ne-am găsit un adăpost, fratele meu Mircea, născut în 1920, a fost scos ca să lucreze pe combină.

Lucrând zi și noapte, a răcit. Cineva s-a găsit să-i pună ventuze, însă, nepricepându-se la o asemenea treabă, i le-a pus pe inimă, și Mircea a murit într-o clipită. Era toiul iernii, pământul era înghețat bocnă, l-am scormonit o groapă, mai mult în omăt și gheață decât în pământ, și l-am slobozit acolo. N-am avut nici ce așterne pe fundul gropii, nici cu ce-l acoperi pe față. Am pus pe el un braț de fân și l-am îngropat.

De supărare că a murit Mircea și că nu s-a mai întâlnit cu tata, la 37 de zile a murit și mama, Victoria Frătăucean. Fratele Radu, născut în 1926, era trimis să aducă fân la fermă și, când s-a întors a găsit-o fără suflare. Nu poate nimeni sași închipuie jalea noastră, fiindcă n-am putut să-i ținem mamei nici lumânarea, nici s-o priveghem, ca la noi, în Bucovina, nici s-o bocim după datină. Stăpânii casei în care locuiam au zis s-o ducem la groapă, imediat, căci nu vroiau să aibă mort pe laiță. Am îngropat-o fără sicriu. Primăvara, însă, când s-a topit zăpada și s-a dezghețat pământul, trăgeau câinii de morții noștri, fiindcă n-au fost îngropați adânc...

De frig și de foame au mai murit în exilul kazah vecinii noștri de acasă Constantin Plevan, soția sa. Eugenia, fiul Lazăr și mama, Ioana. O mamă din Cupca și-a aruncat copiii morți într-o fântână părăsită, neavând cum îi înmormânta, căci pământul era înghețat...

Primăvara am fost mutați la „Vosimoi razezd", la gară, unde încărcăm vagoane. Pe mine m-au luat apoi pe frontul de muncă și eram zilnic scoasă la construirea unui drum de fier. De slabă și de flămândă ce eram, mă bătea vântul și mă clătina ca pe-o salcie. Într-un timp a venit fratele Radu la mine. Nu aveam cu ce-l ține, căci nimic nu agonisisem și atunci, la rugămintea noastră, am fost trimiși în altă parte la încărcat vagoane cu cărbuni. Trecând prin magazii și conducând vagonetele, am picat într-o ladă mare, de opt tone. Lada era spartă și am căzut din ea pe linia ferată. Am fost transportată la spital și, când am fost pusă pe picioare, mi s-a dat drumul în Bucovina, într-un scurt concediu.

Casa noastră din Cupca nu mai era a noastră. Era socotită „casă părăsită" și a trebuit să stau pe la vecini. Când mi-am terminat concediul, nu m-am întors în Kazahstan.

Au venit milițienii și m-au arestat și din închisoare în închisoare am fost dusă până la Aktiubinsk. Tribunalul militar de acolo m-a condamnat la 5 ani de închisoare, pentru că aș fi dezertat, chipurile, de pe frontul de muncă. Am stat după gratii un an și jumătate, tocmai în ținutul Altai. Apoi, fiind o amnistie, am fost pusă în libertate și lăsată la vatră.

Când m-am pornit spre Bucovina, nu aveam nici bilet de călătorie, nici bani de-o bucată de pâine. Umblam cu cerșitul prin vagoane. Și se găsea câte-un suflet al lui Dumnezeu, care se îndura și-mi dădea câte ceva de-ale gurii. Într-o zi, făcând parte dintr-un grup de fete ucrainence și rusoaice, m-am pomenit, în sfârșit, într-un tren cu direcția Moscova. Cum stăteam pe treptele vagonului, flămândă și zgribulită de frig, m-a zărit conductorul, un om bătrânior, dar blajin, și mi-a făcut semn să-l urmez. M-a introdus în compartimentul lui și mi-a zis să nu scot o vorbă și. Doamne ferește, să nu ies pe culoar. M-am ghemuit pe banchetă și mâneam cu poftă pâinea și ceapa pe care mi le-a dat conductorul. Bătrânul a slobozit și celelalte fete în vagon, dar într-o gară de lângă Novorosiisk am văzut cum le-au scos sanitarii pe tărgi, leșinate și într-un hal fără de hal, fiindcă le-au violat soldații...

Bătrânelul a vorbit cu un conductor dintr-un tren ce venea spre Ucraina, rugându-l să mă adăpostească și să nu mă lase flămândă. Cu acel tren, în vagoanele căruia, pentru o bucată de pâine, am făcut zilnic curățenie, am ajuns la Cernăuți.

Fratele Radu, fiind mai tânăr, a venit acasă înaintea mea. Ne-am întâlnit, neam bucurat, dar a trebuit să răscumpărăm de la stat casa părinților cu suma de 3.800 ruble, ce-i drept, cu câțiva ani în urmă am primit „despăgubiri” pentru că ne-a fost distrusă gospodăria, pentru că ne-am irosit tinerețea pe meleaguri străine, pentru că am lăsat mamă, tată și-un frate, să-și doarmă somnul de veci fără cruci la căpătâi. Cu acea „despăgubire” am putut să ne cumpărăm doar o sonerie la ușă. Dacă a veni cineva să ne mai ridice, să nu bată cu pumnii, ei să sune.

Ne-au dus rușii la pierzare

Măria ȘCROBANEȚ,
locuitoare a satului Suceveni, fostul județ Storojineț

Pe la răsăritul soarelui au venit trei ruși și doi săteni, au intrat în casă și au zis așa:

— Unde-i tricolorul, unde-i zvastica și revolverul? Tata le-a răspuns:

— Steag n-am, revolver n-am, zvastica îi în lădoi.

Au ridicat ușa de la lădoi, au luat zvastica, au dat jos icoanele de pe perete, iar pe tata l-au luat de spate, l-au pus în mijlocul casei și i-au zis:

— Să nu miști nici din mâini, nici din picioare și nici din ochi să nu clipești! Mama, mai curajoasă, a întrebat pe oamenii care au venit să ne ridice în zorii zilei de 13 iunie 1941:

— Ce să fac? Ce să iau?

— Ia mâncare pe zece zile la copii. Peste zece zile veniți înapoi.

Ea, bludnică, amărâtă, cu copii (eu de 12, sora de 10, fratele de 8 și o copiliță de 2 ani), a pus oleacă de mâncare, o țâră de făină, de untură, ce-a putut, brânză de oi și tot mai căta să umple cu ceva traista. Dar un vecin îi zice:

— Nu-ți trebuie așa de multă mâncare, că peste zece zile veniți înapoi. Și-au mers rușii în timpul cela și-au scos calul din grajd, căruța din stodoală, au tras-o dinaintea ușii, pe tata meu l-au pus pe scândurică și i-au poruncit:

— Să nu miști!

Și el n-a mișcat. Nu căta cu ochii nici în dreapta, nici în stânga. Mama, îmbrăcată în cojoc mare, a mers la ocol, a slobozit gâștele, zicând:

— Na, că de-amu nu v-oi mai da drumul...

Și-a luat-o unul de spate și-a trântit-o de fundul căruței, apoi a luat-o și-a trântit-o peste cap:

— Șezi aici: destul cât ai mâncat și-ai băut.

Și-am ieșit în drum cu căruța. Nici un vecin, nici un om bun, nici o rudă nu ne-a mai ieșit înainte. Când am ajuns în centrul satului, era plin de camioane, de copii, oameni gospodari, căci rușii în acea noapte au ridicat 42 de familii din Sucevenii noștri. Răcnete, plânsuri. Ne-au luat brățiș și ne-au azvârlit într-o mașină și ne-au dus în Pătrăuții de Sus pe Siret. Când am ajuns acolo, era plin de lume din satele rotate. Iarăși răcnete, bocete, jale amară. Seara ne-au băgat în vagoane de vite, cu pături la mijloc. Ca pe cele mai rele dobitoace ne-au băgat acolo și a doua zi ne-au pornit spre Hliboca. Când am ajuns acolo, rudele din sat plângeau; ne-au adus mâncare, dar de jele și de durere nimeni n-a putut să mănânce. Și ne-au pornit spre Kazahstan. Și-am mers și-am tot mers cu trenul: fu! fu! fu!. Se oprea, ne aduceau mâncare; nu mânca nimeni, toți cereau apă. Copiii s-au îmbolnăvit, aveau arsură, dizenterie. Bătrânii, necăjiți, jeleau că și-au lăsat gospodăriile, că toată munca lor de-o viață s-a dus ca și-n vânt. Într-o zi trenul a fost tras pe-o linie moartă și atunci unii au început să ne sperie că din noi o să facă săpun. Alții, însă, ziceau că au trecut zece zile și că de acolo ne-om întoarce pe la casele noastre.

După vreo trei zile trenul a început a pufăi, a șuierat înceuros, cu durere, așa parcă era războiul înaintea noastră. Și la o săptămână am ajuns în Kazahstan, în regiunea Aktiubinsk. Și-au venit kazahi bătrâni, cu bărbi rare, înceroși, cu boi înjugați la care, iar boii aveau coarnele mari, încârligate, și erau pedepsiți, osândiți, căci șoldurile le erau dungate de harapnice. Și ne-au suit kazahii în care și ne-au dus cam vreo 30 de kilometri într-un colhoz. Ne-au dat o bujdă, și ne-au băgat în bujda ceea opt familii, dar nu familii de unu, de doi, dar de șase, de zece, de patru persoane. Și acolo au început părinții a plânge:

— Doamne, ce să dăm de mâncare la copii?...

— Dați-le ce știți, ați venit la câștig...

Și-au început a veni pe la noi bătrânii de pe timpul țarului Nikolai și-au zis:

— Noi am suferit suferințele acestea ce le suferiți dumneavoastră acum. Noi om merge și-om aduce ceva, să-și ude măcar copiii gurile, din ceea ce avem.

Copilița cea de doi ani, toamna a murit. Peste doi ani l-au arestat pe tata. L-au pus magazioner. Și el n-a luat grâu nici cu sacul, nici cu căruța, nici cu camionul. Aducea acasă câte oleacă de grâu în buzunar. Și-așa azi, așa mâine, până a umplut un săcușor. Nu se gândea tata că o să fie cercătură. Într-o zi a zis către mama:

— Domnică, ar trebui de luat săculețul cela de-acolo de unde-i, că l-or găsi și m-ar băga în cremănar.

Un vecin, un kazah spurcat, puturos, pletos, cu barbă, cu ochii boldiți, înceuros, a dat gâștele la paiele cele în care era ascuns tăbulețul cu grâu, și n-a lăsat-o pe mama să-l ieie, dar a mers drept la cantoră și-o pârât-o.

Gura sacului era legată cu un rând de la o cămeșă de-a noastră țărănească. Și au venit drept la noi cu acel rând. Și era pe cuiuț stănuțul de la cămeșă. Și l-au pus alături, și s-a lovit bumbacul, și s-a lovit cusutul. Pe baza ceea iau și pus tatei lanțul pe mâini și l-au luat și bun luat îi și în ziua de azi. Și-am rămas cu mama, eu și încă doi copii. Și înduram pedeapsă, necaz, foame și chinuri. Eram cea mai măruță și-au venit și m-au scos vara, spre toamnă, la fân. Și strângeam fân cu o copilă din sat. Și ne-au zis așa:

— Dacă îți face o sută de căchicioare de fân, vom da haman la gură și-ți mânca.

Am făcut cât am făcut, nu știu câte am făcut și ne-am pus amândouă grămăjoară și plângeam. Și s-a făcut sara și am venit iară la bujda ceea. Acele familii ce rămâneau, făceau mâncare dimineața și erau mâncate, dar a opta familie, care rămânea sara, sara mânca. Dar nu era ce mânca, că nu ne dădeau nimica. Că nu ne-au dus acolo la împărăție, la bogăție, ci ne-au dus la pedeapsă. Eu așa m-am îmbolnăvit de gălbenele, de tifos, de dizenterie, că vedeam moartea cu ochii. Aveam o putinică de acasă și într-o sară cineva a adus-o plină cu apă. Și eu mă gândeam: „Doamne, să adoarmă mama mea, să merg să beau apă din putinică, să mă hrănesc, să mor, că nu-mi pare rău”. Și-am băut apă și apa mi-a sărit pe nări...

După ce am devenit mai măruță, având 14–15 ani, au venit și m-au mobilizat la lucru, alături de alte fețișoare, la linia trenului. Acolo lucram, acolo îmi dădea porția de mâncare. Cum era, era bună. La o săptămână-două îmi zic: „Mă întorc la mama”.

Când am venit, i-am găsit pe toți ai mei necăjiți, rupți de foame, slăbiți. Într-o noapte fratele meu a zis:

— Mămuță, scoală-te.

— Dar ce-i, măi băiete?

— Scoală-te și fă-mi ceva de mâncare, că eu mor. Mama a luat cuțitul, i 1-a întins și-a zis:

— Tăieți din mine, puneți la foc și mâncați.

Nu ne-am apropiat de trupul ei, că era mama noastră, care ne-a făcut și ne-a crescut.

Băiatul până-n ziuă a murit. Și l-am învălit într-un țolișor adus de-acasă. Și-am făcut o bortită, nu adâncă, nici de jumate de metru, că nu puteai să sapi, că acolo erau numai bolohane și năsip. L-am băgat în borta ceea, l-am astupat și-am venit acasă. Și sora mea s-a gândit așa:

— Mă duc și eu să lucrez pe undeva, poate-oi agonisi pâinea cea de toate zilele.

S-a dus. Și-a stat o săptămână-două, și-au împlut-o păduchii. A venit înapoi și-a murit copilă. Și-am rămas eu, cea mai suferitoare, c-am fost cea mai mare. Și era o mogilă de gunoaie, așa înspre miezul nopții. Și-am dus-o acolo, și-au băgat-o în gunoaiele cele, punându-i o bucățică de țolișor pe față. Am venit acasă cu jele și amar. Amu, când s-a desprimăvărat, a ieșit o fețișoară cu vitele la păscut și ceva a văzut. Vine și-mi zice:

— Măriuță, știi ceva?

— Nu.

— Acolo unde-ai pus-o pe soră ta, pe Floarea, ceva s-a mișcat. A ieșit o gâscă albă și-a zburat la cer.

Vin acasă și-i spun mamei mele, dar ea plânge și se bucură:

— Doamne, multe-am suferit, dar poate-om avea îngeri pe cea lume...

Și mămuța mea s-a îmbolnăvit. Ea stă bugetă, da și eu îs îmflată de tifos, cum v-am spus. Vroiam apă, dar n-avea cine mi-o aduce...

Am gemut, m-am zbătut, și mama, văzând ce se întâmplă cu mine, a luat o gălețică așa ca de două oca, s-a sprijinit de-un bețișor și a ieșit, zicându-mi:

— Măriuță, așteaptă-mă, că eu mă duc să-ți aduc apă.

Și-a picat la colțul bujdei celeia. A picat cu fața-n jos, îmbrăcată-n cojoc mare. Și-a venit o fată din Corcești, care păștea vitele, a venit de la fermă, și mă strigă:

— Măriuță, hai la mă-ta, că ea șede afară! Da eu i-am zis că nu pot ieși.

Ea m-a luat de subțiori, m-a scos afară. M-am pus în genunchi, am întors-o cu fața în sus și ea era cu lacrimi în ochi și cu gura arsă. l-am deschis cu coada lingurii gura și i-am dat de două ori apă. Când am vrut să-i dau a treia oară, ea a lăcrămat și a făcut din cap că mai mult nu poate. Și-am lăsat-o:

— Mămuță, hodinește-te: eu mă duc în casă, că nu pot sta, îs bolnavă, mata mă vezi.

Rahila, fata din Corcești, s-a dus cu vitele.

Și-am lăsat-o. Am acoperit-o și m-am târât în bujdă. Dar ea a murit. Și-a stat acolo trei zile moartă. La trei zile au venit mulgătoarele de la fermă și-au azvârlit-o într-o fântână părăsită, ce era peste drum de la bujda ceea. Am rămas eu singură-singurică, acolo, în bujda ceea. Și-a venit o familie, care-a mai stat acolo, dar care și-a căutat de lucru pe la Novocerkassî, un centru raional. Eu eram îmflată, abia de mai puteam scoate câte-o vorbă. Până atunci mi-au adus rusoaicele mâncare, dar acum nici nu puteam mânca. Era noaptea și femeia ceea de prin părțile noastre când a bontănit la ușă și m-a strigat pe nume, mi-a părut că au înviat morții din morminte și toți erau lângă mine. Am găsit puteri să-i răspund:

— Împinge ușa, că nu-i încuiată.

Și ea a intrat în bujda ceea și-a zis:

— Vailiu, tu Măriuță, nici lampă, nici lumină, nici opaiț, nimic, numai întuneric. Tu aici mori.

— Las' să mor, că nu-mi pare rău.

A dat Dumnezeu c-a venit primăvara. Azi prindeam un cățel de pământ, mâine prindeam doi, poimâine - trei și, hai-hai, hai-hai, mâncând am prins a mișca. Apoi m-am gândit așa: „Cu căței de pământ nici nu mă hrănesc, nici nu mă întăresc. Trebuie altceva de făcut". Prindeam pisici, le tăiam, le jupuiam, le puneam la fiert și le mâneam. Carne de cămilă am mâncat. Carne de măgar am mâncat. După ce am mâncat carne de măgar, am picat jos, am leșinat, n-am știut nimic.

Oarecând m-am trezit și m-am gândit: „Carne de măgar îi păcat de mâncat. Maica Domnului a intrat în Ierusalim călare pe măgar și de aceea am picat. Măgaru-i animal sfânt”.

Dumnezeu m-a salvat. Mergeam așa, prin câmp, și văd un bou pierit. Mă gândeam cum să mă apropii să tai din el o halcă de carne, s-o fierb și s-o înfulec. Când mă apropii, un lup rodea un șold. Când am văzut lupul, mi s-a suit părul în vârful capului, mi-a trecut un fum fierbinte prin nas, prin spate. M-am întors înapoi și m-am gândit așa: „Nu mai pot eu scăpa. Dar trebuie să scap”. M-am dus la un mormânt și-am dezbrăcat un mort. Am luat cămeșa de pe dânsul și-am dat-o la o femeie pe-o chiluță de păsat cu coajă. Și din păsat am fiert chiruț și-am făcut turtite și, hai-hai, am prins iar a mișca. Dacă am prins a mișca, am luat-o cu cerutul. Dar eram tânără, 15 ani aveam și eram frumoasă, rotundă. Mă batjocoreau rusoaicele:

— Rușine să-ți fie, romănco! Ești o copiliță frumoasă și te-ai luat cu cerutul? La lucru du-te!

Dar eu:

— Cum să lucrez, dacă-s așa de slabă și n-am putere de lucru?

Și m-am hotărât așa: ies și mă duc; în câmp, în stepă. Și m-am dus. Era vara și mâneam la cazan. Trăiam într-o baracă pe roți, purtată prin câmp. Am prins eu acolo a sta, a sta. Eram tânără. Știți cum îs tinerețele? Mă duc și de aici. Nu puteam sta. Erau și flăcăuași obraznici, care făceau batjocură: mă hărățeau, mă scuipau, azvârleau după mine cu bote și strigau:

— Tî rumânka!...

M-am pornit la Novocerkassî, în raion. Am mers cam vreo 15 kilometri și nu știu cine a spus că am mers, dar m-a ajuns brigadierul și m-a întrebat:

— Unde mergi?

— În raion.

— Hai înapoi!

Și el călare, și eu pe jos am venit înapoi. Și m-a dat în stăpânire la un om să mă păzească. Și-am stat eu așa, sub pază, vreo trei săptămâni. A venit timpul grâului și m-am pornit iar la raion, iară m-a întors.

Am strâns spice în stepă, le-am frecat pe-o basma și mi-am făcut o găleată de boabe. Le-am pus pe fundul traistei, iar deasupra le-am acoperit cu spice. Mă gândeam că m-oi întoarce unde-am stat la început și-oi avea pâinica mea. Brigadierul se suie în trăsură și mă strigă. Am lăsat traista și m-am dus la el.

— Ce-ai lăsat jos?

— Nimic.

— Mergi, ridică și adă-ncoace!

El a luat traista de cornuri și-a vărsat grâul pe mirișteȘi, când mi-a dat o palmă din stânga și alta din dreapta, am picat. Și când mi-a dat un picior din stânga și unul din dreapta, am crezut că intru în pământ. M-a suduit cu vorbe urâte, urâte, urâte, nu le mai pot spune aici, dar eu mă gândeam: „Doamne, mă omoară banditul ista”.

M-a lăsat, s-a urcat în trăsură și s-a dus la brigadă. Eu am stat acolo jos, în stepă, apoi m-am sculat, m-am spălat la un pârâu și plângeam cu lacrimi în ochi:

— Doamne, ce să fac, că n-am pe nimeni? Ori mă înec, ori să mă spânzur? Am venit iar la colhoz. Și m-am lipit lângă-o femeie, iar ea mi-a zis:

— Îi sta cu noi, dar nu-i ce mânca.

— Dacă nu-i ce mânca, ce să fac?

Mă duc peste drum, la un kazah, dar el avea niște nepoți spurcați, răi. Am cerut o bucățică de pâine. Păcatele mele. Peste zi a intrat la kazahul cela un câine și a luat untul. Și au venit nepoții ceea cu o bară de fier, să mă omoare, căci credeau că eu am furat untul. Și m-a ajutat Dumnezeu și-am fugit. Și m-am dus pe malul unei ape ca să mă înnec. Mi-am făcut de pe mal cruce și-am zis:

— Doamne ajută!

Când am zis „Doamne ajută” și am vrut să mă azvârl în apă, o rusoaică m-a apucat de spate:

— Ce faci tu, Marusea?

— Vreau să mă înnec, că n-am la ce trăi.

— Nu. Trebuie să te duci, că aici n-ai ce face. Aici n-a mai rămas nici un român de-ai voștri.

Și m-am hotărât să mă duc în câmp. Și am grăit cu niște kazahi bătrâni să mă deie la raion când s-or duce cu caravana de care încărcate cu pâine.

— Bun, copiliță, ți-om spune când ne-om duce. Și-au încărcat opt bistărci de grâu și unul mi-a zis:

— Tu suie-te în carul meu și pune-te pe pântece, că eu ceva oi întinde peste tine, să nu te vadă nimeni.

A doua zi am ajuns la gară. Acolo am dat peste mulți români de-ai noștri.

— Luați-mă și primiți-mă și pe mine aici la lucru.

— Nu, du-te-n oraș.

Și m-am dus, și m-am întâlnit cu Frătăucean Vasile de la noi din sat. Eram îmbrăcată într-un suman rău; o mânecă aveam și alta - nu. l-am zis:

— Măi Vasile, fă-ți pomană. Spune-mi unde sunt români aici.

— Mergi acolo și-acolo, că-i da de mama mea.

Mama lui lucra la o fabrică de tors lână. Erau femei de la noi din Suceveni și din satul învecinat Cupca. M-au cunoscut, dar mi-au zis:

— Copilă, tu n-ai ce sta, că-i lucru mult și mâncarea-i puțină. Ești tânără. Ție îți trebuie altfel de mâncare.

Mă duc mai înainte, după ce le spun „Sănătate bună!" Dau de o femeie din Carapciu, Ciornei Sancira. Dumnezeu să-i deie hodină pe ceea lume, că tare era bună la suflet. Și m-am lipit de ea și am umblat cu dânsa prin tot locul, prin Cikalov, prin Ural, unde ne mobilizau la lucru. În Cikalov am lucrat la o tracică. Acolo ne-au dat o cămăruță și locuiam în ea încă cu două fete. Era o buhaltăreasă bună, Domnul raiul să i-l dea, și ea mi-a zis:

— Măi copilă, ce umbli și ce ie muncești? Este ordin ca voi, cei aduși încoace, să mergeți acasă.

— Dar cine ne lasă pe noi acasă?

— Eu am să vă fac acest drept. Haideți cu mine.

Și ne-am dus. Era acolo un spital. Și în spitalul cela erau mulți basarabeni fără mâini și fără picioare. Și-am făcut cunoștință cu dânșii. Ei aveau voie să se întoarcă în Basarabia, dar trebuia cineva să-i îngrijească în tren.

Și buhaltăreasă ceea ne-a făcut din cantoră documente că eram însoțitoarele invalizilor basarabeni. Mie mi-a dat un document și către primăria din sat să-mi dea casă dacă n-oi avea unde trăi, să-mi deie mâncare, de îmbrăcat, ce-mi trebuie. Și-am venit cu oamenii cei din Basarabia și am ajuns la gara lor. Dar acolo ne-au confiscat biletele. Și am venit cu femeia ceea din Carapciu cum am putut, dar am ajuns la Cernăuți. Și era zi de bazar la Cernăuți. Și ne-am întâlnit cu gospodari și gospodine din satele noastre. Când m-au văzut, au plâns și m-au întrebat:

— Copilă, unde-i tatăl tău?

— Nu-i.

Mi-au dat plăcintă cu mac și mălai, dar nu puteam mânca. Am întrebat la ce oră se pornea trenul din Cernăuți și mi-au spus. Neam suit și-am venit la Carapciu și ne-am dat jos la fabrica de cicoare. Femeia ceea, Sancira, care mi-a fost ca o mamă, m-a trimis înainte:

Du-te și strigă la fereastră.

Eu strig la fereastră. Gospodina de casă întreabă:

— Cine-i acolo? Dar eu îi zic așa:

— O copilă străină. Da-ți-mi drumul să mă hodinesc o țâră.

Dar ea a dat perdica la o parte. Se vedea bine de lună și, când s-a uitat, m-a cunoscut:

— I-i-i, asta-i copilă din Suceveni; îi a lui Benedict! Mi-a dat drumul în casă și m-a întrebat:

— Dar unde-i mătușa Sancira?

— Ea n-a venit.

— De ce?

— Nu i-au dat drumul.

Când eu spuneam aceste vorbe, surâzând de bucurie și venită ca de pe altă lume, se deschide ușa și intră și Sancira. Zice:

— Bună sara!

Toți au plâns, au îngenunchiat și lui Dumnezeu s-au rugat, mulțumindu-i c-au ajuns ceasul să vadă ființe întoarse din deportare.

Am stat acolo până în zi. Și când soarele s-a pornit să răsară, am ieșit și, de una singură, m-am pornit pe cărarea ce ducea de la Carapciu la Suceveni. Dar cine avea să mă aștepte, când, cu amar și

jele, mi-am lăsat tată, mamă, două surioare și un frățior în stepa Kazahstanului? Ne-au ridicat toată familia, în sat mă întorceam doar eu, cea mai măruță copilă a Domnicăi și a lui Benedict Sucevan...

A înregistrat dr. doc. Ilie POPESCU

Străinioară între străini

Prof. Nicolae MARIUȚAC

În anul 1940, Domnjca Opaiț, o tânără femeie din comuna Carapciu pe Siret, își avea serviciul la gara feroviară din localitate. În toiul verii, când s-a vestit că armata sovietică, trecând Nistrul, împânzea o parte a Bucovinei, ea a hotărât să se refugieze, împreună cu personalul gării, în România. Și-a făcut în grabă bagajele, dar când a vrut să-și îmbrace fetița, pe scumpa ei Vasâlcuță, tatăl femeii, Nică al lui Onofrei Opaiț, i-a grăit cu durere în glas:

— Draga noastră, te duci între străini și nu știi ce noroc te așteaptă. Lasă copila la noi, n-o purta pe drumuri, că noi, dacă am crescut nouă, ți-om crește-o și pe-a ta. Dacă bunul Dumnezeu s-a îndura, ne-om mai întâlni și atunci numaidecât o s-o iei și o să-i porți de grijă.

Domnica a izbucnit în plâns, și-a îmbrățișat părinții, și-a săturat odrasla și, ieșind pe poartă, doar atât a mai putut zice printre sughițuri:

— O să mă întorc într-o zi și o să-mi iau odorul...

Intrând și în Carapciu pe Siret, unde se afla vestita fabrică de spirt a lui Grigorcea, sovieticii au instaurat acolo organe ale stăpânirii bolșevice. Iar iscoadele acestei stăpâniri au trecut și familia lui Nică al lui Onofrei Opaiț pe „lista neagră” a persoanelor suspectate de antisovietism pe motiv că un membru al ei s-a refugiat în România. În noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 cinci inși au dat buzna în casa lui Nică al lui Onofrei. Omul era bătrân și bolnav de stomac și, când a auzit ce i se poruncea, a întrebat cu nedumerire:

— Cui am făcut vreun rău în veleatul meu7 De ce ne ridicați? De ce ne scoateți din casă la adânci bătrânețe?

Dar în loc de răspuns au urmat o îmbrâncitură cu patul armei și o poruncă răstită:

— Bâstree! Bâstree!

Gospodarul se frământa, nu știa ce să facă cu fetița. Și iar i s-a ordonat:

— Odevai eio! Bâstree! Bâstree!

— Lăsați-o, măi oameni, că nu-i copila mea! Să rămână la neamuri, c-or crește-o...

— Bâstree! Bâstree!

Oaspeții nepoftiți au scos din grajd calul, l-au înhămat la căruță, apoi l-au lăsat pe gospodar să încarce în ea un sac de făină, un cojoc, un suman, un pieptar, câteva țoluri și câteva rânduri de albituri.

Nică a lui Onofrei, nevastă-sa Catrina și nepoțica lor Vasâlca s-au pomenit în curând pe peronul gării din Hliboca, unde era adusă floarea satelor de pe valea Siretului. Oamenii au fost urcați în vagoane pentru vite și n^au fost coborâți din tren până ce n-au ajuns în Kazahstan. Abia pe câmpul gol, pe care au fost lăsați, au văzut că acel tren era atât de lung, de nu i se mai zărea capătul. Li s-a ordonat să urce într-un car cu boi și, haide-hai, au ajuns într-un sovhoz. Nu li s-a dat acolo nici casă, nici masă, ci o bujdă în care se înghesuiau trei familii.

În tren au avut norocul să nimerească lângă geam. Dar toți acei care vroiau, din când în când, să tragă în plămâni câte o dâră de aer proaspăt, se suiau pe sacul de făină al lui Nică. De atâta bătuceală făina până la urmă s-a stricat. Iarna s-au hrănit cu acea făină, căci altă mâncare nu aveau. S-au îmbolnăvit bătrânii și chiar în acea iarnă au și murit. Întâi și-a dat suflarea Nică, iar peste o săptămână s-a stins din viață soția lui, Catrina. Au murit pe niște scânduri, alături de nepoțica lor Vasâlca. Au venit niște oameni, i-au învelit în țoluri și i-au îngropat în omăt, căci pământul era înghețat.

Vasilcăi, care avea nouă anișori, i-a rămas de la bunici doar sumanul. Sumanul și-l așternea și cu o poală a lui se învelea. Zile întregi a stat cu sumanul în cap pe scândurile goale, apoi a început să lupte pentru existență.

— Trebuia cumva să mă hrănesc, mi-a mărturisit cu câteva luni în urmă lelea Vasâlca. Făceam ce făceau și alții. Turnam cu o cotelcuță apă în vreo gaură de țistar.

Așteptam să iasă țistarul, îl înșfăcam, îl izbeam cu capul de pământ, îl jupuiam și tot în acel vas îl fierbeam. După ce îl mâneam, o zi-două mă mai țineam pe picioare. Când nu puteam prinde țistari, așteptam la ușa unei ospătarii și când aruncau bucătăresele zoile într-o groapă, mă repezeam și căutam oscioare de pește, pe care ori le sugeam, ori le mâneam așa cum erau...

Într-o zi Vasâlca a intrat în primărie, s-a vârât după sobă și a adormit. N-a observat-o nimeni și, dând de căldurică, fetița a tot dormit. A găsit-o o femeie cu o casă de copii și a luat-o la dânsa. A spălat-o, a primenit-o, a rupt de la gura copiilor și i-a dat și ei. 1-a fost bine în acea familie, dar când s-a terminat tainul, femeia a privit la ea cu vinovăție și Vasâlca a înțeles că trebuia să-și caute alt adăpost. A nimerit, însă, la un internat. Era mică, plăpândă, străină, neajutorată și, pe deasupra, s-a și îmbolnăvit. Pâinea i-o furau alți copii, farfuria cu mâncare nici nu ajungea până la ea. Medicii care au examinat-o au constatat că acolo ea nu mai putea să rămână. A fost transportată la orfelinatul din stația Celkar, regiunea Aktiubinsk. A îndurat și acolo foame și nevoi. Situația în orfelinat a început să se mai îmbunătățească după anul 1945: copiii erau duși regulat la baie, primeau hăinuțe noi, erau hrăniți mai bine.

În acel an 1945 Vasâlca a fost dată la școală. Prima dată clasa I a absolvit-o la școala din Carapciu pe Siret, în timpul românilor. Apoi au venit rușii și pe toți copiii de școală i-au trecut cu o clasă în urmă. Deci, a mai fost odată elevă în clasa I. Acolo, în Kazahstan, a fost din nou înscrisă în clasa I. A terminat și clasa a II-a. În clasa a III-a a umblat doar nouă zile. Atunci a primit telegramă de la mămica ei, Domnica Opaiț, care s-a zbătut ani de-a rândul să-i dea de urmă.

... La câteva săptămâni după izbucnirea războiului Domnica Opaiț s-a întors de la București în satul ei de baștină Carapciu pe Siret. Dar casa părintească era pustie. Nu știa ce s-a întâmplat și a alergat înspre casa lui Andronic al lui Onofrei, fratele lui Nică.

— Unchește, l-a întrebat, dar unde-i tata, unde-i mama și unde-i copilita mea?!

— Draga unchește, i-au ridicat rușii înainte de începerea războiului, l-au dus la tren, la Hliboca, dar n-avem știre încotro i-au

pornit. Nu plânge, că nu-i mai întorci. Intră în casă și stăpânește-o, că și așa a rămas pustie...

Domnica Opaiț nu s-a mai întors la București. Tot avutul părintesc i l-au mătrășit niște oameni hapsâni. Doar cinci icoane au rămas pe pereții goi, fiindcă cei care au jefuit casa nu le-au atins, temându-se de pedeapsa lui Dumnezeu...

Domnica Opaiț trăia mereu cu gândul la fetița ei. Anii treceau, dar de la ea nu primea nici o veste. În acel orfelinat din îndepărtatul Kazahstan, cu Vasâlca se mai aflau două surioare din Crasna, Măria și Elena Mitric. Acestea au scirs acasă, în Bucovina, și au primit răspuns de la rude. Au sfătuit-o și pe Vasâlca să scrie. Și Vasâlca s-a apucat de scris. Dar scrisoarea ei n-a ajuns la Carapciu pe Siret, ci la Carapciu pe Ceremuș. Cei care au citit-o s-au dovedit a fi oameni buni. Au pus scrisoarea în alt plic și au trimis-o din raionul Vașcăuți în raionul Hliboca. Și așa Domnica Opaiț a aflat unde îi era fetița și că părinții ei demult nu mai erau în viață. Unicul ei gând era acum să pornească la drum, și să-și aducă acasă odorul. Dar între timp s-au găsit acolo, în Kazahstan, oameni care vroiau s-o înfieze pe Vasâlca. Presimțind că mămica ei trăia, fetița se împotrivea din răsputeri. În ziua, când pe adresa orfelinatului a sosit telegrama Domnicăi Opaiț, directoarea instituției a chemat-o la ea în birou și i-a declarat că degrabă se va duce acasă, fiindcă avea mamă, iar mama o aștepta.

O educatoare a primit misiunea să conducă la baștină o fetiță din Harkov, pe cele două surioare din Crasna și pe fetița Domnicăi Opaiț. Vasâlca nu și-a recunoscut mama. S-a rugat de educatoare s-o ia înapoi la orfelinat. Copila era complet înstrăinata Ca și? e rnai liniștească, educatoarea a stat un timo oarecare la Carapciu. Fetița uitase limba română și timp de două săptămâni n-a scos o vorbă, de teamă ca să n-o râdă mama că nu mai știa românește.

Apoi s-a obișnuit cu satul natal. A crescut mare. S-a măritat cu Iftodie Opaiț, zis Tuducă. Are patru copii - Elena, Gheorghe, Vasile și Ion. Maricica, fiica lui Gheorghe, a scris, anul trecut, pe când era elevă în clasa a VI-a, o compunere despre destinul bunicii Vasâlca. Le-a citit-o și părinților ei, iar ei nu și-au putut stăpâni lacrimile. Trăgând cu urechea la ceea ce le citea nepoțica, Vasâlca Opaiț s-a răstit la fecior și la noră:

— Nu plângeți, că n-are nici un rost. Ce a fost a trecut. Maricica a scris din spusele mele, iar eu n-am închipuit nimic. Îmi pare rău că părinții zac fără cruce la cap, că am pierdut școala. Ministru n-aș fi ajuns, dacă învățam carte, dar ceva tot ajungeam...

Mama ei, Domnica Opaiț, a trăit 90 de ani. Ultimii zece ani de viață a fost nevăzătoare. 1-a secat lumina ochilor din cauza lacrimilor vărsate în tinerețe. De 43 de ani e căsătorită Vasâlca cu Tuducă al ei. Și cuibul fericirii lor și l-au durat pe malul drept al Siretului. În fiecare duminică le vin nepoțeii din Carapciu și Suceveni. Când aceștia, nouă la număr, se urcă pe cuptorul bunicilor, lelea Vasâlca îi aseamănă cu stelele de pe cer.

Născută în districtul Iamalo-Nenețk

Zinaida COCOSTÂRC,
locuitoare a satului Costiceni, raionul Noua Suliță

Bunicii mei, Eudochia și Toader Cocostârc, n-au fost oameni prea înstăriți. Aveau cal, căruță și ceva pământ, pe care îl lucrau cu tragere de inimă de cum mijeau zorii până la asfințitul soarelui. N-au făcut până la 1940 parte din partide politice, nu aveau rude peste graniță, nu s-au manifestat prin nimic împotriva regimului instaurat de bolșevici. Însă în noaptea spre 13 iunie 1941, fiind pârâți de niște oameni de nimic că ar fi, chipurile, dușmani ai puterii sovietice, au fost ridicați pe degeaba și duși în adâncul Siberiei, împreună cu feciorii Evsevie, Vladimir, Nicolae și cu nora Alexandra.

Evsevie și Alexandra sunt părinții mei. Pe atunci, în anul de groază 1941, nu eram venită pe lume, iar ei, sărmanii, căsătoriți numai de două săptămâni, aveau să-și petreacă „luna de miere” în Siberia, iar la Costiceni, satul lor de baștină din fostul județ Hotin, aveau să se întoarcă după douăzeci de ani și ceva...

Bunicul, bunica, cei trei feciori ai lor și nora, când au fost dați jos din tren, n-au știut încotro s-o apuce, că s-au pomenit pe-un loc pustiu. Au privit în dreapta, au privit în stânga și i-a cuprins jalea și deznădejdea, căci atunci și-au dat bine seama că au fost trimiși la moarte sigură. Au ajuns ei într-o localitate prizărâtă și uitată de Dumnezeu, numită Iaptik-Sale. Acolo a murit moșul în vâistă de 43 de ani, acolo, în 1946, s-a născut frățiorul meu Serghei.

Apoi au fost mutați în districtul național Iamalo-Nenețk, pe țărmul Mării Kara. Am venit pe lume, în anul 1951, în localitatea Novâi Port. Acolo am crescut și tot acolo am fost dată la școală. Tata, țin bine minte, trudea din greu ca să ne poată hrăni și îmbrăca. Făcea butoaie pentru peștele prins în mările Oceanului înghețat de Nord. Iar mama se spetea în secția de curățire și sortare a peștelui adus în Novâi Port pentru a fi conservat.

Când s-au întors părinții mei acasă, la Costiceni, n-au găsit nimic din ceea ce-au lăsat.

Au făcut cerere de intrare în colhoz și colhozul le-a dat un tot de pământ pe care să-și ridice casă proprie. Nici eu, nici fratele Serghei nu știam vorbi românește. De aceea tata l-a dat pe Serghei, care a absolvit școala de 8 ani din Novăi Port, la școala medie rusă din Noua Suliță. Eu, care am terminat acolo numai trei clase, luându-mă cu copiii de sama mea, am deprins repede limba vorbită de ei, de aceea am fost dată la școala „moldovenească" din sat.

Pe când răbdam de foame și de frig, căci gerurile din Siberia de Vest erau uneori de până la -50 grade, nici nu puteam visa că voi avea cândva un fiu, pe care îl voi naște la baștină părinților și că el, considerându-se român, așa cum i-a spus glasul sângelui, va absolvi Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava.

M-am născut în exilul siberian al mamei

Valeri BENEA,
locuitor al orașului Cernăuți

Mama mea Leontina, sora ei Veronica, bunica Măria și bunicul Simion au fost ridicați din Molodia, sat din preajma Cernăuților, la 10 iunie 1941, fiind duși tocmai în regiunea Tomsk, fără a avea nici cea mai mică vină față de stăpânirea bolșevică. Au fost aruncați acolo într-un sat părăsit, în care cu puțin înainte de venirea lor au fost aduși niște ruși. Eu nu știu la ce munci silnice au fost scoși, că încă nu eram pe lume, însă știu că dacă deportații nu s-ar fi ajutat între ei n-ar fi rămas nici unul cu zile.

De dorul Bucovinei și de obidă că a fost scos din gospodărie, a murit mai întâi bunicul. Biata bunică 1-a bocit timp de două luni, apoi a închis și ea ochii. S-a prăpădit și mătușa Veronica. Au luat-o de lângă mama și unde au dus-o nu s-a mai știut. Când a crăpat Stalin, mama și-a căutat sora prin Crucea Roșie, dar nu i-a mai dat de urmă.

Eu am venit pe lume în 1945, acolo, în adâncul Siberiei, și pe tata nu l-am cunoscut. Știu numai, după spusele zgârcite ale mamei și după numele după tată din buletinul de identitate, că 1-a chemat Ursak. De ce nație și de ce credință o fi fost? În ce împrejurări dramatice i-a oferit mamei un pic de ocrotire, de i s-a încrezut și de m-a adus pe lume în împărăția crivățului și a renilor?

În 1955, pe când aveam zece ani (cu mama vorbeam românește, căci ea altă limbă nu putea însuși), ne-am pornit acasă, în Bucovina. Nu ni s-a dat drugul, fiindcă trăiam într-o colonie specială. Eu umblam la școală, în clasa 3 treia, iar mama lucra în kolhoz. Într-o noapte întunecoasă de toamnă ne-am hotărât să fugim. Mama și-a strâns bruma de lucrușoare, și-a făcut semnul crucii, m-a luat de mână și nu s-a mai uitat în urmă. Am tot mers pe jos, printr-o mlaștină abia înghețată, cam vreo 60 de kilometri. Apoi ne-a luat cineva cu sania și ne-a dus până la marginea unui orășel.

Acolo ne-am urcat într-un camion, cu care am ajuns la calea ferată. Înghesuiți în vagoane și schimbând trenurile, timp de opt zile și opt nopți am ajuns la Cernăuți. Era sfârșitul anului 1955. La Cernăuți era cald și ploua ca vara. Mama a izbucnit în plâns, din nou și-a făcut semnul crucii și, când s-a mai liniștit a luat tramvaiul și după câteva sferturi de ceas a bătut la ușa unei surori de ale ei, care locuia în oraș și care n-a fost deportată. Sora ei era la serviciu, dar în casă ne-a slobozit soțul ei, care s-a bucurat când ne-a văzut și ne-a primit ca pe niște oameni dragi.

Ne-am dus apoi la Molodia, dar n-am găsit nici casă, nici masă. Nici la ogorul care a fost cândva al bunicului nu mai aveam dreptul. În sat n-am avut unde ne așeza. Ne-a găzduit mătușa de la Cernăuți. În oraș am terminat școala, dar cât am învățat în ea, am fost mereu suspectat, de parcă eu, cel născut în Siberia, în locul de exil al mamei, aș fi fost cu adevărat „dușman al poporului". N-am fost primit nici în rândurile pionerilor, nici în komsomol. Abia când am fost încorporat în armată, mi s-a înmânat carnetul de komsomolist.

Mult timp am încercat să aflu de ce a fost trimisă la chin și la moarte o familie de gospodari pașnici din Molodia, care n-a uneltit împotriva statului sovietic și nici nu a stors avere din sudoarea altora. Și unicul motiv, cum aveam într-o zi să fiu dumerit, a fost acela că, o rudă care lucra la căile ferate s-a refugiat în București. Și pentru aceasta a trebuit să moară trei oameni nevinovați, să mă nasc eu și să nu-mi cunosc părintele, iar mama să îndure mai bine de 15 ani calvarul siberian.

Mă doare trecutul ca o rană deschisă

Ilie PIVIN,
gospodar din Horecea Urbană

Tata, născut în 1888, s-a întors din primul război mondial cu răni încă necicatrizate. Nu era nici sărac, dar nici bogat. S-a apucat vârtos de lucru și în scurt timp s-a ridicat în rândul țăranilor fruntași. Avea cinci fălci de pământ și moară, precum și putere se a-și școli feciorii. Muncea, agonisea, credea în Dumnezeu, ținea toate sărbătorile, se remarca și ca păstrător de obiceiuri și tradiții populare, ținea la cuvântul dat și la demnitatea sa de om și de bun român. De aceea, suburbienii l-au ales primar la Horecea. Și tot de aceea l-au propus și în comitetul care, primind sprijinul moral și material al Mitropolitului Bucovinei Visarion Puiu, s-a ocupat cu rezolvarea tuturor problemelor legate de construirea noii biserici din suburbie. Avea trei băieți, pe care-i iubea deopotrivă. Ion, cel mai mare, fiind de la prima nevastă a tatei, era născut în 1912. Acesta, săracul, a luat calea bejeniei în anul de pomină 1940. A dat veste că trăia târziu de tot, la vreo treizeci de ani după refugiu, și a murit la Craiova. Celălalt, Gheorghe, s-a născut în 1922. A urmat liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, era student la facultatea de filosofie a Universității din capitala Bucovinei și, când au venit bolșevicii, s-a refugiat în România. Deci, în primul an de ocupație sovietică părinții, Dumitru și Măria, m-au avut pe lângă ei numai pe mine, mezinul, născut la 25 iulie 1931.

Tata simțea că o să fie arestat, căci fusese primar la români și Gheorghe al nostru era refugiat în România. De aceea nu prea stătea pe acasă. Nu era acasă nici în adânca noapte dinspre 14 iunie 1941. Atunci au venit niște soldați și ne-au înconjurat casa. Eu cu mama eram la Dumitru Voronca, un cumnat de-al tatei. Dacă nimeni n-a răspuns la bătăile în ușă și la geamuri, soldații l-au luat ca martor pe vecinul nostru Gheorghe Chițac și au sfărâmat lacătul.

Nevasta lui Chițac plângea, crezând că anume ei vor fi ridicați, dar soldații au îmbrâncit-o și i-au poruncit să nu țipe și să nu iasă în drum, că va avea neplăceri.

Când soarele se pregătea să răsară, a venit la noi, după lapte, horeceanul Procopie Olanu. A intrat omul în casă, neștiind ce se întâmpla, și rușii l-au somat să stea locului și să aștepte c-or avea treabă și cu el. Nu după lungă zăbavă a apărut în poartă și tata, venind de undeva cu un sac de făină în spate. Atunci rușii l-au arestat și au trimis pe cineva să ne scoată din casa unchesului Dumitru. Când ne-au văzut pe toți grămadă, au întocmit în grabă un proces-verbal, pe care au fost siliți să-l semneze și vecinii Gheorghe Chitac și Procopie Olariu. Cel ce era mai mare peste enkavediștii care au venit să ne ridice a zis către noi:

— Nu plângeți, nu vă frângeți mâinile, că nu noi v-am făcut necazul acesta, ci oamenii voștri care v-au pârât că vă uitați chiorâș la puterea sovietică. Mai bine pregătiți-vă de drum. Luați-vă merinde, care nu se strică, luați-vă straie de schimb, luați-vă lucruri trebuincioase, căci unde mergeți ușor n-o să vă fie. Încărcați-le pe toate într-o căruță și cineva să vi le ducă îndată la Gara Mică din Cernăuți.

Când am fost gata pregătiți, ne-au urcat soldații într-un camion rusesc și ne-au dus la Gara Mică. Cum am fost vârâți într-un vagon de vite, cum a sosit și-un megieș de-al nostru cu căruța aducându-ne straie și multe merinde.

Nu mai țin minte câte zile ne-am aflat în acel tren blestemat. Undeva, într-o gară din Rusia, când trenul a fost tras pe o linie moartă, ușa vagonului nostru s-a deschis și atunci, pentru prima dată ni s-a dat apă ca să ne potolim setea ce ne sfâșia. În sfârșit, am fost debarcați dincolo de munții Ural. Dar încă nu eram ajuns la capătul drumului. Ne-au dus apoi cu vaporul pe o apă mai lată și cu bărcile pe un râu mai mic, iar când s-a dat poruncă să coborâm pe mal, ne așteptau niște căruțe cu care am fost duși în satul Șerstbitovo din regiunea Tomsk.

Tata, mama și eu locuiam într-o jumătate din casa unei femei al cărei bărbat se afla pe front. Tata și mama lucrau în kolhoz și pentru truda lor istovitoare primeau fiecare câte 2000 grame de pâine pe zi. Mâneam cartofi degerați și usturoi sălbatic.

Apoi tatei i s-a dat de lucru la o moară. O ducea ceva-ceva mai bine, dar și acolo 1-a păscut nenorocul. Un evreu din Cernăuți, care-l cunoștea pe tata de pe când era primar la Horecea, a trecut într-o zi pragul morii și cu lacrimi în ochi 1-a rugat să-i dea un pumn de făină, căci se stingea de foame. Tata nu s-a lăsat rugat. 1-a turnat în ceva un căuș de făină, dar a fost prins și lăsat fără de lucru. A murit de foame în mai 1942 și nici n-a dovedit să spună ce avea pe suflet. N-a avut, sărmanul, parte nici de cele patru scânduri, nici de muc de lumânare la căpătâi. Pe ultimul drum l-am petrecut alături de tata și de Ionică Samoil. ridicat din satul vecin Ostrița.

L-am pus în groapă așa cum era: în cămașă și în niște pantaloni rusești. Mama a murit, tot de foame, în vara anului 1943. Eram atunci în satul vecin cu cerșitul și, când m-am întors, am găsit-o pe mama moartă pe-o cărare. Am plâns, am răcnit, căci rămâneam copil al nimănui în fundul Siberiei, dar parcă nici Dumnezeu din cer nu vroia să mă audă.

După ce-am îngropat-o pe mama, n-am mai rămas în Șerstbitovo. M-am dus, copil de doisprezece ani, în satul vecin Tavânga și m-am pripășit pe lângă un moșneag ce fusese ridicat din Ucraina încă în 1933. Nu avea copii, era foarte credincios și din ceea ce avea, îmi făcea și mie parte. Într-o iarnă m-a purtat chiar la școala primară din Tavânga. Până în 1948 am păscut când vitele oamenilor, când pe cele ale colhozului. Dar la 4 aprilie 1948, după ce am primit un fel de buletin provizoriu, m-am pornit spre casă, în Bucovina. Și drumul întoarcerii a fost mai lung și mai greu decât cel înspre Siberia. În gări eram dat jos din tren, controlat și interogat de milițieni, iar când, după un timp, eram slobozit, mă uitam doar cu durere în direcția în care plecase trenul. Așa s-a făcut că acasă, la Horecea Urbană, am ajuns abia la 6 mai, adică în ziua de Sfântul Gheorghe, stil vechi.

Eram un băietănaș de 17 ani neîmpliniți, nimeni nu mă aștepta, nimeni nu știa că m-am întors. Tremurând de emoție, am trecut pragul casei părintești, căci ușa era deschisă. Dar nu mi-a ieșit în întâmpinare mama, care își dormea somnul de veci în pământul înghețat al Siberiei, ci Margalina Brăilean, o femeie din suburbie. Nu aveam putere s-o scot din casă.

M-am dus la mătușa Măriuca și la ea am locuit un an de zile. Margalina Brăilean mi-a cedat de bună voie casa. Dar am găsit pereții goi și odăile pustii. Și pământul părinților era împărțit. Totuși, am lucrat la pământ până în 1954, când am fost încorporat în armata sovietică. După trei ani am fost lăsat la vatră. Eram de-acum șofer și mă puteam aranja la lucru. M-am însurat cu Mărioara Voronca, o fată din suburbie. În 1971, după o suferință grea și îndelungată, Mărioara s-a dus pe drum neîntorcător, lăsându-mă cu doi copilași, fapt ce m-a determinat să mă recăsătoresc. Nu știu, încă, dacă am fost vreodată fericit cu desăvârșire. Fericirea, pe care bolșevicii mi-au răpit-o în copilărie, nu mi-a zâmbit pe tot parcursul vieții...

Eram deja la Horecea, când cineva mi-a șoptit la ureche o veste ce mi-a sădit în suflet o nouă speranță:

— Gheorghe al vostru trăiește în România, dar e în pușcărie, din motive politice.

Neștiind ce s-a petrecut cu noi, fratele Gheorghe a scris în 1963 la Horecea pe numele tatei, l-am răspuns imediat, povestindu-i când și unde ne-au murit părinții. Am mai primit o scrisoare și încă una. Și nu mă mai simțeam atât de singur. Aveam un frate, de la care aflam că și Ion, fratele nostru vitreg, trăia pe undeva prin Oltenia. Zi și noapte gândul meu zbura înspre fratele scump, a cărui înfățișare o cam uitasem. În 1964 i-am trimis invitație, dar autoritățile române nu i-au permis ieșirea din țară. l-am mai făcut o chemare. S-a dus cu ea la București, la Comitetul Central, și a rugat să i se dea drumul în Uniunea Sovietică. Norocul lui a fost că s-a întâlnit cu horeceanul Gheorghe Zvirid, care ocupa pe atunci o funcție de răspundere în cadrul Ministerului Comerțului. Acesta 1-a ajutat în mai multe privințe.

În 1965 Gheorghe mi-a deschis portița. Nu ne văzusem 25 de ani. Pentru noi, la început, vorbeau numai lacrimile. S-au adunat rudele, vecinii, cunoscuții să-l vadă pe cel ce trebuia să ajungă domn cu multă carte, dacă bolșevicii nu ne-ar fi mutilat destinul. Gheorghe, care în literatura bucovineană a intrat cu numele de George Pivin-Leandru, s-a întors la începutul războiului la Horecea, dar n-a mai găsit nici un membru al familiei.

După război a încercat să-și termine studiile superioare la Universitatea din Iași, dar în 1948 a fost arestat pentru apartenența anterioară la o mișcare politică de dreapta și condamnat la 15 ani de închisoare, trecând prin penitenciarele Jilava, Aiud și Pitești, unde a fost supus în permanență la cele mai sălbatice chinuri. Timp de șase ani a stat într-o celulă cu un domn Boroș din Târgu-Mureș. Abia în 1963 a fost pus în libertate, dar domiciliul a fost silit să și-l aleagă în județul Bacău, unde fusese scos în ultimii ani de detenție la muncă silnică. S-a căsătorit în comuna Gârleni și a fost librar în gara din Bacău.

Gheorghe prinse să vină la Horecea o dată pe an. Din când în când mergeam și eu pe la el. Ultima dată ne-am întâlnit în 1994. Am fost împreună la niște prieteni de-ai lui din Câmpulung-Moldovenesc și Vatra-Dornei. Era foarte bolnav, nu putea să răsufle, aproape că nu mânca. Peste câteva luni boala, agravându-se, ia curmat chinuita-i viață. Fratele Ion murise la Craiova ceva mai înainte. Și iarăși jalea și durerea și-au făcut cuib în inima mea. Am fost o victimă a stalinismului. Am ispășit o grea pedeapsă fără a comite nici o fărădelege. Trecutul îmi deschide și azi răni sufletești, care mă dor, care mă frig, care îmi rod sănătatea. Mi-ar fi oarecum bine dacă m-aș putea duce la locul unde mi-am îngropat părinții ca să le pun câte-o cruce la cap, creștinește. Mi-ar fi fost bine dacă zbirii staliniști nu mi-ar fi răzlețit și păgubit familia. Mi-ar fi fost bine dacă din pruncie aș fi avut și zile tihnite.

Anul 1989. Morminte româneşti împinse cu buldozerul în curtea bisericii „Sf. Ilie" din satul transprutean Toporăuţi, ctitorie a lui Miron Barnovschi-Vodă. Pe un fragment de piatră funerară se putea citi că parohul Cenuşă a fost înmormântat acolo în februarie 1812. Când va înceta în nordul Bucovinei războiul împotriva mormintelor noastre?

La muncă silnică pe țărmul Irtâșului

Mihai PRICOPIUC,
profesor pensionar din satul Buda Mare, Ținutul Herței

Dând buzna în casa noastră, pe la miezul nopții, primarul și câțiva milițieni, care vorbeau între ei rusește, l-au pus pe tata cu fața la perete. Ne-au ordonat să ne îmbrăcăm și să ieșim cât mai repede din casă. Surorile Dorica și Adela, prima având șaptesprezece, iar a doua paisprezece ani, au apucat câteva lucrușoare și le-au băgat într-o desagă. Tata, însă, nepricepând parcă ce se întâmpla, a ieșit în ogradă numai în cămașă și cu pălăria pe cap. Mama plângea de se scutura cămașa pe dânsa, fiindcă credea că o să fim duși undeva la marginea satului și o să fim împușcați. Ca să se mai potolească, oaspeții nepoftiți i-au dat voie și mamei să ia câteva haine și ceva de ale gurii. Apoi, urcați într-o căruță, am fost duși la gara din Noua Suliță.

Ne-au înghesuit în vagoane pentru vite, cu sutele, și era o zăpușeală nemaipomenită. Sufeream de foame și de sete. Plângeam, strigam, imploram să ni se dea barem apă, ca să ne rourăm buzele, dar nimeni nu ne auzea, nimeni nu vroia să ne audă. Până la Tiumen, în străfundul Siberiei, geamurile vagoanelor au fost zăvorâte. La Tiumen însă am ajuns între 10 și 15 iulie 1941, cam la o lună după ce-am fost ridicați de acasă. Unele familii de români din teritoriile anexate de sovietici au fost duse de acolo spre Omsk, altele - înspre țărmul Irtâșului. Familia noastră, adică a lui Toader Pricopciuc, a nimerit în satul Șaim din regiunea Tiumen. Cu mare greu ne-am găsit acolo loc într-o baracă și mama, biata, care acasă a fost gospodină, iar s-a pus pe plâns amarnic...

Chiar a doua zi bărbații au fost scoși la prins pește în râul Irtâș, iar femeile au rămas să muncească la doborâtul copacilor. După un an de muncă grea și istovitoare, tata și cele două surori ale mele au primit ordin să se mute cu lucrul la o distanță de 300 kilometri de acel sat Șaim, unde aveam și noi un „adăpost”. Am rămas numai cu mama și aveam vreo doisprezece ani.

Mama, biata de ea, era bolnavă de inimă, dar trebuia să se spetească întruna. Sufeream de foame, gerul era necruțător cu noi. Nu departe de baraca noastră era o moară, unde se măcina secară pentru colhozul din Șaim. Mă furișam spre acea moară și ștergeam stratul de făină de pe unde se așeza. Cu mare bucurie duceam mamei un pumnișor de făină și ea îmi făcea un fel de terci și mâncam, mâncam, dar satul la mâncare nu l-am mai cunoscut. Datorită acestui praf de făină am putut supraviețui și eu și mama. Iar iarna tata și cele două surioare s-au întors de la prins pește și au adus câte ceva de mâncare.

Într-o zi pragul barăcii noastre l-a trecut directorul școlii din Șaim, pe nume Baranov. M-a chemat să merg la școală, ca să învăț carte. N-am stat nici o clipă pe gânduri. M-am dus la școală și în Șaim am terminat șapte clase, cu mențiune. M-am dus apoi în orașul Tobolsk ca să mă înscriu la o școală de meserii. Și am reușit. Am fost angajat la lucru la o uzină constructoare de mașini din orașul Tiumen. Uzina era secretă și am nimerit în câmpul de supraveghere al NKVD-ului. La început nici nu știam că eram urmărit la tot pasul, pe urmă însă, m-am ciocnit de mari neplăceri. Din ordinul NKVD-ului, în 1947 am fost concediat de la uzină și trimis cu domiciliul forțat în acel sat Șaim, unde familia noastră a nimerit cu șase ani în urmă. Aici mi-am câștigat din greu bucata de pâine, dar peste câțiva ani m-am reîntors la Tiumen, unde m-am căsătorit cu o profesoară de limba rusă, pe nume Maria Ipatenko. în 1952, fiind iarăși chemat la NKVD, mi s-a ordonat ca în timp de 48 de ore să părăsesc Tiumenul. împreună cu soția am plecat în satul Nahraci. Sosind acolo, iarăși am nimerit în mâinile enkavediștilor. Viața mea lua acum o întorsătură cu totul neplăcută...

Trăiam în pădure și construiam mereu barăci pentru sute și sute de nenorociți ca mine aduși acolo din toate colțișoarele fostei URSS. Munceam din greu, căci dacă nu îndeplineam normele pentru rația zilnică de pâine eram pedepsiți. Eram vlăguiți de putere, abia ne mai țineam pe picioare, căci mâneam numai terci și câțiva cartofi. Am început să tot scriem la diferite instanțe unionale, să ne cerem dreptul de a ne întoarce la baștină în Ținutul Herței.

În 1954, după moartea lui Stalin, de la Moscova ne-a venit un răspuns favorabil. Am fost reabilitați și ni s-a dat voie să ne întoarcem, după treisprezece ani de chin, de muncă silnică și de adevărat surghiun, în regiunea Cernăuți. Fără a mai sta în cumpănă am pornit la drum, spre casă, toți membrii familiei noastre deportate în Siberia în vara anului 1941, cu puțin timp înainte de începerea războiului.

La Cernăuți am fost întâmpinați de fratele mai mare, care în 1940 se refugiase în România și din această cauză am și fost deportați Ne-am îmbrățișat, am plâns de bucurie, ne-am urcat în căruță și am pornit spre Buda Mare. în drum spre casă, când treceam Codrii Cosminului și, când, iată-iată, de după perdeaua lor trebuia să-și profileze conturul satul pe care nu-l văzusem treisprezece ani, a încetat să bată inima tatei. A murit sărmanul în căruță, de boală, dar și de o mare retrăire, la o azvârlitură de băț de satul nostru și de casa noastră, făr' ca să le vadă...

Răul de la cei răi vine

Foametea

Gheorghe FRUNZĂ, ziarist

Ioniță Otcu lăsă cu limbă de moarte averea 'la copii. Avea omul opt odrasle: patru feciori și patru fete - jumate - jumate, cum șuguia el, când se lăuda că-i cresc fiii și azi-mâine vor zbura din cuibul părintesc. La flăcăi le-a dat cu jurământ câte o falce de pământ, căci, zicea gospodarul, că flăcăii aleg, dar fetele culeg. Și, dacă era să fie după spusele lui, atunci băieții pe cărei avea, cu oleacă de gărgăuni în cap, urmau să-și caute petec după sac. Adică, să răstoarne lumea, dar să-și găsească soții bogate. Fetele lui, toate în preajma măritișului, s-au ales cu câte patruzeci de prăjini de ogor, cu câte o vacă, șase oi și câte un car de zestre - perne, scoarțe, țoluri, cuverturi, broderii.

Era el, Ioniță Otcu, gospodar cu chibzuială, om de stricte moravuri, șmecher, descurcăreț și harnic de mama focului. Sătenii, mai ales cei mai scăpătați și invidioși, îi ziceau Șotcu, făcând aluzie la un fel de Aghiuță. Nu se supăra gospodarul. Din contra, zâmbea șiret și constata că dacă ar fi trăit el în rai, ar fi fost înger, dar într-o așa lume, pe neprins de veste, te faci ca toți cei din jur.

... La împărțeala averii, ce s-a făcut cu notar și cu martori, capul familiei a clarificat situația în felul următor: „Dragii mei copii, toți sunteți de la un tată și dintr-o mamă. Nu v-am făcut sluți, nu sunteți aiurea și nici betegi. De aceea am să vă fac parte dreaptă de avere. Să nu fiți supărați pe pai iuți și între voi - frați și surori - să nu fie ură pentru bogăție. Mai departe veți chivernisi averile voastre fiecare cum vă va sluji mintea..."

Marița, a doua dintre surori și al cincilea copil al lui Ioniță Otcu, s-a măritat destul de bine, după părerea ei, după spusele neamurilor și, mai ales, după mintea muierilor gureșe din sat. Toderică al lui Costache al lui Izmana era flăcău chipeș și din neam bun.

La logodnă părinții i-au dat o falce și jumătate de pământ, cal și căruță, materiale de construcție pentru o casă. Cu astfel de avere, cu osârdia zilnică și înțeleaptă a țăranilor, se putea începe viața familială. Și tânăra femeie s-a apucat de gospodărie. Peste câțiva ani aveau de-acum casă, s-au ridicat la nivelul gospodarilor cu pospai. Sătenii tot mai des ziceau despre ei că le-a pus Dumnezeu mâna în cap. An de an chiar și în biserică treceau tot mai înainte în timpul slujbei.

În lume, însă, se întețea tot mai mult neliniștea, buzurluiala frământa mințile și sufletele oamenilor. Mai ales cuvintele „ruși", „sovietici", „Stalin", „foamete" stăruiau la hotarele mai mult sau mai puțin tihnite ale existenței gospodarilor. Se făcea simțită o amenințare cu mari urgii, numai că nimeni nu știa când se va dezlănțui și pe care îl va lovi printre primii nenorocirea. Bărbații erau hărțuiți tot mai des cu concentrările ce aveau o durată tot mai lungă. Toată vara lui 1939 Toderică a săpat tranșee pe undeva pe la hotarul țării, iar Marița cu trei copii mici s-a spetit în gospodărie. Mai cârteau ei, oamenii, din când în când împotriva stăpânirii, dar până la urmă își călcau pe inimă și cedau cu evlavie creștinească: „Ce să-i faci, dacă moșia are nevoie de apărare? Ferească-ne Dumnezeu de mai rău!..."

În primăvara anului 1940 a urmat o nouă concentrare. Toderică făcea parte dintr-o formațiune de vânători de munte, dislocată pe atunci în Carpați. La sfârșitul lunii iunie i-a copleșit pe toți știrea că rușii au călcat țara, punând sub călcâi Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herței. Fără zăbavă cei din teritoriile ocupate de sovietici au fost dezarmați fiindcă comandamentul militar se temea de o oarecare rebeliune, mai ales pentru faptul că basarabenii nu prea inspirau atunci încredere. Apoi, a urmat o notă ultimativă, prin care comandamentul militar sovietic cerea demobilizarea de urgență a tuturor acelora, care erau din teritoriile „eliberate" de armata roșie.

Toderică s-a întors acasă pe vremea secerișului. Chiar a doua zi a tocmit câteva secerătoare, a chemat femei harnice și a intrat în lanul de grâu. Recolta era frumoasă: paiul înalt, spicul îndesat, bobul mascat. Dar inima nu-i era împăcată; umbla posomorât ca noaptea.

Din bărbatul șugubăț de odinioară, n-a mai rămas nici fărâmă. Or, noile autorități puneau în funcțiune aparatul enkavedist de oprimare. De acum nimeni nu mai era sigur de ziua de mâine, fiindcă de la sovietici te puteai aștepta la orice pacoste. Pe lângă toate, zilnic apăreau diferite impozite, dări, achiziționări de produse alimentare, corvezi.

Pe Toderică, mai bine zis pe averea lui, puseseră ochii cei din comitetul sărăcimii, călicimea din sat. Le crăpa fierea de ciudă că Toderică nu-i „omenea". Deoarece cârciumile particulare fuseseră închise, sărăcimea se aduna la „cumparativă", un fel de magazin de desfacere a diferitelor mărfuri și produse. Și dacă intra pe acolo vreun gospodar, nu scăpa nepungășit de golănime. Căci tare le mai plăcea unora să chefuiască pe cont străin.

Ca să mai scape de corvezi, Toderică a vândut caii și căruța, apoi s-a lipsit și de două vaci, din trei pe care le avuse. Ar fi vrut să vândă toată averea și să fugă peste graniță, ori să lase totul în plata Domnului, dar printre oameni umblau vorbe că, chipurile, o astfel de stare de lucruri nu era de lungă durată: degrabă molima sovietică va fi izgonită de pe pământul nostru. De fapt cam așa ceva le spusese și un ofițer român, când s-a dat ordin ca cei din teritoriile ocupate de către ruși să se întoarcă ia baștină. Deocamdată, însă, tot mai des ofta și suspina apăsat de regimul bolșevic. „Doamne, când va veni oare ea, sfânta zi a eliberării? Și va veni oare ea vreodată?!"

Mulți săteni, chiar și unele rude ale lui Toderică, au fugit în România. De aceea unii calici de la putere au început a-i da târcoale și a bate pragul gospodarului. Se făceau a-l descoase dacă nu cumva ținea legături cu unii dintre cei fugiți peste graniță.

— Eu nu știu de urmele nimănui, se tot apăra Toderică. Eu îmi văd de familie și de necazurile mele...

— Lasă, lasă, că nu te prea pasc necazurile, zâmbeau cu subînțeles „activiștii".

N-a avut încotro tânărul gospodar, căci s-a văzut prea tare strâns cu ușa. Din banii agonisiți le-a făcut parte la câțiva golani din comitetul sărăcimii. Ploconul le-a venit calicilor la țanc. Căci erau întocmite listele cu cei care urmau să fie deportați. Și unul dintre acei care și-au lins degetele din chilipirul ce le-a venit pe degeaba cică ar fi spus: „Bă, hai să-l mai lăsăm pe Toderică în sat.

Îl mai stoarcem de câteva ori, căci Rusia-i mare, rămâne loc și pentru dânsul.”

Acest gest de „binefacere” calicească 1-a salvat pe Toderică de valul deportărilor din iunie 1941. Apoi a început războiul și s-au întors autoritățile românești. Toderică, bărbat tânăr și apt de a ține arma în mâini, a fost mobilizat, dar n-a fost trimis pe front. într-un an, cât a fost sub regimul sovietic, bravul ostaș și patriot cică s-ar fi stricat, devenind bolșevic. Și țara, adicătelea, nu mai putea avea încredere în el. De aceea l-au pus la săpat tranșee. Și a tot săpat bietul om până la 23 august 1944...

Văzând că au fost lăsați de izbeliște și, de frică să nu nimerească în prizonieratul sovietic, oamenii s-au împrăștiat care încotro. înfruntând mari greutăți, Toderică s-a tot furișat spre baștină. Vreo trei săptămâni a stat ascuns, apoi s-a vestit în sat că era acasă și într-o zi s-a pomenit în prag cu trei iastreboci. Aceștia i-au spus că autoritățile sovietice vroiau să clarifice care era situația cu populația din sat. La primărie l-au luat în evidență și i-au spus că era liber. Dar numai la cinci zile a primit ordin să se prezinte la primărie cu merinde pentru o săptămână, căci, chipurile, un anumit număr de bărbați din sat urmau să fie trimiși la ridicarea unor fortificații.

Abia după ce a nimerit în coloană și s-a pomenit escortat de militari sovietici, Toderică și-a dat seama că de data aceasta o pusese de mămăligă. De aceea i-a șoptit soției, care se ținea de coloană:

— „Mariță, gospodăria noastră e ca și pierdută. Dacă n-am să mă întorc, să ai grijă de copii. Nu plânge și ascultă ce-ți spun. Se prea poate să ne despărțim pe totdeauna... Am avut, totuși, și niște zile bune în viață. Cam puține, dar frumoase... Rămâi cu bine!” Tocmai peste un an, Marița a aflat de la un consătean, care supraviețuise și se întoarse la baștină, că Toderică al ei a fost dus în Karelia, la Onega, unde a și murit...

Satul clocotea de bocete, ca la o imensă înmormântare. Erau glasuri de femei și copii, care stârneau o jale nespusă, căci din sat fuseseră scoși și duși sute de bărbați. Cei rămași știau ce însemna să fi luat de ruși. Știau că drumul lui Stalin avea o singură direcție - spre moarte.

Știau că acel drum era lung și cotit, că cine a mers pe el înapoi n-a mai venit, cum zice un cântec de jale ce s-a zămislit în nordul Bucovinei în primii ani de dominație sovietică.

Marița nu se putea opri din plâns. Dar n-a ieșit în ogradă, nici n-a umblat în jurul casei, bocind, ca alte femei. S-a așezat pe o canapea, și-a strâns copilașii și plângeau cu toții, înfundat, grozav de amarnic. Au plâns astfel, până cei mai mici au adormit.

Chiar a doua zi după ce i-a fost luat soțul, l-a avut bob sositor în prag pe unul dintre iastreboci, un golan al satului, un leat de-al lui Toderică al ei. „Oaspetele" s-a făcut a o compătimi. Marița, însă, s-a mirat parcă de vorbele iastrebocului, care tot repeta că o să-i vină greu de-acuma să-și crească copilașii de una singură. „Cum, adică, singură? Doar am bărbat..." Abia a șoptit:

— Omule, ce tot îndrugi verzi și uscate? Nu dumneata ai zis, când ai adus ordinul de chemare, că bărbații merg la lucru pe-o săptămână, pe cel mult două?

— E-he-he, dacă ar fi drept totul ce se spune din gură... Dar mai știi?

Apoi au urmat săptămâni, luni și ani de cea mai deșucheată teroare din partea calicilor din sat. Cei mai vârstnici îl pomeneau cu cuvinte grele pe tatăl ei, pe Ioniță Otcu. Ziceau că din cauza lui oamenii „de treabă" nu puteau trăi în sat. Dar, lasă, că le-a venit și celor „de treabă" apă la moară! Păcat că Otcu nu se mai afla printre cei vii! Dacă ar fi fost în viață, ar fi înfundat Siberia! Cei tineri, de seama ei, veneau cu pretențiile lor: ba că Marița era prea fudulă pe când fusese fată, ba că n-a dansat cu cutare, ba că nu și l-a ales de soț pe cutare, ci pe Toderică...

Vizitele mult prea dese ale calicilor de la putere la casa Măritei au stârnit bănuielile multor muieri. Bârfele au început să roiască precum viespile. Biata femeie nu se simțea cu nimic vinovată și îndura cu bărbăție toată hula. La aceste necazuri s-a mai adăugat încă unul - Marița și-a dat într-o zi seama că era însărcinată. „Aceasta îmi mai lipsea", își zise cu amărăciune și inima ei s-a cătrănit și mai mult.

Din gura muierilor Marița scăpă mult-puțin după nașterea copilului, căci au socotit ele pe toate părțile și le-a ieșit că copilul era al lui Toderică. Marița i-a pus numele Nicușor.

Timpul trecea, dar dușmanii nu uitau de Marița și de familia ei... Acum nu mai veneau la casa ei ca să-i bată obrazul pentru niște lucruri ce s-au întâmplat pe timpuri. Năvăleau câte o droaie. Dar aduceau și câte un enkavedist, care era un „împuternicit" oarecare. Și toate erau făcute ca Marița să apară în fața lumii ca o femeie ușuratică. Din averea de cândva n-a mai rămas nimic. Casa era goală, iar în grajd de-abia se ridica o văcușoară becisnică. Era gol podul, era goală și cămara. Cei cu achiziționările măturaseră toate cotloanele și n-au lăsat nici un pumn de grăuncioare văduvei cu patru copilași.

La câteva săptămâni după ce l-a născut pe Nicușor, Marița a aflat că Toderică al ei murise în Karelia Finlandeză. Noroc de numeroasele rude care s-au sfătuit să ajute nenorocita familie care cu ce putea. Dar ce posibilități aveau rudele, când și ele rămăseseră aproape flămânde pentru un an până la pâinea cea nouă?

La începutul primăverii anului 1947 pragul casei Măritei l-au călcat agenții împuterniciți cu achiziționarea laptelui. Și aceștia i-au declarat că ea era datoare statului 2.000 litri de lapte, că dacă nu se va achita de datorie, atunci îi vor fi luate din casă toate lucrurile de preț. Marița i-a privit lung și le-a spus că și așa pereții erau goi și că mai de preț decât copiii nu avea nimic. împuterniciții au intrat în grajd, au dezlegat vaca de la iesle și au scos-o în ogradă. Bietul animal cu greu își mișca picioarele slăbănoage. Apoi s-a prăbușit ca secerată în fața porții. împuterniciții au smuls atunci câte un răzlog din gardul de la livadă și s-au apucat să îmblătească vaca. Vaca, însă, era atât de vlăguită, încât nici nu putea mugi. Ea numai întindea grumazul și se uita cu o privire înceţoşată la cei care o chinuiau. Din ochii ei se prelingeau lacrimi mascate ca bobul.

Văzând că barbaria nu se sfârșea, Marița și copiii ei au ieșit în prag, bocind și văicărindu-se de se încrâncena și lumina soarelui:

— Săriți, oameni buni, că ne omoară păgânii!

Bineînțeles, nimeni nu le-a venit în ajutor, căci în acele timpuri fiecare se temea până și de umbra sa. Totuși, țipetele femeii au mai potolit zelul sălbăticiei împuterniciților. Ei „s-au repezit" printre case și au găsit o sanie cu doi boi. Au ridicat la repezeală vaca în sanie și au pornit-o spre primărie.

Rudele și prietenii iar au sărit în ajutorul familiei Măritei, l-au arat aproape un hectar de pământ de lângă casă, au semănat porumb, au sădit cartofi, au pus zarzavaturi. Ogorul l-au prășit cu clacă și așteptau să dea Dumnezeu roadă. Dar îi neliniștea tot mai mult starea sufletească a Măritei. De multe ori li se părea că femeia o cam lua razna. în momentele de criză sufletească, ea o ținea pe aceeași strună:

— Doamne, ce să fac ca să-mi scap copiii de la moarte?... Măcar pe cei mai măricei să-i scap. Nicușor încă-i brudiu și nu înțelege nimic...

Nu prea înțelegeau rudele tot sensul spuselor Măritei. Un lucru era, însă, clar: mama dorea să-și salveze copiii. De aceea încercau s-o liniștească:

— Lasă, Mariță, că scăpăm noi de necaz. Degrabă dau în pârg grâul și orzul de toamnă. Atunci ne-om prinde satul...

Dar tot mai des luau copiii Măritei pe la casele lor. Chipurile, ca să mai fie printre neamuri, căci erau orfani de tată.

Orice năpastă însă vine pe neprins de veste. Într-o sâmbăta dimineața.. Marița trecuse pe la neamurile, la care erau copiii cei mai mari și le-a spus ca pe seară să vină acasă că-i va îmbăia și-i va primeni. Nimănui nu i-a părut suspectă intenția Măritei. Rudele chiar s-au bucurat și își ziceau că poate Marița se va smulge din amorțeala în care căzuse de atâta amar de timp.

Cuptorul era cald, focul duduia, apă în lighean era multă și copiii s-au bălăcit în voie. Scăldați și primeniți în rufe curate, ei s-au adâncit într-un somn îngeresc. Duminică s-au trezit când soarele era hăt sus pe bolită cerească. în casă mirosea a fripturică. Copiii s-au spălat la repezeală și s-au așezat la masă.

Mama le-a pus în față o tavă plină cu carne prăjită. N-a rămas nici o bucățică de carne. Copiii, sătui, s-au mai zbenguit prin casă și prin curte, apoi careva dintre ei a întrebat cu nedumerire:

— Mamă, dar unde-i Nicușor, că încă astăzi n-am dat ochii cu el?

Marița a ieșit în prag. A scos un țipăt atât de înfiorător, încât copiilor le-a înghețat sângele în vine. A mai țipat o dată și s-a prăbușit pe trepte, înspăimântați, copiii au început să plângă. Unii au alergat la vecini, strigând:

— A mu-mu-rit ma-ma!...

Femeia și-a revenit peste o jumătate de oră. Cu vocea scăzută și sugrumată de spasme atât doar a putut zice:

— Nicușorul mamei, ce-a fost să se-ntâmple cu tine...

S-au strâns rudele și au încercat s-o descoase. Marița nu putea spune nimic. Ea continua întruna să-și cheme mezinul. Cele mai apropiate rude au scotocit prin casă și au găsit un căpșor de copil învelit în niște cârpe însângerate și au înțeles totul. S-au cutremurat, dar au hotărât ca până la o adică să tacă. Tocmai peste o săptămână au venit câțiva milițieni și-au arestat-o pe Marița.

Femeia era palidă, tăcea și privirea-i era ațintită într-un singur punct. în căruța cu care era transportată a stat liniștită. în camera de arest preventiv tot nu făcea nici o mișcare. Dacă i se dădea hrană, mânca plângând. La întrebările anchetatorilor nu răspundea. O singură dată, fiind sâcâită cu întrebarea: „De ce ți-ai ucis copilul?", a strecurat printre dinți: „Voi l-ați omorât pe Nicușor al mamei, câini ce sunteți!" De câteva ori a fost supusă controlului medical la spitalul de alienați, dar medicii nu i-au putut stabili diagnosticul. Unii susțineau că era atât de smintită, încât își uitase și propriul nume. Alții presupuneau că ea s-a prăbușit într-o depresie adâncă, din care putea să nu iasă niciodată.

Mult timp au durat ciorovăielile dintre medici și organele de drept. în cele din urmă, Marița a fost adusă în sala judecății. Procesul a decurs după scenariul sovietic: cu un avocat ce nu apăra pe nimeni, cu translator (căci Marița nu cunoștea limba rusă), cu celelalte atribute formale. Marița a tăcut până când iarăși a fost întrebată din care pricină și-a ucis copilul. în acel moment o rază de lumină i-a scăpărat în priviri. Fața i s-a înseninat și în câteva clipe un cu totul alt om apărea în fața completului de judecată. Marița nu mai era ființa cea umilită și zdrobită. Ea era o persoană gata să înfrunte fărădelegea ce se săvârșea în sala judecății. S-a ridicat liniștită, apoi, cu voce tare, clară și pătrunzătoare, a răspuns:

— Voi l-ați luat și l-ați omorât pe soțul meu, pe tatăl copiilor mei. Voi ați furat averea noastră, ne-ați luat bucățica de pâine de la gură, ne-ați făcut muritori de foame, împingându-ne să ne mâncăm copiii. Și mai îndrăzniți încă să mă judecați, spurcaților?!

Cu o demnitate ce ar fi făcut cinste și unei regine, Marița s-a așezat și n-a mai scos o vorbă. Translatorul a rămas cu gura căscată, neștiind ce să facă. în cele din urmă a tradus spusele acuzatei. Și atunci a venit rândul echipei judiciare să se uimească. Procurorul, indignat de insulta adusă justiției sovietice, a cerut pentru „criminala înrăită" zece ani de privare a libertății. Dar, luând în considerație multe și de toate, Marița s-a ales cu șapte ani de pușcărie.

... De fapt, acesta a fost unicul caz în jumătate de secol de dominație sovietică în ținutul nostru, când o persoană inculpată a îndrăznit să înfrunte regimul sângeros, a avut curajul să spună lucrurilor pe nume, ca sentința bandei staliniste să fie o răzbunare pentru milioane de crime odioase săvârșite de bolșevici.

În timp ce Marița lâncezea la închisoare, copiii ei creșteau într-un orfelinat din Rusia. După gratii femeia s-a aflat timp de cinci ani, dar, pusă în libertate, nu s-a mai întors la baștină. S-a stabilit cu traiul undeva în imensul imperiu sovietic. Și nici un copil al ei nu s-a apropiat de locurile străbune. Vânturile năprasnice ce au suflat dinspre soare răsare au spulberat și această familie de gospodari români din nordul Bucovinei. Căci tot răul de la cei răi vine. Iar în cazul nostru toate urgiile au venit de la sovietici.

De la Kazahstan la vale...

Gheorghe ONOFRIICIUC,
profesor pensionar

Există lucruri pe care e greu să ți le închipui. Și e mai greu să le explici. Și nicidecum să le accepți. în istoria noastră au fost lucruri care depășesc imaginația, care trec peste măsura posibilului. De aceea rămân de necrezut. Dar cei care au suferit și mai sunt încă în viață și care se trezesc noaptea cu spaima în suflet și cu sudori reci pe frunte n-au dat nimic uitării și, cred, asemenea lucruri o să le țină minte până la ultima suflare.

M-am convins de acest fapt, stând de vorbă cu Ecaterina Chițuc, locuitoare a satului Prisăcăreni, în vârstă de 69 de ani. Pe parcursul întregii discuții ochii ei nu s-au uscat de lacrimi, lacrimi vărsate pentru cei pe care i-a pierdut. Sufletul ei parcă se întreba mereu: De ce? De ce a trebuit să se întâmple cu ea toate acestea? Cu ce a fost ea vinovată? Cu ce a păcătuit în fața lui Dumnezeu și a puterii sovietice? Ce crime au săvârșit mamele și copilașii, bătrânii care abia își trăgeau picioarele? Și dumneaei îmi zice:

— Oricât aș încerca să uit, îmi este cu neputință. Nu am liniște, nu am somn, până nu aprind lumânări la biserică, de sufletul celor ce au murit chinuiți de frig și de foame departe de Bucovina noastră...

Îmi venea greu să-i răscolesc memoria. înțelegeam că amintirile îi răneau sufletul. Răsuflând din greu, Ecaterina Chițuc și-a ridicat ochii plini de lacrimi la icoane, apoi a început să-mi povestească prin câte necazuri a trecut.

— La 12 iunie 1941, când mau deportat, aveam doar 16 ani. Noaptea înainte de a adormi mă aflam pe cuptor. Văd odată că intră doi inși pe ușă. Au dat ordin să ne îmbrăcăm și să ieșim în curte. Ne-au luat pe toți: pe mine, pe tata, pe mama, pe fratele împreună cu soția lui și cu cei cinci copilași ai lor, mici ca grăuncioarele. Ne-au dus la Hliboca. Acolo am stat o noapte. Pe mine m-au despărțit de tata și mai mult nu l-am văzut.

A doua zi ne-au încărcat într-un vagon de vite și timp de două săptămâni acel tren blestemat a alergat până în Kazahstan. Când am ajuns ne-au dat jos pe toți. Am fost încărcați în mașini și repartizați la lucru prin colhozuri. Toată vara anului 1941 am lucrat la câmp, pe urmă - la fermă. Iarna nu era de lucru, dar nici mâncare nu ne dădeau. Vindeam ce mai aveam de acasă și cumpăram de la localnici câte 1 kg de făină. Se întâmpla, adeseori, că trei-patru zile să nu mâncăm nimic. Nu aveam ce îmbrăca și ce încălța. Ca să nu-mi degere picioarele rupeam saci și le înveleam. Ca să-mi potolesc foamea mâneam și carne de pisică său fierbeam câte o bucată de piele de bou pierit. Mi-a fost nemărginită bucuria când am schimbat două tulpane pe o strachină de făină și câțiva cartofi degerați. Vara de multe ori strângeam și mâneam rodul ce-l făceau florile de cartofi. Beam apă sărată și cu aceasta trăiam.

Locuiam în barăci câte 20 de oameni. Cam toți bucovinenii noștri, care au nimerit acolo în acea parte a Kazahstanului, au murit de foame. Din familia noastră, de zece persoane, după șase ani și șase luni acasă m-am întors doar eu. Au murit tata și mama, fratele, cumnata și cei cinci copilași ai lor. Eu de acolo am fugit, căci documente nu aveam. Am tot venit cu trenul câteva săptămâni și în suflet mi s-a înfiripat un cântec:

De la Kazahstan la vale
Merg sute de eșaloane
Și cu miile vagoane.
Cine merge în vagoane?-
Merge omul cel ce moare
Fără muc de lumânare.
Plâng neveste, plâng copii
C-au rămas sate pustii.
Plâng și fetele cu toate
C-au rămas nemăritate.
Plâng și măiculițele
Că mor copilitele.
Ah, voi fraților, bărbați,
Fierbinte să lăcrămați,
Că de v-ați face-n vagoane,

Ați vedea a noastră jale:
Cu căldura ne omoară
Și cu foamea ne doboară.
De s-ar face-un pârâtor
Ca să vadă lucrul lor,
Zău că s-ar cutremura.
Să ne scape-ar încerca.
Doamne, Doamne, nu uita,
Adă-l Tu din urma mea.
Ca să vadă ce-a făcut
Plânsul nostru ne-ntrerupt.
Satul nostru iubitor
A rămas depărtișor. -
l-am lăsat numai cu dor
Și pe frați, și pe surori,
Și pe scumpii verișori,
Iar pământul nearat
După noi a lăcrămat.

Din Kazahstan, Ecaterina Chițuc a venit cu trenul până la Moscova. A urcat acolo într-un tren de vite și cu el a ajuns, în cele din urmă la Cernăuți. A călătorit cu o căruță până la Petriceni. Pe jos s-a dus până la o mătușă a sa din Prisăcăreni. Din toată gospodăria a găsit numai stodoala. S-a plâns primarului că nu avea unde trăi, dar primarul nici n-a vrut să stea de vorbă cu ea. A rămas în continuare să trăiască la acea mătușă. Apoi s-a căsătorit cu un tânăr, care, la fel, a fost deportat și care s-a stins din viață cu vreo șapte ani în urmă. Are trei copii. Toți sunt sănătoși, au familii mari și trăiesc bine.

În încheierea discuției noastre, doamna Ecaterina Chițac a mai dorit să ofere cititorilor almanahului un cântec compus de ea, pe care îl și reproducem:

Foiliță ruptă-n zece,
Aveam ani doar șaisprezece;
Purtam floare în cosiță
Și-n sân - flori de tămâiță.

Mă gândeam să ies la joc
C-un buchet de busuioc.
Tot cu gândul la-a mea soartă,
Nu știam ce mă așteaptă.
Era vara la-nceput,
Greu pământul a gemut;
Era-n patruzeci și unu,
Departe bubuia tunul:
S-a dat de știre în țară
De-o poruncă grea și-amară
De-a lui Stalin, blestematul,
Să ne pustiască satul.
Târziu, pe la miezul nopții,
Oamenii dormeau ca morții,
Dar s-au trezit speriați,
De soldați înconjurați
Și în care încărcați,
Și-nspre gară-apoi mânați.
Ne mânau pe drumuri grele,
Satul ne plângea cu jele.
Plângeau bărbați și femei,
Plângeau pruncii mititei,
Plângea-n cer o ciocârlie
Și căsuța mea pustie.
Dar când am ajuns în gară.
Părinții erau să moară.
Era vai și-amar de noi
În vagoanele de boi.
Foaie verde măgheran,
Ne-am trezit în Kazahstan.
Corbu-și are puii lui.
Noi eram ai nimănui...

Parastas întru pomenirea celor ce n-au avut de unde se întoarce

Tabel cu persoane din satul Costiceni, fostul județ Hotin, căzute în anii celui de al Doilea Război Mondial pe front, în armata sovietică

Nr. crt.	Numele și prenumele	Anul nașterii	Anul morții
1.	Agapi Gheorghe	1924	24.01.1945
2.	Agapi Toader	1896	26.04.1945
3.	Afanas Vasile	1918	14.01.1945
4.	Alexandroaie Ion	1918	04.1944
5.	Amorțâtu Nicolae	?	?
6.	Andrieș Alexei	1916	04.1944
7.	Andrieș Luca	?	?
8.	Arcan Vladimir	1911	1945
9.	Baban Mie	1910	23.04.1945
10.	Banar Ion Roman	1915	26.03.1945
11.	Banar Ion Timofei	1913	20.03.1945
12.	Banar Toader	1910	16.04.1945
13.	Bercea Anton	?	?
14.	Bezușcă Ion	1920	20.04.1945
15.	Bidașcu Vasile	?	?
16.	Bilic Simion	?	?
17.	Budean Serafim	1913	04.1945
18.	Calancec Gavril	?	?
19.	Calancea Serafim	1920	16.04.1945
20.	Captar Grigore	1912	?
21.	Captar Nestor	1906	03.1945

22.	Captar Serafim	1915	5.04.1945
23.	Captar Vasile Andrei	1920	27,01.1945
24.	Captar Vasile Toader	?	?
25.	Captar Vladimir	?	?
26.	Cârstea Dumitru	1922	02.1945
27.	Cârstea Iosif	1908	02.1944
28.	Cârstea Ștefan	1906	7
29.	Cârstea Timofei	1913	11.1944
30.	Cârstea Vasile	?	?
31.	Cebotar Dumitru	1905	02.1945
32.	Cebotar Vasile	1914	4.02.1945
33.	Chiriac Vasile	1920	1.03.1945
34.	Chiriac Vasile Gh.	1920	16.04.1945
35.	Chiriac Vladimir	1926	05.1945
36.	Codiță Andrei	1922	31.03.1945
37.	Codiță Dumitru	1901	20.04.1944
38.	Corețchi Grigore	?	?
39.	Corecțchi Ion	1912	22.01.1945
40.	Corețchi Vladimir	1912	30.01.1945
41.	Coșcodan Nicolae	1911	1945
42.	Clodnițchi Vasile	1919	31.03.1945
43.	Crăcăna Alexei	1922	01.1945
44.	Cușnir Vasile	?	?
45.	Dogolici Grigore	1908	16.02.1945
46.	Dogolici Ion	1900	5.02.1945
47.	Dogolici Vladimir	?	?
48.	Drevenschi Mihai	1914	11.1944

49.	Druc Ion	1920	20.04.1945
50.	Gaisan Nicolae	1900	05.1945
51.	Garabagiu Ion	1920	03.1945
52.	Garabagiu Vasile	1924	05.1945
53.	Gheba Gheorghe	1912	01.1944
54.	Gheba Grigore	1898	29.03.1945
55.	Gheba Iosif	1912	04.1944
56.	Gheba Pentelei	1906	06.1945
57.	Gheba Toader	1897	17.04.1945
58.	Gheba Vasile	1924	15.11.1944
59.	Glib Andrei	1909	8.04.1945
60.	Gogonel Ion	?	7
61.	Gogonel Vladimir	1920	14.01.1945
62.	Gortopan Gheorghe	1900	17.04.1945
63.	Gorea Mihai	'7	7
64.	Gorea Vladimir Grigore	?	?
65.	Gorea Serafim	1927	3.01.1945
66.	Govornean Gheorghe	1912	19.04.1945
67.	Govornean Nicolae	1921	7.01.1945
68.	Grigoraș Ion	1910	04.1944
69.	Grigoraș Matei	1912	15.10.1944
70.	Lupoi Dumitru	?	?
71.	Lupoi Ion	?	
72.	Lupoi Petrea	1901	
73.	Lupoi Serafim	?	
74.	Lupoi Simion	1909	
75.	Lupoi Vladimir	1912	

76.	Lupu Dumitru	1904	
77.	Mekler Șimon	?	
78.	Muntean Ion Gavril	1920	
79.	Muntean Ion Toader	1926	
80.	Muntean Andrei	?	
81.	Muntean Serafim	1925	
82.	Muntean Toader	?	
83.	Muntean Vasile	1922	
84.	Muraru Grigore	1908	
85.	Nicorici Alexei	1912	
86.	Nicorici Ion	1907	
87.	Onofrei Petrea	?	
88.	Parpauț Toader	1907	
89.	Parpauț Serghei	1926	
90.	Parpauț Vasile	?	
91.	Pascarloachim	1920	
92.	Pascar Vladimir	1925	
93.	Pâslar Simion	?	
94.	Pâslar Toader	?	
95.	Petreni Ion	1925	
96.	Postolachi Andrei	1917	
97.	Postolachi Toader	1920	
98.	Postolachi Vladimir	1926	
99.	Rață Deomed	1910	
100.	Rață Ion	1918	06.1944
101.	Rață Pentelei	?	?
102.	Rață Toader	1895	04.1945

103.	Reus Gheorghe	1920	05.1945
104.	Reus Vasile	1925	21.02.1925
105.	Roșca Vasile	1924	11.1944
106.	Roșu Toader	1900	10.02.1945
107.	Rotar Pavel	?	?
108.	Rotar Vasile	1928	02.1945
109.	Rotar Vladimir	1915	8.05.1945
110.	Rusnac Vasile	1928	24.01.1945
111.	Rusu Eustafie	?	7
112.	Rusu Nicolae	1901	24.01.1945
113.	Sajin Mihai	1920	10.12.1944
114.	Sauca Dumitru	?	?
115.	Sauca Petrea	1910	25.04.1945
116.	Sârbu Vladimir	?	?
117.	Scorocârja Simion	1908	6.03.1945
118.	Scorocârja Vasile Ion	1910	6.11.1944
119.	Scorocârja Vasile Timofei	?	?
120.	Sucevan Anton	?	?
121.	Sucevan Gheorghe	1910	08.1944
122.	Sucevan Iacob	?	?
123.	Sucevan Vladimir Pavel	1918	28.03.1945
124.	Sucevan Vladimir Petrea	1912	19.04.1945
125.	Tozlovan Mihai	1923	04.1945
126.	Umeli Vasile	1923	15.11.1945
127.	Ungureanu Vasile	?	09.1944
128.	Valcanescu Ion	1900	15.01.1945
129.	Vanjeba Iosif	?	?

130.	Vacaraș Mihai	1915	01. 1945
131.	Vataman Pavel	?	?
132.	Vataman Prohor	1924	15.03.1945
133.	Vataman Vladimir	1921	1.11.1944
134.	Zamfir Iosif	1911	?
135.	Zamfir Toader	1914	12.1944

Familii din satul Costiceni deportate în anul 1941
la Polul Nord

Nr.crt.	Numele şi prenumele	Note
1.	Cocostârc Toader	n. 1898, m. la 17.V.1943
2.	Cocostârc Eudochia	n. 1898, întoarsă la baştină
3.	Cocostârc Evsevie	n. 1919, întors la baştină
4.	Cocostârc Vladimir	n. 1920, întors la baştină
5.	Cocostârc Alexandra	n. 1922, întoarsă la baştină
6.	Cocostârc Nicolae	n. 1927, întors la baştină

1.	Nicorici Vasile	a murit la Polul Nord
2.	Nicorici Măria	s-a întors, a murit acasă
3.	Nicorici Liuba	s-a întors, a murit acasă
4.	Nicorici Serafim	trăieşte în Estonia
5.	Nicorici Axenia	s-a întors, a murit acasă

1.	Sauca Gheorghe	a murit la Polul Nord
2.	Sauca Mărioara	s-a întors, a murit acasă
3.	Sauca Toader	s-a întors, a murit în Basarabia, în satul Reuţel

4.	Sauca Vladimir	a murit în Irkutsk

1.	Vataman Andrei	s-a întors, a murit în Bălţi
2.	Vataman Olga	s-a întors, a murit în Bălţi
3.	Vataman Vera	trăieşte în Bălţi
4.	Vataman Grigore	a murit în Bălţi
5.	Vataman Măria	trăieşte în Cernăuţi

Lista este incompletă şi cuprinde doar familii de gospodari din Costinceni, care, fiind ridicate la 13 iunie 1941, au fost deportate la Polul Nord.

Lista tinerilor din satul Costiceni duşi după război la restabilirea minelor de cărbuni din Donbas

Nn	Numele şi prenumele	Anul naşterii
1.	Budeanu Pavel	1927
2.	Budeanu Vasile	1927
3.	Cârstea Vasile	**?**
4.	Coreţchi Iacob	**?**
5.	Gheba Dumitru	1929
6.	Gheba Serafim	1927
7.	Petreni Serghei	**?**
8.	Rotar Dumitru	**?**
9.	Scorocârja Vasile	**?**
10.	Smochină Vladimir	1929
11.	Valcanescu Diomedie	1928
12.	Valcanescu Vasile	1928

Lista nu este completă, numărul acestora ridicându-se la 30. Puţini s-au Întors la baştină. Cei rămaşi în Donbas, căsătorindu-se cu rusoaice şi ucrainence, au uitat de neam şi de limba maternă.

Listele au fost alcătuite de Zinaida ROTARU

Victime ale represiunilor staliniste din satul Iordăneşti, fostul judeţ Storojineţ

1. Bostan Domnica	28. Malaicu Alexandra
2. Bostan Domnica (moartă)	29. Malaicu Alecu
3. Bostan Maria	30. Malaicu Gheorghe (mort)
4. Bostan Saveta (moartă)	31. Malaicu Aglaia (moartă)
5. Bostan Simion	32. Malaicu Paraschiva
6. Bostan Simion (mort)	33. Malaicu Petru (mort)
7. Bostan Valeria	34. Molnar Constantin (mort)
8. Carp Aurel Gr.	35. Molnar Ion (mort)
9. Carp Dragos Gr.	36. Melniciuc Ilie (mort)
10 Carp Gheorghe A. (mort)	37. Ivanovici Floarea
11. Carp Nicuţă A. (mort)	38. Ivanovici Vasile
12. Carp Nicuţă Gr.	39. Nicolaiciuc Constantin (mort)
13. Carp Vasile Gr. (mort)	40. Reabinschi Grigore (mort)
14. Carp Grigore I. (mort)	41. Reabinschi Elena (moartă)
15. Carp Ecaterina	42. Reabinschi Gavril (mort)
16. Bojescu Silvestru Gh. (mort)	43. Reabinschi Vasile (mort)
17. Calancea Alexandra	44. Şapcă Nicolae I. (mort)
18. Calancea Felicia	45. Opaiţ Dumitru M. (mort)
19. Calancea Vera	46. Timcu Domnica D.

20. Guşulei Gavril cu fam. (morţi)	47. Timcu Nicolae D.
21. Holunga Constantin (mort)	48. Timcu Paraschiva D. (moartă)
22. Halac Elena	49. Timcu Paraschiva N. (moartă)
23. Halac Nicolae S. (mort)	50. Timcu Dumitru N. (mort)
24. Halac Simion	51. Timcu Zamfira I.
25. Halac Vera	52. Tovarnitchi Ilie T. (mort)
26. Halac Ion (mort)	53. Olari Procopie (mort)
27. Holunga Ilie (mort)	54. Saviuc Dumitru S. (mort)

Lista a fost întocmită de prof. Valeriu MALION

Lista persoanelor din suburbia cernăuțeană Roșa martirizate de către bolșevici

1. Cerchez M.	36. Verenca G.
2. Saftencu N.	37. Voinescu G.
3. Cantemir I.	38. Saftencu M.
4. Strijac V.	39. Cantemir G.
5. Saftenco V.	40. Vâsoțchi G.
6. Prec V.	41. Saftencu G.
7. Chiseliță V.	42. Michiciuc G.
8. Cerchez V.	43. Michiciuc N.
9. Ștefaniuc V.	44. Michiciuc V.
10. Cotiușca M.	45. Pitei M.
11. Prodanciuc I.	46. Michiciuc D.
12. Iacobeț G.	47. Covliuc P.
13. Olaru V.	48. Proț N.
14. Cojocar N.	49. Grosu C.
15. Timcu N.	50. Timciuc V.
16. Timcu V.	51. Cojocar G.
17. Terfelea N.	52. Iacobeț Șt.
18. Onești uc N.	53. Cozubovschi M.
19. Gordună I.	54. Cojocar M.
20. Chiseliță G.	55. Scalat V.
21. Ursuleac M.	56. Vâsoțchi N.
22. Cliiselită S.	57. Jitar V.
23. Chiseliță N.	58. Ștefaniuc I.

24. Vâsoțchi I.	59. Lungu I.
25. Ursu N.	60. Cotiușca C.
26. Jitaru M.	61. Bordlan G.
27. Morar I.	62. Cohut V.
28. Bordian I.	63. Molotiuc M.
29. Muntean N.	64. Cojocar G.
30. Sofroniuc N.	65. Cerchez N.V.
31. Saftencu G.	66. Ostafi D.
32. Muntean G.	67. Ostafi A.
33. Muntean V.	68. Cohut I.
34. Bălan N.	69. Ailoaie I.
35. Ștefaniuc (?)	70. Ailoaie P.

Tabel cu persoane deportate în iunie 1941 din sătucul cu populație ucraineano-română, Stârcea, fostul județ Rădăuți

Nr. crt.	Numele și prenumele	Situația în familie	Etatea
1.	Ciornei Veronica	Cap de familie	36
2.	Ciornei Catrina	fiică	13
3.	Ciornei Vasile	fiu	11
4.	Ciornei Gheorghe	fiu	9
5.	Ciornei Elena	fiică	5
6.	Harena Constantin	Cap de familie	49
7.	Harena Elisaveta	soție	46
8.	Harena Domnica	fiică	20
9.	Harena Arcadie	fiu	18
10.	Harena Zaharla	fiu	16
11.	Harena Casian	fiu	13
12.	Harena Vladimir	fiu	11
13.	Harena Nicolae	fiu	9
14.	Harena Olga	fiică	7
15.	Harena Catrina	fiică	4

În momentul începerii războiului, în Rusia au fugit împreună cu armata sovietică în retragere, următoarele familii ale simpatizanților bolșevici din Stârcea:

1.	Bodnariuc Filip	Cap de familie	42
2.	Bodnariuc Minodora	soţie	40
3.	Bodnariuc Vasile	fiu	20
4.	Bodnariuc Gheorghe	fiu	15
5.	Bodnariuc Veronica	fiică	5
6.	Bodnariuc Silvestru	fiu	2
7.	Lazurco Nicolai	Cap de familie	39
8.	Lazurco Ana	soţie	30
9.	Lazurco Vasile	fiu	11
10	Lazurco Filip	fiu	5
11.	Lazurco Ion	fiu	1
12.	Lazurco Filip	frate	29
13.	Meriniuc Ilie	Cap de familie	47
14.	Meriniuc Veronica	soţie	47
15.	Meriniuc Nicolai	fiu	18
16.	Meriniuc Ştefania	fiică	16
17.	Meriniuc Luca	fiu	13
18.	Meriniuc Domnica	fiică	10
19.	Penteliciuc Ion	Cap de familie	31
20.	Penteliciuc Zenovia	soţie	31
21.	Penteliciuc Vasile	fiu	7
22.	Penteliciuc Dumitru	fiu	3
23.	Penteliciuc Olga	fiică	1
24.	Rujinschi Silvestru	Cap de familie	47
25.	Rujinschi Măria	soţie	43

Lista persoanelor ridicate la 13 iunie 1941 din sătișorul cu populație mixtă, ucraineano română, Slobozia Berlinților, fostul județ Rădăuți

Nr. crt.	Numele și prenumele	Situația în familie	Etatea
1.	Crețu Dumitru	soț	42
2.	Crețu Domnica	soție	49
3.	Crețu Natalia	fiică	18
4.	Crețu Toader	fiu	16
5.	Crețu Ion	fiu	10
6.	Cudelca Eudochia	cap de familie	52
7.	Cudelca Mie	fiu	20
8.	Cudelca Vasile	fiu	18
9.	Horac Domnica I.	cap de familie	67
10.	Horac Leontina	noră	41
11.	Horac Nicolai	cap de familie	50
12.	Horac Ecaterina	soție	44
13.	Horac Gheorghe	fiu	20
14.	Horac Andrei	fiu	20
15.	Hneda Gheorghe	cap de familie	58
16.	Hneda Eva	soție	52
17.	Hneda Vasile	fiu	20
18.	Hneda Leon	fiu	13
19.	Hneda Silvia	fiică	10
20.	Iosup Grigore	cap de familie	53
21	Iosup Domnica	soție	53
22.	Romaniuc Vasile	cap de familie	56

OAMENI ȘI FAPTE

Doctorul Ilie Piticaru

Bucovineni care au fost

Elena SAJIN

„Deasupra și la originea tuturor lucrurilor și întâmplărilor este fluidul divin duh sfânt, indivizibil, imaterial, veșnic ca timp și fără limită în spațiu, izvor inepuizabil de viață, făuritorul și purtătorul tuturor impulsurilor instinctuale, precum și al manifestațiunilor sentimentale.”

Nu întâmplător am ales din tratatul savantului Ilie Piticaru („Teoria evoluției spirituale”, București, 1941) anume acest pasaj. Or, știința și religia se îmbină în această lucrare atât de armonios!

Definițiile și concluziile savantului despre existența spiritului divin ca sursă a vieții universale sunt sprijinite de cunoștințele solide în domeniul astronomiei, fizicii, chimiei, anatomiei, psihologiei, dar și de multiple exemple concrete culese în mare parte chiar la Cernăuți, în diferite spitale unde Ilie Piticaru a lucrat peste 27 de ani. Fluidul divin din noi naște partea spirituală a sufletului nostru și constituie o scânteie, o concentrație mai puternică sau mai slabă din și în fluidul divin universal. Puntea de comunicare dintre spirit și lumea materială se face prin corpul astral care se compune din energie astrală și are până în cele mai mici detalii aceeași organizare ca și corpul anatomic. Toate experiențele făcute în decursul întregii noastre evoluții, precum și germenii celor ce au să se întâmple în viitor sunt înregistrate în corpul astral -

patrimoniu al subconștientului. Corpul terestru, trupul, ne este dat ca lăcaș de suferință, purgatoriu pentru suflet întru evoluție către perfecțiune. Așadar, evoluția spirituală, morală și intelectuală este menirea cardinală a individului, a familiei și a societății în această viață. Tot ce ne este dat și pregătit în viață este făcut numai în scopul dezvoltării noastre spirituale.

După părerea lui Ilie Piticaru, sarcina deosebit de grea de a purta grijă de dezvoltarea sufletească a cetățenilor îi revine societății și familiei. Educația în școli, instituții trebuie să se facă pe două planuri: intelectual și spiritual-moral. Iată de ce, în societatea bazată pe concepții pur materialiste, unde se acordă atenție doar dezvoltării intelectuale, excluzându-se dezvoltarea spirituală a instinctelor și sentimentelor, legătura dintre sentimente și intelectualitate, deci partea morală, se exclude.

Unul din principiile de bază pentru o bună organizare socială este familia. Fără cea mai desăvârșită soliditate a familiei nu putem concepe o soliditate a societății, o tărie și o bună organizare a statului. Între cei ce proiectează o căsătorie, facultățile sufletești ale părților trebuie să fie atât de mult contopite, încât să nu fie în stare a le desface nici cele mai mari interese materiale și nici cele mai grele suferințe. Puterea de rezistență a unui popor ca și capacitatea lui de a progresa în toate domeniile de viață constructivă depind mai mult de soliditatea și curățenia moravurilor sale familiale, decât chiar de școală și tăria armatei.

Am expus foarte fragmentar și schematic doar câteva din concepțiile savantului bucovinean Ilie Piticaru. Nu este de competența noastră să apreciem valoarea acestui tratat științific, pentru scrierea căruia savantul a consultat sute de izvoare din literatura universală, și nici nu urmărim acest scop. Pe parcursul celor 800 de pagini cititorul va avea prilejul să constate că autorul își iubește nespus de mult semenii și le dorește numai binele, permanenta desăvârșire, purificare morală prin muncă asiduă, cinstită și dezinteresată, prin acte de binefacere și caritate. De la apariția acestei lucrări s-au scurs aproape șase decenii. În acest răstimp valoroasa carte purtătoare de lumină a fost ținută sub interdicție.

Ideile și concepțiile lui Ilie Piticaru au ajuns de fapt și în Bucovina, însă prin cu totul alte publicații. De exemplu, cele ale lui N. Rerih, E. Rerih, E. Blavațkaia ș.a.

Vorbind despre răul care îl putem face confraților noștri - insulte, leziuni morale etc. - doctorul Piticaru scrie: „Răul pe care îl facem noi cuiva se răsfrânge tot asupra noastră. Răul făcut altcuiva trebuie să-l plătim prin alte suferințe mult mai mari și de atâtea ori repetate, până ne-am putut pocăi prin mari sacrificii și prin facerea de bine, ne-am desprins a ne însuși sentimentele nobile". Un astfel de rău, care după părerea autorului, a devenit al nostru național și care ne tot macină pe dinăuntru, dezbinându-ne, este invidia.

Încă în anul 1935 medicul Ilie Piticaru a descoperit un preparat pe care 1-a numit „Tuberculoforina-Piticaru" și cu ajutorul căruia a tratat mai multe cazuri de tuberculoză. Descoperirea, însă, nu a fost recunoscută. Ba mai mult decât atât, i s-au pus bețe în roate, a fost batjocorit.

Ilie Piticaru a absolvit Facultatea de medicină din Viena în anul 1911. Din 1908 până în 1911 a practicat medicina în cadrul vestitei clinici a doctorului Strumpell din capitala Austriei. Între anii 1912-1920 își perfecționează cunoștințele medicale în cele mai prestigioase clinici din străinătate (Viena, Paris, Berlin) și din România (București). În 1924 a devenit docent, la specialitatea medicină internă, a Facultății de medicină din București.

Încă în anii studenției a scris, sub îndrumarea vestitului neurolog Strumpell, prima sa lucrare științifică, pe care a publicat-o la București în revista „Spitalul". De aici încoace lucrările lui vor apărea permanent în buletinele de specialitate din Viena, Berlin, Paris, București, Cluj, vor fi mult apreciate de medicii de prestigiu din lume și adesea retipărite. Lucrările sale științifice, scrise în limbile română, franceză, germană, au depășit numărul de 30.

Din păcate, nu cunoaștem întreaga biografie a talentatului medic și savant. Datele biografice reproduse aici le-am adunat din documentele Arhivei regionale din Cernăuți. Într-o cerere adresată la 22 februarie 1919 secretariatului de serviciu pentru afacerile salubrității publice din Cernăuți în care ruga să fie numit medic-primar la spitalul din capitala Bucovinei, Ilie Piticaru scria că este „un bun patriot român, autohton din aceste ținuturi".

În anul 1932 într-o listă a medicilor din Regiunea Sanitară a Inspectoratului Cernăuți găsim următoarele aprecieri: „Un priceput medic de spital. Posedă cunoștințe solide în specialitatea sa, dar prea ocupat de clientelă". În anul 1939/40 medicul primar Ilie Piticaru era înaintat pentru noi gradații, având un stagiu de muncă de peste 27 de ani.

Munca practică a acestui medic înzestrat a fost expusă în câteva lucrări științifice, dintre care amintim: *„Contribuțiuni la tratamentul endocarditei lente"* și *„Tratamentul sclerozei în plăci*". Printre altele, Ilie Piticaru constata în ele necesitatea aprovizionării serviciului cu aparate de laborator, aparate pentru aplicarea terapiei moderne, ceea ce „ar aduce Serviciul medical la înălțimea cerințelor moderne și al medicilor, ca și al țării întregi".

Nicolae Cauliuc

Maria ACOSTĂCHIOAEI,
preoteasă

Oamenii, ca și vremurile, se schimbă. Unele generații vin, altele se duc și fiecare lasă în urmă anumite înfăptuiri și visuri împlinite. Au fost și sunt, însă, persoane, care nu-și văd idealurile realizate deoarece soarta nu le surâde. Unii și-au măcinat sănătatea luptând pentru zile mai bune, dar vai, nu le-au mai văzut. S-au dus în veșnicie, lăsând în urma lor câte o dâră subțire de lumină. Un astfel de om a fost și profesorul Nicolae Cauliuc, născut în 1927 în suburbia cernăuțeană Roșa-Stâncă din părinții Teodor și Garofina. A absolvit 7 clase primare tocmai când începea războiul din 1941, apoi s-a înscris la un liceu, unde a studiat doar un singur an fiindcă în 1944, iarăși am fost „eliberați" de către sovietici. A fost, deci, nevoit să se reîntoarcă în clasa a 7-a a școlii din Roșa-Stâncă. În anul următor tatăl nostru (sunt soră cu cel ce s-a dus demult pe drum neîntorcător) a fost luat de către ruși și exilat tocmai la Celeabinsk. Astfel, Nicolae a rămas sprijinul întregii familii, căci în casă mai eram patru frați mai mici decât dânsul. Locuiam la hotarul dintre Roșa și Mihalcea, așa că atunci când Nicolae se întorcea de la școală împreună cu fratele nostru Vasile, le-au ieșit înainte niște striboci din Mihalcea, înarmați, care le-au legat mâinile cu sârmă ghimpoasă și i-au mânat ca pe niște dobitoace la primăria din satul lor, pentru a-i trimite la FZO sau la minele din Donbas. Abia erau eliberați pentru câteva zile, ca din nou această procedură să le fie repetată. Atunci directoarea școlii i-a sfătuit să nu doarmă noaptea în casa părintească, ci pe la niște rude. Stribocii veneau și bojbăiau mereu prin casă, dar nu le mai dădeau de urmă. Văzând că băieții nu erau, au luat-o pe mama.

Primarul din suburbia Roșa, om cumsecade, a intervenit și mamei i s-a dat drumul acasă, pentru câteva zile. Nu mai puteam, însă, locui în lăcașul nostru, căci în fiecare noapte veneau stribocii și făceau percheziții, scotocind cu baionetele până și fânul din podul

grajdului. Câteodată fratele mei Nicolae era ascuns acolo, dar l-a păzit mila lui Dumnezeu. Așa, cu groază și cu spaimă, am petrecut un an de zile. Apoi am părăsit casa părintească și ne-am mutat cu traiul la Roșa. Cei din Mihalcea ne-au dărâmat casa și ne-au distrus gospodăria. La Roșa era școală medie cu predarea în limba română. Nicolae a putut să absolve 10 clase, apoi s-a înscris la Institutul de învățători din Cernăuți. Acest institut s-a desființat și Nicolae s-a înscris la Universitatea din capitala Bucovinei.

În anii 50 s-a căsătorit și, ca fecior crescut și educat în familie conform legilor moralei creștine, s-a cununat în biserică, așa cum se și cuvenea, dar în taină, ca nu cumva să afle șefii lui. Cineva, totuși, l-a pârât și a fost exmatriculat din Universitate. Timp de un an a lucrat la redacția ziarului „Bucovina Sovietică", apoi a fost reabilitat ca student, fiindcă învăța foarte bine. După absolvirea facultății a devenit profesor de „limba și literatura moldovenească".

În anul 1956, prin postul mare, a fost chemat printr-o carte poștală la clubul din suburbia Roșa-Stâncă, să țină câteva lecții de ateism, adică împotriva credinței în Dumnezeu. Data era stabilită tocmai pentru Vinerea Patimilor, înaintea Sfintelor Paști. El s-a făcut palid la față fiindcă și-a simțit jignite sentimentele sale religioase, a dat dezamăgit din mână și nu s-a mai dus la club. Dar din această cauză a fost scos din serviciu. S-a dus să lucreze tocmai în regiunea Transcarpatică, într-o școală din dreapta Tisei. După câțiva ani s-a întors la Cernăuți și a predat lecții de limba maternă la școala medie nr. 10.

A iubit limba și literatura română și tot ce era românesc. Pentru aceasta nu era privit cu ochi buni de către autoritățile din regiunea Cernăuți care promovau o politică de asimilare a populației băștinașe. Tânjea după o viață mai liberă și mai religioasă. Adeseori îl auzeam suspinând și întrebându-se:

— Oare voi mai ajunge eu să-mi aplec capul sub Evanghelie, s-o ascult și să o sărut în biserică, după tradiția strămoșească?

Viața lui a fost o îndelungată suferință și din cauza unei căsătorii nereușite. A depus multe eforturi să obțină cetățenie românească, ca să poată părăsi Uniunea Sovietică. În sfârșit i s-a permis să plece cu totul în România.

Câtva timp a lucrat ca profesor la Suceava. S-a îmbolnăvit grav și medicii s-au străduit să-l salveze, supunându-l la intervenții chirurgicale. La 18 ianuarie 1982 am primit trista veste că cel care a fost profesorul Nicolae Cauliuc nu mai era în viață.

Ca reprezentant al familiei noastre a vrut să-l petreacă pe ultimul drum, soțul meu, preotul Adrian Acostăchioaei, însă autoritățile de la Cernăuți nu i-au permis să-i aducă nici ultimul omagiu Abia în 1989 a reușit soțul să-i afle mormântul și să se roage acolo pentru odihna sufletului robului lui Dumnezeu Nicolae, cel care, în același timp, a fost un bun român și un bun creștin și care, după o viață zbuciumată a trecut în lumea celor drepți la vârsta de numai 55 de ani, fără să-și vadă împlinirea visului de libertate și de emancipare națională.

Bunul român după fapte se cunoaște

Gheorghe PAVEL
președintele Societății veteranilor români de război „Tricolorul”

Era într-o zi geroasă de februarie. Ningea din abundență și vântul, îndârjindu-se, răscolea cu furie nămeții, când, sculat cu noaptea în cap, m-am pornit, dintr-un îndemn al inimii, spre Poienii Bucovinei. Autobuzul nu era aglomerat și cam la trei sferturi de oră am coborât în centrul sătucului de la hotarul de odinioară dintre Moldova și Austria. Un grup de gospodari se afla în fața primăriei, un altul lângă sediul gospodăriei agricole. Printre oameni, vorbind și gesticulând, l-am zărit pe leatul și prietenul meu din tinerețe, Costică Rotaru. Ne-am salutat și ne-am întrebat de sănătate. Apoi am vrut să aflu ce treburi l-au scos din casă pe o asemenea vremuială ca să-și îndrepte pașii înspre primărie. Costică Rotaru, profesor pensionar, om trecut de șaptezeci de ani, care și-a irosit tinerețea prin gulagurile staliniste, mi-a zâmbit enigmatic, dar a încercat să-mi satisfacă curiozitatea:

— N-am, leatule, astâmpăr nici la bătrânețe. Ar trebui să mă învârt pe lângă băbucă, fiindcă-i bolnăvioară, să mai arunc câte un lemnișor pe foc, să fie cald în casă și să nu-mi iau ochii de la

ecranul televizorului dar, uite, mi-am pus de gând să las satului o amintire frumoasă despre trecerea mea prin el.

Cândva, după ce m-am întors din lagăr și activam ca profesor de biologie, am sădit un parc, sus după școală, de care am îngrijit cum își îngrijește mama pruncii, străduindu-mă să-l transform într-o grădină botanică. Parcul era adevărata mândrie a satului, dar, în ultimii ani, oameni cu suflet mic l-au distrus. Apoi în sat, cu ajutorul fraților din România, mai ales al celor din Ploiești, a fost construit un nou lăcaș de închinare Domnului. Gândurile noastre au fost legate apoi de construcția școlii, tot pe baza unui ajutor oferit din România, fiindcă copiii poienarilor mai învață încă în încăperile ce au servit cândva de grajduri pentru caii grănicerilor austrieci. Cine știe dacă vom reuși să construim o școală și dacă vom fi lăsați să primim ajutorul din țară...

Noi, poienarii, primii din nordul Bucovinei, am înălțat un monument întru înveșnicirea memoriei victimelor staliniste. Și tot primii am reluat, în regiunea Cernăuți, tradiția cinstirii eroilor neamului românesc. Activiștii filialei locale a Societății de cultură românească „Mihai Eminescu” au stăruit ca în sat să avem o farmacie și acest lucru a putut fi realizat cu ajutorul firmei cernăuțene „Rerom”. Avem în sat abator și o secție de mezeluri și, astfel, mulți tineri au fost asigurați cu locuri de muncă. Avem moară. Avem iazuri de pe urma cărora am putea obține venituri. Avem cămin cultural, formație de artiști amatori, orchestră de instrumente populare. Numai la Poieni se mai pot confecționa, datorită iscusinței meșteriților populare, prețioase piese din costumul popular tradițional. Ne mai lipsește încă o instituție culturală, a cărei temelie mă zbat să o pun acum, în anul acesta, cât încă nu m-au părăsit puterile...

De interlocutorul meu s-a apropiat un tânăr înalt și chipeș. Ținea ceva în mână și în ochii lui Costică Rotaru s-au aprins scânteile entuziasmului. Tânărul l-a luat de braț și l-a condus spre o sanie trasă de doi cai aflată pe marginea drumului între primărie și sediul gospodăriei agricole. Nu s-a lăsat prea mult așteptat. Pășea militărește înspre mine, de parcă în acea dimineață geroasă întinerise cu cel puțin zece ani. M-a bătut pe umăr și mi-a zis, de parcă i-aș fi cunoscut toate planurile:

— Am găsit ceea ce căutam de vreo câteva săptămâni!

— Ce anume? l-am întrebat cu nedumerire.

— Urmează-mă și ai să înțelegi.

M-am lăsat condus într-o încăpere cu cuptor țărănesc într-un ungher, cu vase de ceramică pe niște blidare vechi, cu o sumedenie de unelte folosite odinioară în industria casnică, cu piese din mobilierul țărănesc. Le-a atins pe toate cu mâna ca pe niște lucruri sfinte, le-a aranjat de parcă nu stăteau bine. M-am entuziasmat și l-am întrebat:

— Domnule Rotaru, nu cumva osteneşti la crearea unui muzeu al satului?

— Da, mi-a răspuns el cu promptitudine. Adun exponate și, concomitent, lupt ca să obțin pentru el un local mai mare. În acest muzeu nu vor fi aglomerate la întâmplare obiecte de uz gospodăresc, cuțite de cremene, lucruri vechi, artizanat, piese ale portului popular din zonă, deși nici pe acestea nu le găsești ușor chiar dacă ești gata să suporți anumite cheltuieli. Aceste obiecte și lucruri se cer selectate, ordonate și expuse cu gust estetic, după criteriul evoluției satului de la prima sa atestare documentară până în prezent. De fapt, în acest sens mă ajută președintele gospodăriei colective, dl. Puiu. În rest, tot greul îmi revine mie.

Vreau ca acest muzeu să reflecte, prin exponatele și documentele expuse, istoria veridică a acestei mici localități românești din nordul Bucovinei. Obiectele ce le vedeți le-am găsit aici, în Poieni, dar mărturiile documentare despre acest sat și oamenii lui le caut în arhive, la Cernăuți. Vreau să dovedesc că satul nostru are o istorie bogată, că românii de pe acest plai mioritic sunt autohtoni, că și noi, poienarii, am dat neamului românesc oameni de valoare, că și pe noi, în scopul dezrădăcinării și înstrăinării, ne-au bătut vânturile dezastrului stalinist.

Multe am discutat în acea zi geroasă de februarie cu domnul Costică Rotaru, bunul român care nu lipsește de la nici o acțiune culturală românească organizată în regiunea Cernăuți, omul care în anul de grație 1998 osârduiește întru crearea muzeului de istorie al satului Poienii Bucovinei, și m-am convins încă o dată că, noi, trăitorii în nordul Bucovinei, vom exista atât timp ca viță a unui

neam eroic, cât vom fi dominați de entuziasm, cât vom munci mai mult și vom vorbi mai puțin.

Constantin Berariu

Petru GRIOR,
arhivist, președintele
Societății victimelor staliniste din regiunea Cernăuți „Golgota”

Poet, publicist, traducător, dramaturg, folclorist, om de știință, Constantin Berariu face parte dintr-o veche familie de cărturari bucovineni, „entuziasmați pentru literatura și arta” poporului nostru. S-a născut la 9 (21) martie 1870 în Ceahor, sat din preajma Cernăuților cu bogate tradiții culturale. Trebuie amintit că tot aici a văzut lumina zilei și Ștefan Ștefureac (1845-1893), fiu de țăran, poet și autor de manuale, coleg de gimnaziu cu Mihăiță Eminovici, care la moartea profesorului lor Aron Pumnul debutează și el în „Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziali” cu o promițătoare poezie, începând astfel:

Plângi acum junime, plângi cu întristare,
Căci fatala moarte, fără îndurare,
Ți-a răpit din sânu-ți ce era mai rar.
Ți-a răpit un mândru, scump mărgăritar.

În casa părintească a lui Constantin se adunau adeseori intelectuali cu vederi progresiste, discutând cu înflăcărare despre problemele limbii și creației populare orale, despre operele marilor noștri înaintași. Aici au fost în repetate rânduri oaspeți bineveniți și membrii trupei teatrale, conduse de F. Tardini, aflate în turnee prin Bucovina, de activitatea căreia a fost legată, după cum se știe, și soarta luceafărului poeziei noastre.

Tatăl său, preotul Artemiu Berariu, a scris o serie de broșuri, apărute la Cernăuți în perioada anilor 1886-1892, în care „duce o crâncenă cruciadă împotriva beției”, redând „în culori vii” numeroasele rele „bântuitoare”, provocate de băuturile alcoolice.

Scrise într-un „grai țărănesc”, aceste broșuri de propagare a unui mod rațional de viață, după părerea noastră, nu și-au pierdut actualitatea nici acum. E necesar de menționat și faptul că autorul lor a rămas până la ultima suflare un dârz apărător al țărănimii nevoiașe împotriva cămătarilor hrăpăreți. Constantin și-a petrecut copilăria în satul de baștină, în „farmecul libertății de la țară”. În memoria băiatului înzestrat cu o minte ageră s-au întipărit pentru toată viața luncile „pline de flori”, cântecul duios al privighetorilor, frumoasele veri, „când se făcea fân” și „lucrătorii de prin satele învecinate seara se strângeau în jurul focului, unde se fierbea mămăligă și măsurau luna cu snoave și povești”. Constantin Berariu relata mai târziu: „Adese tatăl meu, în copilăria noastră, ne strângea pe noi, copiii, cu mama în jurul său și ne citea lucruri frumoase, mai ales din „Convorbiri literare”. Cu înfrigurare ascultam povestea lui Harap Alb...”

Astfel viitorul poet a îndrăgit literatura și creația orală a poporului român.

Lui Constantin Berariu soarta i-a hărăzit să cunoască încă din fragedă copilărie și multe zile de restriște. Când împlinise nouă anișori, i-au murit patru frați și o soră, care, îmbolnăvindu-se de anghina, s-au stins ca niște lumânări în decurs de șase luni. Această mare tragedie a zdruncinat sănătatea mamei sale și nu după multă vreme ea a închis ochii pentru totdeauna. Constantin s-a mutat cu traiul la unchiul său din Cernăuți, unde a absolvit liceul german și unde și-a luat licența la Facultatea de drept. După ce și-a făcut stagiul militar la Viena, urmează cursurile Universității din Innsbruck. Se consacră științelor juridice, susținând în 1920 doctoratul în drept, și este numit profesor la Universitatea din Cernăuți. În perioada anilor 1922-1927, cu o mică întrerupere, ocupă și postul de director al Teatrului din capitala Bucovinei.

Ca poet, Constantin Berariu debutează la vârsta de 22 de ani cu șase poezii: „în pustiu”, „Destăinuiri”, „Helios și Silene”, „Ard luminile iubirii”, „Desperarea” și „Florile”, pe care le publică în revista „încercări literare”, întemeiată la Cernăuți în anul 1892 „cu scopul de... a strânge în ea mărgăritarele din poezia ce zace încă ascunsă în popor;... de a le împărtăși cetitorilor și productele proprii ale tinerilor...”

În continuare el își dedică întreaga sa capacitate, timp de câțiva ani, activității de cercetare și valorificare a basmului popular. În 1904 la Cernăuți apare feeria în trei acte și patru tablouri „Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri”, în ea eroul principal dă dovadă de înalte calități morale și fizice, căutând-o pe frumoasa Ileana Cosânzeana, furată de zmei. Mânuitor îndemânatic al condeiului, poetul a creat o adevărată operă dramatică. Sextil Pușcariu scria în 1909 „că trebuie considerat ca un debut reușit această încercare dramatică cu subiect scos din basmele populare”. Tot cu această ocazie istoricul literar Constantin Loghjn menționa: „Cu o puternica inspirație din basmele populare cu unele modificări îndrăznețe după fantazia și gustul scriitorului, cu unele simbolizări nu întotdeauna transparente, cu intercalarea de dansuri fantastice, cu producerea unor artificii scenice, cu inventarea unor personagii proprii autorului, dar mai ales cu un vers viguros și cu o limbă poetică, îmbogățită cu unele reușite plăsmuiri noi, C. Berariu a putut să ne dea nu numai cea dintâi dramatizare a basmului românesc, ci și o adevărată operă artistică.”

În 1923 revista cernăuțeană „Junimea literară” inserează în paginile sale poemul dramatic în trei acte al lui Berariu - „Cheleș - împărat”, care este dramatizarea unui frumos basm, născut din bogatele resurse sufletești ale poporului nostru. Subiectul constă în faptul că Cheleș, eroul principal, este blestemat de o zână să rămână cocoșat până în ziua când va fi luat de bărbat de o încântătoare domniță. Fiind grădinar la curtea unui vestit împărat, el este îndrăgit de fiica suveranului, care și-l alege de mire. Marii demnitari, înfuriați pe principesă, se răscoală împotriva împăratului cu scopul de a-l detrona. Însă Cheleș, luându-și înfățișarea de odinioară, îi pedepsește pe răzvrătiți devenind moștenitorul domniei întru fericirea poporului.

Analizată în evoluția ei, putem spune că creația literară a lui Constantin Berariu ajunge în fața maturității artistice cu poemul dramatic „Cheleș - împărat” și cu poeziile publicate în „Junimea literară” în perioada 1923-1929. Ele purifică multe din naivitățile sau prozaismele primelor poezii, rostirea capătă acuratețe, construcțiile stufoase se simplifică, se limpezesc în imagini curate de reală poezie.

Compatriotul nostru a purtat o mare dragoste graiului strămoșesc, contrapunând limba vie a oamenilor din popor vorbirii împestrițate cu cuvinte străine a elitei îngâmfate:

Sus în munți e vers de fluier.
Stai, ascultă-l! Lin s-abate
Prin poieni, printre frunzișuri
În străvechea-i noutate.
Versul e născut din fire
Fără dres și făcătură.
Ca o floare minunată
Dăruită de natură...

Poet dominat de sentimentul autocritic, șlefuindu-și în permanență măiestria de a scrie, el atinge un frumos nivel artistic în poemul „Bacanal tracic", apărut în „Junimea literară" în 1929, cu trei luni înainte de a închide ochii, poem care constituie ultima colaborare a lui Berariu cu această revistă. Numitul poem este una dintre cele mai originale evocări ale trecutului tracic, plin de glorie, în literatura noastră.

Înzestrat de natură cu o minte clară și pătrunzătoare, stăpân al unei vaste culturi variate și temeinic documentate, având un suflet nobil și mare, în care trăia înălțătorul avânt pentru adevăr și dreptate, poetul vibra necontenit în imnuri de proslăvire a prieteniei dintre oameni. El savura rafinat nuanța cuvântului potrivit la locul potrivit. Scrise cu nerv și inteligență, creațiile lui sparg tipare și formalisme lexicale, conferindu-i marca unui poet valoros. Traian Chelariu scria: „În rândul numelor: Iraclie Porumbescu, T. Robeanu, Ion Grămadă, poetul Constantin Berariu rămâne „o fapta a literaturii noastre" și „un vrednic tovarăș al valorilor definitive".

În dimineața zilei de 12 noiembrie 1929, luându-și rămas bun de la cei care l-au cunoscut, poetul a pornit pe drumul veșniciei lăsându-ne opera sa literară, care i-a asigurat un loc de cinste între scriitorii din Bucovina. Profesorul universitar Leca Morariu în necrologul academic, consacrat memoriei lui Constantin Berariu, sublinia că creația lui este „literatură atât de autohtonă și de firesc odrăslită din însăși glia noastră moldovenească".

Amintirile lui Mircea Românul

Prof. Vasile BIZOVI

Cu vreo 18 ani în urmă pe moșia lui Ion Neculce din Boian și-a găsit Mircea Românul (cum l-au botezat boincenii) o „vioară sub arc / în flăcări și fum” (L. Blaga) - pe Nina Maliutin din mamă rămâncă și din tată rus. Nimeni din săteni nu știa că numele și prenumele Românului sunt Mircea Coca, frate de suferință și de credință cu scriitorul basarabean Nicolae Costenco „crucificat pentru aspirațiile naționale” (Mihai Cimpoi), deportat din 1940 până în 1955 în Siberia. Un alt frate de lagăr, și chin, care l-a adus în Marele Boian să-și sfârșească rostul pe acest pământ, este hliniceanul Ionică Ignatiuc. Și așa a rămas și azi în comună Mircea Coca, zis Mircea Romanul. Personaj al romanului „Severograd” de Nicolae Costenco sub numele Mircea. Un alt erou al romanului „Severograd” este prietenul lui Mircea, Ionică Ignatiuc, sub numele Ignat.

Ilie în romanul „Severograd” este măhăleanul Ilie Tănăsescu, Costea Moldovanu - însuși Nicolae Costenco; Măsuța - Mărioara, soția scriitorului. Persoane reale, cu prezentul și trecutul lor Cu viitorul - Dumnezeu numai îl cunoaște.

Pentru cei trei bucovineni: Mircea din Gura Humorului, Ilie din Mahala și Ignat din Boian, ajunși în Gulagul siberian, Nicolae Costenco le-a fost nu numai creator de chipuri artistice în romanul său „Severograd”, ci și părinte sufletesc, ocrotitor și îndrumător, salvator de la moartea fizică - de la foame și mizerie. Un adevărat apostol al păstrării sufletului românesc în Siberia stalinistă.

Să-i vedem și să-i auzim pe acești eroi ai „Severogradului”. Cine sunt, cum acționează în roman și ce caractere au.

Rezemat de ușor, cu capul lui cârlionțat și obrazul smead, cu ochii bulbucați, aburiți stă Mircea. Mircea e josuț, dar de o constituție robustă. Alături de el sade pe un taburet Ilie, prietenul nedespărțit, cumătrul și nașul lui Mircea.

— Eu nu te înțeleg, Mircea! - îi spune Măsuța. Ei, ai părăsit-o pe nenorocita aceea, că umbla cu alții, cum zici. Dar Marusca...

— Of, Măsuța! Dacă ai ști ce cămilă de om încăpățânat e tuvinca asta. Iacă l-am ascultat! făcu cu capul spre Ilie.

— Da de ce nu te conduci de capul tău, de sufletul tău? Femeia, nevasta, nu-i un măr, ca să-l muști și să-l azvârli. Aveți și un copilaș. No, mă, nu plânge! Eu te-am cununat, eu te și descunun! spune a lehamite Ilie.

— De asta ești bun, - îi ripostă a neîngăduință Măsuța (pag. 222).

Măsuța zări pentru o clipă pălăriuța cu borul în fălbărăli a vecinului Ignat, a lui Ignat Hoțul (pe drept Huțulul). Avea omul casă la deal de dânșii c-o fereastră dând spre trotuarul ce coboară spre terasa lui Costea. Când stăpânul e acasă, perdica de la fereastra asta, stând parcă de veghe, e dată la o parte, iar când e la lucru - perdica e trasă. Ignat a ispășit crima de omucidere. E din Bucovina. Muntean arțăgos și grozav de voinic. La o horă s-au încleștat flăcăii, iar el a intrat cu cuțitul într-un rival. Lucrând cu osârdie și având o purtare pilduitoare, a fost amnistiat. Văzându-l băiat de ispravă și vrednic, Costea l-a îndemnat să achiziționeze o dărăpănătură a unui leton care se întorcea la baștină sa, au dărâmat-o și Ignat a ridicat o vilă ca-n munții săi, numai din bârne, cu acoperișul țuguiat - adevărată cabană de vânătoare. Când avu casă, i-au găsit și pereche. Dar femeia s-a dovedit a fi leneșică și n-au dus casă. Fata a plecat la părinți și i-a scris că a născut un băiețel, copia lui Ignat. Lui Ignat i s-a aprins inima și acum ducea tratative cu părinții fetei ca să-i dea băiețelul, fiindcă pe „putoare" nici în ochi nu mai poate s-o vadă... Ș-apoi era frumușică, negricioasă ca și Ignat și începuse a o rupe moldovenește după doi ani de trai. Dar de plecat trebuia să plece că prea își lăsa pumnii fără control Ignat. Și el a aruncat-o afară ca pe o pisică, spunându-i să nu-i mai pășească pragul că o huștiulește în Enisei. Și Măsuța știe, că Ignat e din acei care pot să-și țină făgăduiala.

Ignat atunci i-a spus că are să se ducă la socri în satul de unde-i fata și are să-și fure băiatul. Ca să-i potolească dracii, Ilie vroia să-l vadă iar însurat, li găsise o soră medicală, dar Ignat spuse că el n-are nevoie de pețitori de alde Ilie și dacă a trebui, își găsește el singur muiere. Și ca Ilie să nu umble cu prostiile. Ignat l-a înșfăcat de piept și l-a scuturat binișor că fostul „jandarm" a cam pus-o de mămăligă și s-a îngălbenit la față. L-au scos din mâinile lui Ignat numai mulțumită lui Costea, singurul care nu se temea de Ignat din toată Mahala (pag. 230, 231).

... Anufriev miji ochii și când dădu de Ignat, sări ca fript și o luă la fugă pe trotuar:

— Pune mâna pe el! Costea, dă cuțitul! Că mi-l pocnesc din urmă, ca pe-un porc sălbatic!

— Nu trebuie, Ignate! - și Costea ascunse pumnalul (pag. 342).

Mircea Coca își deapănă amintirile. S-a născut la Capu Codrului. A trăit la Gura Humorului în copilărie. Îl vede-n vis pe tatăl său, Alexandru, constructor de mori, și pe mama sa, Magdalina, soră de caritate. A învățat la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți, la Gimnaziul din Gura Humorului, la Liceul „Dragoș Vodă" din Câmpulung, la Liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava. A terminat doar șapte clase de liceu.

În 1943 era pe front și lupta cu râia bolșevică. Era sergent și făcea parte din regimentul 4 Roșiori „Regina Maria". După armistițiu e iarăși pe front, împreună cu rușii. Ajunge în Tatra. E cercetaș și cade prizonier la nemți.

Este internat într-un lagăr german, dar e scos de acolo de partizanii slovaci și este dat pe mâna sovieticilor. Cercetările durează mult. E întors și pe dos și pe față. Până la urmă este aruncat după gratii. Trece prin fioroasele închisori bolșevice Lefort, Lubianka, Taganka, Butârka, Krasnaia Presnea. I-au sângerat trupul și sufletul. Este condamnat. Nici astăzi nu știe pentru ce. L-au întrebat:

— Numele?

Nici n-a dovedit să răspundă că-l chema Coca. A încasat 5 ani de lagăr și încă 8 ani de privare de drepturi. Și a mai fost numit „curvă de român".

A nimerit în lagărul din Dudinka, unde l-a găsit pe scriitorul basarabean Nicolae Costenco. Acela i-a fost nu numai ca un tată, dar i-a făcut cunoștință cu un bucovinean, cu boinoncenul Ignatiuc Ionică, ce era renumit acolo prin forța-i fizică și îndrăzneala lui.

Părinții lui Mircea nu știau nimic despre fiul lor dispărut. Primiseră, bieții, înștiințare că se pierduse pe front. Tot Nicolae Costenco a scris la Crucea Roșie ca să afle despre părinții lui Mircea Coca. 1-a găsit. Trăiau în România, în sudul Bucovinei. Dar mama lui Mircea nu putea să creadă că odorul ei de fecior era în viață și încă nimerit într-un lagăr sovietic din Siberia. Totuși, îi scrie lui Mircea scrisoare. Și cere să-i dovedească, prin lucruri știute numai de ei, că el era anume Mircea Coca, și nu altul. Atunci Mircea se apucă de scris. Când avea zece ani, a pierit câinele lor Bingo. Tatăl lui Mircea era în câmp la rărit sfeclă. Iar Mircea a organizat cu băieții din vecini o procesiune cu prapore din batiste pentru înmormântarea lui Bingo în fundul grădinii. Și cruce i-a pus câinelui pe mormânt. Citind această mărturisire a lui Mircea, expediată dintr-un lagăr din Siberia, mama și-a recunoscut ștrengarul de odinioară.

Nici pe părinți, nici pe frați nu i-a mai văzut Mircea Coca în viață. Doar pe sora Silvia avea s-o viziteze mult mai târziu la Brașov, Ea a absolvit Liceul „Elena Doamna" din Cernăuți. Fratele Gheorghe a fost silvicultor, iar fratele Dionisie - croitor.

A plâns și a blestemat comunismul la mormintele părinților și fraților săi Mircea Românul, os din osul lui Mircea cel Bătrân, copil nevinovat al neamului, dus de puhoiul răutății și sălbăticiei tocmai

la Kaira-Kan - Valea morții, de unde s-au mai întors la vatra strămoșească doar acei ce au fost cu credință în Dumnezeu și care au avut noroc.

De la soția Maria Torgașina, tuvincă de naționalitate, are un fiu, ofițer, căruia socrul său i-a dat numele său dar nu a românului Coca, de ciudă că în primul război mondial, când Torgașin lupta pe Frontul românesc, românii l-au dezbrăcat și l-au alungat din țară pentru propagandă comunistă.

La cei 77 de ani ai săi, Mircea Românul este încă vioi, șăgalnic improvizează cu acei boinceni ce cunosc literatura română următorul dialog:

— De unde vii, străine?
— Vin tocmai de la Plevna.
— Cum e acolo?
— Bine.
— Dar aste decorații cum, cine ți le-a dat?
— Chiar Domnitorul nostru și-al vostru împărat.
— Dar ce rang ai, voinice?
— Am rang de Dorobanț!

LITERE ȘI ARTE

Băiatul drumului

Ion CREȚU

A urat DRAGOȘ TOCHIȚĂ,
muncitor forestier, locuitor al satului Pătrăuții de Sus
raionul Storojineț

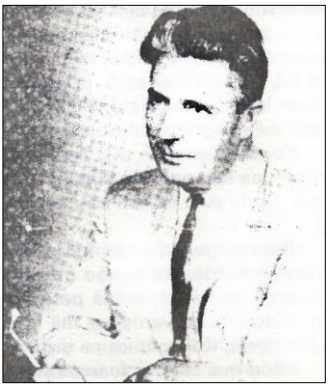

Vasile Posteucă (10. IX. 1912, Stăneștii de Jos, județul Rădăuți - 6. XII. 1972, Chicago, SUA) ne-a lăsat o bogată moștenire literară, din păcate aproape necunoscută în patrie. Ea constă din mai multe volume de poezii, lucrări de filologie și folclor, considerațiuni asupra concepției istoriei românești, cronici literare, publicistică etc., apărute în diferite țări din Occident.

Primii pași spre popularizarea creației lui în rândurile cititorilor din țară i-au făcut periodicele cernăuțene, în special ziarul „Zorile Bucovinei”, almanahul „Țara Fagilor”. Iar în anul trecut, la împlinirea a 85 de ani de la nașterea și 25 - de la moartea poetului, sub îngrijirea subsemnatului, la Editura „Dacia Europa Nova” din Lugoj a apărut antologia „Icoane de dor” - primul volum al lui Vasile Posteucă editat în spațiul geografic românesc.

În ediția de față a almanahului „Țara Fagilor” propunem atenției iubitorilor do literatură două capitole din romanul autobiografic neterminat, „Băiatul Drumului”, rămas în manuscris.

„O poveste a copilului cu năzuințe spre mai adânc, spre împlinirea dorințelor ce-i sfredeleau sufletul, de-a căuta, de-a merge cât mai departe, de a-și împlini un vis, sau mai precis, un destin hărăzit lui de Bunul Dumnezeu la venirea pe acest pământ”, după cum caracterizează această scriere soția lui Vasile Posteucă, doamna Zamfira, care ne-a pus la dispoziție cu multă amabilitate copia acestui manuscris.

Unde aud prima dată de tata

Vasile POSTEUCĂ

Amintirile îmi sunt de-acum mai unitare, au legătură între ele. Îmi dau seama de zi, de noapte. Rețin chipuri de oameni, gesturi care îmi vor rămâne dragi și-mi vor înrăma poveștile de mai târziu, evenimente care mă privesc direct, îmi frământă și-mi dospesc aluatul sufletului, îmi plămădesc viața. Este o continuitate în conștiința și memoria mea, care-mi dă certitudinea că m-am trezit definitiv la lume.

E o dimineață caldă, frumoasă, însorită. Stau cățărat pe pârleazul dinspre livadă și privesc uimit la marea de oameni, de cai, de tunuri și căruțe, în continuă mișcare, pe tot dealul lui Cotan, între gospodăria noastră și pădurea Panțirului. Grâiele și păpușoaiele parcă nici n-ar fi fost. Au dispărut sub copitele cailor, strivite sub roțile grele. La câteva sute de pași începe huciul, coborând repede sub gârlă. Pe celălalt deal începe pădurea. În mijlocul livezii, îmi reține privirea și admirația părul cel mare. E un păr uriaș, rege peste toată întinderea. E frumos. Se ridică până-n cer cu coroana lui de ramuri pletoase și de frunze. În jurul lui, soldații ruși sapă, în grabă mare, adăposturi. Gropi adânci de pământ, pe care le întăresc cu trunchiuri de copaci, ca să nu li se dărâme pereții, și le acopăr cu alte grinzi puternice, peste care aruncă lut și crengi verzi.

Peisajul acesta mă captivează. Nu înțeleg nimic, dar totul e nou. Curiozitatea de copil mă țintuiește acolo, pe pârleaz, ceasuri întregi. Sunt iarăși singur. Unde sunt ceilalți frați, surorile? Undeva prin hărmălaia aceea de soldați ruși...

Sunt singur. Nu mi-i frică. De la o bucată nu mai găsesc interesant ce se petrece în livadă. Mă atrage o creangă cu mere domnești. E chiar lângă capul meu, grea de rod, aplecată peste gard. Merele sunt mari și frumoase. Dau în pârg. Culoarea lor verde-roz mă fascinează. Le ating încet cu mâna, le mângâi. Mă joc cu ele, le leagăn ca pe niște făpturi vii și dragi.

Când m-a cuprins foamea și m-am întors în casă, n-am mai găsit nimic din așezarea noastră de mai înainte. Se instalaseră în ea rușii. Aveau, în amândouă odăile, în căsuță și în casa mare, cum spunem noi, o centrală telefonică. Toată zestrea mamei: covoarele, păretarele, valurile de pânză și de ștergare, chitele de fuioare de pe grinzi, sumanele și cojoacele, lada de zestre, puștile de vânătoare și săbiile tatei, nu mai erau Am aflat mult mai târziu că le-a dus mama! a Moșul Vasile a lui Maftei, ca să le aibă în grijă. El era primarul satului, om de mare autoritate, cu nume bun și respectat de toată lumea. Pe pereți nu mai erau acum sub grindare decât icoanele sfinte...

— Mi-i foame, mamă!...

Mama s-a uitat lung la mine, apoi m-a ridicat în brațe. M-a scos pe cealaltă ușă a tinzii, înspre ogradă. Aici ochii și inima mea au avut să se mire și mai mult de schimbările survenite. În fața cămării clocoteau și scoteau fum două bucătării de campanie. Soldații așteptau în șir lung, până la șură, cu gamelele în mâini. În ogradă i-am zărit pe Gheorghe și pe Visarion, frații mei mai mari, și pe Iliuță, fratele mezin.

— Unde-s lelița Domnica și Leontina, mamă? am întrebat eu, contrariat că nu le văd și pe ele în ogradă.

— Păi, dragul mamei, ele-s la Moșul Milian. Ce să facă niște copile în potopul acesta de ruși?

În clipa aceea s-a apropiat de noi cazacul care-mi dăduse bănuții de argint cu o zi înainte. L-am recunoscut numaidecât. Râdea cu toată ființa lui:

— Pe acesta dă-mi-l mie, leliță Ileana. Acesta-i feciorul care mi-a arătat ieri unde ții oalele cu lapte...

M-a luat în brațe, resfirându-mi părul cu degetele lui mari și noduroase.

— Și cum te cheamă, măi țâcă?...

— Îl cheamă Vasile, a răspuns mama. Noi îi zicem Țâlică. Țâlică, îndrugai eu emoționat, Țâlică!...

— De, acuma, dacă nu-i cu supărare, băiatul acesta are să fie al meu. Mi-l dai de suflet, leliță Ileana. Și așa nu mai ai casă. Îl iau cu mine. Bordeiul mi-i numai colea, în livadă, sub părul cel mare.

— Bine, dar cum te cheamă pe dumneata? a îndrăznit mama. Văd că vorbești românește ca și noi, și semeni a fi om de omenie...

— Eu, leliță Ileana, se-ntâmplă să fiu fecior de moldovean de la Balta, de peste Nistru. Și acum se cheamă că-s cătană în armata țarului nostru Nicolae... Și numai Dumnezeu știe pe unde mi-or fi ciolanele mâine... Pe mine mă cheamă Vladimir Tărâță. Cum îmi zic ai noștri la Balta: Volodea a lui Gheorghe a lui Tărâță...

Mama începe a plânge.

— Mare-i lumea lui Dumnezeu! Și Ieremie, bărbatul meu, e pe undeva prin Galiția ori prin fundul Rusiei, de-o mai fi trăind... Cătană a împăratului Austriei... Sunt acuma doi ani bătuți de când nu mai am nici un semn de la el... Dară, mare-i Dumnezeu cu mila lui...

Mama își face semnul crucii și-și șterge lacrimile cu tulpanul. Momentul acesta e crucial pentru mine. Nu mi-i foame. Nu mă impresionează nici întâlnirea cu cazacul, cu Volodea. Ceea ce mă șochează în mod deosebit și mă arde până-n fundul sufletului e că aud pentru prima oară de tata. Până acum tata nu a existat. Cum nu au existat nici alte lucruri. Acuma însă aud de el... Inima mi se face fierbinte. Ca la lumina unui fulger, înțeleg ceva nou. Se rotunjește în mine evidența unui destin - tata.

Mi-aduc bine aminte de bordei. Eram odorul lui Volodea, cum explica el râzând. A adus frizerul să mă tundă și m-a încălțat în păpucași.

— Aceștia sunt meniți lui Serioja al meu, măi Țâlică. Dară nu-i cui i se menește, ci cui i se potrivește. Poartă-i tu...

Viața în bordei, după câte mi-aduc aminte, a fost cea mai frumoasă din tot timpul războiului. Din colțul meu favorit, priveam chefurile, jocurile de cărți, ascultam cu evlavie muzica...

Cred c-au trecut luni fără să-i întâlnesc pe ceilalți frați. Dar într-o zi pacea noastră a fost sălbatic întreruptă.

Sub bombardamentul artileriei, bordeiul nostru a fost lovit. Volodea m-a scos de sub dărâmături. Mi-a legat mâinile pline de sânge.

— Nu-i nimic, măi Țâlică. Ești teafăr... Mama ei de viață...

Din acel moment cred că m-am întors la obiceiul meu de a adormi în momente de pericol, de groază. Nu-mi amintesc decât frânturi din viață...

Împărțeala zahărului, la trupă. Pe aria din față șurii noastre. Pe foi de cort întinse, se răsturna zahărul. Pătrățele albe. Munți de zahăr. Noi, copiii, ne strecuram pe alăturea, și furam zahăr. Îl băgăm în sân. Rușii se uită la noi și nu zic nimic. Numai când dăm să fugim cu sânii prea grei de atâta pradă, ei strigă după noi: Stoi!... Cădem, plângem, țipăm.

Fugind, eu mă împiedic și cad. Cureluța mi se desface. Zahărul se împrăștie în jurul meu. Plâng cu hohote. Volodea aleargă și mă ridică. Mă sărută și mă mângâie. Îmi leagă cureluța. Apoi îmi dă zahărul într-un săculeț de pânză.

— Na! Acesta-i al tău...

Bordeiul era departe. Am dus zahărul în casa cea mare. Dar nu aveam unde să-l ascund. L-am agățat într-un cui sub icoana Maicii Domnului. Era alb, dulce. Îmi era drag ca și sufletul.

La ce-aș mai spune că a doua zi, când am venit de la bordei, nu l-am mai găsit...

* * *

Ne sculam tare de dimineață. Volodea are patima călăritului. În fiecare dimineață, în zorii zilelor, iese cu un prieten de-al lui, un alt porușnic, în toloaca satului ca să se întreacă la călărit. În dimineața asta Volodea mă ia și pe mine. Mă spală cu apă rece.

— Trezește-te, feciorule! La călărie omul trebuie să fie treaz, ori vorba aceea...

Nu trece mult și sunt în șea, cu Volodea. Îmbrăcat în rubașca de mătase albastră cu puncte albe. Volodea e numai râs și voie bună. E-n bucuria lui cea mare: călăritul. Eu nu mă satur să privesc zările noi, satul din vale. Din șea, văd tot satul, casele răsfirate pe drumul din vale, dealul țințirimului. Biserica, Redea și, mai departe, pădurea Buhaiului. Ceva nou pentru mine.

O lume pe care o descopăr și o învăț cu mirarea inimii de copil, în dimineața răcoroasă, de vară în șea, cuprins de brațul vânjos al lui Volodea.

— De-acuma ține-te bine, puiule!...

Și Volodea dă bici calului. Prietenul lui i-o ia înainte. Goana se încinge nebună. Vântul îmi sărută fața. Totul e numai ropot și pocnitură de bici. Strigăt sălbatic. Caii gâfâie întinși una cu pământul. Viteza mă îngrozește și mă amețește. Caii sunt unul lângă altul, bot lângă bot...

Aici Volodea începe să râdă ca zgâlțâit de-o furtună, apoi mă prinde de curelușă și mă aruncă spre cealaltă șea...

Mă văd în gol, între cei doi cai. E un moment care-mi întunecă mintea, mă depășește. Adorm... v

Nu voi ști niciodată ce-a urmat. Am căzut? M-a prins celălalt rus? M-am rostogolit prin iarba tolocii și m-au cules ei pe urmă? Noapte și somn.

..*

În ograda casei. În amiaz...

Un rus iese din casă înjurând și blestemând. Mama iese după el. E în vremea când căsuța e din nou a noastră. Casa cea mare e centrala telefonică rusească, dar căsuța e iar a noastră. Mama și ceilalți frați dorm și-și petrec viața în ea. Înțeleg ce strigă rusul. Blestemă. Vrea lapte. Mama plânge și-l lămurește că nu are de unde-i da lapte.

— Uite, copiii!...

Rusul înfuriat scoate chibritul și dă foc la streașină cămării. Streșina de paie ia foc cât ai clipi. Mama strigă speriată:

— Foc!... Arde cămara!... Ajutor!...

Ca din pământ, apare Volodea. Înalt, furios, se repede la cămară. Nu are nevoie de scară. Ajunge la streașină. Rupe păpușile aprinse și le aruncă jos. Apoi le calcă cu picioarele și le stinge...

— Nu te teme, leliță Ileana. Nu-i nimica...

Apoi aleargă după celălalt rus, în livadă. Dintr-un pumn, îl dihoacă. Îl calcă-n picioare...

Pentru mine, o scenă colosală. Volodea are dimensiuni și lumină de Arhanghel. Vine din altă lume.

Când se întoarce Volodea, mama îl întâmpină plângând:

— De unde să-i dau lapte, Volodea? De unde?... Două vaci mi le-a înghițit de-acuma cazanul rusesc... Mi-a mai rămas Florica. De-abia de-mi ajunge câte-o picătură pentru burdujii mei...

— Nu-i nimica, leliță Ileana. Cât o da Dumnezeu și-oi fi eu pe-aicea, am să-ți sar în apărare și ajutor...

Volodea plânge și el. Mânia i-a trecut. Mă ia în brațe. Lacrimile lui curg și ard pe obrazul meu...

..*

La biserică, cu Volodea. Biserica e în șura noastră. Pereții sunt acoperiți cu lăicere și crengi de tei. Miros de flori și de tămâie. Glasul preotului vine parcă din alt tărâm. Volodea mă așează în genunchi, lângă el.

— Roagă-te și tu, măi Țâlică, pentru taică-tu. Cine știe, poate l-o aduce Dumnezeu într-o zi acasă...

Nu pricep mare lucru. Dar pomenirea tatei mă impresionează. Mă rog lui Dumnezeu pentru prima oară. Mă rog să-l aducă acasă pe tata. Dumnezeu devine ceva viu, prezent ca și lacrimile ce-mi ard obrajii. Când. Volodea mă ridică în brațe și ne îndreptăm spre poarta șurei, să ieșim, îmi pare rău. Aș vrea să mai stau acolo. Să-i spun lui Dumnezeu despre tata pe care-l cunosc numai cu inima mea de copil visător, crescut printre copitele cailor...

După amiaza o petrec jelind. Plâng după tata. Gândul lui mă obsedează. Volodea încearcă să mă mângâie. Îmi dă zacusca și bomboane. Dar zacusca are gustul sărat al lacrimilor.

— Lasă, că are să vie el tata... Nu mai plânge.

Nu-mi vine să mai pun nici o întrebare. Numai mi-i jale și plâng. Simt că sunt singur. Mi-i dor de tata...

Seara nu mai vreau să dorm în bordei. Vin în căsuță, la mama.

— Mamă, spune-mi unde-i tata...

— La război, puiule. Unde să fie? Ori, poate în groapă. Numai Dumnezeu știe...

Fața mamei e numai lacrimi. Îmi alătur obrazul lângă al ei, și plângem împreună...

— Și vezi, măi Țâlică, zice mama într-un târziu. Nu ne-a rămas nici un portret de la el. Ne-o rămas numai pana lui de păun, de când era fecior. Uite-o colo-n icoană.

E icoana Maicii Domnului. Mama a adus-o din casa cea mare. Păunul tatei strălucește mândru la lumina opaițului. Mă uit la el, vrăjit, și lacrimile mi se scurg șiroaie pe obraji. Ghicindu-mi parcă dorința și gândul aprins, mama îmi aduce icoana Maicii Domnului și mi-o pune în brațe.

Mă cuprinde o stranie fericire a lacrimilor. Arde o luminiță, adânc, undeva în inima mea nevinovată și înstrăinată. Pun icoana între mine și mama. Și adorm cu mâna pe sticla icoanei, aproape de păunul tatei. Adorm gândind la tata. Adorm ca să visez pe tata...

Treaz în noapte

Parcă văd astăzi. Într-o dimineață vestea că războiul s-a sfârșit a trecut printre ruși ca uliul printr-un lan de vrăbii. A fost un murmur adânc, neînțeles, venind din fundul pământului, în toată hărmălaia ceea de oameni, tunuri și cai. Apoi strigătele prelungite, chiote, îmbrățișări, sărutări și un plâns cutremurat de o bucurie ciudată, căreia parcă nimeni nu voia să-i creadă. Plângeau copilărește, în hohote, unul pe umărul celuilalt, și toți la grămadă. Apoi au început să se pregătească de Juca. Până la amiază n-a fost urmă de rus la noi, pe Dealul lui Cotan. În sat, de vale, se mai auzeau tropote de cai în galop, porunci răstite, înjurături, țipete de copii speriați. Dar în jurul casei noastre era pustiu. Parcă de-aici începea sfârșitul lumii. O parte din pădurea ce ne înconjura casa fusese tăiată pentru facerea cazematelor și bordeielor, pentru foc, și

locul rânjea acum gol, ca o rană dureroasă a propriilor noastre suflete. Copacii care mai stăteau în picioare erau cu coaja mâncată de cai, parcă roși de varice. Gardul din jurul casei nu mai era. Până și scândurile cu care fusese înfundată șura fuseseră arse. Totul arăta ca un câmp mâncat de lăcuste.

Noi, copiii, umblam din bordei în bordei, culegând măștile de gaze, cartușele, mantalele rămase, și veneam cu ele acasă ca și cum ne-am fi întors cu cine știe ce trofee de pe-un câmp de bătălii glorioase. Pentru noi totul era nou. Dar veselia ne pierise din glasuri și gânduri. Plutea peste sufletele noastre apăsarea unei taine.

Dădea-nspre toamnă. Soarele, deasupra pădurii, nu mai încălzea. Era zâmbetul unui om care a zăcut mult și care vrea să spună că e acum ceva mai bine. Bătea un vânt rece dinspre luncă, învălmășind frunzele prin grădină și ogradă, și foșnind rece, cu prevestiri rele prin brazii din spatele casei. În mijlocul ogrăzii, mama plângea. Tăcut, icnit, cu lacrimile adunate-n colțul tulpanului, așa cum avea ea obiceiul să plângă, fiindcă știa că n-o poate vedea și mângâia nimeni pe lume. În momente de acestea noi nu ne jucam, nu mai chicoteam. Ne strângeam în jurul ei și plângeam undeva în adâncul sufletului, fără lacrimi. Stăteam cu ochii-n pământ, îndelung, ca și cum am fi văzut ceva în adâncurile lui. Și treceau ceasuri întregi fără nici o vorbă. Plângea mama, și asta însemna că vine vreme grea, plină de suferințe și nenorociri peste noi.

Eram copil mărișor acum, aveam cinci ani. Dar în acești cinci ani trăisem cinci și încă cinci. Șapte vieți în una. Trăisem clipele de groază când au intrat în sat cazacii și cu sufletul deschis cât nesfârșitul, noaptea aceea când ne-au spart ușa casei cu baionetele și cu paturile armelor, strigând ceva ca dintr-un fund de lume. Ca să se apere, mama ne-a luat în brațe, dar când a trosnit ușa și a cedat, eu am văzut în cadrul ei numai niște capete mari de matahale ciudate, cu ochii sticlind a cărbuni pe care mai joacă flacăra, și unindu-mă cu groaza și cu lacrimile din ochii mamei, am adormit. M-am salvat din somnul adânc, o dată cu țipătul deznădăjduit al ei. Altă dată am văzut cum ne-au aprins cămara, cu acoperișul de paie, pentru că mama n-a mai avut în dulap oale cu lapte. Focul acela m-a durut, nu pentru că ardea o parte a gospodăriei noastre, ci pentru

vaietele mamei, care-și apăra cuibul cu îndârjire sălbatică. Dar, peste toate, ceea ce-mi înmulțise anii și-mi pârguise mintea, au fost morții aduși de pe front, de la Panțiri, depărtare de câțiva kilometri. Numai peste pădure. Morții aduși sfârtecați, în foi de cort, în pături și îngropați pe imaș, la marginea pădurii. Apoi răcnetele de durere ale răniților, care de cele mai multe ori nu mai ajungeau la spital. Sfârșeau lângă aceleași cruci pe imaș.

Muribunzii aceia din care se scurgea sângele, mustind în foile de cort, care până-n ultima clipă strigau: mamă. Cu toți aceștia, sufletul meu s-a întors de durere și a îmbătrânit. Ceilalți copii mergeau și se jucau. Pentru ei nu se mai petrecea de o bucată de vreme, nimic interesant în foile de cort. Eu însă nu mă dezlipeam de șandramaua aceea a morții, unde era infirmeria și spitalul. Stăteam îndurerat și priveam. Și plângeam adânc în mine, ca și cum, cu fiecare mi-ar fi murit cineva drag, de-al meu. Știam că și tata e undeva pe câmpul de bătaie și luptă, și-mi spuneam: dar dacă moare acum tata, undeva, așa, neștiut de nimeni? Și zeci de întrebări negre asupra vieții și viitorului mă năpusteau și mă apăsau până la strivire. Cei cinci ani erau acum ai trupului. Sufletul meu avea mult mai mulți. Eram bătrân...

Acum stăteam toți în jurul mamei. Șase plozi, Iliuță, cel mai mic, ținându-se de poala ei. Noi, ceilalți, ca niște bostani de diferite mărimi, prin iarba ogrăzii. Eu eram al doilea din urmă, și cel mai visător și neajutorat. Pentru mine lucrurile aveau o față ascunsă, adâncă, pe care frățânii mei n-o vedeau. Pierdeam ore întregi privind o floare, jucându-mă cu un măr, pe care ceilalți îl mâncau repede. Mă pierdeam în vâjâitul vântului prin cetinile brazilor, ascultând în el toată cântarea lumii. Și lucrurile acestea nu le puteam spune nimănui. Erau numai în mine. Numai mama știa că minciunile mele sunt adevărate, și mă ocrotea în fața râsului și îmbrâncelilor celorlalți. Dar acum eram toți tăcuți, transfigurați de-un ceas al unei taine, purtând pe umeri povara unei grele amenințări.

Eram singuri, fără mâncare, cu ogoarele nesemănate, numai gropi, cu casa desprejurată. În largul tuturor amenințărilor, în pragul iernii. Și tata nu mai venea. Și eram șase guri flămânde, de hrănit. Asta îi trecea mamei inima prin săbii.

Mă uitam la ea și din adânc îmi urcau lacrimi nestăvilite. Vedeam plutind pe deasupra noastră aripa neagră a războiului, pe care mi-l închipuiam ca pe-o furtună turbată în urma căreia rămân țințirime nesfârșite de oameni. Câmpuri pline de cruci până departe. Până la marginea cerului.

În mintea mea se rotea ca o pasăre de pradă întrebarea: dar tata, oare va veni acasă? Toți și-au ridicat corturile și s-au înșirat pe drumuri cum se înșiră cocoarele toamna, și s-au dus acasă.

Idiom domoi! El oare va mai putea veni?...

* * *

Am stat multă vreme așa, dogorâți de lacrimi, sub apăsarea singurătății ce se deschidea în juru-ne ca o prăpastie. Spre seară ne-am dus cu mama în grajd. Din cele patru vaci ce avuseserăm, ne-a mai rămas numai Florica, slabă și bătrână, cu coastele deșirate de bătea vântul prin ele. Rușii n-o tăiaseră pentru că era prea ogârjită. Și caii, mândria și marea grijă a tatei, cei mai frumoși cai ai satului, două iepe înalte de trebuia să le încalece cu scara, și bătrânul Șargu, azi nu mai erau. Îi furaseră hoții în timpul când frontul se mutase-n Carpați, la Dorna, și când unchesul Vasile era dus la săpat tranșee. Mama, singură, ce să facă7 A auzit câinele icnind scurt a pericol, și a simțit că umblă cineva pe la grajd, dar cum să iasă afară, în bezna flămândă a nopții? A doua zi grajdul era cu un perete spart și caii nicăieri. Șargu s-a întors după o lună acasă, dar nu i-a fost dar să trăiască mult. Grajdul a rămas acum gol. În partea cailor era numai Murga. O mânză de un an, pe care o cumpărase mama de la ruși, ca să nu se piardă sămânța cailor în gospodărie. Să aibă ce arăta tatei când s-o întoarce. Căci el în scurtele lui scrisori, de pe frontul galițian, întâi de Șargu întreba și apoi de noi și de sănătatea mamei.

Mama mergea acum de la Florica la Murga și le întindea câte o mână de fân, și le mângâia pe gât și pe bot, vorbindu-le omenește, și golul din grajd suna în mine ca un clopot de îngropare. Țineam încă bine minte iepele pe care noi băieții le țesălam și le adăpam, umblându-le cu burdujii pe sub burtă.

* * *

Frații și cele două surori nu știu ce vor fi gândit și făcut în adâncurile lor. Își vor fi pus întrebări? Vor fi plâns și ei? Eu nu-i simțeam. Ființele noastre se hotărniceau precis. Visătoria punea între ei și mine brâul unei mari depărtări. Eu mă despărțeam de ei ca să plâng și să sufăr cu mama. Cântecul ei monoton pe pragul nesfârșit al nopților acelea de singurătate și nedeslușită teamă, îmi prefăceau sufletul în râu de lacrimi. Și erau, poate, nopți care ne acopereau și ne închideau în țarcurile propriilor noastre suflete, înlăuntru, ca și cum am fi fost tare departe unul de altul și străini.

Dar căderea serii era momentul cel mai greu. Ne adunam în casă, în jurul vetrei, și nu ne găseam loc unul din cauza celuilalt, și țipam, cât ne ținea gura, că ni-i foame. Mama ne pregătea ce putea din cele aduse de ea cu traista, din sat, de la rude. Dar oricât ne-ar fi dat, nouă nu ne ajungea nici pe-un dinte. Eram saci fără fund. Intrase foamea-n noi și nu mai dam de saț. Mama se uita îngrijorată la noi, făcându-ne împărțeală dreaptă, ca să nu ne încăieram. Rareori ajungea să guste și ea. Când întrebam de ce nu mănâncă, avea totdeauna răspunsul gata:

— Mâncați voi, că mama a mâncat la moșica...

Ca să ne vadă pe noi sătui, ea se culca de cele mai multe ori flămândă. Se sătura desigur văzându-ne pe noi cum înfulecăm hulpavi, stăpânindu-și lacrima unei îngrijorări pentru ziua noastră de mâine. Dar noi nu ne săturam niciodată și cine să poată adormi atâta lișiță flămândă? Când vedea că n-o poate scoate la nici un capăt cu noi, mama ieșea și șuiera bărbătește din degete, spre celălalt deal al satului, unde, în poarta țarinei, era casa Moșului Milian. Unchesul Vasile o auzea și venea numaidecât să ne adoarmă cu fluierul. Nu trecea mult și-l vedeam intrând în casă. Un munte de om. De abia-și făcea loc pe ușă. Intra și nu zăbovea mult cu vorba. Gândul lui era să ne-adoarmă, ca să poată merge apoi și el pe cărările dorului și ale tinereții lui.

— N-a venit încă Moș Ene pe la gene?

Și se așeza pe marginea patului, scoțând din mânecă fluierul lung de aramă. Cât ai clipi noi eram cățărați pe el: pe umeri, pe brațe. Ca un stol de păsări pe-un pom. Și el închidea ochii și da drumul cântecului. Cânta de jele. Fluierul lui avea ceva vrăjit. Glasul lui acoperea toate în noi: foame, durere, ceartă.

Ne scobora în suflete, cu repeziciune, pacea. Uitam de noapte. Noaptea nu mai era, cu spaimele ei negre la ferești, ca să se uite în casă. Nici gemetele crivățului. Sub vraja fluierului se făcea liniște pe tot pământul. Și noi, unul câte unul, cădeam alături cuprinși de somn. Mama ne rânduia pe fiecare la locul lui. Niciodată nu țin minte să fi auzit cum a sfârșit unchesul Vasile doina ciobanului. Așa-l văd numai: cântând. Umflând pieptul ca să dea răsunet fluierului mare, cu ochii închiși, cu noi pe brațe.

Era atât de voinic și bun, încât în preajma lui simțeam toți că nu mai are nici un rost să ne certăm sau să cerem ceva. Cântecul lui ne trecea lin, repede, în poalele dulci ale somnului. Și adormeam duși, ca buștenii, până dimineața.

Atuncea, la drept vorbind, încă nu știam ce-i noaptea. Era numai atâta cât o gândeam și simțeam înainte de a adormi. Pe urmă o petreceam în neștire și pacea somnului. Nici nu știu dacă visam ceva. Numai mama știa. Ea veghea la marginea somnului nostru și ne culegea gânguritul și gemetele, și ne alina spaimele. Asta am aflat-o într-o noapte când m-am trezit din somn. Era de bună seamă pe la miezul nopții. A fost o experiență ciudată. Sunt parcă și acum în golul acela, în care m-am trezit. E așa de greu să prinzi azi toată luciditatea clipelor de atunci. Trăiam acea stare pentru prima oară. Când am deschis ochii și am văzut toate în jurul meu, am avut conștiința că vin de tare departe și sufletul meu a făcut o legătură care de-abia se ținea ca-ntr-un fir slab, între lumea somnului și a treziei. Fusesem cu totul tot în altă lume, dar știam că am fost. Eram speriat. N-am țipat, n-am sărit, nu m-am mișcat. Cele ce mi se înfățișau ochilor au înăbușit în mine orice frică. Ascultam și priveam atent. Era o noapte ciudată. Vântul urla și își izbea aripile de ferești. Crengile uscate ale pomilor din grădină pocneau în streașină casei. Până departe se auzeau vuietul vântului încolăcindu-se pe după copaci ca un balaur, șuierând în largul câmpiei. Eu mergeam în imaginația mea cu el și simțeam întunericul și frigul. Câteodată totul se întretăia cu un urlet de câine, sfâșietor. Noaptea aceea nu avea prag, nici hotare. Dar ceea ce m-a cutremurat și înfiorat, până s-a făcut în mine pace, a fost priveliștea din casă.

Flacăra opaițului arunca pe pereți și prin colțuri mai multă umbră decât lumină.

În mijlocul casei, înaltă, alta de cum o știam, în cămașă albă, mama. Semiîntunericul mi-o arăta parcă de pe tărâmul altei lumi. Cu ochii numai pe sfert deschiși o urmăream din toată ființa mea. Torcea și cânta. Cânta ceva jalnic, monoton, încet de tot să nu tulbure somnul, o poveste lungă ce nu se mai sfârșea. Cânta și lacrimile-i cădeau bob cu bob:

Câtu-i drumu-mpărătesc
Cătanele nu sfârșesc
C-a crescut iarba de coasă
Și li-i tare dor de-acasă...

Și vine și bun și rău.
Numai bădișorul meu
Dus pe zarea dorului,
Pe hodina vântului
Și greul pământului...

O vedeam ca-ntr-o lumină de basm, ireală. Și afară vântul aducea sub ferești gemete de om ce trage să moară. Cum o priveam așa, cutremurat, tăiat până-n inimă de durere, s-a întâmplat cu mine ceva ciudat, nemaitrăit până atunci. Și foarte rareori de atunci încoace. M-am trezit odată din trezia în care eram. Sufletul mi s-a lărgit până la marginea lumii. Mintea mi s-a făcut altfel. Nu mai gândeam. Eram. Eram lumea. Și-n ea cânta și plângea mama. Flacăra opaițului era singurul punct de sprijin ai ființei mele. Singurul centru.

Am văzut atunci până departe. Totul a pornit dintr-o lacrimă a mamei, care s-a rostogolit încet pe fața ei, colorată de lumina opaițului. Și, cercuri, cercuri, ființa mea s-a făcut mare. Și m-a cuprins o teamă că mă pierd, că nu mai sunt, că mi-am uitat trupul. Aș fi vrut să strig, dar frica de a nu o stingheri pe mama m-a făcut să-mi adun toate puterile și să mă țin așa, în golul acela. Deodată m-am trezit pe alt plan, mai sus de mine. Îmi vedeam trupul cum stă învelit în țolinci, ca și cum aș fi văzut într-adevăr trupul altuia. O vedeam pe mama.

Vedeam totul, departe, în mine. În clipele acelea am înțeles, ca la lumina unui fulger, tot ce mintea mea avea să învețe o viață de om. Tot chinul și bucuria vieții și a lumii. Cineva mi-a spus atunci cu glas tare, și totuși de o alinătoare blândețe, ceea ce nu se poate spune și înțelege, decât atunci când te rogi lui Dumnezeu, față lângă față, și te topești în soarele dragostei Lui.

Azi aș putea să răstălmăcesc ceva din largul cunoașterii de atunci, dar aceasta ar însemna lumină risipită.

A fost o noapte mare. Atunci a început pentru mine viața și lumea, înțelegând durerea și destinul puse de Dumnezeu în suflete, eu m-am aplecat și m-am rugat, pe pragul nesfârșitului, și am sărutat obrazul mamei, și mâinile ei slabe, înnegrite de bătături. Ochii ei înlăcrimați, frumoși. Lacrimile ei, pe care în noaptea aceea le-am purtat pe mâini ca pe niște garoafe. Și față de tot ce mi-a fost dat să văd atunci, m-a cuprins o mare milă. l-am cerut lumii, cu mintea mea fragedă de copil să mă lase să port și eu o parte din durerea tuturor, să-mi dea și mie o parte din lacrimile mamei.

Deschizătura aceea a inimii mele a durat până ce dimineața a zâmbit alb la ferești și i-a trezit pe frățâni. Mama adormise și ea într-un târziu, pe colțul ei de vatră, ascunzând opaițul după prichici. Eu însă am rămas așa, în starea aceea de veghe. Pentru depărtarea și adâncul din sufletul meu, zorii de la geamuri n-au însemnat nimic. Au fost numai niște steaguri gemene ale lumii din mine. Cu aceste steaguri am intrat în împărăția din mine prima zi. Dimineața. Gălăgia fraților mei. Casa, cu frigul de-afară și focul din vatră. O simțeam cu altă inimă. Nu mai eram copil. Eram bătrân de când lumea. Serios. Jurasem în noaptea aceea s-o ajut pe mama, să nu-i mai fac nici o supărare. Să-mi împart mâncarea cu ea. Să-i plâng lacrimile sufletului, cu ochii mei.

Umblam cu grijă, ca să nu mi se risipească din inimă farmecul acela de nedescris ce mi se întâmplase. Eram bătrân.

Așa mi-am pierdut copilăria.

Grigore C. BOSTAN

Exil

Cu versul prins în legături materne
și iarăși exilat în ritual,
rămân aici și vârsta mi se cerne
prin cetinile plaiului natal

Ce ritmuri se mai zbat ca să adune
într-un simbol acele trei culori?
Un mititel înscrie cu-n cărbune
în calendare - alte sărbători...

O țară-ntreagă îl va lua în seamă
ori mare lucru n-a avut de spus?
În seara-aceasta bolta-i o reclamă
și brazii mei se vând la preț redus.

De astăzi poate (cine să mai știe?)
cu mult mai arzător și mai arar
acest albastru ochi de galaxie
va lăcrima pe frunză de stejar.

Mai urcă-n ceruri un triunghi de zbor
dinspre amurg și ziua cea de mâine...

Azi parcă și istoriile vor
să-și odihnească oasele bătrâne.

Nimic mai vag decât un praf de stele
cu pulberea de păsări argintii...
Un mititel străin, vârât sub piele,
își uită-afară ochii cenușii...

Cu versul frânt, în aritmii moderne
și iarăși evadat din ritual,
rămân aici și vârsta mi se cerne
prin cetinile plaiului natal.

(3 mai, 1997)

Înălțare

Mai trecem peste valuri de lumine
și trecem peste-o negură de șoapte.
Călugării din munții Bucovinei
s-au dezbrăcat de ceață peste noapte.

În seara cea de taină și nălțare
pe umbre ascuțite și pe stei
călugării din piatra de hotare
se vor preface iar în porumbei.

Vor fumega cuvintele ca spinii
și prin chilii se va ascunde norul.
Călugării din munții Bucovinei
se vor încinge numai cu izvorul.

(1995)

Și noi

Și noi vom fi răstigniți mai târziu,
când va dormi în piatră Nazaretul.
Din rănile de lut peste sicriu
va curge rătăcit prin văi Siretul.

Prorocul a uitat de tristul Betleem?
Doar Iuda ne mai arde cu sărutul.
Din rănile de lut ca un blestem
va curge înnegrit prin umbre Prutul.

Și noi vom fi răstigniți sub o stea
peste două milenii de neagră uitare.
Ah, unde scrie cât vom sângera
la margine - pe stâlpii de hotare?

(Vinerea Patimilor, 1995)

Atunci

Când cele patru vânturi înapoi
te vor aduce iarăși din uitare
de peste-un veac străin, fără de ploi,
de peste altul fără de ninsoare.

Când lespedea-n amiezi se va topi
și zilele vor curge de pe cruce,
vreo urmă de cărare vei găsi?
În culmi de Țară pașii te vor duce?

La margine de codru și de plai
îți va grăi mioara năzdrăvană?
Te vor chema străbunii să mai stai
cu luna și luceferii în strană?

Vei recunoaște vechiul adăpost
cu umbra-ți arsă-n cetini și cu spinii?

Sau poate-n alt veleat, fără de rost,
vei rătăci prin urmele străine?...

Și iar ajuns la ultimul popas,
atunci când singur îți vei sta în cale,
vei auzi de peste veac un glas
descătușat în cânt de dor și jale?

Și dacă iar te va chema să vii
pe acest hotar o frunză-nrourată,
atuncea poate ți-a fi dat să știi
că n-ai plecat cu totul niciodată.

(1992)

Despre tata

la cei 50 de ani de neîntoarcere
de la Cotul Donului

Despre tata ce știu?
Munții de-alături
cu toți brazii și toți zmeii
îl ajungeau până la umeri.

Despre tata ce mai știu?
Cuțitele apelor
de la Cotul Donului
demult i-au ruginit sub călcâie...

Despre tata știu prea mult:
A rămas lângă-ai noștri
sentinelă de piatră
în Calea Lactee a gloanțelor...

(1993)

La cimitirul vechi din Cernăuți

Mai jos,
cu mult mai jos de cimitir
au lunecat mormintele sub ape,
iar crucile se-arată numai în cer
și numai
atunci când fulgeră îngrămădiți copacii
Devastatorii însă desfac aceiași bulgări...

… Zadarnic voi, nerozilor, loviți cu târnăcopul -
profesorul Arune Pumnul nu-i acasă,
profesorul, se zice, e călător prin vremuri
și cărți -
să-și mai adune învățăceii...

… Zadarnic, voi, nerozilor, loviți cu târnăcopul -
Domnul Dimitrie Onciul își mai ține
discursul dacic la Academie
și mulți, se știe, au mărturisit
că i-au zărit sub gene stropi de argint...

Zadarnic voi, nerozilor, loviți cu târnăcopul -
Detrunchiatul și-a lăsat în piatră
Brățarele cu lanțuri răsucite...

Mormintele coboară sub cimitirul vechi,
iar crucile se-arată numai pe cerul umed...
Devastatorii însă desfac aceiași bulgări...

(1993)

* Zaharia Voronca - fruntaș al luptei iredentiste alături de Ciprian Porumbescu. A fost înmormântat sub un stejar detrunchiat, cu tulpina înlănțuită - simbol al destinului Bucovinei răpite de Austria (1775) și Basarabiei de Rusia (1812).

Doina BOJESCU

Detaliu urban

Simt absolutul palpitând
În respirația de gheață a văzduhului
Chiar dacă pieptu-mi este zdruncinat
De săgețile născute
În discordia amuzantă a orașului.
Sunt spectatoarea orașului.
Sunt spectatoarea teatrului
Cu actori
Ieșiți din minți și fără echilibru.
Priviți-î, cum gesticulează
Pe scena ornată
Cu neclarități ieftine.
Ce haos strâmt!
E drama timpului nou
Cu măști de grotesc
Rătăcite pe drumul lui Cronos.
Mai picură din când în când
Câte-un zâmbet deformat
În imperiul rotațiilor mercantile.
Umbra zidurilor, lichidă,
Curge pe capul meu
Ca o otravă plumburie.

Îmi este sete
De o cunună din laur.
Dar nu voi răzbate
La cafeneaua sumarului
Niciodată.

Oracol

Gonită pe linia intensității
Printre stâlpii răstigniți cu sârmă
Pe arama nectarului.
Vedeam orașe grele
De zăcăminte electrice.
Cu ucigași de primă calitate.
Pe atunci orbea orizontul
Și se topea amiaza
Într-o revistă nouă.
M-am descompus
Pentru a scăpa
De călătoria stridentă.
Violentă, dominantă etc.

În albia Vărsătorului

Conturul unei frunze arămii
A răsărit pe apă
Ca o fotografie veche, spălăcită
În mozaicul de unde.
A stârnit mirosul de sân uri
Din spuma sirenelor ferecate.
De aceea, aud șoaptele
Spectrului veștejit.
Purtate pe un țipăt de pescărușI
Cu tot cu zodii.
Aici mi-aș îneca inima
Și ritmurile...
Uite podul meu și cumpăna.

Dacă poți, trecătorule,
Lasă-le în pace.

Pastel rece

Un soare de ceară S-a înecat
În oceanul tulburat de griji
Și, parfumat cu elixirul insomniei
Veghează turmentat.
Iubește o insulă de cuarț
Din palma mea.
Care, clipindu-i în roz.
Azur și plumburiu,
Îl ademenește
Cu solzi de eleganță și tandrețe.
Țipete de scorburi
Au mâncat cu poftă
O urmă de pește
Din valurile amorțite.
Iar uraganul, alunecând pe sticlă.
Se zbate ca un demon,
Suflând în camertonul său
De vrajă.
Au adormit în echilibru
Cristale și diamante,
Iar perla, croită de speranțe
În râglitura scoicii afumate.
Tot picură de somn
Până la ultima scânteie
De căldură.

Nostalgie

O cascadă de pietre
Se revarsă pe pleoape
Ca o melodie
La ritualul morții.

Osia-mi lăuntrică se clatină
Într-un plancton
Și bocetele sunt pentru mine.
Nu mă atingeți!
Fac un popas în drumul
Spre eternitate.

Furtună

Dangăte de clopote străvezii
Mă îmbrâncesc cu furie.
Paloșul blestemat
Îmi despică fruntea
Și bate toaca
În templul tâmplelor.
Plâng toți îngerii de bucurie
Că pot plânge
La sărbătoarea
Revenirii mele

Dumitru MINTENCU

Sfârșit de mileniu

În fiecare dimineață număra treptele blocului
din ziua când își uitase de joc
tot mai puține și mai puține trepte
i-au strigat de sub pași: oprește-te!
n-o înspăimânta nici mâța neagră
ce liniștit îi torcea
din cutia poștală
superstițiile banale oribile și firele de păr
încărunțite la sfârșit de mileniu

Deșteptarea

ultimele crâmpeie ale tinereții
de sub unghii
le-ai aruncat în oglindă

fără aripi zbură Pasărea Phoenix
fără aripi..,

Poem cu stilou în mână

privești în palmă și vezi cum liniile-i
duc undeva în stradă
te iei după ele
și dai peste castel
bați încet
să nu trezești locatarii
să te audă paznicul.
sticla cumpărată la colț
îți va spune
iubirea ți-i în palma stângă.

Condica de bucătărie

curățăm cartofi și din coji făceam sperietori
le înșiram pe ață când Ea a intrat aruncându-mi
din sânul decoltat trandafirul
prins de corozia Cetii și îndemnul
trebuie să te îmbeți
a sta-i tot
unica problemă

nu i-am spus nimic i-am dat un sărut
i-am împodobit gâtul cu sperietori
i-am surâs
atât doar pentru ziua de azi

Talisman

pasărea tăcerii mi-a fâlfâit
în iarba poemului
m-am aplecat peste această toamnă
din părul tău

și am desprins frunza de care ți-ai șters

de care ți-ai șters
frunzele fardate-n roș

* * *

au evadat din închisori sentimentale
au răspândit prin oraș un miros de celulă
mucezită

și-au azvârlit în stradă tunicile
zdrențuite de dor, iubire, respect
fidelitate etc.
pe clădiri cu litere mari
și-au scris numele zeilor
au băut, au fumat
au dansat, au cântat
în ciuda cimitirelor
până ce cocoșul a cântat în noapte
a treia oară

* * *

bineînțeles vei spune
forma stării de a fi
e poemul
dar nimic nou
e naivitatea
cu care te tratezi
într-un ascensor
blocat între două etaje

Lia POPOV

Geometrie

Sticla mă cheamă
în fir de nisip,
albul mă-nchide
în fila nescrisă
mă văd în oglindă
fără de chip cu
fața smerită
și plânsă.

Cercul, pătratul,
triunghiul și sfera -
toate îmi cer
mărturie-n credință
când geometria lumină oferă
la flori ofilite
pentru căință.

Dar zilele negre
plâng încuiate
în propria sete
de patimi
așteaptă în noi

nemișcate
să scape de legi
și de datini.

Joc nocturn

Zâmbetul fluid
al fluturelui alb
cochetează
cu buzele coapte
ale unui vlăstar
inocent
rătăcit în stradă
la mijloc de noapte.

Totul e captiv
în nuclee oarbe
și aripile crude
din semințele verzi
flacăra slută
lacom o soarbe.

Pe romburi deșarte
păsări și fluturi
luna în scutece negre
ascund - noaptea rămâne
fără gene
și caldarâmul se face
iarăși închis
și iarăși rotund.

Filosofia culorilor

Alb și negru
un veșnic veșmânt
pentru acei ce sunt
și nu sunt

culorile ce se împart
numai la doi
când cu nepăsare
se plimbă prin noi
ce mult ne urâm
ce mult ne isibim
cu ele când ziua
întreagă vopsim.
Eu văd bucuria
culorii în alb
când curge spre noi
din înalt
și nu văd cum furiș
din pământ
se strecoară negrul
la mijloc de gând
și totul
e iar aparență –
în suflet dansează
Iuda-n cadență.

Cugetări

Floarea de floare-i desprinsă
și rodul desprins e de rod,
steaua de stea e aprinsă
și corpul corupt e de corp.

Gândul negat e de gând
și fapta se naște din faptă,
doar omul se naște murind
și moartea de moarte îl scapă.

Cosmică

Flăcări filtrează
cu aripile îngerului

sudate de porțile cerului.
Paznicul își serbează
absența undeva mai aproape
de pauza ireversibilă
a tăcerii.
Involuntar toate personajele
Își caută măștile -
dirijorul azi e prea sever
și nu admite risipa de lumină.
La stânga aripii
se naște un nou cântec
ce înfruntă culorile
de pe cortină.
Odată cu el pe ramul zodiacului
apare primadona și dirijorul
își potrivește bagheta.
Apoi se dansează
până la botezul tăcerii.

Liviu RUSU

Verdict

În numele inimii mele
condamn gândul la tăcere...
Din acest moment
el este declarat hoinar
În țara uitării -
non grata...
Va fi lipsit de roua
iubirii.
Ros de îndoieli
și mărunțit de noapte
ca exemplu pentru
alte gânduri
ce vor încerca
să sune la poarta
sufletului...

Dreptul la pedeapsă

Gândul a comis o crimă,
Încercând să desprindă
de suflu...
Are dreptul

la pedeapsă.
Înconjurat de ostașii
tăcerii,
Încearcă
să lase amintire
un poem,
o lumină fatală
În întunericul vieții.
El e ferit de soarta sa -
a încercat să se afirme
În lumea întrebării,
dar a fost prins
de garda sentimentelor
și a înflorit
În țara tăcerii
pe o pagină sigilată.

Cetate acvatică

La mijlocul Universului
acoperit de ape adânci,
înoată Pământul
apărat de păcatele noastre.

Stropi de soare
lucesc pe fața lui.
Vântul râde în hohote,
ascultând șoaptele apei.

În oglinda apei
timpul
Își joacă secundele,
iar ziua mușcă din noapte...

Capriciu

Plânsul lung al vântului
prin frunzișul codrului
îmi sfâșie sufletul.

Ropot viu de ploaie
cade-n suflet lin.
El mă liniștește

Silueta nopții
pe înaltul cer
mă-nvelește-ncet...

Ploaia și noaptea,
răsăritul lunii
Îmi calmează sufletul...

Autoportret

Sunt într-o nesfârșită căutare
fără început și fără sfârșit.
Nelimitat de rigide hotare
caut răspunsul râvnit,
Îl caut în ziua de ieri, în ziua de azi și de mâine...
Cu ochii scrutând lăuntricul
cer
mă caut pe mine.

Tu...

Tu ești luna nopților mele,
însoțită de un nor argintiu
pe un cer acoperit de stele
adormind tot ce e viu.

Tu ești cântecul inimii mele
înmugurit pe tulpina vieții.
Ai obrajii ca două lalele
scăldați în roua dimineții.
Ochii tăi - două ape adânci
scânteind în soare vioi
încearcă aceste stânci
de maluri crescute în noi.

Auzi?

Auzi cum suflă vântul prin codrul fără frunze, cum tremură pământul și ziua-și cere scuze?
Auzi cum stiigă gândul la marginea tăcerii, cum arde-n foc cuvântul lovit de unda serii?
Auzi cum fuge timpul
de mine și de tine,
cum strigă prunci în templul
zilei care vine?

Vitalie ZÂGREA

Sfârșit de secol

Rădăcini roditoare putrezesc sub sol.
Flori fără tulpină înfloresc în noapte
Și spre zori se ofilesc și mor.
Soarele privește de sub nori de ceață
Haosul din jur.
Ochii dimineții se deschid
Și lacrimi ca roua
Cad pe corole.
Petalele se desprind
Și se transformă-n scrum de vise.
Existența devine neînțeleasă,
Iar trecutul și prezentul -
Un viitor sec și ciudat.

Moment de trecere

Sunt grăbit.
Timpul limitat expiră.
Ștafeta este preluată
De alte vârste.
Mă miră un fapt:
Frontiera-i liberă,

Vameșii lipsesc.
Se trece buluc
Fără să intervină cineva.
Mi-e frică.
Nici indicatoare
Nu prea întâlnesc.
Aș vrea să regret,
Dar timpul mă presează.
Grăbit prin ceață.
Observ bariera finalității.

Gândul

Mistuit de flăcări multicolore
Sub cenușa străvechiului anotimp
Mai arde furișat un opaiț.
Abia de-mi ridică lumina din palmă,
Căci întunericul iarăși îl înfășoară
Cu mii de fire argintii.
Apoi din clepsidră
Zâmbește molatic
Prin fumul de ceară...
Măsor timpul între eu și trecut.
Flacăra capătă puteri.
Lacrimile îmi umezesc rădăcinile.
Imagini clare îmi apar în față.
E gândul ascuns în sertarele vremii.

Poemul întâlnirii

Într-un mediu solemn
Copleșit de emoții
Timid cum sunt
Am înghițit în tăcere
Fiecare cuvânt
Împletit din fire de busuioc.
Slovele de dincolo

Râcâie pereții
Sub tencuiala cărora
Găsești oricând
Cheia cetății
Unde sunt ascunse
Tainele universului.
Adunați în jurul unei mese
Creionez în memorie
Chipul fiecăruia.
Dar nu înainte de a sorbi
Lacrimi de bucurie
Picurate pe fundul paharului.
Creionul se plimbă
Liber prin mine,
Făcându-și notițe
Pentru acest poem.
Da. Am reușit poate
Ceea ce nu mi se va întâmpla
Niciodată.
Poemul întâlnirii
A luat sfârșit.

Singur în miez de noapte...

… Pentru a câta oară
Răscolesc trecutul
Care s-ar părea a fi
Nu atât de îndepărtat.
Filă după filă,
Gândul mi se rătăcește
Printre labirinturi.
Atâtea stele adunate-n cunună,
Nici nu-mi vine să cred.
Dar... E târziu.
Trebuie să închid fereastra.
Cât se poate de trăit
Nopțile-n singurătate?
Cât? ...

Vasile GRIGORAȘ

Osânda vremurilor

- nuvelă -

Fusese o zi mohorâtă și plină de chin în viața lui Mie Coceanu, o zi când soția sa, draga lui Lenuță, se pornise pe drumul neîntoarcerii, lăsându-i în brațe rodul dragostei lor neprihănite. Copilul avea nevoie de mamă și el. Mie Coceanu, voia aceasta ori ba, fusese nevoit să aducă în casă o femeie străină, numai ca fiică-sa, Luța, să aibă mamă.

Satul rămase să se mire, că, uite, bărbat cuminte, frumos și voinic, Ilie, și-o găsise de nevastă pe Dochița lui Pricopie, o urâcioasă, o femeie îndărătnică, rea de gură, cu toate că și printre vecini erau câteva neveste văduvite mai potrivite cu obrazul lui. Ilie nu lua în seamă părerea lumii, zicându-și: „Ce știu ei, oamenii, ce știe satul? Luța să aibă mamă, încolo n-are importanță."

La bunătate oamenii nu răspund întotdeauna cu bunătate. Venită în casa lui Ilie Coceanu, Dochița lui Pricopie mai avea la început grijă de Luța. Dar mai apoi i-a adus și ea lui Ilie trei odrasle - pe Areta, pe Pavel și pe Nicu - și dragoste pentru Luța nu i-a mai rămas. Luța avea mamă doar de ochii lumii. Începuse și Ilie Coceanu să-și dea seama că în casa lui nu era femeia ce trebuia să fie, și de aceea, o încălzea pe Luța numai cu dragostea lui. Anii se depanau în scurgerea lor nestăvilită și într-o bună zi, badea Ilie se trezi în casă cu fată frumoasă ca o zânișoară.

Era într-o duminică de toamnă târzie și în sat se juca o nuntă. Pe toloaca din soațele casei lui Ilie Coceanu gemea pământul sub tălpile nuntașilor Timidă, nehotărâtă, Luța se apropie de bunul ei tată. Îl cuprinse cu gingășie și își rezemă căpșorul pe umărul lui.

— Tată, zise ea încet, crezi oare că eu n-aș avea inimă în piept? De ce tot mă ții în casă ca pe o schimnică?

De ce nu m-ai lăsa la nuntă, să mă veselesc acolo împreună cu fetele se seama mea? Cu ce ți-am greșit de n-am voie să trec dincolo de poartă?

Ilie Coceanu se eliberă cu băgare de seamă din îmbrățișarea Luței de parcă se temea să n-o trezească din somn. O privi atent, ca și cum ar fi văzut-o pentru prima oară, apoi, copleșit de entuziasmul care îi aprinse în privire niște luminițe jucăușe, o sărută pe frunte, zicându-i:

— Luța, fetica tatei, chiar că ești fată mare! Crezi că nu vreau să te las dincolo de poartă?... Te las, vai de mine! Dar cu ce să te duci? Vezi și tu că nu mi-a trecut prin gând să-ți fac un strai mai acătării...

— A rămas rochia mamei, cea înflorată. Luța rămase uimită de propria-i îndrăzneală. Știa prea bine că pentru tatăl ei rochia înflorată era cea mai scumpă amintire de la prima sa soție.

El nu-i zise nimic. Își slobozi privirea în pământ și se închise în sine. Ceva mai târziu pe fața-i îmbătrânită înainte de vreme apăru un zâmbet trist. Luța îl vedea zâmbind pentru prima oară de când îi murise mama. El își ridică sprâncenele negre și o privi cu multă duioșie:

— Bine, Luța, ia-o.

Și Luța, fericită, îmbrăcă rochia mamei sale, rochie ce părea a fi special croită pentru dânsa, iar badea Mie îi făcu semn cu mâna că putea să se ducă la nuntă. Însoțind-o până în curte, și-a șters de pe obraz două lacrimi mari și amare. Apoi, intrând în casă, își lipise fruntea de geam, s-o vadă cum îi ședea în rochia mamei.

Înaltă, zveltă, cu albăstriul unui lac de munte în ochii mari, adânci și jucăuși, puțin rușinată, precum i se cade unei fete venite pentru prima dată la o nuntă, Luța se dosi în spatele altor fete și, ca un copil curios, sorbea cu privirea acea îmbulzeală veselă, acel mod de desfătare a sătenilor puși pe petrecere. Degeaba crezuse că nimeni n-o lua în seamă. Nevestele, văzând-o, se înghionteau, zicându-și:

— Uite-o, bre, și pe Luța lui Ilie!

Flăcăii, însă, căutau să se dea mai aproape de ea. Mai greu fusese până ce se hotărî unul. Încolo, Luța nu știu ce-i odihna.

Mai mulți flăcăi îi dădeau de înțeles, prin semne, că ar dori s-o conducă până la poartă.

Ea, însă, nu le răspundea, doar că le dăruia câte-un zâmbet timid, și aceasta îi îndrăcea și mai mult. Văzând că aceștia se uitau cu dușmănie unul la altul de câte ori cutare sau cutare o invita la dans, ea găsi momentul potrivit ca să dispară neobservată de pe toloaca satului. Fusese, totuși, cea mai fericită zi din viața Luței. Însă fericirea fetei ținu până-n pragul casei părintești. Aici mama vitregă îl certa pe badea Ilie de ce o lăsase să se ducă pe toloaca satului la nuntă. Iar badea Ilie, care deprinsese obiceiul să tacă, când se rățoia Dochița îndrăzni să scape și el o vorbă:

— De ce te zburlești, femeie? Nu vezi că Luța e de-acum mare?

— Nu cumva te pregătești s-o măriți?

— Dacă va avea noroc, de ce să nu se mărite? Doar nu-i mare rea decât alte fete.

Tăcu și ieși apoi în curte.

Într-o zi Ilie se pomeni în prag cu Sidor Crâșmaru:

— Bade Ilie, uite ce-i: mai alaltăieri vine Gheorghe al meu acasă, știi doar că am fecior de însurat, și, tronc! îmi zice că și-a găsit pereche. Adică, îi place o fetică tocmai de dincolo de Mlaștina Popii. Și știi de ce? Pentru că, zice el, fata dumitale nu i-a dat nici o atenție. De ciudă s-a dus tocmai în alt sat, ca să-și caute mireasă. Am încercat să-l înduplec, să-i spun că fata dumitale, Luța, abia a ieșit în sat și de aceea încă nu știe cum să se poarte cu flăcăii. El, însă, o ține pe-a lui. Așa că, dacă n-o convingi dumneata, trebuie să mergi cu el în starostie în satul vecin. Mai vorbești cu el pe drum, poate se răzgândește.

— Fie cum zice el. Înseamnă că-n altă parte-i stă norocul.

Sidor nu era rudă cu Ilie, nici prieten măcar. Dar Ilie Coceanu era un om; așezat și măsurat la vorbă. Deci Sidor nu venise din întâmplare la casa lui. Ilie Coceanu avea darul de a pune la cale împăcăciunile. O știa tot satul.

— M-oi duce. De ce să nu mă duc? zise el, fără să stea prea mult pe gânduri. Doar nu-i prima oară când merg în starostie. Am mai fost și cu alții.

În aceeași zi, spre seară, Gheorghe al lui Sidor Crâșmaru sosi cu sania la poartă și badea Ilie, urcând, porni spre satul vecin de dincolo de Mlaștina Popii.

Tot așteptau consătenii vestea despre o nuntă nouă, dar n-au mai auzit-o. Ilie Coceanu nu se întoarse nici a doua, nici a treia și nici a patra zi. Nu se mai întoarse nici feciorul lui Sidor Crâșmaru. Circula prin sat zvonul că se duseră cu sanie cu tot sub gheață pe când treceau peste Mlaștina Popii. O fi fost adevărat sau ba, mulți însă îi văzuseră cum treceau prin Lunca Prutului și cum ieșiră de celălalt mal. Un lucru era clar: satul rămase fără o nuntă, iar Luța - fără ultima mângâiere. Și ea își dădea bine seama că nu mai avea ce căuta în casa părintească.

Dochița lui Pricopie era cu totul de altă părere. Odată ce Ilie o lăsase cu trei copii, pierzându-se fără urmă, de ce să n-o ajute Luța, căci, în fine, era soră cu aceștia. Luța, însă, părăsi casa părintească...

Boierul din partea locului își avea conacul cocoțat pe cel mai ridicat loc din mijlocul unui parc bătrân și bine îngrijit, căci de acolo el își vedea toată moșia ca în palmă. Luța nu îndrăznea să între prin poarta înaltă, de fier, căci se temea de dulăii ce străjuiau cu strășnicie curtea. Auzind lătratul lor neostoit, portarul își scoase capul prin ferestruica gheretei de lângă poartă și întrebă:

— Ce cauți, copilă?

Luța făcu un pas înapoi, de parcă s-ar fi ferit de o lovitură.

— Ce cauți?

Luța își adună toate puterile și zise:

— Aș avea o vorbă cu boierul.

— Să vedem. Iacă te primește

Chemat de portar, boierul își făcu apariția în prag, întrebând-o:

— Ai nevoie de mine?

— Caut ceva de lucru.

— Dar ce știi să faci?

— De toate.

Boierul rămase nemișcat și privirea lui încruntată nu prevestea nimic bun. Luța, prinzând curaj, adăugă:

— Pot să lucrez și în gospodărie, și pe ogor și oriunde îmi veți porunci.

El căzu pe gânduri, apoi spuse:

— Rămâi!

Pe la revărsatul zorilor, a doua zi, fata ieși, alături de ceilalți argați, la secerat grâul de pe lanul de lângă Mlaștina Popii. Își alese un clin, mai la marginea lanului, de rușine că nici nu știa cum să țină secera în mână. Deodată auzi un tropăit de cal. Întoarse privirea. Un bărbat mândru, vânjos, sări din șa și o privi cu îndrăzneală. Un fior rece ca gheața o fulgeră din creștet până în tălpi. Bărbatul, care nu înceta s-o sfredelească cu ochii, să fi avut la patruzeci de ani. Cele cinci degete de la o mână îi lipseau și lumea îl poreclise „Ciuntu". El, Dumitru Ciuntu, era vechilul boierului, dar Luța habar nu avea cine stătea în fața ei.

— De ce-ai înlemnit, fetico? râse el și Luța simți cum tot sângele îi năvălea în obraji. Nu-i răspunse. Începea să înțeleagă că în ace! moment i se hotăra soarta: va rămâne sau nu la lucru pe moșie.

Dumitru Ciuntu luă de la fată secera, adună cu mâna-i beteagă un mănunchi de grâu, iar cu cealaltă îl tăie dintr-odată. Și iarăși pe față îi înflori un zâmbet îngăduitor:

— Se vede că n-ai lucrat pe ogor. Te-i deprinde, n-ai nici o grijă. Apoi își pironi din nou ochii căprui pe fața îmbujorată a fetei:

— E-hei, ești fragedă de tot. De-ai fi avut barem șaptesprezece ani împliniți, te-aș fi adus chiar acum gospodină în casă, dar așa va trebui să mai aștept.

Vechilul își încalecă trăpașul și dispăru în largul câmpului.

Și, totuși, peste un an Luța devenea soția lui Dumitru Ciuntu. Cu trecerea timpului, ea îi aduse patru copii - două fete și doi băieți. Mai întâi le născuse pe Alexandra și pe Axenia, iar mai apoi pe lume veniră Teofil și Arion. Dumitru, tată a patru copii, își vedea acum rostul vieții în agonisirea averii. Dorea să-și vadă urmașii școliți, să aibă parte de-o pâine mai ușoară. De aceea, și el și Luța munceau din răsputeri pe moșia boierului.

Și se părea că visul lui avea sorți de împlinire. Copiii creșteau sănătoși și puteau fi dați la învățătură. Dar năpasta dă peste om atunci când el nici nu se așteaptă. Într-o după amiază Dumitru sări în șa și o porni spre conacul boieresc. Nu se întoarse acasă nici pe la chindii, nici pe la miezul nopții, nici pe la revărsatul zorilor.

Numai calul venise, oprindu-se la poartă și scormonind pământul cu copitele.

Argații boierești îl găsiră pe Dumitru mort pe malul helesteului. Și nimeni nu avea să afle ce i se întâmplase și de ce moarte murise. Luța rămase văduvă cu patru copii. De-acum nu-i mai putea da pe toți la învățătură. Fetele rămaseră pe lângă casă, să deprindă muncile câmpului, și numai lui Teofil și lui Arion le zâmbi norocul de a se alege cu știință de carte.

Sosise o iarnă grea. Ningea mereu, și ziua, și noaptea, de parcă se zărea lumea. Vântul îndârjindu-se, alerga nebun dinspre coclauri și se războia cu nămeții. Era un pui de ger, de trosnea și dranița de pe acoperișuri. Într-o noapte, târziu, viforul parcă se mai potolise. Luța torcea și, din când în când, mai arunca pe foc câte un lemnișor ciotoros de carpen. Focul duduia și în casă se revărsa o căldură plăcută. Deodată Luței i se păru că cineva o striga pe nume de după geamurile înghețate. Își puse un cojoc pe umeri și ieși în tindă. Întrebă cu vocea-i supărată:

— Care-i acolo și ce vânt îl poartă pe la ceasul ista? Cineva îi răspunse:

— Noi suntem, noi. Nu ne cunoști?

Luța stătu o clipă nemișcată, de parcă n-ar fi cunoscut acel glas ce venea ca de la o mare depărtare, apoi zise pe un ton probozitor:

— Ce umblați și voi pe o vremuială ca asta și încă în puterea nopții?! Trase zăvorul. În prag apărură Pavel, Areta și Nicu. Și nu îndrăzneau să

Înainteze. Parcă-i chinuia un soi ciudat de teamă și de sfiiciune.

— Hai, hai! îi îndemnă Luța, închizând ușa după ei. S-a întâmplat ceva? Căci până acum n-ați mai fost pe la mine....

Areta, care începu prima vorba, izbucni într-un plâns cu hohote și, când se mai molcomi, zise:

— Nu ne judeca, leliță. Am fi venit noi în fiecare zi, că ne era fare dor de dumneata, dar nu ne lăsa mama. Dar acum. Dumnezeu s-o ierte și s-o odihnească, nu ne mai poate opri și nici noi nu mai putem rămâne singuri în casă.

— Nu mai boci, fată, că nu se prăpădește lumea. Cumva ne-om descurca. De trăit este unde și de foame n-om muri. Slavă Domnului, câte ceva mai este prin casă...

Una câte una se măritară Areta, Alexandra și Axenia și Luța rămase fără fete la casă. Și ea își puse toată nădejdea în Teofil și Arion. Dar visul ei îl spulberă războiul. Teofil, Arion și Pavel, cel mai mare dintre copiii Dochiței lui Pricopie, fuseră mobilizați în armata roșie, când ea, la începutul războiului, se retrăgea de pe aceste pământuri. Apoi și Nicu, angajându-se pădurar la boierul din partea locului, tot mai rar și mai rar trecea pe la casa surorii sale. Într-o seară el veni oarecum indispus. Își luă niște lucruri mai de preț, căută sămânță de vorbă și, când se închegă, zise:

— Surioară, văd că ți-e urât fără noi. Fetele ți s-au măritat, feciorii se bat cu nemții și n-are cine veni să te mângâie. Și eu degrabă va trebui să mă duc. Voi mai trece, ne-om mai întâlni. Nu te supăra și rămâi cu bine.

De la un timp încoace Luța îl tot văzu îngândurat. Nu înțelegea ce se petrecea cu el. Rămase buimăcită de vorbele lui Nicu. Îi cuprinse umerii și își lipi fața de pieptul lui puternic. O podidiră lacrimile:

— Adică, unde să te duci? Cine te izgonește? Cine ți-a spus o vorbă rea?

— Eh, nu-ți face inimă rea, că nu mă duc pe vecie.

— Nicule, Nicule, parcă nu ți-am fost eu soră adevărată? Parcă nu ți-am fost ca o mamă? Parcă te-am supărat cu ceva? De ce mă lași singurică tocmai acum când singurătatea mă roade ca viermele neadormit?

Nicu își luă încă o dată rămas bun și ieși cu pași atenți, ca și cum se temea să nu-i tulbure gândurile. Luța parcă era izolată de lume, și parcă nu pricepea ce se petrece în jur. Știa doar că războiul era o pacoste, o pedeapsă pe capul oamenilor. O chinuia zi și noapte gândul că de trei ani nu avea nici o veste de la feciori, nici de la fratele ei Pavel.

Sosise și vara anului 1944. Neveste, bătrâni, copii ieșeau la drumul mare și priveau la șirurile de mașini ciudate, la carele grele și la coloanele de militari. Și Luța se afla printre ei.

Deodată, femeia simți că i se înmuiau picioarele, că ceva zvâcni în ea puternic, ca s-o lipsească apoi de vlagă. Doar trei cuvinte putu să scoată din adâncul inimii:

— Arion, puiul mamei!...

— Mamă!...

Coloana se îndepărta, dar la marginea drumului Luța își strângea cu disperare fiul la piept, simțind, poate, că îl vedea pentru ultima oară.

Peste vreo două săptămâni primi vestea că Arion al ei căzuse pe frontul din Moldova. Pe la o bucată de toamnă află că și Pavel își dădu suflarea, răpus de gloanțe, undeva dincolo de Carpați.

Oamenii umblau cu fețele împietrite de durere. Vorbeau rar de tot, și numai atunci când primeau vești de pe front sau când cineva mai avea norocul să se întoarcă la vatră. Demult nu se mai auzeau bubuiturile tunurilor, căci frontul se tot îndepărta spre Apus, dar Luța, în așteptare, continua să iasă tot mai des la marginea satului. Își ducea palma făcută streașină la ochi și scruta depărtările. Își imagina că iată, din clipă în clipă, de după creasta dealului va apărea semeț, cu valiza în mână și cu pieptul plin de decorații, Teofil, unica ei nădejde, unicul ei sprijin la bătrânețe. Zilele treceau, închegându-se în săptămâni și luni, dar Teofil Ciuntu de nicăieri nu se arăta. Până la urmă femeia înțelese că nici nu avea de unde să vină.

Se călătorise și toamna. Și din nou pământul se odihnea înfășurat în giulgiul alb al iernii. O veste neagră bătu iarăși la ușa Luței: Nicu căzuse în Prusia Orientală. Femeia boci zile întregi, își frângea mâinile, vorbea în glas tare cu gândurile sale, rătăcea pe drumuri, uneori nici nu știa ce face. Apoi se mai liniști. Însă slăbise și îmbătrânise înainte de vreme. Îi trecu prin cap să vândă casa, ca nimic să nu-i mai amintească de feciori și de frați. Împărți banii la fiice și se rugă s-o primească la ele, cu rândul. Și Luța trăia când la Alexandra, când la Axenia. Umbla așa, de la una la alta, și nu se simțea în apele ei nicăieri. Fetele nici n-o prea băgau în seamă, nici nu-i încălzeau sufletul cu vorbe de mângâiere. Și Luței îi părea rău că nu rămăsese stăpână și gospodină în casa ei, în casa lui Dumitru Ciuntu. Într-o zi își luă câteva lucrușoare, le legă într-o bocceluță, apoi hoinări pe ulițele satului. Ajunse la capătul puterilor.

Abia-abia ajunse până la portița cunoscută. O latră un câine. În prag ieși stăpâna și o recunoscu. Îi veni în întâmpinare, oarecum îngrijorată, de parcă presimțea o nenorocire sau ca și cum ar fi avut o vină în fața ei. Luța îi dădu binețe, apoi continuă:

— Femeie dragă, să nu te superi c-am cutezat să-ți deschid portița... Am venit ca să mai ridic o dată ochii la tot ce-a fost cândva al meu, că mi-a poruncit

Dumitru, că dacă lui ceva o să i se întâmple, să am grijă de casa asta. Vezi și singură, că am ieșit din vorba bărbatului...

— Nu te căzni, Luță, că faci păcate. Intră în casă, vină și te odihnește. Om mai vorbi, ți-i ușura sufletul, că demult nu ne-am văzut.

— Casă-i a ta, femeie dragă. De ce să intru în ea? Mai bine mi-ai așterne ceva pe prispă, afară, să stau puțin, să-mi adun gândurile, să mă uit în jur și să-mi chem amintirile frumoase. Hai, îndură-te, și așterne-mi un țolișor pe prispă...

Stăpâna casei îi dădu ascultare, apoi își văzu de treburi. Și Luța se așează, ținând în mână boceluța cu straie, găteala ei pentru ultimul drum. Parcă visa, parcă plutea undeva, parcă vorbea cu Dumitru, cu Teofil, cu Arion, cu frățiorii mistuiți de flăcările războiului, parcă se ridica în aer și parcă cobora, parcă devenea ușoară ca un puf de păpădie, parcă se topea, amestecându-se cu văzduhul, cu miroznele verii.

— Luță, Luță, mă auzi?! Stăpâna casei se lăsă pe genunchi, și își aplecă urechea, lipind-o de pieptul femeii.

— Te aud, te aud, dar parcă îmi îngheață sângele...

— Să-ți chem fetele, să-ți chem fetele...

Buzele Luței se mișcară din nou, cu o ultimă sforțare, lăsând să răzbată din plămâni un „nu-u-u-uuu” prelung și chinuit, abia deslușit. Deschise ochii, încercă să ridice capul, arătă cu degetul spre boccelița de alături. Ceva ar mai fi vrut să spună. Dar ce putea să mai spună? Povestea ei ar fi fost lungă cât o viață de om...

... O rugăciune către Dumnezeu

Voie bună la cei mici

Zinaida SMOCHINĂ-ROTARU

În dumbrava minunată

În dumbrava minunată,
Soarele când se arată,
Vietăţile mai mici,
Păsările şi arici
Toate ies să se-ncălzească,
Soarelui să-i mulţumească
Că raza-i mângâietoare
Bucură orice suflare.

Pitulicea a scos pui

Tot ţurlui! ţurlui! ţurlui!
Pitulicea a scos pui.
Din ouă-au ieşit afară
Şi în cuibuţ grămăjoară
O aşteaptă pe mămica,
Să le-aducă mâncărica.

La pescuit

Pisica mult n-a gândit
Şi-a pornit la pescuit,
Fiindcă i s-a făcut dor
Să guste un peştişor.
Peştele cum l-a zărit,
Drept în apă a sărit.
Nu l-a prins, ci l-a scăpat,
Dar şi blana şi-a murat.

Motănelul

Un ghemuţ de motănel
Sfârâie pe scăunel.
— Motănele, la o parte!
Iar el toarce mai departe.

Răţoiul

Nu ştiu cum, dar un răţoi
S-a urcat pe-un muşuroi.
Către raţe zice: Mac,
Nu-mi sunteţi mie pe plac!
Iară raţele de jos:
- Parcă tu eşti mai frumos?
Nu mai fi aşa dârzoi,
Tot mergi legănat ca noi.

Gospodina

De cu zori gospodinuţa
La toţi le-mparte măsuţa:
Puilor mai mititei
Ea le dă crupe de mei;

La răţuşte şi gâscuţe
Le dă grâu, le dă grăunţe.
Nu ştiu cum mai ţine minte,
La toţi masa le întinde.

Cărăbuşul

Sărmănelul, ce-a păţit!
Cât pe ce nu l-a-nghiţit,
Doar un pic l-a mai lăsat
Cucoşelul cel moţat.
Apoi, venind un boboc,
L-a luat de tot în cioc.

Căţeluşul Haulici

Căţeluşul Haulici
Are ciudă pe pisici.
Nu le suferă defel
Să treacă pe lângă el.

Pisoiul

Pisoiul linguşitor
Se-nvârte lângă ulcior.
Doarme ziua pe cuptor.
La şoareci nu se repede,
La smântână gustul pierde.

Bobocul

Un boboc de gâscalic
Se făcea că e voinic,
Întinzând gâtul mereu,
Se credea că este zmeu.

Cearta

Doi curcani vecini
Printr-un gard de spini
Din pene și-au ieșit.
Mare ceartă au pornit,
Își înfoiau penele,
Își umflau mărgelele.
Atât erau de întărâtați,
De nu puteai să-i desparți.

Grigore PETRESCU-ROTARU

Picii mirați

Casa ceea de colea
Trage iarna din lulea.
Și-așa trage de-ndesat,
Geamurile-au asudat,
Iar noi ne mirăm din drum:
— De unde scoate-atâta fum?!

Omul de zăpadă

Noaptea-n mijloc de ogradă
S-a cam plictisit
Singurel pe ger să șeadă
Și... a adormit.
Dimineața prin fereastră
Dau ca să-l salut.
Dar, ia uite ce năpastă! -
Nasul i-a căzut.
Cred că frigul a fost mare
Și a degerat.
Morcovi mama-n beci mai are
Și-i fac un... transplant.

Musafirii nepoftiți

Despre crivăț și ninsoare,
Despre griji și despre soare
Sfătuiau pe gard la noi
Doi sticleți și-un pițigoi.
Cum stăteau și sfătuiau
Și nimic nu bănuiau,

De cine credeți, fârtați,
Că au fost ei atacați?
De-un dușman cu sabie?
Nicidecum! De-o vrabie!
Cu un ciripit strident
S-a zborșit: ian, la moment
Gardul să mi-l părăsiți
De vreți să nu vă pârliți!
La taifas să stați la voi
Prin câmpie și zăvoi...
Cip-ci rip, că fac război!

Merele colindului

Știe lumea că-n Maroc
Portocalele se coc, -
Sus, pe ram de portocal
De la soare tropical.
La noi, dacă nu e soare
Ca la tropice-așa tare,
Merele se coc apoi
Iarna-n casă lângă noi,
Sus, pe pomul lui Crăciun,
Când copii colindul spun!

Cu vestea cea mare

În ajun
De Crăciun
Toți copiii vin și spun
La ferestre și în case
Uraturi - vestiri frumoase
Despre noaptea ceea-n care
În iesle, în taină mare,
A născut Maria
Pruncul Sfânt - Mesia,
Care pentru noi cumplit
Multe-a pătimit
Și-a fost răstignit.
Iar apoi a înviat
Să-l credem cu-adevărat
Că El ne va ispăși.
Dacă mereu drepți vom fi,
Dacă vom urma mereu
Cuvântul lui Dumnezeu.

Moș crăciun

Moș Crăciun cu sacu-n spate,
Cu cadouri la cei dragi,
Prin zăpezi învolburate
Vine-n Țara mea de Fagi.
Tot ce-atinge cu toiagul
Capătă luciri de-argint:
Se preface-ntreg meleagul
În poveste și-n colind.
Moșul îl blagoslovește
De noroc, de bucurii
Și-nainte tot grăbește
Înspre case cu copii.
Lângă brazi de sărbătoare

Ei repetă - vai, de când! -
Poeziile pe care
Le vor recita-n curând,
Iată ușa se topește
Inimile s-au oprit...
— Moș Crăciun uite sosește...
— Moș Crăciun, bine-ai venit!

Săniuța la „închisoare”

Săniuța lui Vasile
Tot oftează-ntr-un ungher.
Că afară de trei zile
Tare, tare este ger!

La derdeluș
(numărătoare)

Câte unul, câte doi
Curg copii pe el șuvoi;
Câte trei și câte patru.
Chiuind de umplu satul;
Câte cinci și câte șase.
Cântând melodii frumoase;
Câte șapte, câte opt -
Ce trântă zdravănă-au copt!
Câte nouă, câte zece -
Cine-a zis că-afară-i rece?!...
Ce mai deal, ce lunecuș!
Copii, toți la derdeluș!

Ana BERCIUC

Ninge

Ninge lin, ninge frumos
Peste codrul rămuros.
Peste deal, peste coclauri.
Vântul duce neaua-n valuri
Și-o așează, și-o clădește
Până-n vale-un munte crește.

Lenuța cu săniuța

Dealu-l urcă iar Lenuța
Să se dea cu săniuța.
Ca s-o vadă fiecare,
Cum cu ea poate să zboare,
Iat-o, e pe culme sus,
Fericită-i de nespus!
Iat-o ca o vijelie,
A prins a-și croi pârtie.
Lunecând fără de veste
Și zburând ca în poveste.
Veselă era Lenuța,
Doar a dus ea săniuța.
Nu de sfoară, ci-n spinare
Până-n troianul cel mare...

Floricica de pe sticlă

Dorel azi când s-a sculat.
La fereastră s-a uitat
Și-a văzut o floricică,
Strălucind frumos pe sticlă.

S-a-ntrebat el cu mirare:
— Cine-a desenat-o oare?
Până ce s-a dumerit.
Floricica s-a topit.
Căci o rază luminoasă
Intra prin fereastră-n casă.

Frățiorul

Frățiorul meu. Mihai,
Cere-ntruna ca să-i dai
Ciocolată, bombonele, -
Le vâră-n buzunarele.
Dar nu cere niciodată
O batistuță curată.
De loc nu-și dă seama pruncul
Că și-a murdărit năsucul.
— Nu-i frumos, măi Mihăluță,
Ca să n-ai o batistuță.

Vasile IZVORAN-CERNĂUȚEANU

Rău s-a supărat Mitică...

Azi Mitică vorbă mare
mi-a cerut
Întrebându-mă ce-nseamnă
un sărut,
nu pe mâini și nici pe față,
uite-a șa,
ci pe mers de dimineață -
gura mea

L-am privit cu răutate
de prier
și i-am zis că-i voi fi-n toate
temnicer
de va îndrăzni să-mi spună
înc' o dat'
că de-l iert nu voi fi bună...
de iertat

Rău s-a supărat Mitică
și s-a dus
cu o vorbă de nimică,
nesupus,
și-am rămas eu doar cu mine
sub un cer
doar din stele și din lună
giuvaer
Mi-i urât și-mi este frică
singurea
și n-aș vrea ca și Mitică,
uite-așa,

să rămână cu durere
de-nceput,
pentru-o vorbă pusă-n fiare
pe nevrut...

Auruța, tot pe vrute...

Într-o noapte ca-n poveste
am visat-o pe-Auruța
cum venea cu tot cu zestre
ca să-mi ia pe veci căruța
și să fugă peste zare
unde-s numai Feți-Frumoși
neînvinși pe la hotare
de balauri fioroși

Când colo, din depărtare,
o jivină numai foc
apăru cu ură mare
dusă într-un poloboc
și pășind de-a uța-uța,
numai flăcări și scântei,
vru s-o fure pe-Auruța
și s-o dea la derbedei

Vai! ce luptă s-a mai dat
între mine și balaur,
că-mi era puțin pe pat
când venitu-mi-a și-un taur
să-mi ajute ca să-l fac
pe-acest hoț cu foc pe nări
să se-ntoarcă-n pas de rac
înspre alte mări și țări

Auruța, doar pe vrute,
ca o zână prea frumoasă,
iar veni să mă sărute,

bună și din nou voioasă
că nu-s dintre cei fricoși
și că-n orice-mprejurare
voi fi printre Feți-Frumoși
drept ca și o lumânare

Și-apoi buna-mi Auruță
nu e hoață cu zorzoane:
când mi-a-ntors la timp căruța
mi-a umplut-o cu bomboane
dintre cele cum nu sunt
pe la voi, pe-aici, prin casă,
toate cu păsiri de cânt
și cu haină de mireasă...

Pisicuța-ml e bolnavă...

Pisicuța-mi e bolnavă
și-mi tot toarce-ne-ncetat,
capu-și ține-ntins pe-o labă,
iar pe mine m-a lăsat
undeva prin visul ei,
plin de toate cele bune,
cu căluți și porumbei
și bomboane cu alune
din păduri cu funigei

Dar de boală e pe dată
părăsită-n fuga mare
când se-aud, de sub covată,
vorbe puse la-ncercare,
îmbrăcate-n termeni grei
de golani și de mișei -
ceea ce nu-i altceva
decât zburd de șoricei -
care, pentru că nu tac
și tot țipă ca un chiț

cățărați pe un arac,
vor fi aspru pedepsiți,
de vor sta sau nu cuminți
.....
Pisicuța mea din nou
sforăie, cu burta plină,
după ce mi-a fost erou
fără nici un fel de vină,
ci așa cum i se cade
să se poarte-n casa mea,
fără rebus și șarade
pe întins de dușumea
cu chițcani în cavalcade...

Simion GOCIU

Caricaturistul de la „Concordia”

În afară de talent mai trebuie să ai și un dram de noroc. Numai astfel te poți realiza, îți poți asigura o recunoaștere publică, după care ar urma chiar și triumful unui succes meritat. În cazul lui Ion Cojocaru, profesor din orașul Cernăuți, norocul i-a fost apariția ziarului „Concordia”, publicație a românilor din Ucraina care, prin abonații ce-i are, acoperă 17 regiuni ale țării oscilând între un număr de 11 până la 15 mii de abonați.

Cu 2 ani în urmă între redacția ziarului „Concordia” și Ion Cojocaru a fost încheiat un acord oral, prin care redacția îi oferea spațiu, iar pictorul urma, săptămânal, să prezinte caricaturi. Înțelegerea a fost de bun augur, și reciproc avantajoasă: caricaturile sporesc popularitatea ziarului, iar Ion Cojocaru începe să-și facă un nume, unic în felul său, prin faptul că se afirmă în calitate de caricaturist, măiestrie care e mereu în ascensiune. De la o schiță la alta, prin lărgirea treptată a diapazonului tematic, prin abordarea tot mai îndrăzneață a subiectelor, devine răsfățatul cititorilor noștri. Mărturie sunt și scrisorile ce sosesc pe adresa redacției și se referă la rubrica susținută de Ion Cojocaru.

Până la acel moment al înțelegerii lui Ion Cojocaru cu redacția ziarului „Concordia”, calea de afirmare i-a fost anevoioasă. Puținele publicații de limba română îl acceptau doar cu unele cicluri de versuri apărute sporadic, dar nimeni nu i-a propus să colaboreze în domeniul caricaturii, cu toate că mulți îi cunoșteau și posibilitățile sale în ale desenului. A avut nevoie de un sprijin, pe care l-a găsit. Rămânea numai dorința de a realiza ceva, ias ea, dorința, întotdeauna 1-a însoțit.

La început cam neîndemânatice, până la oferta primită din partea „Concordiei”, Ion Cojocaru nu profesa acest gen, schițele pictorului denotau, totuși, anumite accente umoristice. Cu timpul, însă; penița lui a devenit mai sigură, iar subiectele, diversificându-se tematic, mai îndrăznețe, mai rafinate și mai încărcate de sens.

Alături de umorul șăgalnic, apar accente mai grave, ele constituind o simbioză de satiră și umor ce stârnește nu numai zâmbete nevinovate, dar provoacă și un râs sarcastic. Subiectele caricaturilor provin dintr-o realitate imediată, concretă, uneori cu adrese precise chiar. În asemenea cazuri pictorul a trebuit pus sub pavăza unui scut sigur și atunci, la insistența mea ca redactor-șef al „Concordiei", Ion Cojocaru se prezintă în paginile ziarului cu o serie de subiecte inspirate din viața de redacție. Cea mai reușită caricatură la adresa redactorului-șef este redesenată în proporții mărite și așezată la loc de cinste în sediul redacției. Anume în felul acesta au fost stopate protestele unora dintre cei vizați în caricaturi.

De la simplele scene de umor șăgalnic, care iau servit drept pistă de lansare, cu timpul, caricaturile semnate de Ion Cojocaru atacă mai îndrăzneț problemele majore ale acestui timp. Tematica socială, politică, economică ia proporții, depășește limitele locului, universalizându-se. Usturătoare sunt subiectele ce vizează atitudinea structurilor de stat față de problemele românilor. Nu-i scapă pictorului nici subiectele ce vizează relațiile dintre români, încercările de fărâmițare a unității naționale.

Pictorul Ion Cojocaru s-a impus și ca un bun ilustrator al revistei pentru copii „Făgurel" lansată în 1995 cu sprijinul și căldura sufletească a târgumureșenilor.

Din caricaturile lui Ion Cojocaru

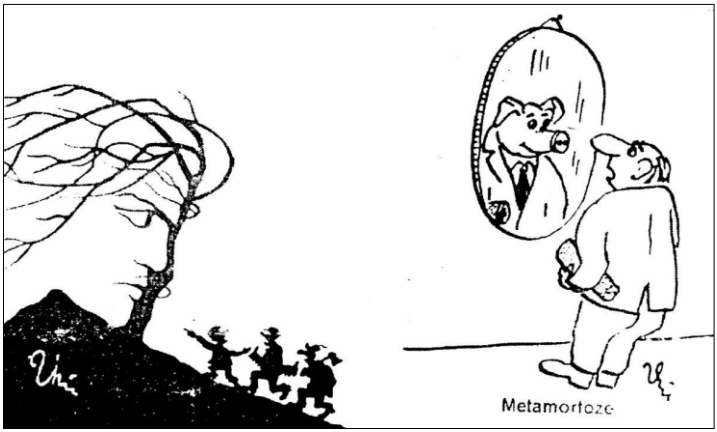

— Nu vi-i rușine? Țara se află în criză, iar voi cereți salariu?!!
— Vulpea n-a fost pe-aici?
— Urgent aflați cine-i Ștefan cel Mare și de ce vor să-i înalțe monument!!!

...Iar acum te poți privatiza!

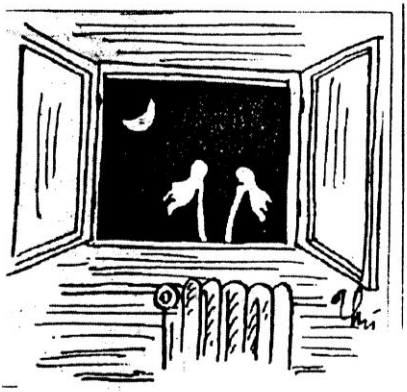

Fereastră spre Europa.

— Domnișoară, aveți o platformă încântătoare. Ce să fac să intru și eu în partidul Dumneavoastră?

FOLCLOR BUCOVINEAN

Vin doi frați din cătănie

Frunzuliță iasomie,
Vin doi frați din cătănie:
— Spune-mi, frate, - adevărat
Tu când te-ai eliberat?
— Aseară la ora șapte!
— Și eu tot așa, măi frate!
Tu străin și eu departe,
N-are cine să ne cate;
Tu străin și eu străin.
Nu uita că ești român!
Hai în codru să trăim,
Să nu ne mai chinuim.
De acuma înainte
Codrul ne va fi părinte.
Pe țărani i-om aduna.
Să nu știe nimenea.
Amândoi i-om învăța,
Cum să lupte cu dușmanii.
Cu acei ce le-au luat banii
Și le scurtează și anii.
Cum să scape de robie.
De necazuri să nu știe!

Pe aice, pe la noi

Frunză verde de trifoi.
Pe aice, pe la noi
De-a fost pace sau război,
Am rămas la fel de goi.
Cârduri-cârduri călătoare
Ne-au luat bunu-n spinare.
Ne-au călcat holda-n picioare.
Multe ne-au făgăduit,
C-om avea trai fericit,
C-om avea traiul bogat
Până ce votul le-am dat.
După ce s-au văzut mari,
După ce s-au văzut tari
Ei îți spun drept: „Măi române,
Scot și sufletul din tine.
Dacă ți-i căta dreptate,
Ți-oi da cu picioru-n spate”.

Mamă, inima mi-i arsă

Foaie verde iarbă deasă,
Mamă, inima mi-i arsă,
Că de mult n-am fost pe-acasă.
Nu-mi dă pace inima
Că mi te știu singurea, -
Singurea, plină de dor,
Fără leac de ajutor.
N-ai cui spune-o vorbă-aleasă,
Că pe nime n-ai în casă.
Și tot stai îngândurată
Ziua toată, noaptea toată.
Ieși în drum și stai la poartă,
Poate-odată și odată
Din trei ce i-au luat rușii

Unu-acasă a veni.
Lăcrimezi, mamă, mereu
Și te rogi la Dumnezeu,
Ca să deie-o libertate,
Să-ți vezi fiii de departe.

Înregistrate la 14.01.1998 în satul Pătrăuții de Jos, raionul Storojineț, de profesorul Valeriu ZMOSU

Hai, mamă, și mă-i petrece

— Frunzuliță ruptă-n zece,
Hai, mamă, și mă-i petrece
Măcar până-n Valea Rece.
— Dragul mamei, te-oi petrece
Numai până-n Valea Rece;
Pân' la gară mergi cu mine,
Mai departe - cu străinii.
— Maică, măiculița mea,
De străini m-oi sătura.
De străini îi plină lumea,
Măiculița-i numai una.

La fântâna cu uluc

La fântâna cu uluc
Vin fetele și se duc.
Eu mă duc la cătănie,
Ele plâng și mă mângâie.
Tot mă-ntreabă: Vii diseară?
Eu le zic: La primăvară,
Când a fi verde pe-afară.

Ilenuțo, fa!

De ți-a fi de mine dor,
Ilenuțo, fa!

Răsădește-un pomușor,
Ilenuțo, fa!
De ți-a fi de mine dor,
Pomușoru-a face flori,
A face mere domnești,
Pe mine să mă iubești.
Pe mine de mă-i uita,
Ilenuțo, fa!
Pomușorul s-a usca,
Ilenuțo, fa!

Taci, cucule, nu cânta!

Taci, cucuie, nu cânta
Că n-are cin' te-asciţjta.
Cel ce-a fost să te asculte,
A plecat pe zile multe,
E plecat la concentrare
Tocmai peste cinci hotare.
Concentrare, concentrare,
De ce ești așa de mare?
N-am nici tihnă la mâncare,
Nici hodină la culcare.

Înregistrate de Eleonora SCHIPOR, profesoară la Școala Medie, Cupca, raionul Hliboca.

Să trăiască împăratul

Să trăiască Împăratul,
Că mi-o concentrat bărbatul.
Eu cu bani de la-mpăratul
Tătă sara îmi cât altul.
La Odesă-i locul tău,
Nu cu mâna-n capul meu;
La Odesa îi de tine,
Nu cu mâna-n cap la mine.

Militarii merg la luptă,
Reformații merg la nuntă;
Militarii trec prin foc,
Reformații merg la joc.
Floricică de la munte,
Am fost coadă și-amu-s frunte.

Cine-și teme nevasta

Cine-și teme nevasta,
Facă-și gard pe lângă ea,
Că și eu m-oi face-o scară
Și-oi trece din sară-n sară.
Facă-și gard ori puie zâd,
Eu tot trec din când în când.
Fie gardul cât de-nalt,
Eu trec sara pe-nsărat;
Fie gardul de ciulini,
Eu tot trec printre vecini.
Vecina-i tare frumoasă,
Cum naiba să șăd în casă?

Eu de-aș ști c-aș muri mâine

Frunză verde trei măsline,
Eu de-aș ști c-aș muri mâine,
De astăzi mi-aș coace pâine.
Rău mă tem că n-oi muri
Și pâinea s-a înăspri.
Tare-aș vrea să mor disară,
La trei zile să vin iară,
Să văd lumea ce vorbește
Și badea pe cin' iubește.

Cui i s-a urât lumea

Cui i s-a urât lumea,

Facă gard pe lângă ea,
Facă-și gardul de urzică,
Șadă-n casă amărâtă.
Dar mie nu mi-i urâtă,
Las-o, Doamne, dezgrâditǎ;
Las-o, Doamne, cât de largă,
Că mie amu mi-i dragă.

Cât trăiești, bade, pe lume

Frunză verde trei alune,
Cât trăiești, bade, pe lume
Vită bună să nu ții
Și om frumos să nu fi.
Vita bună vin și-o fură,
Cel frumos îi scos la hulă;
Vita bună ți-o debache,
Om frumos juvețe face.

Mă cheamă bădița-n luncă

Mă cheamă bădița-n luncă
Să-mi dea râșchitori și furcă.
Pe la mijlocul luncuții,
A cerut plata furcuții;
La mijlocul codrului -
Plata râșcântorului.
Bată-I Dumnezeu, să-t bată,
De știam de-atâta plată,
Rășchiam pe-un colț de vatră.

Printre ape, printre lunci

Printre ape, printre lunci
Paște lelea șase junei.
— Lasă boii la lupcii
Și te dă cu voinicii!

Dragi mi-s boii cei loviți.
Când ajungi în târg, îi vinzi.
Unul murg, unul bălan
I-am purtat la târg un an.,
Nu-mi da nime nici un ban;
I-am păscut vară în luncă
Și nici lupcii nu-i mănâncă.

Of, săracul măritat

Of, săracul măritat
Tare-i acru și sărat
Și la urmă pipărat.
Bărbatul te-a ținea bine.
Cum mă ține-al meu pe mine.
La moară nu te-a mâna, -
Nu te-i duce, nu-i mânca.
Și te-or pune la icoane,
Ți-or sări dinții de foame.

Nu-ți lua femeie rea

Ian mai stai, băiete, așa
Și nu-ți lua femeie rea.
Destul eu m-am însurat
Și rea slută mi-am luat.
O trimăt să-mi facă foc,
Ea-mi aduce busuioc;
O trimăt pân' la giței,
Ea-mi aduce clopoței.
Când o trimăt la fântână,
Plânge apa și suschină,
Crede că dânsă-i o știmă.

Ce cați, lele, prin pădure?

Foaie verde rug de mure,

Ce cați, lele, prin pădure?
Cât o vacă și-un mânzat
Și-o răpciugă de bărbat,
Că s-o dus de-aseară-n sat
Și-o venit cu capul spart.
Nu mi-i de durerea lui.
Dar mi-i de năcazul meu.
Că m-a pune să-l leg eu.

Cu bărbatul cât un steag

Foaie verde de omag.
Cu bărbatul cât un steag
Foame-a boalelor mai trag.
Și de foame-aș mai răbda,
Da n-am cu ce-l încălța;
Și de foame-ar fi ce-ar fi.
Dar n-am cu ce-l învăli.

Cu bărbatul ca un soare

Cu bărbatul ca un soare
Și nevasta băutoare
Nu mai vezi pânzucă-n teară,
C-o băut-o din fuioară.
O întreabă soacră-sa:
Ai pus la țesut pânza?
Ba, zău că, soacră, n-am pus.
Că nu mi-o ajuns un fus.
Când îmbiau țigănci cu fusă.
Eu eram la crâșmă dusă.
Vin acasă rău beteagă,
Bărbățelul capu-mi leagă
Cu leuca de la teleagă.
Cu trei frunze de curechi.
Cu trei pumni după urechi.

Trăiască bărbatul meu

Trăiască bărbatul meu
Ca mă poartă cum vreau eu
Și mă poartâ-n haină verde.
Să fiu dragă cui mă vede;
Mă poartă și-n cafenie.
Tocmai cum îmi place mie.

Din colecția în manuscris a lui Dumitru COVALCIUC

Basme, legende și snoave populare

Feciorul crescut de călugăr

A fost odată un gospodar și avea el doar un singur băiețel, la care, drăguliță Doamne, ținea ca la ochii din cap. Crescând, copilul s-a făcut ager ca scânteia și harnic ca albina. Dacă a văzut gospodarul că putea avea în el o țâră de nădejde, l-a chemat într-o zi și i-a zis:

— Dragul meu și puiul tatii, a venit timpul să-mi dai o mână de ajutor. M-aș bucura și m-aș însănina, dacă te-ai prinde chiar amu să le duci argaților noștri o traistă de mâncare, colea în țarină, c-or fi flămânzit și-or sta la umbră, lihniți, în loc să ne prășuiască popșoieșii.

— Mă duc, tătuță, i-a răspuns băiatul bucuros și, cu traista în spate a pornit spre țarină. Cum mergea el tot râzând la soare, s-a pomenit deodată la o margine de pădure. Și, lăsându-se ademenit de răcoarea pădurii, de ciripitul păsărilor și de susurul izvoarelor, a intrat în adâncul ei. Și totul ce vedea în jurul lui îi bucura ochii, iar inimuța îi creștea de plăcere ca aluatul în covată. Amu, obosind, s-a întins pe iarbă, dar, simțind că i se împreunau genele, a sărit în picioare și și-a căutat de cale. Dar tocmai atunci a zărit o păsăruică, care tot țopăia în fața lui și, minunându-se de frumusețea ei, băiatul și-a zis că dacă-ar prinde-o, ar avea ce le arăta, la întoarcere, tovarășilor săi de joacă. Și cum i-a venit un asemenea gând, s-a luat după ea, pas cu pas, prin poieni cu iarbă moale, prin văi rogozoase, prin hucărie până ce s-a depărtat hăt-hăt de drum. Și când era gata-gata s-o prindă, păsărică, fiind amăgitoare, a bătut din aripi și-a zburat peste vârfurile copacilor.

Rămas păgubaș, băiatul nu mai știa încotro să meargă A plâns, a dezlegat traista și a mâncat din bucatele argaților și s-a pornit mai departe cu nădejdea c-a întâlni un suflet bun, care să-l îndrume. A mers el cât a mers și, până la urmă, a dat într-o rarăște

de un călugăr bătrân, care strângea vreascuri uscate pentru aţâţatul focului.

— Sărut mâna, moşule! i-a zis, închinându-se în faţa bătrânului.

— Să creşti mare, măi băiete!

— Nu mi-i spune dumneata pe care drum s-o apuc, ca să ies la marginea pădurii? Eu, dragul moşului, ţi-oi spune, numai să aflu al cui îi fi şi din care parte te-ai pornit.

— Inga, zice, m-a trimis tata să duc zilaşilor noştri traista asta cu mâncare. Mi-a arătat el drumul pe care trebuia să merg, dar eu, nevăzându-mi de treabă, m-am luat după o amăgitoare, m-am afundat în pădure şi m-am rătăcit.

— Şi pe tatăl tău cum îl cheamă?

— Cum să-l cheme? Hie îl cheamă.

— Dar din care sat îi fi?

— Nu pot şti, căci tata nu mi-a spus.

— Atunci, dragul moşului, la ce drum să te scot?

— Văd c-am încurcat-o. Cum aş putea oare să ajung acasă?

— Hai cu mine. Dacă ai tăi te-or căuta, de bună seamă că te-or găsi, iar dacă nu şi nu, când îi prinde la putere, te-i porni singur să-i cauţi.

Şi mergând, şi sfătuind, au ajuns la un zid de piatră, din toate părţile înconjurat cu garduri înalte.

— Inga, măi băiete, aici îmi petrec zilele, aici ai să trăieşti şi tu până te-i face voinic.

— Li-i jele la părinţi, că numai pe mine m-au avut, a început băiatul să se tânguiască.

— Poate că li-i jele; dacă-s tineri, copii o să mai aibă... Eu îs om bătrân, n-am pe nime şi nădăjduiesc că o să-mi fii de sprijin. Linişteşte-te şi nu lăsa gândul să-ţi zburde spre marginea pădurii, că tot n-ai şi-i găseşti capătul.

— Văd şi eu că trebuie să rămân, şi dacă rămân, ţi-oi fi de sprijin până în ziua de pe urmă.

Călugărul îşi petrecea zilele mai mult pe la iarmaroace. Vindea ceară, poame uscate şi peşte sărat. Iar băiatul, alungându-şi urâtul, cânta din fluier din zori şi până în seară.

Când a crescut mai mare, l-a rugat călugărul să fie cu ochii în patru și să aibă grijă de tot avutul, că el, vezi Doamne, trebuia sași ducă marfa la târguri mai îndepărtate:

— Tu, băiete, să nu fii bănuit pe mine că hojma te las singurel. Dacă îi fi în stare să păzești totul până m-oi întoarce de la târgul cutare, atunci o să fac și eu ceva bun pentru tine. N-ați cheile, ca în lipsa mea să fii stăpân deplin. Să umbli pe oriunde te-a duce capul, dar în chilia dinspre răsărit să nu intri, că boalele te-or prinde, somn dulce n-o să mai ai și carnea de ciolane nu ți sa prinde, cum nu se prinde de butuc.

— Moșule, zice, n-o să mă bag unde nu-mi fierbe borșul, n-ai nici o grijă. Numai bine a închis călugărul poarta și băietanul a început să umble prin chilii și prin șandramale, să adeverească ce ținea prin ele zgârcitul de moșneag. Și unde nu întorcea ochii, tot de bărbânțe cu brânză, puține de miere, de vrafuri de poame uscate, de calupuri de ceară, de lumânări, fuioare și multe alte calabalâcuri dădea. „Doamne, s-a gândit el atunci, câtă mâncare este aici și noi întruna postim... Se vede că moșneagul pentru mine le strânge pe toate, altfel nu mi-ar fi încredințat nici o cheie... Dar, oare ce ascunde el de văzul meu în chilia dinspre răsărit, că mi-a dat poruncă să n-o deschid? Tot n-are el cum știe dacă am intrat în ea sau ba...”

Când a deschis ușa chiliei dinspre răsărit, s-a minunat de ceea ce vedea. Chilia avea doar pereții din față; în spatele ei se întindea o pajiște înverzită, în mijlocul căreia se afla un lac cu apa limpede ca lacrima. Lacul era înconjurat de pomi înfloriți, iar pe crengile lor cântau păsări cu cele mai plăcute glasuri. Și cum stătea, și cum se minuna, iată că de undeva au apărut trei fețișoare ca rupte din soare. Și atât de mult semănau între ele, încât el nu putea pricepe de erau surori ori zâne adevărate. Fetele s-au dezbrăcat fără grabă, au lăsat straiele pe mal, apoi s-au bălăcit în apă cât le-a fost voia și pofta. Când au ieșit din lac, soarele era pornit să asfințească. Ele s-au îmbrăcat și s-au dus încotro le-a fost drumul, iar băietanul cuprins de un fior de înminunare, s-a așezat pe iarbă și a prins să doinească din fluier. Și așa de frumos cânta, încât frunzele de pe pomi tresăltau, iarba și florile se clătinau.

Călugărul, om cuminte, s-a dus până unde s-a dus, a așteptat să amurgească și s-a întors să vadă ce fire avea băietanul. Dacă l-a găsit doinind, pe malul lacului, a prins să-l dojenească:

— Am vrut să-ți încerc răbdarea, căci cu ea se trece și marea, dar nu m-ai ascultat și rău o să-ți pară. Ai văzut fetele scăldându-se în lac?

— Le-am văzut.

— De-amu n-are rost să te mai țin pe lângă mine. Ele-or veni și mâine să se scalde. Pândește-le și să știi că printre ele este una pe care-o cheamă Ileana Cosânzeana. Numaidecât s-o afli și dacă-i reuși, norocul s-a întoarce cu fața spre tine.

A doua zi, când soarele era la cumpăna amiezii, băietanul s-a apropiat tupiluș de lac, muncit de gândul în ce chip va afla-o pe Ileana Cosânzeana. Fetele semănau atât de mult între ele, că nici în ruptul capului nu puteau fi deosebite. Dacă a văzut că osteneala îi este zadarnică, s-a luat a cânta din fluier. Și cum cânta cu foc de la inimioară, fetele au uitat de scăldătoare și jucau prin iarbă de se prăpădea lumea. Când în obrăjorii lor s-au aprins bujorii, băietanul a strâns fluieraşUl în dinți și el, trosc, a crăpat ca o alună. Atunci fetele l-au întrebat de ce nu mai cântă.

— Trebuie să-mi fac alt fluier, că aista a plesnit, dar fără ajutorul vostru n-am s-o scot la capăt.

— Și cum am putea să te ajutăm?

— Fu o să crap cu toporul un fag, iar voi să-i scoateți inima afară.

A lovit băietanul cu tăișul toporului într-un fag bătrân și abia-abia a reușit să-l spintece. Fetele au băgat degetele în deschizătura copacului, ca să-i scoată inima, dar el hop! a scos toporul. Copacul, închizându-și rana, a strâns ca într-un clește degetele fetelor. Și-au prins sărmanele să se văicărească și să țipe ca din gură de șarpe:

— Aoleu și vai de noi! Nu ne necăji, voinice, căci noi rău nu ți-am făcut!

— Eu atunci și numai atunci vă voi slobozi, când o să-mi spuneți care-i Ileana Cosânzeana.

De spaimă și de durere, două fete au arătat cu capul înspre Ileana Cosânzeana. Băietanul n-a mai stat pe gânduri, le-a slobozit, dar trei zile nu s-a mai arătat pe pajiște. Dar a patra zi s-a pus la

pândă. Fetele au venit, s-au dezgolit și au intrat în apă. Când se aflau pe la mijlocul lacului, băietanul s-a furișat și a furat cămașa Cosânzenei. Na, pe la asfințit de soare, fetele au prins să se îmbrace. Două s-au putut îmbrăca, dar Ileana Cosânzeana nu-și găsea cămașa. Trebuia să rămână și să dea ochii cu băietanul. Acesta, după ce a ascuns cămașa la fundul unei lăzi, a venit după dânsa. Văzând călugărul și această ispravă împlinită, i-a mai dat băietanului o povață:

— Eu viața mi-o sfârșesc, voi viața v-o începeți. Dacă vrei să-ți fie hojma bine, oricât te-ar ruga Ileana să-i întorci cămașa, tu voia să nu i-o faci. Cum a îmbrăca-o, cum n-ai s-o mai vezi.

Cu cât timpul trecea și Ileana se mai îmblânzea. Nu mai grăia de ducă și nu mai era scârbită. La un an a născut un prunculeț și acum era cu totul liniștită. Văzând-o mai senină și mai drăgăstoasă, tânărul soț a dat în picioare grija ce-o avea. La un an și-o lună au socotit amândoi că trebuiau să boteze pruncul. N-a stat de contră nici călugărul: le-a dat toate bunătățile pentru ospăț. Când, după trei zile și trei nopți de petrecere, cumătrii au început să se împrăștie. Ileana, drăgostindu-și bărbatul, a prins să-l roage:

— Dacă-am botezat copilul, dă-mi să îmbrac cămașa cu care am fetit. M-a prins dorul fetiei... Dă-mi-o măcar pe-un ceas, dă-mi-o măcar pe-o minută.

— Du-te în locul cutare și-i găsi-o la fundul lădoiului. Îmbrac-o și poart-o cât o să-ți fie plăcerea.

Ileana a făcut întocmai. Tânărul soț cum clipocea pe marginea patului, a auzit copilul plângând și-a întrebat:

— Oare ce nu-i place pruncului nostru, că scâncește?

— L-am înfășat prea strâns.

— Desfașă-l.

— Ori îi place, ori nu-i place, noi ne ducem de la tine. Și de-i vrea să ne întorci vreodată, să ne cauți pe unde-a curge apa vin și iarba va fi ca mătasa.

Îmbrăcându-și cămașa. Ileana s-a făcut nevăzută. De spaimă și de jele, a dat tânărul soț buzna în chilia moșneagului și a început să se căineze:

— Binele mi l-ai vrut, și eu nu te-am ascultat.

— Ce s-a întâmplat?

— S-a izărât Ileana.

— I-ai întors cămașa?

— I-am dat-o, n-am știut ce fac. Mi-a zis s-o caut pe unde a curge apa vin și iarba va fi ca mătasea. Ce sfat îmi dai?

— Ia-ți merinde și du-te de cutreieră lumea, poate că vei afla pe unde-i apa vin și iarba-i ca mătasea.

S-a pornit voinicul să întrebe de mic și de mare pe unde putea fi locul cu pricina, dar nimeni nu auzise de o asemenea minune. De scârbă, nehodină și de grijă mare, a slăbit voinicul. Somn dulce nu avea, mâncarea nu-i tihnea, dorul de Ileana îl ardea, locul nu-și afla. Trăia cu durere și vroia să moară. Și văzând călugărul care l-a crescut cât de mult pătimea, într-o bună zi i-a zis:

— Viața nu-ți prieste, tinerețea ți se irosește. Du-te-n lumea largă, întreabă de orișicine, apleacă-ți urechea la cei ce-or vrea să-ți grăiască, căci s-a găsi un suflet să te-ndrume la Ileana.

Cu fluierul ia brâu și cu desagii în spate, pornitu-s-a voinicul în lumea mare ca să-și afle soața și pruncul. Sleit de puteri și de foame, a ajuns într-un timp la niște curți împărătești. Și împăratul, prinzând veste că la poartă s-a oprit un biet drumeț, a dat poruncă străjerului să-l cheme la el.

— Dincotro vii și de ce ești atât de supărat? l-a întrebat împăratul.

— Măria Ta, de ți-i voia, eu ți-oi spune care mi-i nevoia.

— Spune-mi o!

— Caut locul unde apa-i vin și iarba-i ca mătasea.

— Dar de ce-ar trebui s-ajungi până acolo?

— De când acest dor mă tot arde, somn dulce n-am avut și nici carnea de oase nu mi se prinde. Și dorul acesta greu mă leagă de nevastă și copilașul nostru. Nu știe Maria Ta pe unde-o fi locul ista?

— Nu, străine, nu. Dar de-i ajunge, te rog să afli și pentru mine ceva. Am trei peri, care-mi făceau cândva pere de aur. Dar de la o vreme nu mai rodesc. Caută-ți partea, dar întreabă și de necazul meu, că ți s-a cuveni răsplată.

— Cu dragă inimă, Maria Ta!

Mergând el mai departe, odihnit și primenit, i-a apărut în cale un șarpe din gura căruia ieșea pară de foc. Voinicul a stat și mult s-a mirat:

— Ce ai șarpe-cotoșarpe, de scoți foc pe gură?

— Povestea mea îi scurtă. Mai demult am fost om frumos și am rânduit trebile unei împărății, dar o hârcă m-a vrăjit, prefăcându-mă în șarpe, ca să-mi ia averile. Sunt sortit să stau unde mă vezi și să bag spaimă în călători. Căutându-ți norocul, caută leac și contra farmecelor, căci la întoarcere ți-oi da o jumătate de împărăție.

— Cu dragă inimă.

A mai mers voinicul cât a mers și iarăși a dat de-o curte împărătească. Având și acel împărat un ghimpe în inimă, l-a rugat să-l asculte:

— Am avut, voinice; trei fețișoare ca trei zânișoare. A venit un zmeu spurcat și pe toate le-a furat. Îs prea lungi anii de când nu le-am văzut și acum, la bătrânețe, mă usuc de dorul lor. Caută-ți norocul, cearcă-l și pe-al meu, că nu ți-a fi degeaba.

— Cu dragă inimă.

Într-o zi, cum tot nu-și încetinea pasul, iată că s-a întâlnit cu o babă cam de nouăzeci și nouă de ani și-a întrebat-o:

— N-ai auzit în veleatul dumitale, moșică, pe unde apa-i vin și iarba-i ca mătasea?

— Chiar într-acolo te-ai pornit?

— Chiar într-acolo, moșică.

— La greu te-ndemni, voinice. Să mergi pe drumul ista, pe altul să n-apuci. O să ajungi la un râu. Acolo drumul s-a sfârși. Cât de sete nu ți-ar fi, înapoi să nu privești, nici din apă să nu guști. Să nu te lași pradă hodinei, căci de te-i lăsa pe iarbă, n-ai să vreai să te mai scoli. De nimic să nu te lași ademenit. De te-i opri pentru ceva, doar stricăciune-ți vei face. Fânațul pe care-l vei trece îi cu iarbă ca mătasa. Dincolo de el vei vedea trei curți împărătești. Mai în vale o să mai fie o curte. Spre dânsa să te duci, dragul moșichii, dar să fii cu mare băgare de seamă..

Când a ajuns la cele trei curți, a găsit porțile încuiate și mult s-a mirat că palatele erau pustii. Dacă a văzut că nu era suflare de om pe aproape, s-a îndemnat să coboare la curtea din vale. Acolo, însă, ce să~i vadă ochii? Trei fete albe ca spuma laptelui ghileau

pânză pe malul unui iaz, iar ceva mai departe, într-o grădină, stătea frumoasa lui nevastă, hrănindu-și pruncușorul.

— Alei, scumpă soțioară! a glăsuit el cu bucurie. Multe-am pătimit, încaltea te-am găsit!

— Nu te bucura, că-i nepotrivită vremea, i-a răspuns Ileana. Ne-a robit un zmeu puternic, ne pune la lucru, iar de nu facem ceea ce ne poruncește, flămânde și însetate ne lasă. Fugi cât nu-i târziu, că-i var și-amar de tine! Of și iar of! Dar nici nu mai poți fugi, că se întoarce nămetenia! El vine o dată în trei zile și când se pornește de unde se află, își aruncă buzduganul drept înaintea ușii. Îl auzi cum vâjâie prin aer?

— Îl aud.

— Fetelor, a grăit Ileana către celelalte surate, aista-i bărbatul meu și tatăl copilului pe care-l cresc. Unde-am putea să-l ascundem, ca să nu-l amirosească zmeul?

— Îl ducem în cămară și-l băgăm într-un poloboc cu pene!...

Nici n-a închis bine Ileana ușa cămării, că zmeul a și prins a tuna și fulgera:

— Îmi miroase a om pământean! Cine se preumblă prin această vale?!

— Ți se pare, stăpâne, i-a grăit Ileana, prefăcându-se nedumerită. Se vede că porți frica cuiva. Spală-te, mănâncă și te hodinește.

Cunoscând năravul zmeului, fetele l-au luat cu binișorul până l-au văzut adormit. Atunci Ileana s-a dus la bărbatul ei și i-a dat și lui ceva să îmbuce.

— Nu ți-i dor de casa noastră din pădure? a întrebat-o.

— Ba mi-i tare dor, dar de fugit nu se poate, că ne prinde zmeul și ne pedepsește Stai cum stai - când s-a duce - zmeul de-acasă te-oi vesti.

A doua zi, dacă zmeul era dus, Ileana și-a scos bărbatul din cămară, a chemat fetele și ie-a zis:

— Dragele mele, eu am bărbat și prunc neînțărcat și nu mai pot rămâne.

— Nici noi nu mai rămânem, s-au îndârjit fetele, căci destul l-am argățit. Voinicul, căzând pe gânduri, și-a spus și el părerea:

— Prefaceți-vă că sunteți gata să vă drăgostiți cu el și când a crede că așa este, atunci să încercați a-i afla secretele.

— Care secrete?

— Întrebați-l de ce nu rodesc perii împăratului cutare.

— Așa am să fac, a răspuns fata cea mai mare.

Amu, dacă zmeul s-a întors mort de oboseală, n-a cerut nimic decât să i se aștearnă patul, dar fata cea mai mare, ținându-se din urma lui, a început să-i grăiască:

— De ce te grăbești la culcare, stăpâne?

— M-a scuturat calul și mă dor șalele.

— Trei zile ți-am dus dorul. Cum, nici de vorbă cu mine nu poți să stai?

— Vino lângă mine.

S-a dat fata în hârjoană cu zmeul, dar când acesta a vrut s-o drăgostească, ea a izbucnit în plâns.

— Dar ce-i cu tine de verși lacrimi amare?

— Așa mi-a venit, stăpâne.

— Dar ce-mi ascunzi, fețișoară?

— De ți-oi spune, n-o să mă crezi.

— Spune-mi, nu mă chinui!

— Inga, zice, mă culc noaptea și nu pot adormi. Mă tot frământ în așternut și când genele mi se împreunează, visez un împărat care mi se cainã că are trei peri de aur ce de la o bucată de vreme nu mai leagă rod. Atâta-s de muncită de visul cu împăratul, că nici nu-ți închipui, stăpâne. Ar trebui să știu și eu de ce perii n-au roadă...

— Nu-i treaba ta s-o știi!

— Dacă nu, poți să nu-mi spui, dar să știi, stăpâne, că m-oi stinge de scârbă.

— Nu-i mare lucru ceea ce vrei să afli. La rădăcina perilor este îngropat aur. Dacă ar săpa împăratul și l-ar scoate, perii vor rodi ca mai înainte.

La trei zile zmeul s-a întors și mai sleit de putere, dar fata cea mijlocie nu l-a lăsat să adoarmă, până ce n-a aflat ce era cu șarpele din drum, care vărsa foc pe gură. Și zmeul, lăsându-se gâdilat ia tălpi, i-a spus că dacă s-ar găsi cineva ca să-l răstoarne pe spate, șarpele ar deveni om și ca la el s-ar întoarce și averea pe care o pierduse.

Aflând și aceasta, a chemat-o voinicul și pe fata cea mezină, rugând-o:

— Să te faci luntre și punte, dar să afli în ce stă puterea zmeului și cum se poate scăpa de aici.

Când buzduganul zmeului se auzea vâjâind prin aer. Ileana Cosânzeana și-a ascuns bărbatul în polobocul cn pene. zorindu-și apoi suratele să-i pregătească stăpânului ospățul. De data aceasta zmeul se întorcea turbat de mânie:

— Miroase a om pământean! Voi pe unde v-ați ascuns de numi ieșiți înainte?!

— Vai de noi, îți pregăteam ospățul, stăpâne.

— Azi cine mă îngrijește?!

— Eu, a răspuns mezina.

— Vino și ospătează.

— Îți fac voia, stăpâne.

După ce au ospătat, fata s-a lăsat drăgostită numai de formă. Și, deodată, s-a pornit să plângă, de se scutura cămașa pe dânsa.

— Dar ce ai, mititico? s-a înduioșat zmeul, măcar că era din cale afară de fioros.

— Nu plâng de răul tău, ci plâng de necazul meu.

— Și ce necaz te copleșește?

— Nu știu ce ai tu, dragul meu, dar de câte ori te întorci din drumurile tale, tot la om pământean îți este gândul. Ai frică de oameni? Nu ești în stare să stai în calea celui ce ar vrea să-ți curme zilele? Eu știu că ești viteaz și n-aș crede că ai purta în suflet teama cuiva. Zi și noapte mă gândesc să nu pățești vreo nenorocire. Plâng și mă zbat ca turturica în laț. De asta n-am astâmpăr, stăpâne.

— De nimeni nu mi-i frică, că nimeni nu mă poate birui până nu află în ce stă puterea mea.

— Amu m-am liniștit o țârâ. M-aș liniști cu totul și lacrimi n-aș mai vărsa, dacă mi-ai îngădui să știu în ce îți stă puterea.

— Nu încerca să mă ispitești, că rău o să-ți pară!

— Văd că n-ai încredere în mine și mă topesc de durere. De vrei să mă duci la groapă, nu-mi spune.

— Nu-i mare lucru de ți-oi spune. Dacă s-ar încumeta vreun pământean să treacă apa ca vinul și iarba ca mătasea și dacă mi-ar înmuia degetul cel mic de la mâna stângă în lapte muls de la șapte iepe tinere, zicând de trei ori „Ablezuc! Ablezuc! Ablezuc!”, atunci și numai atunci rămân fără putere. Cele trei curți din deal se vor risipi și se vor face un singur măr, iar mărul se va rostogoli până la picioarele mele. Abia atunci îmi voi da ultima suflare. Iar dacă așa ceva are să se întâmple, apoi cu biciul pe care-l țin în cui dacă pocnești de trei ori spre răsărit și această curte în măr de aur s-a

preface. Tot cu biciul acesta de se va pocni de trei ori spre asfințit, merele s-or preface curți împărătești. Na, te-ai ogoit, nu-ți mai curg lacrimi pe obraz?

— Stăpâne, stăpâne, mi-ai luat o piatră de pe inimă, a suspinat fata și și-a lipit, prefăcută, capul de umărul zmeului. Sunt liniștită și de-amu înainte te-oi iubi cu tot focul inimii.

A doua zi zmeul s-a dus cu niște treburi pe la neamurile sale, dar cei rămași la curtea lui îi pregăteau sfârșitul. Zmeul avea o herghelie mărișoară și greu le-a venit să mulgă șapte iepe tinere și nărăvașe până la răsăritul soarelui. Când buzduganul vâjâia din nou prin aer, laptele era în cazan, voinicul stătea ascuns, iar Ileana, înveselită, ieșea în întâmpinarea zmeului. Nămetenia de zmeu demult tăinuia o noapte de dragoste cu Ileana. De aceea Ilenei nu i-a fost greu să-l culce. Dar când a vrut să părăsească odaia, zmeul, simțindu-i furișarea, a întrebat-o:

— De ce te strecori spre ușă?

— Vreau să văd ce-mi face pruncul.

— Lasă-I, că până dimineață n-o să-l ia naiba!

— Mă-ntorc în brațele tale, ai răbdare.

Ileana și-a scos bărbatul din ascunzătoare, a chemat fetele și le-a poruncit să stea pe aproape, că poate la o adică a fi trebuință și de ele. S-a culcat lângă zmeu și a prins să-l dezmierde. De plăcere mare zmeul a adormit. Atunci în încăpere au intrat soțul Ilenei și cele trei fete, aducând cazanul cu lapte. Voinicul a luat mâna stângă a zmeului și a înmuiat degetul cel mic în lapte, zicând:

— Ablezuc! Ablezuc! Ablezuc!

Zmeul s-a deșteptat, a dat să sară din pat, dar puterea îl părăsise. A holbat ochii și a strigat:

— Voi mi-ați mâncat norocul!

Atâta a zis și mai mult n-a putut să grăiască. Când și-a dat sufletul, un măr roșu s-a rostogolit de afară, s-a izbit în ușă, a deschis-o și s-a oprit la picioarele zmeului. Era cele trei palate din deal. Ileana 1-a ridicat, a luat biciul din cui și le-a poruncit fetelor și soțului să iasă în ogradă. S-a întors cu fața spre răsărit, de trei ori a pocnit din bici și curtea cu tot cu acareturi s-a prefăcut, la fel, într-un măr de aur, care s-a rostogolit până la picioarele Ilenei. Amu, foarte bucuroși c-au scăpat de robia zmeului, au pornit să facă întoarsă cale. Au mers ei și-au tot mers nu o zi sau două, ci șapte sau nouă și-au ajuns la curtea împăratului cel bătrân.

Cele trei fete au rămas acolo, căci împăratul era tatăl lor, iar bătrânul așa a cuvântat:

— Alege-ți, voinice, de nevastă una dintre fetele mele și-ți las tronul și împărăția.

— Nu pot, luminate împărate, că am și soață și prunc.

Când s-au pregătit de pornire, a zis Ileana Cosânzeana către fetele împăratului:

— Domnițelor, era să uit ceva. Zmeul, când v-a furat, a avut de gând să vă mărite cu frații lui, cărora le-a ridicat palate. Voi nu i-ați văzut, fiindcă au picat într-o luptă cu un voinic viteaz. Curțile mirilor voștri, aleși de către zmeu, au rămas pustii. Odată ce l-ați argățit, aveți dreptul la avutul zmeului.

Zicând acestea, Ileana Cosânzeana și-a scos biciul cel fermecat, a pocnit de trei ori spre asfințit și din mărul ce! roșu au crescut pe dată trei curți împărătești.

— Acum rămâneți cu bine, măritați-vă și alegeți-vă fiecare câte un palat pentru trai bogat.

Și-au mers feciorul crescut de călugăr, Ileana Cosânzeana și pruncul lor mai departe. Când au dat ochii cu șarpele ce stătea în mijlocul drumului și din gura căreia țâșnea parâ de foc, voinicul a zis:

— Stai așa, să mă aplec și și-ți spun care-i norocuțul tău.

Și, făcându-se că se apleacă, a înșfăcat șarpele și l-a aruncat pe spate. Atunci, minune mare, jivina s-a făcut om, iar alături cu drumul a crescut un palat.

— Vino, voinice, să-ți dau o jumătate de împărăție, cum mi-a fost juruința, că m-ai scăpat de chin și batjocură...

Și iarăși au pornit cei trei la drum și cam la o săptămână, pe când ziua se îngâna cu noaptea, au ajuns la cel de-al treilea împărat și s-au rugat să-i primească de mas. A dat împăratul slujitorilor poruncă să îngrijească de drumeți, iar după ce s-au ospătat cu toții, a întrebat de voinic:

— Cam pe atunci și atunci n-ai trecut cumva pe aici?

— Am trecut. Maria Ta.

— Ai aflat care-i norocul meu?

— Am aflat, dar până mâine nimic nu-ți pot spune.

A doua zi, sculându-se, s-au dus amândoi în grădină. Atunci a zis voinicul:

— Sapă la rădăcina perilor și vei afla singur de ce nu rodeau.

— A săpat împăratul până la glezne și nimic n-a găsit. A săpat până la genunchi - și tot degeaba. Când a săpat până la brâu, a găsit câte-o movilită de aur.

— E-he-hei, s-a mirat împăratul, cum n-am știut eu mai degrabă ce avere era îngropată sub peri! Acuma să ne socotim: jumătate - mie, jumătate - ție. Ești mulțumit, voinice?

— Foarte, luminate împărate...

La chiliile călugărului, în pădure, au ajuns vinerea. Călugărul își petrecea ziua în post și rugăciune. Auzind el poarta scârțâind s-a uitat prin fereastră și cum i-a văzut intrând, mai n-a leșinat de bucurie. S-au strâns în brațe, s-au sărutat cu dulceață, apoi voinicul i-a povestit moșneagului prin câte a trecut până a dat de urma Cosânzenei.

— Amu îți mai cer un sfat, ca să fiu întru totul liniștit, a cuvântat voinicul.

— Și care ar fi sfatul, fătul meu?

— M-aș porni să-mi caut părinții, dar fără voia dumitale n-aș cuteza s-o fac.

— E-hei, dacă te-ar fi căutat, te-ar fi găsit. Demult or fi uitat de tine. La ce să mai dezgropi ceea ce a fost îngropat? Ai nevastă, ai copil, lasă-ți drumurile, că n-o să-ți priască.

Atunci Ileana Cosânzeana a scos mărul cel de aur și biciul cel fermecat și, când a pocnit de trei ori înspre asfințit, s-au cutremurat chiliile, s-au risipit și praf s-au făcut. Și pe locul lor a crescut un palat mândru și luminos, în care au rămas să trăiască în tihnă feciorul crescut de călugăr, Ileana Cosânzeana și copilul și care trăiesc și azi acolo, dacă n-or fi murit.

Inf. Silvia ROTARU, 67 ani;
satul Oprișeni, raionul Hliboca.
Inreg. la 16.03.1972 de Dumitru COVALCIUC

Strigoaica și crăiasa

A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi, nu s-ar povesti. Într-un sat de pe valea Prutului, într-o familie, unde nevasta, trădând credința creștină, primi una păgână, se născu o copilă cu ochii nici verzi nici albaștri, cu părul nici bălai și nici negru. Și creștea copila ca din apă, înconjurată de grija „frățânilor" și „surioarelor". Ura copiii, iar când se întâmpla să fie în mijlocul lor, neapărat îl necăjea pe careva, desfătându-se la vederea lacrimilor și la auzul plânsului. De la viață primea totul fără trudă și pic de efort. Locul ei preferat era mlaștina din pădurea de la marginea satului, unde, pironindu-și privirea în adâncul hăului, ore întregi borborosea ceva de neînțeles, de parcă răspundea unor glasuri stranii venite din mocirlă, glasuri pe care doar ea le auzea și le înțelegea.

Se făcu fată mare. Dar nici tu trup, nici cap și nici suflet: o grămadă clădită parcă cu lopata, un păr lipicios, veșnic neîngrijit, o privire împrăștiată, un mers hopăit și deșelat. Maică-sa nicicând nu-i spunea pe nume, rămânând mereu timidă și tăcută, purtând în suflet un mare păcat. Ce-i drept, căpeteniile noii credințe i-au dat fetei avere, studii, totul ce-i trebuia, dar parte pe pământ nu-i putea da nimeni, fiindcă așa îi fusese zămislirea.

Anii se scurgeau și bătrânele din sat se cam întrebau de ce oare nu s-ar mărita Ontina asta.

— Nu-ți face griji, grăi ea într-o zi către mamă-sa. Dacă tare vrei, pregătește-te de nuntă chiar pentru sâmbăta ce vine. Așa o să le mai astupi gura babornițelor.

— Dar cu cine te măriți, puiul mamei, că flăcăii din sat te ocolesc, iar cei de prin alte părți nu ți-au trecut barem o dată pragul?

— Am pus eu ochiul pe un pui de lele și vreo câteva luni i-oi fi nevăstuică. Zis și făcut. Cam la o jumătate de an sărmanul bărbățel „îmbrobodit" își strânse boarfele și fugi cât văzu cu ochii. Mama Ontinei plângea, iar odrasla ei nici habar n-avea: zilele și nopțile și le petrecea cu bărbați luați „cu ulcicuța". Să fi încercat numai biata femeie s-o probozească! Niște glasuri sălbatice se iscau de prin cotloane și n-o mai lăsau să-i tihnească noaptea somnul.

Odată, pe la îngânatul zilei cu noaptea, la poarta lor se opri o limuzină. Ontina și un vlăjgan cu epoleți se deteră jos și intrară în casă. Biata femeie se tupilă după gard, ca să nu dea ochii cu ei, apoi se furișă spre mașină și încercă să lege capăt de vorbă cu șoferul. Află, foarte surprinsă, că bărbatul cu epoleți era un șef oarecare, că avea nevastă și copilași, dar era dat în dragoste cu șerpoaica ce abia intrase în casă, care umbla pe toate cărările ca să-l despartă de soție. Biata femeie încremeni. Demult bănuia că cu fetica asta a ei nu era lucru curat. Își aminti îngrozitoarea noapte când o văzu cățărată pe acoperișul casei, urlând la lună mai fioros decât lupoaicele. Gândul că e strigoaică punea cu îndârjire stăpânire pe ea. De durere și necaz căzu la patul de zăcare și peste puțin timp se duse în lumea celor drepți.

Ontina, însă, nu vărsă prea multe lacrimi Ochise un bărbat purtat prin școli înalte, care avea o nevastă bună, harnică și frumoasă, precum și un bobocel de fecioraș dulce și cuminte ca îngerașii. Toate încercările Ontinei la început rămâneau zadarnice. Dar într-o noapte, ieșind în ogradă, rosti câteva cuvinte neomenești și se făcu nevăzută. Pe dată apăru în fața Mumei Pădurii și o îndupleca să-i dea putere pentru a cuceri un nou bărbat. Și hârca, ascuțindu-și ultimul dinte, o întrebă mirată:

Și-amu cine ți-a căzut cu tronc la inimioară?

— Cutare bărbat din cutare loc. Ce n-aș face, ce n-aș direge, mințile nu i le pot suci.

— Muma Pădurii se înălbăstri, auzind numele Mărinimiei:

— N-am nici un ochi s-o văd, dar ai cam întârziat. Astăzi soața lui a născut o fetiță ca ruptă din soare și înzestrată cu har divin, ocrotită fiind de cel mai puternic Înger-Păzitor, împotriva căruia nici eu nu pot unelti. Am încercat să. le strivesc în durerile nașterii, dar n-am reușit.

— De ce n-ai ademenit-o la „spitalul" meu? Le veneam de hac la amândouă. Scăpai și tu, aveam și eu parte de bărbatul cutare, scrâșni din dinți Strigoaica.

— Se vede c-am îmbătrânit și că... Uite, îți pot da puteri numai pe trei luni de zile. Dacă n-ai să le nimicești, va trebui trei ani încheiați să aștepți.

Strigoaica pe dată luă drumul spre Mărinimie și spre plăpânda ei pruncă, dar calea i-o tăie Îngerul-Păzitor al micuței. Reuși doar să atingă cu un strop de venin sânul mamei, spre a stârpi hrana copilitei. Raza ocrotitoare, însă, nimici imediat otrava. Ca o fiară se năpusti atunci Strigoaica asupra Mărinimiei cu o boală gravă. Atunci îngerii Păzitori ai mamei și ai copilei înștiințară rudele acestora că le păștea pericol de moarte. Treisprezece zile și nopți au avut acestea de luptat cu farmecele Strigoaicei. Istovită, ea se înfățișă din nou Mumei Pădurii, cerându-i ajutor. Hârca strânse din umeri a neputință, zicându-i:

— Timp de trei luni, cât planetele au poziție ocrotitoare pentru Mărinimie și țâncul ei, nu se poate face nimic. Rabdă sau încearcă-ți puterile proprii.

Și ce numai nu făcea Strigoaica! îl ademenea pe tatăl copilitei la pahar, încerca să-i ia Mărinimiei vederile, dar zadarnică îi era truda. După trei luni Muma Pădurii îi dădu Strigoaicei noi puteri, dar numai pentru trei zile și trei nopți, astfel povățuind-o:

— În caz că nu vei dobândi nimic, va trebui să rabzi trei ani, atât cât Mărinimia și fiica ei se vor afla direct sub ocrotirea Maicii Domnului. Grăbește-te și nu uita: ceasurile tale sunt între douăsprezece și patru de noapte...

Cum numai sosise miezul nopții, Strigoaica se apropie de casa Mărinimiei. De strajă stătea Îngerul-Păzitor ai mamei. Abia pe la orele trei reuși să se strecoare prin ferestruica întredeschisă și să șoptească la urechea femeii care dormea: „Ucide-ți țâncul!” Mai mult nu dovedi să facă, fiindcă se pomeni aruncată la trei sulițe de geam de o putere divină. Femeia tresări buimacă la cele auzite și își zise că o fi fost un vis rău și că „treacă-se cu noaptea”. Își strânse la piept odorul îl sărută și iarăși se cufundă în somn adânc. A doua noapte se repetă același lucru. Strigoaicei îi mai rămânea doar o singură noapte. Recurse la un șiretlic. Tatăl copilei se porni la pădure după ciuperci și Strigoaica îl făcu să uite cuțitul acasă. Muma Pădurii, luându-și chip de moșneag, îi ieși înainte și îi dărui unul din cele două cuțite pe care le ținea într-o mână. Nebănuind nimic, omul îl luă, mulțumindu-i. Cât ai clipi din ochi, el umplu coșul cu ciuperci, căci ele îi ieșeau în cale de parcă le-ar fi înșirat cineva cu mâna. Se întoarse acasă cu tot cu cuțit.

Zbătându-se întreaga ziulică prin gospodărie, de cum veni noaptea Mărinimia se prăbuși într-un somn adânc. Într-un târziu cineva bătu la ușă. Bărbatul ieși să vadă cine era. Nu văzu pe nimeni. Dar i se păru că un arici negru sări peste prag. Dacă era cu adevărat un arici, n-avea să-l gonească, ci a doua zi avea să-l arate copiilor. Zăvorî ușa și se băgă în așternut. Ariciul s-a tot foit prin casă până pe la mijitul zorilor, apoi se făcu ghem de parcă își găsise culcușul. Dimineața stăpânul casei 1-a închis în cămară, apoi și el și Mărinimia porniseră la serviciu. Acasă rămase doar prunca de trei anișori și jumătate, ocrotită de îngerul Păzitor.

Când, pe la amiază. Mărinimia dădu o fugă să vadă ce-i făcea fetița, îi veni în cap să deschidă ușa la cămară, să se convingă că ariciul era acolo unde îl lăsase bărbatul. După ea se luase și fetița, care deodată o întrebă:

— Mămică, de ce ariciul îi cățărat pe ușă și de ce i-ai legat un picioruș cu ață roșie?

Femeia nu zise nimic, trânti ușa, luă cu ea fetița și se duse la serviciul soțului, ca să-l cheme acasă. După ce-i povesti cele văzute, iar deschise ușa la cămară, dar acolo nu mai era nici urmă de jivină.

Noaptea, femeii i se arătă un vis ciudat: o broască țestoasă intrând pe portiță se străduia să pătrundă în casă. Femeia apucă parcă toporul, dar un glas de fată o rugă pe dată:

— Nu mă omorî, că ți-oi spune cine sunt și cine m-a trimis la casa voastră. Și broasca se prefăcu într-o țigăncuță oacheșă și zise:

— M-a trimis Ontina ca să te lipsesc de copil, ca să-ți poată lua soțul, dar dacă ai fost bună cu mine, m-am arătat îndurătoare.

Și zicând aceste cuvinte, țigăncuță se făcu nevăzută. Mărinimia sări din pat și, dacă mijeau zorile, ieși în grădină la săpat, așa, ca să-și mai împrăștie gândurile. Dar în pragul casei ce credeți că vedea? O movilită de cenușă, ață încâlcită, păr de câine, gunoaie, pe care le mătură îndărăt și își văzu de treburi.

Trecuse un an. Acum tinerii gospodari osârduiau la construirea unei case noi. Într-o noapte, târziu de tot, bărbatul se întoarse de pe undeva într-un hai fără hal. Nu era beat, dar picioarele i se împleticeau; ochii îi erau bulbucați, tulburi, împrăștiați. Clătinându-se, intră în odaia copiilor și răcni că-i omoară. Cu greu reuși Mărinimia să-și salveze odoarele.

În dricul nopții bătu ia ușa vecinilor. Își lipi fruntea de geam și privea speriată cum bărbatul ei, căutând-o prin curte, își sfâșia hainele, se izbea în stâlpii de la gard, țipând și amenințând. În zori Mărinimia îl găsi dormind într-o poziție stranie. Îl trezi ca din morți, scuturându-l și stropindu-l cu apă rece, îi ceru socoteală pentru cele făptuite, dar el se jura că nici nu ținea minte cum a ajuns acasă. Îi povesti, totuși, că o cunoscută îl opri în drum și-l rugă să dea de dușcă un pahar de vin pentru odihnirea sufletului unei rude oarecare.

Mai trecuse un an. Ontina, lungă și hodorogită, trimetea pe cealaltă lume, cu „doctoriile" ei numai femei tinere și frumoase. Doar Mărinimia îi tot scăpa din mâini. Ca să-i încurce pe tinerii soți să-și termine casa, îi sugeră bărbatului ideea să cumpere o vechitură de mașină, în care ea, Strigoaica, turnase veninul urii față de Mărinimia și copiii ei. Și poate că nimic nu s-ar fi întâmplat, dacă n-ar fi fost atât de păgâni părinții bărbatului. Mama acestuia, o femeie zgârcită, nu recunoștea nimic în afară de avere. Sâcâită mereu de soacra poamă acră, Mărinimia lucra zi și noapte ca să strângă bani ca să-și poată termina casa. Înainte de serviciu văruia sau vopsea, după serviciu - la fel. În sfârșit, s-a văzut femeia în cuibul ei. Rămânea doar să cheme preoți să i-l sfințească, însă nu mai dovedi. Tocmai pe atunci, vânzându-și casa în care locuiseră o viață, se mutară lângă fecior socrii Mărinimiei. Era tocmai în ajunul anului bisect al Strigoaicei, care făcu ce făcu, dar reuși să le sucească mai întâi mințile părinților tânărului gospodar. Știa ea ce știa. Muma Pădurii își adună nepoatele și, împreună croiau planuri diavolești pentru anul care sosea. Ura și Intriga, Minciuna și Clevetirea, Fățărnicia, Lingușeala și Viclenia, Lăcomia și Zgârcenia, Beția și Desfrânarea, Invidia și Cruzimea, Lenea și Hoția, Nevoia și Năpasta într-o clipită porniră spre lăcașurile rudelor tinerilor gospodari. Și le-au împăienjenit vederile, și le-au împietrit inimile, și le-au întunecat cugetele, și le-au spurcat sufletele ca să nu aibă pic de milă pentru nepoți, însă le-au destupat urechile, ca să audă doar glasul Strigoaicei, care-și continua drăcovenia începută. Acum începuseră adevăratele necazuri ale Mărinimiei.

Prigonită de neamurile soțului care o tot învinuiau că maică-sa nu i-ar fi dat destulă avere când s-a măritat, istovită de tăcerea prostească a soțului? Mărinimia își părăsi căminul în puterea iernii. Se întoarse, împreună cu copiii, în vechea-i locuință, care, spre norocul ei, încă nu fusese ocupată de nimeni. Dar chiar în seara acelei zile Strigoaica se arătă în chip de doctoriță ca să vindece inima și mințile bărbatului pe care și I dorea și ale părinților acestuia. Prin așa-zisa compătimire, îl cuceri mai întâi pe fecior, apoi și pe tatăl lui. Și își mai făcuse plan cum să-i despartă și pe copiii Mărinimiei, ca tatăl acestora să nu le plătească întreținerea. Dacă acest lucru nu-i reuși, Strigoaica îl atrase pe tânărul tată tot mai adânc în mocirla dezmățului.

În sfârșit, îl smulse din familie pe trei ani bătuți pe muchie. Muma Pădurii o încuraja mereu, zicând că-i va putea înnoi amăgelile și amețelile de trei ori câte trei ani și numai în fiecare an bisect, dar pentru aceasta trebuia și se descotorosească de Mărinimia și de fiica ei. Hâda încercă să otrăvească copila, dar maică-sa o salvă cu ajutorul credinței curate. Se năpusti furioasă asupra Mărinimiei cu o boală gravă de plămâni. Din gura morții o scoaseră îngerii Păzitori ai mamei și copiilor. Călcând în apa moartă turnată în poartă de suratele Strigoaicei, Mărinimia era și rămână beteagă de-un picior. Strigoaica se făcea luntre și punte ca și poată abate gândul bărbatului de la copilași și de la mama lor. Ca să-i fure de-a binelea mințile, se duse la Muma Pădurii și-i ceru ajutor spre a naște un copil, pe care ea tot nu era în stare să-l aibă, decât dacă fura sufletul cuiva, adică dacă-i lua zilele. Chibzuiră zile și nopți în șir și aleseră victima - tatăl bărbatului rătăcit. Mai cu seamă că el își dădea tot mai mult seama că noua lui noră călca în urme necurate. Putea veni ziua când el o va demasca și, deci, nu mai era timp de pierdut.

Ontina îl găsi pe dolofanul cu epoleți, cu care din când în când se mai întâlnea, căci îi era destrăbălată firea, îi explică ce anume vroia de la el și îi ceru săi zămislească un copil. Îl încredința că nici o analiză nu va putea dovedi că copilul ar fi al lui, deoarece și el, purtătorul de epoleți, și bărbatul ei aveau aceeași grupă sangvină. Bucuros că o poate servi pe Ontina, purtătorul de epoleți a rânjit drăcește și a dat din cap că n-ar avea nimic împotrivă.

Strigoaica era acum în apele ei. Atât că o mai muncea un singur gând: cum săi stingă tușea socrului, căci i se părea că știe prea multe. Puse, deci, la cale o ieșire în sânul naturii, undeva pe malul Prutului, în apropierea sălașului Mumii Pădurii. Râzând și desfătându-i pe toți, Strigoaica îl servi pe bătrân cu o cănită de apă moartă, fără ca acela să bănuiască că își scurta astfel zilele. Apoi îl mai sfătui că ar fi bine ca vreo câteva zile să stea pe la fiică-sa, cât mai departe de casă. Dar a doua zi, când fiica bătrânului se duse la serviciu, Strigoaica apăru în fața bătrânului fără mască, hâdă și răzbunătoare. Bătrânul se dumeri ce putea să urmeze și apucă receptorul, ca să-și cheme fiica, dar nu dovedi să o sune. Ea îl lovi în moalele capului și îl lăsă fără suflare. La înmormântarea lui, necurata, care se prefăcea că-și bocește socrul, se repezi să sugrume copilașii Mărinimiei, care scânceau lângă sicriul bunicului. Apoi o izbi la pământ pe Mărinimia care încerca să-și salveze odraslele.

Târziu își reveni din nesimțire Mărinimia. Trecu și pericolul pierderii auzului, cum vroia Strigoaica, să no mai audă cântând. Treisprezece ani la rând îi era făcut să sufere chinurile Strigoaicei' și ale Mumei Pădurii. La fiecare trei ani ea îi dăruia bărbatului câte un atac de cord, ca să uite barem de copilașii, la care era mereu cu gândul.

Veneau anii deplini ai puterii Maicii Domnului. Planetele se așezau în poziția ocrotirii copiilor adunați în jurul Mărinimiei și ținând sfat divin. Adevărul și Dreptatea, Bunătatea și Răbdarea, Grija, Generozitatea, Exigența și toți îngerii Păzitori erau de partea lor. Adevărul împreună cu frații și surorile lui reuși să răzbată în casa jertfelor Strigoaicei. Acolo locuia o mamă încărunțită și îmbătrânită de păcatele setei de avere. Era stăpâna a două case pustii, unde străjuiau mătușile Strigoaicei. Când acestea văzură că bătrâna prindea să-și amintească de Dumnezeu și să se abată pe la biserică, îi stropiră urechile și ochii cu venin, slăbindu-i auzul și vederea. Bătrâna înțelegea multe, dar nu se putea debarasa de apucăturile ei. Întorcându-se cu fața spre Dumnezeu, bătrâna cerea izbăvire de păcate, dar ruga ei rămânea neauzită, fiindcă nu-și ceruse iertare de la fosta noră și de la copiii ei, izgoniți din casa unde fiecare boț de lut și fiece perie de var aminteau de hărnicia Mărinimiei.

Veneau anii de Răsplată pentru Strigoaică. Când purcedea spre o nouă ticăloșie, o săgeata nevăzută i se înfigea într-un picior și în loc de sânge curgea venin verde ca pelinul. Era cel de al doilea semn al cerului. Primul consta în miopia ce o purta ca o povară din născare. Devenise neputincioasă și Ura, care stăpânise multe inimi înrudite. În zilele necurate trăite cu Strigoaica îmbătrânise și tatăl copiilor Mărinimiei. Gândul, însă, îi zbura la copii și la mama lor. Următorul semn al cerului fuse o lovitură la cap, care o țintui pe Strigoaica pentru mult timp la pat. În noaptea Nașterii lui Hristos o putere supremă îi zgudui casa. După Răsplată venise Necuratul, cu ajutorul căruia cu treisprezece ani în urmă, tot în ajunul Crăciunului, o silise pe Mărinimia și pe copiii ei să părăsească casa. Țipând și tremurând, Strigoaica își goni oaspetele nepoftit. A doua noapte la geam îi bătuse Sarsailă, care îi ajutase să și ucidă socrul și să aducă pe lume făptura cu suflet furat. A treia noapte o vizită, ucigă-l Crucea din străfundul mării, unde Strigoaica își proslăvea dezmățul. Și astfel de „oaspeți” i-au tot venit până în ajunul Anului Nou, dar ea, socotindu-se atotputernică, pe toți îi izgonise.

În noaptea de Anul Nou o ceată de urători îi veni la geam și, după obiceiul strămoșesc, ceru să fie primită în casă. Ea nu dormea, dar stătea cu lumina stinsă ca să nu mai facă cheltuieli și cu urătorii, care pomeneau de Dumnezeu și de Sfântul Vasile. Să fi avut putere, i-ar fi distrus pe toți cei care umblau cu droaia și care nu se duceau de la fereastra ei. Ca să nu se facă, totuși de râs în fața sătenilor până la urmă deschise ușa. Văzându-se în casă, urătorii își scoaseră măștile de oameni. Strigoaica înmărmuri, văzându-se față în față cu toți necurații, care îi făcuseră rost de bărbat pe un timp de treisprezece ani.

— Femeie nesocotită, strigară ei într-un glas de amenințare, cerem Răsplata!

— Strigoaica se repezi să-și cheme bărbatul.

— Stai! El nu ți se mai supune orbește, a oprit-o un necurat. Adevărul ia luminat privirea și știe totul ce-a fost și ce este.

Speriată de moarte, Strigoaica încercă să-și cheme în ajutor fiica, dar auzi:

— Cu uratul prin sat am aflat-o și am trimis-o să-și ocupe locul cuvenit.

Strigoaica se îmbodoli la repezeală și țâșni prin ușă ca o săgeată. Vroia să fugă oriunde, numai să scape de „urători”. În mijlocul ogrăzii i se luară picioarele și vederile. Necuratii o aduseră în casă, pironind-o la pat, în întunecimea farmecelor folosite. Trăgând după ei ușa cu numărul 666, ei lăsară pe clampă o inscripție pentru toate femeile din ținuturile de sus ale acestei țări: „Strigoaica a fost cea mai spurcată făptură a neamului nostru drăcesc, care a încercat să ne ducă de nas chiar și pe noi, frații ei. Cine ne va cere ajutorul pentru a distruge familii unite și pentru a lăsa copii fără mângâiere de tată și nu ne va răsplăti la timp, ca Strigoaica va ajunge.”

Abia atunci îi aflară sătenii numele adevărat, ascuns sub cel de Ontina. Nouă sute nouăzeci și nouă de nopți i-au fost date Strigoaicei să se chinuiască în neagra singurătate. Nici chiar maică-sa din cea lume nu-i dădu iertare pentru cele făptuite pe pământ. Văzând că și Moartea se codea s-o ia, se rugă bunului Dumnezeu s-o miluiască și s-o izbăvească de păcate. Și atunci auzi un glas ca un tunet, venit din mare depărtare:

— Îți voi putea da iertare doar după ce îți vor da-o stâncile și pădurile, pomii și plantele, ale căror sevă ai stârpit, pământul pe care l-ai spurcat, copiii și bătrânii, nevestele și bărbații chinuiți de farmecele tale, Mărinimia, copiii, nepoții și strănepoții ei...

Într-o zi un fulger pustiitor străpunse casa și pietroiul ce-l avea în loc de inimă Strigoaica, lăsând în locul lor o băltoacă mârșavă, pe care no primea nici cerul, nici pământul. Așa și stă până acum la marginea acelui sat de pe valea

Prutului, blestemată de nepoții Mărinimiei, care, dacă a scăpat de pacoste, trăiește și azi în fericirea copiilor ei. Nu lungă zăbavă după această întâmplare Mărinimia și-a măritat fata, crăiță adevărată, după un crăișor de pe alte meleaguri și la nunta lor am fost și eu poftită. Am băut și am mâncat și v-am povestit ce s-a întâmplat. Și a fost mare bucurie, căci nuntașii și toți împreunașii au văzut în mireasă o vrednică Crăiasă, înconjurată de florile Bunătății și ale Demnității.

Din colecția de „Povești herțene”
a profesoarei Eugenia DOHOTARU-CIMBOROVICI

Legenda cocostârcului

Demult, tare demult, trăia pe lumea albă un omușor, pe care îl chema Ilie. Era harnic, spornic la lucru și foarte ascultător. Dumnezeu, vrând totuși să-i pună la încercare virtuțile, 1-a chemat la el și i-a dat asemenea poruncă:

— Ia, Ilie, sacul ista, aburcă-l în spate și du-l în cutare loc. Însă să nu-ți vină-n minte să-l dezlegi, că mare bătaie de cap o să ai și eu o să mă supăr.

A luat Ilie sacul, 1-a săltat pe umeri și a purces la drum. A mers el cât a mers, sacul era greu și-l îngheboșa și la o bucată de drum și-a zis că n-ar strica un pic să se odihnească. Zis și făcut. S-a așezat Ilie pe marginea șanțului, și-a șters fruntea de sudoare, și-a potolit setea cu apa dintr-un izvoraș ce curgea prin preajmă, apoi s-a culcat pe spate și preț de o jumătate de ceas s-a lăsat cuprins de clipoceală. Dar amintindu-și că mai avea de mers și tot de mers a sărit drept în picioare și, haida! la drum. Pășea el voinicește, tot înspre apusul soarelui, și iată-iată trebuia să ajungă în locul cutare. Dar ce 1-a trăsnit deodată în cap pe bietul Ilie? 1-a venit, așa, un gând, să se oprească, să dezlege sacul și să vadă ce a dus în cârcă atâta amar de drum. Și când a slobozit sforicică cu care era legată gura sacului, Doamne, ce i-a fost dat să vadă! Broaște, șoareci, șerpi, șopârle și alte jivine au țâșnit din sac și s-au răspândit, în dreapta și în stânga, pe întreg pământul. Na, amu ce avea să facă Ilie? Cum avea să le strângă pe toate și să le vâre în sac? S-a lăsat pe iarbă și de înciudare a început să plângă.

Dumnezeu, însă, aflând ce a făcut Ilie, s-a supărat că nu i-a îndeplinit porunca și că nu 1-a ascultat. Atunci pedepsindu-l, 1-a prefăcut în pasăre dar într-o așa pasăre, care hojma să se hrănească cu jivinile care au ieșit din sac. Și a zis Dumnezeu că atunci când de pe pământ se vor zări broaștele, șoarecii, șerpii și șopârlele, adică când le-a mânca pe toate cocostârcul, acea pasăre va fi iarăși prefăcută în om. Și de atunci umblă și tot umblă cocostârcul pe locuri bâhnoase, pe lângă pâraie și iazuri, ca să strângă broaștele, șoarecii, șerpii și șopârlele, ca așa să-și poată primi înfățișarea de om.

Pe timpuri în părțile noastre cocostârcului i se mai spunea Ilie.

De unde se trage obiceiul stropirii fetelor cu apă în Lunea Paștilor

Trăia pe undeva o fată creștină și nevoile au silit-o să iasă la piață cu un coș de ouă de vânzare, chiar a doua zi după Paști. În acea zi de praznic împărătesc cumpărători nu prea erau și s-a întâmplat tocmai ca o fată de păgân să-i ceară toată marfa. S-au negoțat ele cât s-au negoțat și până la urmă s-au înțeles cu prețul. Dar când să plătească pentru toate ouăle, n-ați-o bună, fetei de păgân nu-i ajungeau paralele. Atunci, oftând, a zis ea cu mâhnire:

— N-am ce face, trebuie să renunț, că n-am banii pe care mi i-ai cerut. Dacă m-ai conduce până acasă, aș putea să-ți număr în palmă și ceea ce nu-mi ajunge acum.

— Bine, mă învoiesc.

Mergând pe cale, pe cărare, fata care trebuia să primească banii a început s-o convingă pe cea care trebuia să-i dea că cea mai bună credință e cea creștină și că numai cei încreștinați vor moșteni împărăția cerurilor.

— Ascultă, i-a zis fata de păgân, eu m-oi încreștina cu mare bucurie, dacă după vorbele tale oi vedea că se întâmplă o minune, în care să pot crede.

— Ce fel de minune?

— Aș vrea ca ouăle din coșul tău să se facă toate roșii.

Și, minune adevărată, când s-au uitat în coșul cu ouă, și când au văzut că toate erau roșii de spaimă au căzut leșinate. Niște flăcăi care erau prin apropiere au alergat atunci la o fântână, au scos o vadră de apă, le-au stropit și le-au turnat apă după grumaji. Fetele au deschis ochii și îndată mare au înțeles ce s-a întâmplat cu ele. Și, în semn de mulțumire, le-au dăruit feciorilor ouă roșii.

De atunci, a doua zi de Paști flăcăii umblă prin sat pe la casele unde sunt fete mari, stropindu-le cu apă, ca să fie peste an curate, întremate, frumoase și sănătoase, iar ele, bucuroase că n-au fost trecute cu vederea, le împart ouă roșii, îi poftesc în casă și îi așează la masă.

Legenda sălciei

Pe timpul când Iisus Hristos era batjocorit și chinuit și trebuia să moară pentru ispășirea păcatelor neamului omenesc mamă-Sa Maria s a pornit să-L caute. Mergând ea și tot mergând, a ajuns la o apă curgătoare, lata și învolburată, și nu știa cum s-o treacă, căci nici pod și nici punte nu era, și nici semne de vad nu se vedeau. S-a oprit, a început să plângă și să roage toate plantele care creșteau pe mal ca s-o ajute să treacă pe cealaltă parte a râului. Plantele o ascultau și se clătinau, dar apa n-o treceau. Atunci, cu voce amară s-a rugat către o salcie:

— Salcie, sălcioară, îndură-te de lacrimile mele și ajută-mă să-mi văd Fiul, care-i pe moarte.

Salcia a tremurat și s-a aplecat, făcându-se punte lată peste acea apă învolburată. Maica Domnului, trecând pe celălalt mal a binecuvântat-o, zicându-i:

— Salcie, sălcioară, prin florile tale în veci vei prevesti primăvara. Deoarece în acea zi era duminică, Sfânta Maria a spus ca florile sălciei să fie duse la biserică, unde să fie sfințite, iar lemnul ei niciodată să nu fie pus pe foc. Acea duminică a fost numită Duminica Floriilor, adică a florilor.

De fiecare dată când sosește Duminica Floriilor, credincioșii merg la biserică cu flori de salcie (mâțișori). Și întorcându-se acasă cu acei mâțișori sfințiți, ei intră în grajd și lovesc ușurel vitele cu crenguțele de salcie, ca ele peste an să nu se îmbolnăvească. Cu acele crenguțe sunt atinși și pruncii, ca să crească sănătoși și cuminți. Copiii mai mărișori chiar înghit câțiva mâțișori, ca să alunge din corpul lor orice boală.

Legenda plopului și-a bradului

Când Fecioara Maria 1-a născut pe Iisus, împărat peste acele meleaguri era crudul Irod. Auzind el că acesta era Fiul lui Dumnezeu și că Părintele său din ceruri 1-a înzestrat cu puterea de a face minuni, s-a mâhnit peste măsură, căci în suflet îi încolțise

teama, Iisus putea deveni mare împărat, iar Irod putea pierde tronul. A dat Irod poruncă străjerilor săi ca să caute Pruncul și să-l ucidă.

Măria, maica lui Iisus, auzind că pe Prunc îl păștea o mare primejdie, 1-a înfășat în scutece de mătasă, 1-a luat în brațe și a pornit să fugă în altă țară. Dar ostașii lui Irod, aflând încotro pornit-a Maica Domnului, s-au luat în urma ei ca s-o prindă.

Măria fugea cu sufletul la gură și cu Pruncul în brațe. Deodată, însă, și-a zărit urmăritorii. S-a cutremurat Sfânta Maică a lui Iisus. Unde să se ascundă? Cum să se salveze? Cum să-și scape Pruncul de primejdie? Nu departe se afla un plop. Ajungând la el, a vrut să se ascundă sub coroană, dar frunzele plopului, fiind rare, n-au fost în stare s-o ascundă văzului celor ce-o urmăreau. Atunci Maica Domnului a văzut un alt copac și a alergat înspre el. Copacul, fiind un brad falnic, avea cetina deasă și urmăritorii, trecând pe alături, n-au descoperit ceea ce căutau.

Când Sfânta Maică și-a dat seama că primejdia trecuse, a ieșit din ascunziș și a binecuvântat bradul pentru că o salvase, iar pe plop 1-a blestemat. Și a zis Fecioara Maria:

— Să fii, bradule, verde și vara, și iarna, frunza nicicând să nu-ți pice. Iar tu, plopule, să te legeni și atunci când n-o să sufle vântul, frunzele să-ți tremure întruna și să nu cunoască odihna.

De atunci bradul e mereu verde și frunzele nu-i pică, iar frunzele plopului, copac ce nu face umbră, tremură și atunci când nu suflă nici o boare de vânt.

Înregistrate în satul Stănești, raionul Hliboca, de prof. pens.
Ion A. POSTEUCĂ.

Țiganul și deputații

Era odată un țigan, a făcut el ce-a făcut și trebuia să-l pedepsească deputații din sat. Na, la judecată a venit vornicul, au venit deputații și unul dintre ei îl întreabă:

— Măi țigane, ce-ar fi mai bine, ca răsplată pentru cele făptuite: să primești douăzeci și cinci de bote la pielea goală ori să mănânci zece kile de ceapă?

Se scărpina țiganul la ceafă și se văietă:

— Of, of, of și aoleu! Și una-i mult, și alta-i mult!

Ori te-apuci de una, ori te prinzi de alta, îl sfătuiesc deputații. Alege, măi țigane!

— Dați-mi botele, zice.

Îi trag hăidăii două bote la partea moale. Țipă țiganul:

— Aoleu, mai bine mănânc cepe!

Mănâncă el două-trei cepe și iarăși se văicărește:

— Valiu, valiu, mănânc bote!

Până la urmă a mâncat țiganul și una, și alta.

Ac pentru cojocul țiganului

Vroia un țigan să se aibă bine cu o femeie și, de câte ori îi tăia el calea, ea fugea, căci se temea de dânsul. Odată, văzând că acela se tot ținea scai de dânsa, îi spune bărbatului:

— Inga, măi Gheorghe, țiganul cutare mă încearcă, ar umbla la mine și nu știu cum să scap de el.

Zice Gheorghe:

— Catrină, nu-ți fă griji, c-om găsi noi ac pentru cojocul țiganului. Eu moi face că mă duc la moară, tu cheamă-l la tine, că și-a mânca papara.

Înjugă Gheorghe boii, azvârle câțiva saci de orz în căruță și hăisa! cea!, se face a duce la moară. Țiganul, fiind megieș, vede totul și vine la nevastă. Abia intră el în casă, da Catrina-i zice:

— Măi, Gheorghe-i dus, ne putem petrece, da ești tare muruit. Mergi și te sprlă. și te rade și te tunde și vino repegior că n-am răbdare.

Trântește țiganul ușile, bucuros că i-o picat Catrma-n vârșă. Și-i zice din prag:

— Tu nu sta cu mâinile-n șolduri. Până vin, să-mi frigi o gâinuță și să mi-o tologești prin smântână, c-așa-i când se dau doi în ibovnicie.

Gheorghe, știind ce fluturi zburau prin capul megieșului, nu s-a dus la moară, cum i-a părut țiganului. A mânat boii ceva mai înainte de casa lui, i-a întors pe o toloacă, o țâră a așteptat și, hăisa! cea! înapoi.

Țiganul, spălat, ras și tuns, iar vine la femeie. Și-o întreabă:

— Ai tăiat găina? Ai pârlit-o?

— Măi, zice, mă duc s-o opăresc, s-o pot smulge de pene.

Cum a zis ea aceste vorbe, se aude scârțâitul porții și al roților de car:

— Văileu! strigă prefăcută. Gheorghe-i la poartă!

— Și eu ce să fac?! sare țiganul ca fript.

— Fugi în grajd, să nu te găjbească!

Intră țiganul în grajd, se dezbrăcă, se unge cu balegă, se lasă pe mâini și picioare în fața hălăului, ia un smoc de fân în gură și se face a rumega.

Gospodarul, desjugând boii, tot în grajd îi băgă. Țiganul, ca să fie mai sigur că Gheorghe n-o să-l cunoască, face de câteva ori:

— Muuuu-u! Muuuu-u! Muuuu-u!

— Grijania mă-ti de vițel, n-ai avut unde te băga, dar te-ai băgat între buhai să te omoare?! se răstește omul. Te învăț eu minte!

Îl bate cu biciușca. Și când face omul croi! jap!, țiganul sare cu picioarele-n sus și rage:

— Muuuu-u-u!

Când a ieșit Gheorghe din grajd, țiganul și-a luat straiele de după ușă și a șterpelit-o acasă.

A doua zi merge Gheorghe la arat, da țiganul taie lemne.

— Bună dimineața, măi țigane! zice.

— Nu-i deloc bună! răspunde.

— D-apăi de ce, măi țigane?

— Ai făcut-o și tu ca prostul. Pentr-un pumn de... erai să omori vițelul.

Înregistrate de prof. Eleonora SCHIPOR

PLUGUȘOR- 98

Sculați, sculați, boieri mari,
Sculați voi, români plugari,
Că pe cer s-a arătat
Un Luceafăr minunat,
Vița să ne-o-ntinereascâ,
Speranța să ne-o-ncălzească
Într-un an ceva mai bun,
Într-un viitor comun,
În lumină și-n dreptate,
În a noastră unitate,
În tihnă și în belșug
De sub brazda de la plug.
Tragem azi adâncă brazdă
Pe la fiecare gazdă
De la Dorna la Boian,
De la Tisa la Liman,
Din Deltă la Ceremuș,
Din Colacin la Beiuș,
Din Coțmani până-n Covasna,
De la Reni până la Crasna,
Câ-ntre Mare și Carpați
Toți suntem un neam de frați.
La urechi cu clopoței.
La mtjloc cu stânjenei,
La picioare - zurgălăi!
Mânați, măi!
Hăi! Hăi!
Anul care a trecut,
Pace-n suflet n-am avut,
Căci tot am fost târguiți,
Ba luați, ba dăruiți,
Fără să fim întrebați.
Fără să fim consultați.

Tot s-a zis: „N-avem pretenții
La vechiul ținut al Herții;
Și nu ne mai doare capul
Că lăsăm Hotin, Buceagul,
Că pierdem sora mezină,
Dulcea-amara Bucovină”.
Și de an, din miez de vară.
Bătrânii nu pot să moară
De rușine că n-au țară.
Suspinând, zic înfundat:
„Altă soartă-am așteptat
După bolșevicul rapt.
Nu să fim scoși la mezat.”
După actul de-nchinare
A fost jale și-ntristare:
Clopotele nu trăgeau,
Soții-n casă nu vorbeau.
Copilașii nu zburdau.
Nici codrii nu fremătau.
De durere-adâncă, multă.
La noi lumea era mută.
Popi bătrâni plângeau în strană
Și Maria din icoană.
Căci se deschidea o rană.
Durută, bucovineană.
Mânați, măi!
Hăi! Hăi!
La lună, la săptămână
Lăcrăma limba română,
Că-ncepea ca să devină
Umilită și străină,
Că-ncepea să fie scoasă
Dintr-o școală, dintr-o clasă,
Dintr-o carte, dintr-o ccasă
De pe-o cruce înclinată,
De pe-o criptă profanată.
Dar bărbați din neam ales

Lacrima limbii au șters.
Ne-au chemat,
Ne-au adunat
Și așa au cuvântat:
— Stați, voi frați.
Nu vă-ntristați
Și prea nu vă tulburați,
C-ați fost dăruiți ori dați.
Fără să fiți consultați.
Mare-i Dumnezeu, Stăpânul.
El ne-a hărăzit destinul.
El alege și încearcă
Timpul, când să ne întoarcă.
Noi s-avem răbdare mare.
Să ostenim în lucrare;
Întru grai și datină
Neamul nu se clatirră;
Întru glorie străbună
Neamul glorie adună.
Neamu-n dulcea Bucovină
Se va logodi-n lumină
Cu tărie de Carpați
Și cu dragoste de frați".
La picioare opintici.
La mijloc cu clocotici,
Lan pocniți, feciori, din bici.
Să se-audă, să se știe
Că avem și noi moșie.
Că n-am picat din senin
Pe plaiul de la Cosmin!
Mânați, măi!
Hăi! Hai!
Să urăm și la ferești
Domnilor din București,
C-o lună după Tratat
Deseori ne-au vizitat.
Și veneau la Cernăuți

Domni mai mari și mai mărunți.
Căutând justificare
Pentru-a noastră-nstrăinare.
Domnilor, a trecut anul
Noi nu vă simțim elanul.
Vorba nu vi se-mplinește.
Bunul nostru greu sporește.
Cum am fost, așa-am rămas.
Le mai tragem câte-am tras.
Și tot singuri-singurei
Intrăm în mileniul trei
Cu problemele etniei
Fără sprijinul domniei,
Între noi, domnilor, iar
Se ridică nou hotar.
Nu de sârmă, de uitare
Și de desconsiderare;
Nu de sârmă, de tăcere
Și de mocnită durere.
De-o să treceți, dragilor.
Iar prin Țara Fagilor,
Vom ieși la drumul mare
Și cu pâine, și cu sare.
Și ne-om da mâna frățește
Și-om vorbi tot românește.
Numai vă rugăm de una,-
Lăsați acasă minciuna.
Promisiunea rost nu are
De n-o știi, și tare doare.
Noi cuvânt am dat, și-l ținem:
Români buni o să rămânem!
Ian mai îndemnați, flăcăi,
Să răsune deal și văi
Și să salte Dâmbovița,
Că română ni e vița!
Mânați, măi!
Hăi! Hăi!

De urat, am mai ura.
Frică ni-i c-om însera
La curțile dumneavoastră.
Departe de casa noastră.
Și avem, de bună samă.
De trecut și noi prin vamă,
Unde, de-om avea noroc.
Vom ascunde sub cojoc
Nu pitacul Și colacul,
Numa" dară almanahul.
Dăruit într-un oraș
De Dimitrie Poptămaș,
Om cu sufletul bogat
Ce s-a bucovinizat,
Care-n suflet crește dor
Pentru Țara Fagilor.
De aceea la plecare
Vă dorim la fiecare
Fericire, sănătate.
Masă plină de bucate;
Viață lungă și belșug
De sub brazda de la plug;
Cutezanță și urcuș
Până sus, la Ceremuș.
Tari să fiți ca piatra-n munți.
Să veniți la Cernăuți
Doar cu sufletu-n lumină
Și-n dor lung de Bucovină,
Cu inima-nveșmântată
Numai în frățească faptă.
Opriți plugul, băietani!
La unul și la mulți ani!

CUPRINS

La un jubileu 5

FILE DE ISTORIE 7

Revoluția de la 1848 și lupta fruntașilor bucovineni pentru autonomie provincială 7
Aron Pumnul și intelectualitatea română din Bucovina 21
Vasile Alecsandri la Cernăuți 25
Raporturile de bună vecinătate între români și ucraineni 29
Iordăneștii - sat coborâtor din cronici 38
Iancu Flondor, adversar al onciulismului 43
O scrisoare din Iași către Iancu Flondor 45
O altă scrisoare către Iancu Flondor 48
Un decret de expulzare și consecințele lui 51
A fost Bucovina de ieri un „model" al Europei de mâine? Astăzi despre evoluția celui mai mare „trust" al patrimoniului național, fondul bisericesc 56

CREDIȚA STRĂBUNĂ ȘI GRAIUL NEAMULUI 82

Codicele voronețean - comoara spirituală și lingvistică a civilizației creștine românești 82
Sfânta Scriptură 93
Mărturisirea păcatelor 96
Un ierarh ce a știut să împlinească cerințele vremii sale 100
Zidit în cetatea crezului creștin 104
Un nou lăcaș nord-bucovinean de închinare Domnului 113
Să ne apărăm limba strămoșească 115
Românii din Ucraina și învățământul superior 120

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC 126

Amintiri din vremuri de restriște 126
Zile și ani de calvar 139
Victime din Cupca ale marșului de la Fântâna Albă 142
Tata împușcat la graniță și noi duși în Krasnoiarsk 148
Trei morți dintr-o casă 154
Ne-au dus rușii la pierzare 157
Străinioară între străini 167
Născută în districtul Iamalo-Nenețk 172
M-am născut în exilul siberian al mamei 174
Mă doare trecutul ca o rană deschisă 176
La muncă silnică pe țărmul Irtâșului 182
Răul de la cei răi vine 185
De la Kazahstan la vale... 194
Tabel cu persoane din satul Costiceni, fostul județ Hotin, căzute în anii celui de al Doilea Război Mondial pe front, în armata sovietică 199
Lista tinerilor din satul Costiceni duși după război la restabilirea minelor de cărbuni din Donbas 205
Victime ale represiunilor staliniste din satul Iordănești, fostul județ Storojineț 206
Lista persoanelor din suburbia cernăuțeană Roșa martirizate de către bolșevici 208
Tabel cu persoane deportate în iunie 1941 din sătucul cu populație ucraineano-română, Stârcea, fostul județ Rădăuți 210
Lista persoanelor ridicate la 13 iunie 1941 din sătișorul cu populație mixtă, ucraineano română, Slobozia Berlinților, fostul județ Rădăuți 212

OAMENI ȘI FAPTE 213

Doctorul Ilie Piticaru 213
Nicolae Cauliuc 217
Bunul român după fapte se cunoaște 219
Constantin Berariu 222
Amintirile lui Mircea Românul 226

LITERE ȘI ARTE 232

Băiatul drumului 232

Unde aud prima dată de tata 233
Treaz în noapte 239
Grigore C. BOSTAN 247
Doina BOJESCU 252
Dumitru MINTENCU 256
Lia POPOV 259
Liviu RUSU 263
Vitalie ZÂGREA 267
Vasile GRIGORAȘ 270
Osânda vremurilor 270
Voie bună la cei mici 280
Zinaida SMOCHINĂ-ROTARU 280
Grigore PETRESCU-ROTARU 284
Ana BERCIUC 288
Vasile IZVORAN-CERNĂUȚEANU 290
Simion GOCIU 294
Din caricaturile lui Ion Cojocaru 295

FOLCLOR BUCOVINEAN 298

Vin doi frați din cătănie 298
Basme, legende și snoave populare 307
Feciorul crescut de călugăr 307
Strigoaica și crăiasa 320
Legenda cocostârcului 329
De unde se trage obiceiul stropirii fetelor cu apă în Lunea Paștilor 330
Legenda sălciei 331
Legenda plopului și-a bradului 331
Țiganul și deputații 332
Ac pentru cojocul țiganului 333
PLUGUȘOR- 98 336

CUPRINS 341

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea” 344

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
2. Vasile Pop. *Colinde.* Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
3. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr.* Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
4. *Ion Chinezu – relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale.* Coordonatori: Grigore Ploeșteanu și Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. *Alexandru Ceușianu.* Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
7. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus.* Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
8. Traian Dragoș. *La capătul apelor.* Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
9. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare.* Prefață de Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
10. *Cântecele lui Iancu.* Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
11. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus.* Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.

12. *Aurel Filimon-consacrare și destin.* Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
13. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean.* O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
14. Iosif Pop. *Credință și apostolat,* memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
15. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele.* Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
16. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș.* Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploeșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
17. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților.* (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
18. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa.* Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
19. *Vasile Netea – Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.
22. Vasile Netea, *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mueș, Editura Nico, 2011, 119 p.
23. Dimitrie Poptămaș, *O viață printre oameni și cărți*. Philobiblon mureșean vol. II. Târgu-Mureș, Editura VERITAS, 2014, 640 p.
24. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 91 p.

25. Melinte Șerban, *Trei iluminiști din Câmpia Transilvaniei: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Vasilie Popp*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 141 p.
26. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 108 p.
27. Vasile Netea, *Publicistică, vol. I-V*, Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureş, Editura "Petru Maior" University Press, 2015.
28. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2015)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2015, 110 p.
29. Vasile Palcu. *Moișa.* File de monografie. Târgu- Mureș, Editura Veritas 2016, 125 p.
30. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2018)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2018, 116 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suciu. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș", 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior", 1999, 180 p.
3. Mihai Suciu. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944.* Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu–Mures, Editura Nico, 2010, 186 p.

6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică.* Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Corespondența cu Adina.* Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii.* Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. *Vasile Netea – istorie și națiune.* Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
10. *Vasile Netea-Publicistică I.* Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
11. Vasile Netea. *Pentru Transilvania,* vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
12. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi,* vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
13. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, Cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.
14. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi. Vol. II*. Ediție îngrijită și prefață de dr. Florin Bengean. Sfântu Ghrorghe, Editura Eurocarpatica, 2015, 401 p.
15. Vasile Netea, *Publicistică*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”, președinte: Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2015.

16. *Gheorghe Șincai-sub semnul luminilor.* Antologie de texte și bibliografie de și despre Gheorghe Șincai alcătuită de Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, editura Vatra Veche, 2016, 478 p. (100 de cărți pentru Marea Unire – 1918 – 2018, Nr. 37)
17. Vasile Netea. *Studii istorice și literare.* Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Prefață de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, „Petru Maior" Univrersity Press, 2018.

***

„Țara Fagilor". Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa", 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea", cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–27 (2001–2018), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea".

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea", Poptomas Dimitrie, 540456, Târgu-Mureș, str. Cutezanței, nr. 34/8.
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com